This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

MINULOST, PŘÍTOMNOST A BUDOUCNOST

ČESKO-SLOVENSKÉ NÁRODNÍ JEDNOTY.

KULTURNÍ A POLITICKÁ STUDIE.

NAPSAL

DR. **SAMO CZAMBEL.**

Z MAĎARŠTINY PŘELOŽIL,

PŘEDMLUVOU, POZNÁMKAMI, REPERTORIEM POSUDKŮV A DOSLOVEM OPATŘIL

EDVARD GULLER.

PRAHA.

TISKEM A NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY ALBERTA MALÍŘE NA KRÁL. VINOHRADECH.

1904.

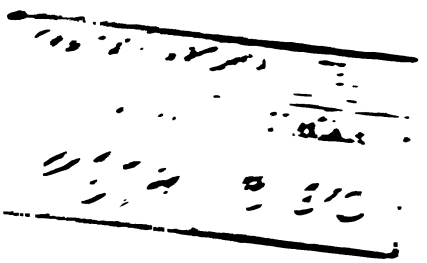

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] IL-29Aa

Předmluva překladatelova.

Idea národní jednoty československé, jednoty kmenové, kulturní a jazykové, vystupující stále určitěji do popředí našich myšlének vedoucích, v podstatě své není úkazem významně novodobým, třebaže teprve v době novější za myšlénkového kvasu Kollárem a Šafaříkem vzníceného spolu s ideou slovanskou i ona byla vzkříšena k životu novému a oděna formou novou, zájmům národního celku československého na ten čas nejpřiměřenější, totiž formou vzájemnosti československé.

Obrozená tato idea, mající za sebou skvělé dějinné tradice až po nejstarší doby šeré dávnověkosti a kořeny svými hluboko tkvící v odvěké společné kultuře dvojjediného národa československého, v kultuře zbudované slavnými epochami: cyrillomethodějskou, husitskou a protestantskou, přirozeným zákonem vývoje razí si cestu i novou érou jednotných ideálů národních a sociálních a nemůže již na vítězném pochodu svém zastavena býti sebe nepříznivější konstelací poměrů politických.

Kdo rozhlédl se po významnějších etapách kulturních dějin československých a kritickým okem sledoval zvláště myšlénkový rozvoj XIX. věku u obou větví kmene československého, politicky pohříchu differencovaného, kulturně však a ideově v pevný, nerozlučitelný celek spjatého, ten snadno mohl nalézti východiště i ze stoletého chaosu, způsobeného národnostním a jazykovým separatismem Slováků, z chaosu, v nějž zabředla tato idea v poslední své fasi vývojové a jehož kletbou stižena octla se ve znamení řešení t. zv. otázky slovenské, správněji československé — přetřásané nověji hlavně s hlediska ethnického a jazykového poměru Čechův a Slovákův a čekající též na osvětlení po stránce kulturních a společenských vztahů československých, pokud zjištění a určení těchto vztahů sloužiti má za přirozený základ k příštímu reálnímu programu ideje národní jednoty československé.

Otázka slovenská, vynořivší se z hlubin separatistického odboje Slováků proti ideji národní jednoty československé, vznikla ve svém zárodku z rozkladu české kultury, počavšího po třetí čtvrtině XVII.

století. Vyhranila se v půli XIX. století, v době to nejbujnějšího květu odstředivých, separatistických snah, v nichž zalíbení našli jednotliví přednější mužové slovenští, nabádáni jsouce k utvoření zvláštního jazyka slovenského a k založení zvláštní literatury slovenské jednak představou o národní a jazykové zvláštnosti slovenské, jednak čistými, ideálními motivy — láskou k lidu a nepřízní poměrů zdůvodňovanými. Tato otázka, přiostřená poslední dobou úkladným pokusem dovršiti neblahé dílo naprosté kulturní rozluky československé, v tomto je dnes stadiu:

Ojedinělé z prvu a namnoze bezúspěšné snahy separatistické realisovány konečně v letech 40tých povýšením středního nářečí slovenského na literární jazyk Slovákův a založením nové literatury slovenské, od let 60tých také uskutečněné. S formální odlukou jazykovou takto nastalou vzduly se sice na čas vlny literárního přílivu slovenského, než reformní ono hnutí, vyplynuvší více z rozjaření citového, než z reálních důvodů rozumových, díky romantickému reliefu jeho kouzla, jímž snivou duši slovenskou obluzovalo a v sladké dumy o skvělé jakés, samoděk nastati mající slovenské budoucnosti ukolíbalo, záhy octlo se na mělčině prchavých snův a zklamaných nadějí, neboť s nastalým vystřízlivěním z prvních záchvatů romantického blouznění — počavším již koncem let 70tých buditi zdravou reakci a veleti k zpětnému pochodu k původním ideálům staré kulturní (jazykové i literární) jednoty — odhalena i smutná bilance celé oné periody samostatného literárního snažení a konstatován tvrdý fakt, že nová samostatná literatura slovenská nejenom nesplnila nadějí do ní vkládaných, nýbrž i těžce poškodila tak mnohé společné zájmy národního celku československého. Nepožehnanost slovenského separatismu ukázala se tu v celé své nahotě a nicotě a v pravé světlo postavila též všechny ty zdánlivé výhody a domnělé přednosti separatismu, jimiž se představitelé a velebitelé jeho emfaticky ohánějí a jimiž nutnost tohoto »výjimečného stavu« zdůvodňují a ospravedlňují. Neudržitelnost takového stavu přirozeně nemohla nerozptylovati mlhy romantických snův a jinošských illusí, nemohla nevyburcovati z letargické netečnosti a nevésti k poznání, že zastírání pravého stavu věcí odporuje zdravému rozumu a reálním životním zájmům národa. Bylyť již důsledky separatismu příliš zjevné a makavé, aby se markantně neobrážely zvláště v literární chudobě slovenské a s ní sdružené kulturní i mravní opozdilosti a ze všeho toho také vyplývající politické zotročilosti.

Nicméně separatistické hnutí literární a myšlénkové na Slovensku, ač i do jisté míry uvolnilo kulturní svazek československý, nemohlo přece tento historickým vývojem a zákony přírodními na věky věkův utvrzený svazek nadobro rozvázati, a tak veškeren další rozvoj ducha slovenského v podstatě i napotom zůstal ozářen kulturou českou, v jejímž znamení stojí podnes.

Než dlužno i za takovéhoto neutěšeného sice, přece však lepších nadějí nevylučujícího stavu věcí stále míti na zřeteli, že ony šlechetné a ideální, ač ve svých důsledcích nešťastné snahy strůjců slovenského separatismu nezůstaly nepromíšeny a nezkaleny motivy daleko méně

úctyhodnými, ba začasté inferiorními. Tak heslo »osamostatnění slovenštiny«, původně v intencích obrodných vydané, zvrhlo se časem v pouhé heslo agitační, válečné, pod jehož záštitou jednak uplatňovány přerozmanité choutky osobní, jednak a to hlavně v době novější provozovány rejdy a čachry politické, jichž záludné záměry nemohly ovšem uniknouti bdělému zraku genia pravdy — pravdy dějinné a morální.

Není úkolem tohoto stručného náčrtku líčiti genesi onoho hnutí, známého v novodobých kulturních dějinách československých pod jménem slovenského separatismu, — toť úkol kulturního historika. Nám jest se zabývati toliko úryvkem ze současných dějin otázky slovenské, episodou, jež svým převratným rázem, svou tragickou podstatou nemá sobě rovné v celém průběhu onoho hnutí, směřujícího k roztržení kulturního svazku československého a ke zlomení národní jednoty československé. A tu sledujíce události posledních let a oceňujíce kritičtější momenty otázky slovenské, setkáváme se s jménem, k němuž se pojí řada vzpomínek nejponurejších, s jménem největšího odpůrce národní jednoty československé — *dra Sama Czambela.*

Dr. Samo Czambel, rodem Slovák, postavením úřadník v ministerském presidiu uherském, jenž nad to pěstuje i slovanskou filologii, sestoupil poslední dobou s piedestalu linguistiky v arénu politickou. Vydalť již před půl druhým rokem maďarskou brožuru, jejíž zjevnou tendencí politickou pobouřil celou veřejnost československou. Nemíníme se tu zabývati ani tak obsahem brožury, jejíž autentický překlad spolu s celým polemickým materiálem čtenářstvu předkládáme, jako spíše politickým koloritem, politickým pozadím celého toho protičeského tažení — vládou maďarskou inspirovaného a drem Czambelem řízeného.

Známo je, že všechny vlády maďarské, kolik se jich jen od doby vyrovnání (1867) vystřídalo, soustavně pracují k jednomu cíli: vybudovati národně, kulturně a řečově jednotný stát maďarský. Všechno jich vnitřní i vnější politické úsilí, všechny jich politické a kulturní ideály, velkomaďarské aspirace a fantasie nesou se k té vysněné »státní ideji maďarské«. A přirozeně, v odklízení překážek, stojících v cestě uskutečnění této ideje předstihují se a vynikají v první řadě elementy stojící ve službách vlády maďarské, hlavně úřadníci ústředního štábu vládního. Ti, nastupujíce úřad, musí přísahati na onu státní ideu a jí se říditi ve všem myšlení i konání.

Vláda maďarská vyzkoušela již všechny možné i nemožné methody na oslabení a potlačení národnostního hnutí u nemaďarských národů uherských, záhy však poznala, že dosavadní methody hrubého terrorismu, jimiž mezi nemaďarskými národy uherskými zjednávala průchod státní ideji maďarské, nedostačují, že se jimi nejen nedosáhne cíle, nýbrž pravého opaku, totiž většího vzpružení národního citu a vědomí. I uchýlila se novější dobou k methodě důmyslnější, počala totiž mobilisovati armádu »učených«, jež podělila životními úkoly společného a jednotného hesla: roztrhati veškeré ony odvěké národní svazky, ona historická pojítka jazyková, kulturní a společenská, jež jednotlivé nemaďarské národnosti k jich mateřským ná-

rodům poutají, umrtviti a vyhladiti v nich historické vzpomínky a hlavně živé kulturní i společenské vztahy s nimi. Methoda to zajisté rafinovanější, důmyslnější. Ale čím rafinovanější, tím nebezpečnější!

Osud býti jedním z »mobilisovaných« stihl i slovenského rodáka dra Sama Czambela. Jeho životním úkolem stalo se publicisticky a »vědecky« oddalovati Slováky od Čechů, roztrhati odvěký národní svazek československý a »dokázati«, že slovenština není dialektem češtiny, ježto prý původně ani nepatřila k západoslovanské haluzi jazykové, že ani Slováci ethnologicky nejsou částí národa českého, nýbrž zlomkem dávno vymřelého kmene, který původně patřil k haluzi jazyků jihoslovanských. Ve věci té vystoupil do veřejnosti nejprvé s maďarským spisem, kulturní a politickou studií o minulosti, přítomnosti a budoucnosti československé národní jednoty. Sám později doznal, že brožura jeho určena byla toliko pro maďarskou veřejnost, čímž rád by měl omluvenu tendenčnost svého spisu. Byl to bez odporu chytrý diplomatický tah — jednati »o nás bez nás«, než dr. Czambel nedocílil toho, by jeho brožura nevnikla do nejširší veřejnosti československé a nestala se předmětem veřejné diskuse a příčinou rozhořčení. Vykonala tudíž brožura Czambelova mimoděk dvojí poslání: nejenom že »otevřela srdce« maďarských politikův a publicistů — jak autor sám se vychloubá, nýbrž otevřela též oči těm, jimž problém československý nejevil se tou měrou akutním, naléhavým, jakým ve skutečnosti jest. Nejlépe ovšem vystihl nebezpečenství Czambelova politického manévru pro Slováky Kálal, poukázav k tomu, že Czambel připravuje Slovákům *cestu k národnímu hrobu*. A hrob ten tím spíš byl by vykopán, ježto na Slovensku podnes třeba počítati se značnou, ne-li převážnou částí kolísavé, cizími vlivy podmaňované, cizím názorům a ideám snadno přístupné slovenské společnosti, již by lehko strhl Czambel v proud svého protičeského směru a svého osamostatňovacího apoštolování, které má pozadí čistě politické. Kulminujíť jeho politické kalkulace asi v tomto: Roztržením kulturního svazku československého padnou veškeré nároky československé, jak kulturní, tak politické. Politické pretense Čechů, pokud se opírají o kulturní svazek československý, budou oslabeny. Češi pod tíhou »skutečných poměrů« zřeknou se společenství se Slováky, v politickém boji svém budou hledati náhradu v přízni Maďarův a za to obětují Slováky Maďarům. Slováci pak pozbaveni své hlavní opory v boji o národní bytí, strženi s fora národní veřejnosti československé — *jediného to fora povolaného hájiti národní zájmy slovenské před Evropou*, octnou se na holičkách a budou nuceni hledati spásu v přilnutí k politickému programu Maďarův. Aby však zrůdná myšlenka náležitě lákala a přitahovala, vymyslil si Czambel na okrášlení svého podniku zvučné heslo: »osamostatnění slovenštiny«. Tomuto »osamostatnění« slouží dr. Czambel již od počátku své literární činnosti. Dosavadní působení jeho nicméně nevybočovalo z užších mezí odborných, obmezovalť se víceméně na pole historicko-filologického bádání a grammatikářské činnosti. Teprve poslední dobou »zvěděl a pocítil« (!), že otázka slovenská je nejen s hlediska kulturního, nýbrž i politického stejně velice důležita. I přesunul těžiště svého působení s pole filologického na pole poli-

tické, určiv sobě poslání provésti do všech konsekvencí rozluku česko-slovenskou.

A proč troufal si dr. Czambel sehráti roli tribuna slovenského lidu a pronésti své orakulum k slovenskému lidu a své filippiky k českému národu? Inu, protože má na Slovensku — spojence. A to nejen snad v nejbližším svém okolí, nýbrž i v řadách t. zv. národovců, jichž residencí je pověstný již svým čechofobstvím — Turč. Sv. Martin... Zde soustředěno též ono ‚jádro' ‚neodvislých' spisovatelů slovenských, — »všech, kdož nejsou posedlí megalomanií národní jednoty česko-slovenské«... A u tohoto ‚jádra' je p. dr. Czambel dobře zapsán. Není se tudíž čemu diviti, osnoval-li svůj plán, rozbiti národní jednotu česko-slovenskou, na sympatiích svých martinských stoupenců. Diplomat a politik rázu Czambelova nemohl nevoliti prostředků, jež ku provedení jeho záměrů »přirozeně se nabízejí«. A vskutku, símě dissociace záhy vzbujelo. Martinští separatisté neodolali pokušení. Nejen že se nepostavili na odpor Czambelovým kulturně-politickým machinacím, nejen že neodmítli maďarisační nástrahy vládou nastrčeného Czambela, nýbrž ještě i loyalně přivinuli k srdci »svého muže«, spojili se s Czambelem proti »živlům z Čech a Moravy intrigujícím«, stotožnili se s jeho odstředivým stanoviskem, vidouce v něm vykupitele »samostatné slovenštiny« a »samostatné slovenské kultury«. Ano, jsou již tou měrou zaslepeni, že vidí v Czambelovi dokonce tajného bojovníka za nejvyšší duševní statky slovenského národa, tajného zastance zájmů slovenských, jenž přelstiti chtěje vládu maďarskou, předstírá vlastenecký program, aby ji tím snázeji získal kulturním snahám Slováků. Jen tak lze si vysvětliti onen něhyplný obdiv, s jakým vzhlížejí k dru Czambelovi, vystupujícímu v póze Mojžiše-osvoboditele na vypráhlé poušti slovenské a snujícímu plány na vymanění národa slovenského z kulturního »poručí« českého...

Nechápeme věru, kterak možno zdravým rozumem neprohlédnouti tuto podloudnou politiku maďarské vlády a jejích náhončích, kterak možno akceptovati tuto »mostovou« theorii Czambelovu, kterak možno se oddávati illusím, romantickým snům o zvláštní, samostatné kultuře slovenské — nb. predestinované již a priori k tomu, aby ve znamení pozvolné metamorfosy sloužila *za most ke kultuře maďarské!* Slovák, nepozbyvší ještě zdravého smyslu pro vnímání všeho, co s dějinným vývojem, s kulturním rozmachem, s národními ideály a sociálními tužbami kmene česko-slovenského souvisí, může sice své ideální československenství srovnati s loyalitou uherského státního občana, nemůže však bez úhony svého slovanství, bez zpronevěření se svému národnímu přesvědčení, bez zapření svého kmenového charakteru, své raçové individuality klesnouti na úroveň patentovaného *maďarského vlastence*, jehož vůdčí ideou je státní idea maďarská. To ať dr. Czambel podniká *na účet vlastní a na účet svých patronů a chlebodárců, nikoli však na vrub celého národa slovenského a na účet jeho úctyhodných velikánů — Bernoláka, Štúra, Hodžu*, atd., za jejichž autoritu se skrývá a za jejichž učedníka se vydávaje, jejich šlechetných intencí ke svým záludným politickým záměrům zneužívá!

*

Předkládaje veřejnosti české i slovenské překlad Czambelovy studie kulturně-politické, vyslovuji přání, by vědomí důležitosti otázky slovenské proniklo do nejširších vrstev národa československého, aby zadost učiněno mohlo býti tak z ní plynoucím povinnostem, které nám naše kulturní poslání v dnešní zvláště těžké době ukládá.

Jest mi konečně na tomto místě vzdáti povinný dík presidentu České akademie pro vědy, slovesnost a umění, p. stav. radovi dru Josefu Hlávkovi za značný příspěvek, jímž vydání této brožury umožnil.

V Praze, v červnu 1904.

E. G.

Kdo bedlivě sleduje tisk a o událostech posledních let byl zpraven, ten ví, že v oboru domácí politiky vynořil se nový zjev, idea česko-slovenské národní jednoty, která — přirozeně — v první řadě politiky horňácké vybízí k přemýšlení.

V Praze utvořil se nedávno kulturní spolek pod jménem »Česko-slovanská jednota«. Předsedou tohoto spolku je: František *Pastrnek*,[1]) profesor na pražské české universitě, jeden z vynikajících vědeckých vzdělavatelů slovenského jazyka, jenž vícekráte procestoval Slovensko a svými osobními styky mnoho přátel a ctitelů si tam získal. Spolek pracuje s otevřeným hledím a my všichni můžeme nahlížeti do zdí spolkové místnosti. Rok co rok vydává počet ze své činnosti, což maďarský tisk pokaždé vzal na vědomí. České knihy rozšiřuje na uherském Slovensku, podporuje slovenské gymnasisty a universitní posluchače na českých školách, umísťuje slovenské učně u českých mistrů a — pěstuje tak zvanou »česko-slovenskou vzájemnost«. Tuto vzájemnost členové její různým způsobem vykládají. *Kálal*, moravský učitel, měl v prosinci roku 1901. v Praze ve spolku Česko-slovanské jednoty přednášku a tu následovně určil obor spolkové působnosti:

Jest třeba, abychom slovenskou část česko-slovanského[2]) národa pojali do programu[3]) českého vlastenectví a to počínajíce od prvních základů naší školní výchovy.

Do učebnic lidových škol, do literatury středoškolské, mezi předměty universitní třeba pojati lidovědu.

Český tisk zabývejž se více lidem uhersko-slovenským, aby český lid dobře poznal Slováka.

Je žádoucno, aby Češi pilně cestovali na uherském Slovensku, a aby styky navazovali se slovenskými lidmi. Na základě takto nabytých zkušeností budiž stanoven další pořad práce.

Kálal si přeje »vzájemnost česko-slovenskou« rozšířiti také na pole hospodářské. Pravil totiž toto:

Dvojím způsobem můžeme vnésti českou kulturu mezi Slováky: na základě duševního vzdělávání a národohospodářsky. Co se týče prvního, — zaplavme uherské Slovensko českými časopisy, knihami a

---

[1]) Dle Slov. Přehl. (1903, listop., str. 90.) prof. Pastrnek vzdal se starostenství v Čsl. j. před prázdninami, chtěje se oddati vědeckému zpracování svého materiálu dialektologie slovenské.

[2]) Kálal řekl: českého!

[3]) Kálal řekl: pojmu! Pozn. překl.

kalendáři. Je zapotřebí, aby se na uherském Slovensku založilc knihkupectví, jehož úkolem by bylo slovenské čtenáře zás českými knihami, »ježto slovenských knih je na mále, nepostač ptávce«. Je žádoucno, aby se mezi Slováky usazovali čeští inte tak lékaři, advokáti, duchovní, učitelé . . .[4])

Než Kálal jde ještě dále, prohlašuje, že na Slovensku tře vésti česká divadelní představení, české přednášky a české kc Avšak nejmocnější oporou české kultury dle něho by bylo, kd na uherském Slovensku založil dobře redigovaný česky psa Národohospodářský úkol Čechů pak popisuje takto:

Slovensko nechť procestují ředitelé českých hospodářskýcl jako kočovní učitelé. Čeští vystěhovalci — sedláci a průmyslníc se usazují mezi Slováky. Čeští továrníci nechť zhodnocují svůj na uherském Slovensku . . .[5])

Rozumí se samo sebou, že hlavní otázkou je zde ta, vůdcové českého národu souhlasí s cíly, jež sobě Česko-slc jednota vytkla a zda-li možno program páně Kalálův vážně br

Nechci v tomto okamžiku tuto otázku zodpověděti. Mne vším zajímá to, *co nabádá Čechy k tomu, aby se do věcí S vměšovali, a odkud čerpají mravní právo k tomu, aby na náro poměry životní uherských Slováků působili?*

Na tyto otázky velice jasnou odpověď dostáváme z Čech

Začátkem letošního roku zřídila Česko-slovanská jednota sluchače pražských vysokých škol akademický odbor. Pražský (21/I. 02.), orgán českých realistů, následujícími řádky prová zvěsť: »Zájem [o věc] mezi studentstvem je značný a doufá také naše [česká] veřejnost uvítá s vřelou sympatií tento [akade odbor [Česko-slovanské jednoty], jehož cílem je napomáhat k p sení duševního života *našeho lidu*[6]) hlavně v Dol. Rakousích Uh. Slovensku.«[7])

---

[4]) Kálal zmínil se toliko o lékařích; není pravda, že posílal na Sl české duchovní, učitele a najmě — advokáty!

[5]) Hlavní tyto body Kálalovy přednášky o tom, »jak můžeme př kulturnímu povznesení Slovenska«, sestavil a upravil si volně p. autor n brožury sám — tak, jak to právě jeho neúctyhodným záměrům nejlépe aniž uznal za hodno citovati doslovně z autentického textu. Čtenáře poučení a žádostivého provésti věcné srovnání pro nedostatek místa odkazuji k ot referátu Hlasu Národa ze dne 16. pros. 1901. pod záhlavím »Česko-slovenská e — In memoriam stůjtež zde toliko závěrečná slova Kálalova o tom, co Maďaři naší práci pro Slovensko: »Jisto je, že Maďaři neradi vidí českos styky; oni vidí, ujmeme-li se Slováků, že oni jich nepomaďaří. Měli bych vůči Maďarům rázněji; ujímati se Slováků vychází z práva humani jsme k tomu před Evropou povinni . . .«

[6]) Podtrhává p. dr. Czambel!

[7]) Kdekoli v překladu užito závorek [ ], to znamená, že slova b v závorkách těch uvedené vpašoval do maďarského textu citátů sám p. dr. (někdy ovšem bez porušení původního smyslu, někdy však — jak později s — tendenčně, na úkor pravého smyslu citátů. Pozn.

Ještě zřetelněji se vyjádřil shora jmenovaný český list (»Čas« 20/IV. 02.), když ministr veřejného vyučování *Wlassics* zamítl resoluční návrh slovenských národnostních poslanců podaný na zřízení jednoho slovenského gymnasia, vytýkaje jim bratříčkování s Čechy. »Čas« tenkráte psal:

»Velký strach má[8]) uherská vláda ze tří českých[9]) slov: »československá jednota« [!]. Máme za to, že ministr Vlasič mínil tím p o j e m a ne spolek pražský téhož jména. Ze spolku Československé Jednoty věru by strach míti nemusil, tak malá je k němu dosud účast pražské i mimopražské[10]) veřejnosti.[11]) Ministr Vlasič tvrdil[12]) také, že [spolek] Československá Jednota stojí na stanovisku, že Č e c h o v é a S l o v á c i j s o u j e d e n a t ý ž n á r o d plemenně, jazykem a osvětou. Nuž [my prohlašujeme, že] *na tom stanovisku je celý národ český* [!].«[13])

Věc je tedy — jasná.

Češi usilují o národní jednotu se Slováky a i sám dr. František Ladislav *Rieger*, přednášeje 15. prosince roku 1900. v pražském Slovanském klubu »O ideji slovanské«[14]), mezi jiným toto pravil o poměru česko-slovenském:

»Šafařík[15]) a Kollár horovali pro jednotu s námi [česko-slovenskou] a tato jednota měla svůj přirozený základ v blízkém[16]) příbuzenství Slováků s námi [Čechy]. Vždyť *jest to* [*Češi a Slováci*] *skutečně jen jeden národ, jest tu jen různost dialektická.*«[17])

Na každý způsob sejde na vůli obou. Úsilí Čechů dojista se ztroskotá, nenajde-li u Slováků ozvěny a v tomto případě novým politickým zjevem nedávno se vynořivším, ideou národní jednoty československé — škoda bylo by se zabývati.

. . . Jenže věci jinak se vyvíjejí. Národní jednota česko-slovenská našla již také u Slováků hojnost přívrženců. Má ona nadšené hlasatele a žurnály . . . O tom všem musí míti vědomost publicistika maďarská, než — zdá se — věc tu bagatelisuje.

Národní jednota česko-slovenská ovšemže má přívržence mezi Slováky a napořád jich přibývá díky apoštolskému působení oněch

---

[8]) U Czambela: zdá se míti.

[9]) U Czambela »českých« vynecháno.

[10]) U Czambela krátce: české.

[11]) Následující větu však p. dr. Czambel z citátu chytře vynechal: »Ale i kdyby spolek ten mohl za hojné podpory činnost rozvinout dle svých tužeb: ta činnost nebude nikdy protimaďarská, neboť lze Slováky milovat a pro ně pracovat a netřeba při tom Maďarů nenáviděť.« — —

[12]) U Czambela: vytýká.

[13]) Podtrhává p. dr. Czambel, aniž však ukončuje větu citovanou, zníť její pokračování takto: »protože je to v tomto smyslu pravda. A tu pravdu musí uznat i uherská vláda a s ní jako s faktem nezničitelným se též smířit. Aspoň na tu dobu, dokud planeta Země bude obíhat kolem stálice Slunce.«

[14]) Přednášku Riegrovu v celém rozsahu přinesl Hlas Národa ze dne 16. pros. 1900.

[15]) Czambel píše důsledně: Šafárik.

[16]) U Czambela »blízkém« vynecháno!

[17]) Podtrhává p. dr. Czambel! Pozn. překl.

mladých Slováků, kteří kolem skalického měsíčníku »Hlasu«[18]) se sdružují a kteří nazvíce z českých a moravských škol vyšli; má ona však přívržence i mezi staršími Slováky, a zvláště mezi luterány. Nad ostatní vyniká Karel *Salva* majitel tiskárny, nakladatel, spisovatel a řečník, nadmíru agilní člověk, jenž tělem-duší je oddán národní jednotě česko-slovenské a jenž, nedbaje osudu četných, vlastním nákladem vydaných slovenských děl svých, v kterékoli vhodné chvíli byl by hotov přijati český jazyk literární a českou literaturu. Dne 12. května roku 1901. měl v Prostějově na Moravě přednášku o národnostních poměrech Slováků,[19]) a sice o »slovenském večeru« Česko-slovanské jednoty. Stěžoval si, že slovenská inteligence »hyne a maďarisuje se« a při této příležitosti učinil následující projev:

»A tak jsem přesvědčen, že *jako jsme my všichni v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na uherském Slovensku jeden národ československý, tak i my Slováci, poněvadž nám v Uhersku volnost vlastního rozvoje nikdy dobrovolně poskytnuta nebude, můžeme se národně zachovati jen v kulturní jednotě československé.*«

Řečník aklamoval »čím bližší, tím účinnější vzájemnost česko-slovenskou« a prohlásil, že jest svrchovanou povinností jak Čechů tak Slováků usilovati o jednotu kulturní. Dle pražského »Hlasu Národa« (18/V. 01.), z něhož jsme hořejší řádky citovali, Salva řečí svou vzbudil mocný dojem ve všech přítomných, zvláště mocným projevem národní jednoty česko-slovenské.

Ačkoli činnost Česko-slovanské jednoty jest novějšího data, *Kálal*, jeden z náčelníků hnutí směřujícího k národní jednotě česko-slovenské, v letošním únorovém »Slovanském Přehledu«[20]) mohl již následující počet z výsledků činnosti vydati:

1. »České knihy a časopisy putují na Slovensko čím dál více. Mně[21]) přicházejí ze Slovenska[22]) stále listy, žádající o [české] knihy neb časopisy . . . Vidím stálý[23]) proud české osvěty na Slovensko«;

2. »Této doby [na uherském Slovensku] vzájemnosti [česko-slovenské] přejí [tyto slovenské] časopisy:

Hlas, měsíčník mladší generace [slovenské] v Uher. Skalici[24]);

---

[18]) Hlas, mesačník pre literatúru, politiku a otázku sociálnu, jehož I - IV. ročníky redigoval dr. Pavel Blaho v Uh. Skalici, přešel V. ročníkem v redakci dra. Vavru Šrobára v Lipt. Ružomberku. Předplatné na celý rok 6 K. — V 9. č. V. r. Hlasu čteme: »Hlas, ako to z prvých štyroch ročníkov vidieť, od počiatku bol neistý v chôdzi, nejednotný v smere. Dnes kráča istou cestou, v jednotnom duchu . . .«

[19]) Přednášku Salvovu v celém rozsahu přinesl Hlas Národa ze dne 14., 15. a 18. května 1901 pod záhlavím »O poměrech na Slovensku«.

[20]) R. IV. 1902, str. 236. a 237.

[21]) U Czambela »Mně« vynecháno.

[22]) U Czambela: od Slováků.

[23]) U Czambela: stále rostoucí.

[24]) Viz pozn. 18)! Pozn. překl.

L'udové Noviny v Turč. Sv. Martině[25]);
Dennica na Pile u Tisovce[26]);
Cirkevné Listy v Lipt. Sv. Mikuláši.«

Tato data dostatečně potvrzují, že idea národní jednoty československé vyloupla se již z embrya a že dostatek životní síly jeví. Právě proto stojí za to, abychom se jí zevrubně zabývali. Není mým úmyslem volati »Policajta!« aneb čerta černějším malovati, než jaký je.

Úkol svůj dle skromných svých sil vymezil jsem si skromně. Chci sebrati data k otázce té se vztahující; ostatní svěřuji publicistice a politikům z povolání. Jediným mým cílem tedy jest vzbuditi k otázce té pozornost příslušných činitelů.

I.

Stanovisko slovanských jazykozpytcův a národopisců je známo. Oni tvrdí, že slovenský lid je součástkou národu českého a slovenský jazyk že je — českým nářečím.

Nelze upříti, že literární jazyk Slovákův (a učenci znají jazyk Slováků toliko z plodů literárních!) budí domněnku, že je českým nářečím. Ano, toť nepopíratelno. Vědecké pojímání opírá se tedy o jistý *základ*. Než základ ten *není správný*.

Národopisný ráz toho kterého lidu nepropůjčuje mu totiž jeho literární jazyk, jak se v tomto případě slovanští jazykozpytci a národopisci mylně domnívají, nýbrž *vlastní řeč rodná* dotyčného lidu. Což pak Maďaři byli snad Latinové za oněch starých dob, kdy maďarská inteligence latinsky mluvila a po latinsku dopisovala? Kdo by to mohl tvrditi? A či Bulhaři, Srbi a Rumuni jeden národ tvořili s Rusy tehdáž, dokud mezi sebou literárním jazykem Rusy užívaným, jazykem staro-slověnským psali neb korespondovali, resp., dokud setřásajíce pouta církevního jazyka slovanského svou vlastní řeč rodnou na literární jazyk povyšovali?

Se zjevem zcela podobným máme co činiti u Slováků.

Že slovenský lid zdá se býti součástkou národu českého a jeho jazyk nářečím češtiny, to je důsledkem jisté historické události. Pohlédněmež zpět do minulosti.

Když husité začali býti v domově svém pronásledováni, tu mnozí z nich ve větších-menších tlupách prchali ze země a přečetní z nich v Uhrách našli útočiště. Takovýmto způsobem již před r. 1440. mnoho českých husitů se usadilo v naší vlasti, zvláště mezi Slováky, a když r. 1440. vdova krále Albrechta, královna Alžběta povolala do Uher Jana Jiskru z Brandýsa, čeští osadníci sesílili nejen mravně, nýbrž i hmotně. Královna Jiskrovi dala v držení město Zvolen a takřka celé horní Uhry podřídila jeho správě a velitelství a takovýmto způsobem

[25]) Zanikly. Výdatnou náhradou za ně slibuje býti: Slovenský Týždennik. Red. a vyd. Milan Hodža. Budapest-IX., Ferencz-körút 42. sz. Předplatné na celý rok 4 K.

[26]) U Czambela: v Tisovci. Pozn. překl.

čeští přistěhovalci právě oné části Uherska se zmocnili, jejíž obyvatelstvo slovanským jazykem mluvilo.

Tato historická událost mocně působila na národnostní poměry Slováků. Husitští osadníci byli totiž proniknuti mocným cítěním národním, byl' Hus nejen reformátorem náboženským, nýbrž spolu též horlivým agitátorem národním[27]. a také celé husitské církevní hnutí samo v nejvyšší míře bylo rázu národního (Šolc, Národnosť a její význam v životě veřejném. V Praze, 1881, § 29.), byloť ono v úzké spojitosti se vzděláváním českého jazyka a s pěstováním české literatury. Husitští osadníci tedy přinesli s sebou mocný národní cit a vědomí mezi Slováky a jakmile v severních částech Uherska místa zaujali, v novém domově ihned se začali přiměřeně svému vnitřnímu světu zařizovati. Mocí svou uvedli do veřejného života Horňácka vlastní svůj jazyk český. Neměli dosti na tom, by jazyka svého mezi sebou svobodně užívali, nýbrž užívali ho i vůči domácímu obyvatelstvu (»Jiskra a jeho podvelitelé vystupovali vůči slovenským obyvatelům Uherska se svým vlastním, t. j. českým a moravským jazykem, ve všem ho užívajíce.« Történelmi tár, 1879, str. 620.). Ba i ve svých stycích s domácími vrchnostmi užívali českého jazyka, o čemž po dnes svědčí archivy měst horňáckých. Čeština tímto činem vydobyla si místa ve veřejném životě Horňácka a tato událost na plemenně příbuzné Slováky nemohla zůstati bez následků.

Z historie víme ještě i to, že husitští emigranti, jakmile se usídlili, ihned se jali rozšiřovati husitism mezi Slováky. Nespokojili se tím, by církevní obce sami pro sebe zakládali, nýbrž — jak to víme na př. od Fesslera, — v dobrotě, poučováním a nepomohlo-li to, i násilím o to usilovali, aby také domácí obyvatelstvo přijalo náboženství husitské. Dějepisci vědí, že husitští osadníci, bylo-li to v jich zájmu, zapudili katolické duchovní, dosazujíce na jejich místě duchovní smýšlení husitského, tak že v některých župách hornouherských v krátké době povstalo množství církevních obcí husitských.

Takovýmto způsobem vešla čeština na Horňácích v užívání jak světské tak církevní a není divu, učinilo-li to na plemenně příbuzné Slováky tak hluboký dojem, že příbuzně znějící vzdělanou řeč přijali za svůj jazyk literární.

Jak se čeština rozšířila mezi Slováky, to podrobně vykázal jsem v jednom svém historicko-filologickém pojednání (»Príspevky k dejinám jazyka slovenského.« V Budapešti, 1887., 1—32.). Zajímáš-li se kdo i o tyto detaily, nahlédni tam do patřičných stránek. Tu stačí věděti následující. Ke konci XV. století již mnoho tištěných českých knih dělalo češtině propagandu mezi Slováky. Čeština byla tehdáž již tou měrou rozšířena, že, jak to jednotlivé jazykové památky dokazují, i katoličtí kněží českým jazykem kázali ve svých kostelích slovenským věřícím.

Zachovavší se jazykové památky svědčí o tom, že čeština na Horňácích do poloviny XVI. století vedle latinského a z části maďar-

[27]) U Šolce: národovcem! Pozn. překl.

ského jazyka velmi zmohutněla. Byla ona nejenom jednacím jazykem autonomních obcí, nýbrž autonomní obce také mezi sebou tímto jazykem korespondovaly. Ba, jak to dosvědčují archivy, ni župní úřadníci se neštítili užívání českého jazyka v řízení úřadním.

Že se čeština v horních částech Uherska i po Jiskrově odstoupení dále rozvíjela, to přivodily již tak poměry. Je vůbec nepopíratelno, že čeština měla významnou roli v kulturních dějinách Uherska. Král Matiáš, jak známo, nadržoval Jiskrovi, a jeho lidi jako své vlastní služebníky ponechával v čele hradů horňáckých. Takto propagátoři češtiny i na dále mohli v započatém směru působiti. Češtině tenkráte, možná, přálo i to, že král Matiáš, v Čechách byv odchován, sám také znal česky. Po něm následoval na trůně Vladislav II., jenž jakožto český král sotva as kladl překážky šíření se češtiny v Uhersku. Než hlavně náboženská reformace sesílovala posici češtiny na slovenských Horňácích. Hnutí luteránské v úzké je spojitosti s češtinou a českou církevní literaturou. Církev luteránská stala se učiněným pařeništěm [28]) češtiny a české bible i českého zpěvníku stejně vysoce si vážil na Horňácích jak luteránský slovenský sedlák, tak luteránský maďarský zeman Archivy horňáckých luteránských rodin magnátských mohou dosvědčiti, že čeština i je podmanila a že luteránští velmožové i při vší své maďarskosti, dle tehdejšího obyčeje, na prvních stránkách českých biblí po česku zaznamenávali od případu k případu novorozené svých rodin . . .

Takto zmohutněla v Uhersku čeština během XVI. a XVII. století. Tyto věci my musíme znáti, chceme li porozuměti národnostním poměrům česko-slovenským.

O čemže svědčí ony? O tom,

že češtinu zanesli mezi Slováky čeští osadníci v XV. století;

že čeština souhrou zvláštních okolností stala se literárním jazykem Slovákův; a konečně:

že slovanští učenci a národopisci určují etnografický ráz Slováků na základě českého resp. literárního jazyka Slováků.

Již z předu vytkl jsem, že literární jazyk *není správným* základem k určování etnografického rázu Slovákův, opakuji to poznovu. Slováci převzali český jazyk literární následkem nahodilé události historického vývoje náhodou, zápůjčkou. Mají právo zápůjčky se vzdáti; mají právo k vlastním účelům vlastního jazyka užívati, resp. užívaný literární jazyk přetvořiti tak, aby on, prost vedlejších cílů a megalomanie, sloužil toliko zájmům lidu uhersko-slovenského.

Jiný je jazyk lidu uhersko-slovenského a jiný je jazyk Čechů!

Právě proto již na sklonku XVIII. století našel se muž, jenž tomu i formálně dal výrazu.

Antonín *Bernoláк* již roku 1790. vydal slovenskou mluvnici s názvem »Grammatica slavica«, v níž rozhodně se postavil na stranu samostatnosti slovenského jazyka. Než jeho vystoupení mělo toliko zásadní význam. On totiž mluvnici svou založil na nářečí západo-slo-

[28]) Ó té elokvence! Pozn. překl.

venském, jež geograficky souvisíc s českým, má poněkud českou příchuť. Proto ani Češi odluku nebrali vážně. Nicméně vystoupení Bernolákovo mělo ten praktický důsledek, že katoličtí kněží připojili se k němu a ti ve slovenských knihách svých užívali nářečí západoslovenského.

Je nepopíratelno, že reforma Bernolákova jen v principu byla dobrá, prakticky nikoho nemohla uspokojiti. Nářečím západo-slovenským mluví poměrně málo lidí a tvoříc ono přechod k češtině, neobsahuje zvláštnosti slovenského jazyka. Resp. nečiní samostatnost slovenského jazyka vypuklou.

Tomuto chtějíce odpomoci Ludevít *Štúr*, Miloslav *Hodža* a Miloslav *Hurban*, vesměs luteráni, uzavřeli, že i oni upustí od češtiny, za to na písemný jazyk povýší řeč jádra Slováků, nářečí středo slovenské. Resoluci v zápětí chvatně následoval čin a již r. 1844. začali užívati nářečí středo-slovenského, jímž mluví v těchto župách: v Liptovské, Zvolenské, Novohradské, Honťanské, Tekovské, Turčanské, v dolní části Oravské, z části v Nitranské a Trenčanské.

Štúr r. 1846. vydal pod názvem »Nauka reči slovenskej« pravidla nového o středo-slovenské nářečí se opírajícího literárního jazyka, kdyžtě již dříve byl v letáku zvaném »Nárečja slovenskuo« odůvodnil odtržení od literárního jazyka českého; než snahám svým nedovedl zjednati všeobecné platnosti.

Takto se stalo, že v letech čtyřicátých měl početně malý lid slovenský trojí jazyk písemný. Jádro katolíků psalo bernolákovskou západní slovenštinou. Luteráni pak rozkolili se ve dva protichůdné tábory. Jeden tábor, jenž věrně a nadšeně vytrval při českém jazyku literárním, stál pod vedením Jana *Kollára*, druhý hájil práva *štúrovské* střední slovenštiny.

Strana česká, z Čech účinně protežovaná, učinila vše, aby okřídlovací pokusy se zvláštními literárními jazyky slovenskými znemožnila. Bojovala i takovými prostředky, jež neřadí se právě k nejslušnějším. Předáky zvláštního literárního jazyka slovenského podezřívala, že i nevědomky jsou slepými nástroji maďarské politiky atd. Než strany za zvláštní literární jazyk slovenský se bořící energicky hájili svou dobrou věc. Po léta trvající roztrpčený boj jazykový skončil tím, že Bernolákovci a Štúrovci zahájili vyjednávání a r. 1847. na valné hromadě literárního spolku »Tatrína« sjednotili se v tom, že Bernolákův i Štúrův jazyk zrevidují, resp. že obě ty jazykové školy na společném základě splynou v jeden společný slovenský jazyk literární.

I Bernolák, i Štúr užívali pravopisu fonetického, s čímž slovenský lid nemohl se spřáteliti. Slovenský lid totiž pod věkovitým vlivem etymologického pravopisu se přidržující češtiny takový pojem si o literárním jazyku formuloval, že to nemůže býti věrné okopírování všední, hospodské mluvy. Frivolnost spatřoval v tom, opisoval-li kdo slova tak, jak je sám obecný lid vyslovuje. O literárním jazyku, jejž v kostele naučil se znáti, byl jiného mínění, než Bernolák neb Štúr, kteří jazyk rovnou od pluhu a z chlévů uvedli do knih a časopisů . . .

Z ohledu na toto Miloslav *Hodža* doporučoval přívržencům samostatné slovenštiny, aby zavedli do jisté míry etymologický způsob p·aní a toho druhu náhledům svým dělal propagandu svou r. 1847. v Levoči vyšlou knihou zvanou »Epigenes slovenicus«. A to nikoli bez úspěchu. Přívrženci samostatné slovenštiny pověřili s vypracováním gramatiky samostatného literárního jazyka slovenského Martina *Hattalu* a on se také úlohy této podjal. Bohužel, Martin Hattala nebyl opravdovým přítelem zvláštního literárního jazyka slovenského. Gramatiku sepsal po latinsku s názvem »Grammatica linguae slovenicae« (V Baňské Štiavnici, 1850), ale při sepsání díla nebylo mu vodítkem to, aby stvořením zvláštního literárního jazyka slovenského, jakožto účinného samostatného vzdělávacího prostředku napomáhal kulturnímu odloučení Slováků . . .

R. 1851. sjeli se slovenští spisovatelé na konferenci do Prešpurka a tu vyřkli, že za společný literární jazyk slovenský katolíci i luteráni stejně přijmou zásady stanovené v gramatice Hattalově. Latinsky psanou gramatiku Hattalovu vydali také ve slovenském jazyku pod názvem »Krátka mluvnica slovenská« (Prešpurk, 1852.) a v úvodě k ní napsaném tři čelní Bernolákovci a tolikéž čelných Štúrovců slavnostně prohlásili, že Hattalou postavené pravopisné i mluvnické zásady stejnou měrou jsou závazné jak pro stoupence Bernolákovy, tak pro stoupence Štúrovy.

Zmínil jsem se, že Hattala nebyl opravdovým přítelem zvláštního literárního jazyka slovenského. A nemůže býti pochybnosti o tom, že Hodža zcela jinak by byl rozluštil otázku zvláštního jazyka slovenského, kdyby on byl pověřen býval řešením této úlohy.

Dílo Hattalovo na každý způsob mělo tu zásluhu, že učinilo přítrž svárům jazykovým. Mluvnice jeho sdružila přívržence zvláštního jazyka slovenského a takto formálně posilňovala je vůči počešťovacímu příboji Ale *jen formálně*. Přívrženci zvláštního jazyka slovenského věruže sklonili šíji na prešpurské jazykové konferenci Co do podstaty věcí oni prohráli bitvu naproti čechofilským. Neb jakouže si vyžádalo obět' jazykové narovnání z roku 1851., jež složilo základy nynějšího literárního jazyka slovenského?

Literární jazyk slovenský vtěsnali do svěrací kazajky osnované z česko-jazykových pravidel. Proťali dráhu jeho vývinu na základě lidové mluvy slovenské, odstavili jej od vlastní jeho úlohy: aby byl prostředkem duševního stýkání se s lidem slovenským a vzdělávání se lidu slovenského, neboť předurčili mu jistou missi, tu totiž, aby Slováky jazykově úžeji přimknul k Čechům.

Hattala, velmistr nynějšího literárního jazyka slovenského, ani se tím netajil, že má vedlejší záměry s literárním jazykem slovenským. Dostaviv se na první výborovou schůzi bývalé »Matice«, tam ihned navrhl, »aby sa v mluvnici slovenskej stály ohl'ad bral k ostatním nárečiam slovanským vôbec a k najbližším slovenčine [(= k češtine)] zvlášte« (Let. Mat. R. I., str. 37.) a zasedající výbor »Matice« návrh tento také přijav jej »prospešným byť uznal a porúča pracovníkom na poli grammatickom, aby ho nasledovali« (tamže). Jaroslav *Vlček*,

universitní profesor pražský a nejznamenitější znatel slovenské literatury [29]), o častěji zmíněné mluvnici Hattalově toto konstatoval ve Slov. Pohľadech (1890., str. 258.):

»Hattalova latinsky písaná a 1850 vydaná grammatika slovenčiny má povahu čisto prirovnávaciu a jej cieľ je *slúžiť za most nazad k češtine.*« [30])

Hle, výrok odborníka o základotvorné mluvnici nynějšího literárního jazyka slovenského.

Hle, upřímný projev o tom, že přívrženci zvláštního jazyka slovenského na prešpurské jazykové konferenci r. 1851. prohráli bitvu ve prospěch národní jednoty česko-slovenské.

. . . Neboť nynější literární jazyk slovenský neobráží zvláštnosti lidové mluvy slovenské; je to jazyk umělý, jemuž ani původně kodifikátor nevytkl úlohou missi kulturní, nýbrž politickou.

Gramatikové, s podstatným třeba obmezením, legalisovali sice *formy* slovenského jazyka, v podstatě však zůstal literární jazyk slovenský tím, čím jej poměry po staletí vzdělaly, v základě svém zůstal českým jazykem a tím se vysvětluje názor slovanských jazykozpytcův a národopiscův o etnografické příslušnosti Slováků.

Také na základě dosavadních svých skromných vědomostí o lidové mluvě slovenské nabytých na příkladech vykázal jsem během minulého roku, jak maďarsky, tak slovensky, že jiný je literární jazyk slovenský a jiná je mluva lidu uhersko-slovenského. Poukázal jsem na to, že podstata literárního jazyka slovenského, t. j. jeho skladba a slovní poklad — i nyní je česká. Nemůže tu býti mým úkolem, abych se pouštěl do srovnávání jazykového. K tomu by bylo zapotřebí celých svazků a především bylo by třeba, abychom znali mluvu lidu uhersko slovenského. Ale i když se nepustím do jazykového srovnávání, musím přece na doložení svých tvrzení jedno-druhé uvésti. S laskavým svolením čtenářovým provedu zde rozbor krátké jedné novinářské besednice. Neuvedu, ve kterém listě slovenském vyšla, aby redaktor jeho neviděl opět osobního útoku tam, kde jde o výklad čistě věcný. Z krátké jedné *slovenské* novinářské besednice vypsal jsem následující *české* výrazy. V závorce uvádím výraz slovenský:

Zmocnila sa ho radosť (= rozradoval sa);
nabyl rozumu (= zmudrel);
plesal radosťou (= rástol od radosti);
vznášal prosbu k Bohu (= prosil Boha);
ujal sa slova (= počal vravieť, rozprávať);

---

[29]) Pan dr. Czambel ve svém posudku 1. části Vlčkových ‚Dejín literatúry slovenskej' v peštských vládních ‚Slovenských Novinách' r. 1889. č. 113—117. lámaje hůl nad tímž Vlčkem, jemuž dnes pochlebuje uznáním za nejznamenitějšího znatele slovenské literatury, takto se o jeho ‚Dejinách' vyjádřil: »Povrchnosť a nekritickosť charakterisujú knihu Vlčkovu . . . Očakávali sme neskonale viac. Veľmi sklamali sme sa.« — Dnes přichází p. dr. Czambel se svým uznáním již poněkud pozdě. »Pozdě, ale přece!« — —

[30]) Podtrhává p. dr. Czambel. Pozn. překl.

potlačil slzy (= premohol);
zjednal poriadok (= urobil poriadok);
vzdávam ti úctu (= uctievam, ctím ťa);
pričinil sa zo všetkých síl (= usiloval sa jako mohol):
zolhaly mu všetky prostriedky (= sklamalo ho všetko . . . čoho sa chytil);
neschádza mu nič iné (= nechybí mu nić iné);
zmocnil sa ho nepokoj (= roznepokojil sa);
okrial (= očerstvel);
uchádzal sa o dievča (= pýtal dievča);
do korán otvorila dvere (= na šír otvorila dvere);
primala ho, aby sa vyjadril (= pohla ho, aby sa vyslovil);
octla sa v náručí jeho (= našla sa v náručí jeho);
ten pozdrav platil matke (= to sa pozdravil matke);
prebdeli celú noc (= nespali celú noc);
nedovedie bez neho vyžiť (= nevie bez neho vyžiť);
pádnym krokom sa blížila (= strmým krokom);
nerozpakoval sa povedať (= neváhal povedať);
už nám iné neschádza (= už nám iného netreba);
jej zrak utkvel na klietke (= stavil sa na klietke);
zem vssala vlahu (= vpila vlahu);
nadejem sa, že príjdeš (= úfam sa, že príjdeš);
mal som s ním sústrasť (= l'utoval som ho) atd.

Neračtež se domnívati, že tyto výrazy vyplynuly snad právě z péra některého čechisujícího spisovatele. Nikoliv. I nejvlastenečtější slovenští novináři píší takto, jestiť spisovný jazyk slovenský jeden a každý jen tímto jazykem píše. Vyznačené výrazy jsou ostatně tak obvyklými zjevy ve spisovném jazyku slovenském, že se nad nimi nikdo, ale nikdo ze slovenských čtenářů nepozastaví. Denně je můžeme čísti.

Někdo může poznamenati, že přece v hořejším případě je řeč o besednici, tedy o plodu literárním. Já však proti tomu namítám to, že spisovný jazyk slovenský jest *úplně* počeštěn a že spisovatelé také pro lid určený text tímto počeštěným jazykem píší. Takto nikdo se více nepozastaví nad tím, ani sedlák, čte-li na př. toto:

»snadno a rychle to vykoná pilný hospodár«.

A přece každé téměř slovo této věty je české. Člověk necvičený ve spisovném jazyku slovenském řekl by to totiž takto:

»l'ahko a skoro to urobí usilovný gazda«.

Pozdržme se u citované věty a upotřebme jí k osvětlení jednotlivých sem spadajících otázek.

Co ve spisovném jazyku slovenském zní takto: »snadno a rychle to vykoná pilný hospodár«, to správně česky říci a psáti třeba takto: »snadně a rychle to vykoná pilný hospodář« . . .

. . . Sotva jest tu tedy rozdílu mezi spisovným slovenským a českým textem a není divu, jestliže slovanští filologové a etnografové na tomto základě do jednoho pytle hází Slováky s Čechy. Věru by se zamyslili, kdyby věděli, že ona věta v mluvě lidu slovenského zní takto: »l'ahko a skoro to urobí usilovný gazda«!

Liché je tedy ono pojetí, že ve slovech a výrazech ve spisovném jazyku slovenském se vyskytujících zračí se jazyková bohatost lidu slovenského. Ni z daleka. Knihy, časopisy a hlavně kazatelny učí sice čelnější slovenského lidu českému jazyku a tak ti vzdělanější z lidu porozumí výše citované spisovné slovenské větě a podobnému textu, ale lid sám nemluví ještě onim jazykem. A tak ve spisovném jazyku slovenském osnovaný text hořejší věty pořád ještě je cizácký v chatách slovenského lidu.

Odborník, prozkoumá-li alespoň tou měrou lidovou mluvu slovenskou, jako dosud já, nutně dospěje k tomu výsledku, k jakému dospěl jsem já. Přizná, že jiný je spisovný jazyk slovenský a jiná je mluva lidu slovenského. Slova vypůjčená v přečetných případech přetvořil sice spisovný jazyk slovenský ve smyslu soustavy lidové mluvy slovenské, proto však početně celou legii tvoří ona z češtiny převzatá slova, která svou formou docela jsou cizí ve slovníku slovenském. Cituji jen několik příkladů:

vševedúci, slovensky bylo by: vševediaci;
pochvalen buď, slovensky bylo by: pochválený buď;
kamenár, slovensky bylo by: kameniar, od kameň-e;
svedectvo, slovensky bylo by: svedoctvo, od svedok-a; aneb:
vo dne, česky: ve dne, slovensky bylo by: vo dni; správně slovensky však: za dňa atd. atd.

Sáhni čtenáři, jenž o věc se zajímáš, po slovensko-maďarsko-německé části Loos-ova slovníku (III. sv.) a podívej se na př. na stranu 170. Na této straně vysvětluje autor 52 slova »slovenská« a mezi těmi vyskytují se následující buď úplně, buď formou česká slova:

jho, jil, jilm, jilmový, jilovatý, jímač, jímať, jímavý, jímavosť, jinoch, jiva, jizevný, jizliť, jizlive, jizlivý, jmel, jmelový, jonácky, jutrenka, jutrný, jutro = 21.

V tomto slovníku spisovného jazyka slovenskéko mezi 52 slovy vyskytují se ještě takováto v mluvě lidu slovenského neznámá slova:

judstvo, juh, juhnúť, juhovec, juhový, juhovýchod, juhozápad, juhozemec, juhozemský, junácky, junácstvo, junák, junoš, junostvo, južný = 15.

Je tedy na této straně mezi 52 slovy spisovného jazyka slovenského 21 + 15 = 36 takových slov, kterých slovenský lid buď vůbec, aneb dle formy nezná.

Slova ta citoval jsem proto, abych poskytl čtenáři možnost kontroly. Račte vyzkoušeti slovenský lid, rozumí-li těmto slovům.

Vím, že ti, kdož slovenský jazyk znají jen z plodů literárních, budou řádky tyto čísti s nedůvěrou. Oni totiž za slovenské považují vše, co ve spisovném jazyku slovenském se vyskytuje Na všechen způsob slovanská jsou slova, jako: snadno, rychle, vykonať atd. Ale tu není o tom řeč. Tu je řeč o tom, že taková slova slovanská, jaká jsem citoval, jsou u Slováků neznámá a tvrdím, že do slovenštiny dostala se prostřednictvím jazyka českého, resp. spisovného. Tvrdím, že jazyk Slovákův od sta let *prodělává metamorfosu ve prospěch jazyka českého*. Abych se vyhnul marné diskusi, zvolím si tu hned

takové příklady z dějin slovenského jazyka, které vylučují každý spor, které jsou přesvědčivé a nezvratné, kterých není lze posouditi se stanoviska obecného slovního pokladu slovanského.

Sasinek ve II.[31]) svazku svého »Letopisu« publikuje více slovenských dokumentů pod titulem: »K dejepisu krajinských snemov.« V těchto slovenských listinách vyskytují se též tato slova: orsag (maď.: ország = krajina, země, str. 254.), orsaczky dom (překlad to maďarského složeného slova: országház = krajinský dom, sněmovna, str. 253.), orsaczke shromaždeni (překlad to maďarského složeného slova: országgyülés = krajinské shromaždenie, zemský sněm, str. 254.), varmede (maď.: vármegye = stolica, župa, str. 255.) aneb tamže o několik stran dále v diplomu pocházejícím z roku 1535. (1595?) a publikovaném pod titulem »K dejepisu Malo-Topolčanskej bane«: se rozbetezil (maď.: megbetegedett[32]) = onemocnel, se rozstonal).

Tato maďarská slova jen tak se mohla dostati do citovaných dokumentů, že v dobách těch, před staletími, náležela do slovního pokladu obecné mluvy slovenské. Od oněch dob není po slovech z maďarštiny vzatých ani památky u oné části Slováků, u níž uplatnil se vliv češtiny. Teď platí: místo orsag — krajina, zem; m. orsaczky dom — krajinský dom[33]), snemovňa; m. orsaczke shromaždeni — krajinské shromaždenie, krajinský snem[34]); m. varmede — stolica a novějí župa; m. se rozbetezil — onemocnel atd. atd. Ale citovaná, z maďarštiny vypůjčená slova i dnes žijí u oné části Slováků, na niž čeština neměla značnějšího vlivu, na př. v župě šaryšské, zemplinské atd.

Jaké je z toho naučení? Že slovní poklad slovenského jazyka, trvám, důkladnou prodělal metamorfosu za posledních staletí. Čeština takový měla vliv na mluvu lidu uhersko-slovenského, že ještě i ta slova eliminovala z mluvy lidu slovenského, která vyjádřují pojmy specielně uherské a která si lid slovenský při speciálních poměrech z maďarštiny vypůjčil.[35]) Byla-li čeština dosti silnou k eliminování takových

---

[31]) U Czambela patrně chybou tiskovou: ve III. sv.!

[32]) U Czambela: beteg lett.

[33]) Tento výraz »krajinský dom« p. dr. Czambel zapomněl uvésti, ačkoli se ho právě tak běžně užívá, jako ku př. výrazu: krajinské shromaždenie.

[34]) Ani tento také běžný výraz »krajinský snem« p. dr. Czambel neuvádí.

[35]) Co tedy vlastně p. dr. Czambel »dokumentuje«? Ze starých listin nekriticky vypsaná a reklamovaná jím slova maďarské provenience, jako »orsag«, »orsaczky dom«, »orsaczke shromaždeni«, »varmede«, »se rozbetezil«, mají »nezvratně a přesvědčivě« dokazovati, že a) tehdáž, před staletími, náležela do slovního pokladu obecné mluvy slovenské, a že b) teprve během pozdějších staletí vlivem češtiny byla ze slovenštiny eliminována a nahrazována slovy »krajina«, »krajinský dom«, »krajinské shromaždenie«, »stolica«, »onemocnel« atd. — Nejlépe poráží »nezvratnost« argumentace p. Czambelovy to, že v dokumentech jím samým citovaných vyskytují se též tato slova: »v **krainskom** dome« (str. 258.), »**stolice**« (str. 257. a 258.), »**nemoc**, v ktereg sme boly« (str. 256.), atd., kterážto slovenská slova zajisté měla odvěké domovské právo ve slovním pokladě obecné mluvy slovenské, (aniž na účet »vlivu češtiny« připisována býti mohou), tak že je nebylo třeba nahražovati slovy z maďarštiny »vypůjčenými«. Vloudila-li se však přes to, tu a tam slova maďarská do slovenštiny, stalo se tak prostě proto, protože v době té po výtce latinské nebylo vůbec neobvyklým užívání slov i obratů

zvláštních uherských slov z jazyka Slováků, jako jsou »orsag«[36]), »orsaczky[37]) dom«, »orsaczke shromaždeni«[38]), »varmede«[39]) atd., oč lehčí měla práci tam, kde se nejednalo o pozměnění takovýchto speciálních uherských slov!! Že lidová mluva slovenská důkladnou prodělala metamorfosu, to i jiné zjevy dokazují. Sáhnu opět k příkladům z dávné pomaďarštěnosti slovenštiny. Za starodávna velice byla u Slováků pomaďarštěna na př. i jména křestní. Taková příjmení, jako Ferienčík, Jánošík atd. jsou živými důkazy dávnějších pomaďarštěných jmén křestních slovenštiny. Ferienčík dá se totiž odvoditi jen od maďarského Ferencz, Jánošík jen od maďarského János. Slovem přetvořující vliv češtiny na slovenštinu jest nepopíratelný. Byly případy, že si lidé vlivem češtiny přeměňovali i příjmení a predikáty, a to i tací, kteří měli jména maďarská, tak na př. jistý Eordeogh János de Laczlovoffalva, jenž žil v XVI. století, ve vícerých listech svých takovéhoto podpisu jména užíval: Czert z laczlavoveg vsy (Slov. Let III. 318—320). A tento případ není ojedinělý. Než vraťme se ještě k literárnímu jazyku slovenskému a k jeho poměru k lidové mluvě slovenské.

Všeobecně se proslýchá, že slovenština je bohata. Není ani divu K bohatosti vlastních slov a výrazů připojila následkem historických okolností ještě celou šíři literárního jazyka českého. Na literární jazyk slovenský a na jazyk témuž rozumícího slovenského čtenářského publika dlužno pohlížeti tak, že jazyk ten *zahrnuje v sobě látku dvou slovanských jazyků*. Slovenský člověk porozumí čechácké větě: »snadne a rychle to vykoná pilný hospodár«, byť i on sám takto mluvil: »ľahko a skoro to urobí usilovný gazda«. Čtoucí slovenský člověk porozumí českému člověku následkem svého poměru k češtině shora vylíčeného. Avšak proč neporozumí český člověk čistě slovensky mluvícímu, o tom

---

cizích, zejména pak latinských a též sporadicky i německých a maďarských, tak že vlastně tehdejší »slovní poklad« slovenštiny (podobně asi jako i maďarštiny — a najmě této!) bylo hotové mixtum compositum. Nicméně však dokumenty p. Czambelem citované jsou nejlepším toho dokladem, že za oněch dob, kdy »po latinsku se mluvilo a dopisovalo«, slovní poklad tehdejší obecné mluvy československé nevykazoval takových »speciálních« mezer, jichž vyplňování maďarskými slovy bylo by se jevilo n u t n ý m. Z toho plyne též, že maďarských slov ve slovenštině tehdy sporadicky užívaných — i k d y b y skutečně byla v tehdejším slovníku československém jakousi tu »speciální mezeru« vyplňovala — byla by dnes právě taková škoda, asi jako slov latinských neb německých v obecné mluvě slovenské tehdy užívaných. Důkaz vedený p. dr. Czambelem o jakémsi vyplňování »speciálních mezer« slovního pokladu slovenštiny za starodávna maďarskými slovy, jím d n e s s přetvářkou lítosti reklamovanými (není již prý po nich ani potuchy!), zkrátka o »dávné pomaďarštěnosti slovenštiny« tedy — notně selhal!

[36]) U Czambela jednou: orsag, po druhé: ország, po třetí: ország, — po každé jinak!

[37]) V Sas. orig.: orsaczkého, n. orsacského; u Czambela však jednou: orsacki, podruhé: orsácki, — ó té přesnosti!

[38]) U Czambela jednou: orsacka shromaždení (= plur. nom., maď.: országgyülések), po druhé: orsacka shromaždeni, po třetí: orsácke shromaždení, — varietas delectat!

[39]) U Czambela jednou: varmede, po druhé: vármeďa, — a tomu všemu říká p. dr. Czambel pod titulem své maďarské brožury: »Opravený otisk«!

Pozn. překl.

stále ještě hloubají mnozí — v Čechách. Myslím, dost jasně vyložil jsem, že národní jednotu česko-slovenskou nelze zjišťovati na základě tom, že Slováci po staletí českým psali jazykem. Zcela jinak sluší pojímati otázku druhou. Svobodno-li oprávněnost národní jednoty česko-slovenské zjišťovati na základě nynějšího literárního jazyka slovenského, kterýž nominelně i fakticky jest literárním jazykem Slovákův a od prešpurské konference z roku 1851. *ve svých formách nepopíratelně je slovenský.*

Jazykozpytci a národopisci v této příčině vůbec nejsou skrupulozní. Berou tak literární jazyk slovenský, jak jej v literárních plodech slovenských nalézají a předpokládají, že literární jazyk slovenský je odleskem lidové mluvy slovenské. Pokud já vím, literární jazyk slovenský neobráží mluvu lidu slovenského, a proto jsem tohoto mínění:

Tím okamžikem, kdy odhalíme mluvu lidu uhersko-slovenského, gramaticky a lexikálně ji zpracujeme a na základě shora vytčených zásad od češtiny přísně oddělíme, — slovanští filologové a etnografové pozbudou základu k tomu, aby slovenský lid za součástku českého národu a slovenský jazyk za český dialekt považovali. A tímž okamžikem pomine mravní právo Čechů ku vměšování se do věcí Slováků.

II.

Dosud byla řeč výhradně o poměru mluvy lidu slovenského k jazyku českému a k nynějšímu literárnímu jazyku slovenskému, nyní přejdeme k recensi oněch stanovisek, jaká v otázce této zaujímali přednější mužové ve veřejném životě působící.

Na otázku česko-slovenské jednoty národní dívají se praktičtí lidé hlavně s dvojího hlediska. S hlediska kulturního a politického. Mimo to mužové vědy s hlediska filologického.

Čechové a mužové čechofilští přetřásají ji takřka výhradně s hlediska politického. Pražský »Sbor musejní pro řeč a literaturu českau« vydal roku 1846. dílo s názvem »Hlasowé o potřebě jednoty spisowného jazyka pro Čechy, Morawany a Slowáky«. V tomto díle shrnuty byly veškeré důvody, jež pro společný spisovný jazyk česko-slovenský lze uvésti, mezi nimiž není však ani jednoho, který by nebyl alespoň nepřímo politickým. Slyšme hlasy předbojníků národní jednoty česko-slovenské:

František *Palacký*, největší český dějepisec své doby: »Přede wpádem[40]) Maďarů do uherské země[41]), w dewátém století, Čechowé, Morawané a Slowáci byli jeden a tentýž národ, jak z ohledu na jazyk swůj, tak i z ohledu na wládu zemskau, kteréž poddáni byli. Říše welikého Swatopluka byla je spojila wšecky. (»Hlasowé« str. 25.) . . . Nejstarší paměti literatury české dokazují to zřetedlně, že někdy čeština slowenčiny mnohem bližší byla, nežli nyní jest . . . Že Čechowé od té doby se jinam uchýlili, řeč swau wšelijak wzděláwajíce a brau-

[40]) U Czambela: příchodem.
[41]) U Czambela: do nynější Maďárie. Pozn. překl.

síce, to ještě jich národem jiným nedělá, jakož ani rozdílnost několika slow u obau krajanů nezakládá ještě rozdílnosti nářečí. (Tamže str. 26.)... Řeč pak spisowná již ani u Čechů, ani u Morawanů s řečí obecné chátry se nesrownáwá, anobrž nad ní tak jako nad slowenskau se wznáší.« (Tamže str. 29.)

Pavel Josef *Šafařík*, nejrenomovanější slavista své doby: »Bylo a jest mé pewné přeswědčení, že ... od českého Rudohoří až k městům Bardijowu a Humennému ..., t. w Čechách, Morawě a w uherském Slowensku, panuje jedna a táž řeč slowanská, původně a na auswitu naší historie dokonale jediná, nyní wšak, wplywem rozmanitých okolností ..., na dwě hlawní nářečí, na *české* ... a na *slowenské* ..., s mnohými téměř nepoznale do sebe přecházejícími podřečími[42]), rozdělená. Nejjistějším důkazem toho jest wzájemná srozumitedlnost obecné mluwy u lidu w těchto třech wlastech[43]) přebýwajícího ... Z této nezáporné stejnosti řeči, co do podstaty a hlawních znaků, wším právem zawírati lze na stejnost původu lidu slowanského[44]) w Čechách, Morawě a uherském Slowensku; z ní též se wyswětluje auzké ono politické spojení jmenowaných tří wětwí[45]), w němž je na samém auswitu naší historie nalezáme. Morawa a uherské Slowensko náležely w celém běhu dewátého století, a nepochybně již i dříwe, k jedné weliké obci, mající společné panowníky.« (»Hlasowé« 68/69.)

Mluwě o separatistických literárních snahách Slováků takto se Šafařík vyjádřil:.

»Nepřirozená se mi ta nowota[46]) widí, poněwadž newyplývá z ... rozumowé oswěty a dušewné wzdělanosti Slowáků co pauhé pokračowání, co nowý, wyšší stupeň její, nýbrž pochází pauze z theoretických, spekulatiwních zásad ..., nespoléhá na positiwném, historickém základu, nýbrž pauze na ideálním, samolibě podstrčeném podstawku, newíže budaucnost s minulostí, nýbrž je naprosto přetrhuje, newede zwolným, mírným, powážným krokem dále a napřed, nýbrž welí se wraceti, s opomítnutím wšeho, co posud ... na poli literární oswěty pracně nabyto, k samému prwopočátku — od Iliady k abecedě.« (Tamže str. 82.)

Bohuslav *Tablic*, nejlepší znatel české literatury na půdě uherské: »Po smutném pádě králowstwí Swatoplukowa Slowáci [w Uhrách[47])] žiwí z občanského swazku Morawanů a Čechů wystaupili sice, a stali se w občanském ohledu audy uherského králowstwí, wšak nicméně jednotau mrawů a řeči se swými starými společníky wždy spojeni zůstali, právě tak jako nyní [(1846)] Wlaši, Němci, Polané, jichžto rozličtí kmenowé[48]) rozdílným sice knížatům poddáni, ale wšak předce jednotau řeči tuze jsau spojeni.« (»Hlasowé« str. 12.)

---

[42]) U Czambela: »s mnohými ... podřečími« vynecháno!
[43]) U Czambela: w Čechách, na Moravě a na uherském Slovensku!
[44]) U Czambela: žijícího.
[45]) U Czambela: jmenovaného lidu, v němž jej ...!
[46]) U Czambela: snaha Slováků.
[47]) U Tablice: »we jmenowaných stolicích«.
[48]) U Czambela krátce: kteří. Pozn. překl.

Jan *Kollár,* slovenský básník, hlasatel literárního panslavismu, neúnavný průkopník jazykové jednoty česko-slovenské: »My Slováci, Čechowé, Morawané, Slezáci a dílem i Lužičané[49]) jsme od jakžiwa tělesnými i duchowními, národními i nářečními swazky mnohonásobně spolu spojeni. Česká řeč, jako to z jejích nejstarších literních zbytkůw wyswítá [(!)[50])], jest dcera slowenčiny[51]), nebo Čechowé a Slováci k jedné wětwi přináležejí na stromu našeho národu[52]). Potom[53]) . . . přišli z Čech, z Morawy, ano i z Lužic[54]) nowé roje pod královnau Alžbětau ku Slowákům . . . . Čeština wrátila se ku slowenčině co wzdělaná, oswícená . . dcera ku . . stárnaucí, od sausedůw tlačené a opowržené matce: ona tuto matku omladila, ji psáti, čísti . . . učila, . . . tak že ona není u nás [Slováků] nějaký cizí živel, ale naše wlastní domácí kwětina.« (»Hlasowé« 124/125.)

Dalo by se z »Hlasů« Českým museem sebraných a vydaných ještě více nastoliti, vyplňujíť přece hlasové tyto knihu o 240 stranách, ale to by byla práce úplně zbytečná, neboť veškery »hlasové« pohybují se na jednom a témž základě. Neustále hudou písničku, že Slováci žili před 1000 lety ve společné politické domácnosti, od sta let pak v literární spolčenosti s Čechy a Moravany.

My, t. j. ti, kteří naproti společnému literárnímu jazyku česko-slovenskému akcentujeme práva zvláštního jazyka slovenského, nepopíráme historických vztahů česko-slovenských, avšak po tom, co shora jsme řekli o poměru lidové mluvy slovenské k jazyku českému, považujeme spor o otázce té po oné stránce za zbytečný.

Tyto historické vztahy zakládají se na nahodilých historických událostech a při vědeckém posuzování naší otázky nemohou v úvahu brány býti tyto *povrchnosti*, nýbrž — *podstata* vztahů česko-slovenských.

Vytýkám znovu, že Češi otázku národní jednoty česko-slovenské přetřásají hlavně s hlediska politického a pokud o otázku tu zavadí s hlediska kulturního, i tu vůdčím momentem jest jim moment politický. Upřímně to přiznal na př. Josef *Holeček* ve své brožuře vyšlé r. 1880. v Praze pod titulem: Podejme ruku Slovákům! On, pro literární vzájemnost česko-slovenskou zbraně se chopivší, mimo jiné učinil též tento projev:

»Zanechme neprospěšné samolibosti a vyznejme si pravdu, že jeden bez druha neobstojíme, že Čech[55]) bez Slováka[56]) tak dobře nic není, jako Slovák[57]) bez Čecha[58]). Kdybychom my Čechové stokráte statečněji sobě vedli naproti šíření se vlivu a jazyka německého, mohli bychom sejíti jako znamenití hrdinové, ale přece jen záhuba

---

[49]) U Czambela »a dílem i Lužičané« vynecháno!
[50]) Proč ten výkřičník?!
[51]) U Czambela: vyvinula se ze slovenštiny, jest její: dcerou.
[52]) U Czambela: na rodostromu slovanském.
[53]) U Czambela: V minulých stoletích.
[54]) U Czambela »ano i z Lužic« vynecháno.
[55]) U Czambela: český lid.
[56]) U Czambela: slovenského lidu.
[57]) U Czambela: slovenský lid.
[58]) U Czambela: českého lidu. Pozn. překl.

byla by naším posledním údělem. *Musíme proto za sebou míti zálohu, ze které budeme čerpati stále novou sílu. Zálohou takovou může nám býti pouze* [*uherské*] *Slovensko.*«[59]) (Str. 8.)

Kolik egoismu číší z těchto slov. O vzdělávání Slováků se bojovník českého stanoviska nestará, on nedbá toho, zda-li Slováci porozumí českému jazyku, ale přes to si přeje literární jednoty československé, poněvadž *český národ potřebuje reservy.*

Rudolf *Pokorný*, český básník a redaktor, jejž smrt záhy vyrvala z řady nadšených předbojníků shody česko-slovenské a jenž tou měrou se byl vhloubal ve studium slovenských poměrů, že až po jistou hranici i práva zvláštního literárního jazyka slovenského v úctě měl, v jedné své, rovněž roku 1880. v Praze vydané brožuře (Literární shoda československá.) nepřiznává sice absolutní slabost českého národu jako Holeček, však také on chtěj-nechtěj nahlíží, že literární shoda československá je nutností, jestiť ona pro Čechy pramenem síly. Tak děl na 1. stránce své brožury: »Není víc otázka literární jednoty naší s bratry Slováky otázkou našeho bytí, nýbrž jen — bohudík — *otázkou naší síly.*« [60])

Buďsi jazyková spolupatřičnost se Slováky pro národ český otázkou bytí, nebo otázkou síly, to jedno je jisté, že Češi v otázce této eminentně *spatřují otázku politickou.*

Tu vytýkám, že v otázce národní jednoty česko-slovenské sebevědomě vedli si dosud toliko Češi, toliko oni byli ve všech dosavadních činech svých důslední, toliko oni spěli vytrvale k cíli vytčenému. Slovenští spisovatelé spíše instinktivně, nežli z přesvědčení obhajovali separatismus slovenského jazyka vůči jazyku českému. Z nedostatku přesvědčení lze vysvětliti to, že zvláštní jazyk slovenský prohrál bitvu na jazykové konferenci prešpurské r. 1851., že za doby Bachovy na Horňácích z moci vládní zaveden byl *český* jazyk všude tam, kde vláda *slovenskou* mateřštinu nařídila, a že konečně mezi slovenskými spisovateli a redaktory vždy se najdou lidé a kruhy, kteří hotovi jsou opět přijmouti češtinu za literární jazyk Slováků.

Čtenář je patrně zvědav, jaké stanovisko zaujala maďarská publicistika v otázce národní jednoty česko-slovenské.

Maďarská publicistika dle mého vědomí nikdy nepronikla do hloubky otázky národní jednoty česko-slovenské. František *Pulszky* na začátku let čtyřicátých vyměnil o otázce této několik listů s českým hrabětem Lvem *Thunem*, jenž byl přívržencem jednoty československé. Listy Františka Pulszkého vydal hrabě Thun v brožuře nadepsané »Die Stellung der Slowaken in Ungarn« (Prag 1843.) a František Pulszky, tento obzvláště zasloužilý člen maďarské publicistiky, ve svém listě ze dne 24. dubna 1842. tam uveřejněném takto se o literární jednotě česko-slovenské vyjádřil:

»Der ganze sogenannte Sprachkampf in Nordungarn ist durchaus

---

[59]) Podtrhává p. dr. Czambel.
[60]) Podtrhává p. dr. Czambel. Pozn. překl.

von *keiner grössern Bedeutung.*[61]) Das slavische Volk, dessen verschiedene Dialekte von dem böhmischen zum Theil entfernter sind als vom polnischen, z. B. im Sároscher Comitat, wo ich wohne, und in der Umgegend, steht auf der untersten Stufe der Civilisation, der Adel ist Ungarisch, die Bürger setzen ihren Stolz darein, selbst wenn sie geborne Slaven sind, Deutsche zu scheinen; und so bleiben grösstentheils nur unbemittelte protestantische Geistliche als Stützen der böhmischen Litteratur zurück; den der katholische Clerus kennt seine Stellung besser, und wendet seine Kräfte mit Hinblick auf den Cardinal Pázmán, der durch seine blühende ungarische Sprache zur Zeit der Contrereformation die Oberhand über die latinisirenden Protestanten erhielt, ganz der Verbreitung der ungarischen Sprache zu.«

Z toho je zjevné, že František Pulszky bagatelisoval otázku národní jednoty česko-slovenské. Řekl také, proč. V listě jeho v řečené brožuře (str. 5.) uveřejněném čteme toto:

»Die böhmische Sprache hat in Ungarn keine Zukunft, und so sehr ich auch das Talent eines Kollár zu schätzen weiss, so glaube ich doch, dass, wenn in einem Slaven in Ungarn das Gefühl seiner čechischen Abkunft erwacht, und sich sogar zur Feindschaft gegen die ungarische Sprache ausbildet, dann für ihn nichts anderes übrig bleibe, als mit Palacky und Schaffarik dahin auszuwandern, wo seine Bestrebungen anerkannt werden, und seine geistige Thätigkeit ein weiteres, weniger unfruchtbares Feld findet als in Ungarn.«

List Pulszkého svědčí o tom, že on vůbec neznal podstaty národní jednoty česko-slovenské. Račte si jeho projevy znovu přečísti. I ve svých proroctvích se sklamal. Kolik a kolik je takových, kteří stojí ve službách české kultury, ale — nevystěhují se do Čech a spokojí se tím, dostane-li se jim — v Čechách uznání.

Nevyšetřuji, do jaké míry změnil se za posledních 50—60 let názor maďarských publicistův o významu jednoty česko-slovenské; ani po tom nepátrám, zda-li publicistika pojímá otázku národní jednoty česko-slovenské s hlediska politického nebo kulturního, ale vytýkám, že národnostní politik[62]) »Budapesti Hirlap-u« v posledních letech opětovně zaujal v otázce této stanovisko tuze praktické. Naléhá na prozkoumání mluvy lidu uhersko-slovenského, aby proveden byl důkaz, že jazyk Slováků není českým dialektem a že slovenský lid není částí národu českého. Je to na každý způsob zdlouhavá cesta k očistě poměrů česko-slovenských, ale jistě k cíli vedoucí.

Znajíce v otázce národní jednoty česko-slovenské stanovisko Čechův a houževnatost, s jakou všichni při ní vytrvávají, a znajíce naproti tomu lhostejnost Slováků, snadno můžeme porozuměti přítomnosti.

Češi nemohou se nikterak upokojiti. Otázka »národní síly« napořád staví na denní pořádek otázku národní jednoty česko-slovenské. V poslední době *ve formě literární vzájemnosti česko-slovenské.*

[61]) Podtrhává p. dr. Czambel.

[62]) Rozuměj: referent o národnostní politice, jímž, jak zlí jazykové tvrdí, je — p. dr. Czambel sám! Pozn. přel.

ale to si v podstatě zůstane úplně stejné, což dosvědčuje sám Josef Holeček na 6. straně své shora citované brožury. Holeček totiž ve svém pro zájmy literární vzájemnosti česko-slovenské bojujícím spisku (»Podejme ruku Slovákům!«) praví toto:

»Je nás kmene československého 7—8 milionů. To je počet velmi imposantní a může nám vždy dodávati nové kuráže a vytrvalosti, když se nás chápe malomocnosť. Ale nesmíme si vésti jako neuvědomělý dav, kde každý jednotlivec něco jiného chce a kde všichni dohromady si překážejí a proti sobě pracují, místo aby se sjednotili v náhledech o svém cíli a pak se společně o jeho dosažení zasazovali. Kdyby část národa československého, obývající v království [českém], nabyla svobod nevím jakých, buď by jí byly zas vyrvány, anebo by živořila i s nimi. Síla a budoucnosť národa našeho musí býti na předním místě spatřována a shledána v tom, když se všichni, co je nás v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i na Slovensku, k sobě co nejúže přitulíme, paže k paži přiložíme a spojenými silami budeme pracovati k jednomu koncí.«

Z těchto řádků je na bíledni, že literární vzájemnost jest jen prostředkem ku vytvoření jednoty národní.

Holečkova brožura nezůstala bez ozvěny. Ještě téhož roku (1880.) objevila se i druhá česká brožura v zájmu literární vzájemnosti česko-slovenské. Napsal ji Rudolf Pokorný a shora i o ní jsme se již zmínili. Od té doby Češi stále na denním pořádku dovedou míti otázku národní jednoty česko-slovenské.

V přítomnosti vypadá literární poměr česko-slovenský takhle:

Češi jako moudří lidé súčtovali s poměry. Nahlédli, že za dnešních politických poměrů není lze jim udržeti jednotu literární v úplné její neporušenosti, pročež inaugurovali dobu přechodní.

Holeček ve zmíněné své brožuře (str. 16.) smutně vylíčil Čechům skutečnost: »Kdybychom byli měli tolik moci, abychom Slovákům, než se od nás odchýlili, zaopatřili české školy a zjednali jim příležitost, aby se již v útlém věku mohli vzdělávati a zdokonalovati v [českém] jazyku spisovném, nebyli by Slováci tak daleko od nás odbočili a snad by je ani nebyla chuť pojala s námi se rozejíti. My však jsme neměli na Slovensku moci nižádné a malý vliv náš byl jen morální.«

A pak na straně 23.: »O Slovácích jest známo, že smysl pro poesii u nich převládá. Jsou poety u krbu rodinného, ve společnosti i v politice. Krásný dar poesie ubírá jim spůsobilosti pro praktický život a činí je trpnými a podlehavými[63]), na druhé však straně zásobuje je stále novým nadšením, které leckdy zplozuje nemožné fantasie a utopie[64]). Kdyby tohoto daru neměli, poddávali by se Slováci při své passivnosti násilí maďarskému mnohem více, nežli se dosud děje.

---

[63]) U Czambela »a činí je trpnými a podlehavými« vynecháno!

[64]) U Czambela »které .... utopie.« vynecháno; rovněž tak násl. odstavec: »Pochází arci i nejznamenitější pěvec maďarský Petöfi (Petrovič) z krve slovenské, ale nebereme-li ohledu na výminky, můžeme za pravdu přijmouti, že zpěvnosť jest a zůstane Slovákům pancéřem, jenž je obrňuje proti odnárodnění.«

Pozn. překl.

Jen svému poetickému nadání mají Slováci děkovati, že se udržují nad vodami maďarského proudu. Je to jediný prostředek, jenž chrání jejich slovanskou národnost.[65]) Nám samým musí v první řadě do toho býti, aby se drželi a vzdorovali, dokud se poměry nezmění v náš i jejich prospěch. Jak věci dosud byly, my jsme na politické cestě pro Slováky ničeho činiti nemohli.[66]) Uznáme-li tedy, že píseň jest ochranou národnosti Slovákův, nemůžeme jim zazlívati, zpívají-li jak na horách a v salaších, tak ve knihách[67]) a časopisech nářečím[68]), pomocí jehož učili se první pojmy chápati.«

Holeček po té prohlásil, že »pěstování slovenčiny v některých odvětvích literatury nemůže býti češtině na ujmu« a proto vyzval Čechy takto: »Podporujme je [Slováky], kde se to s našimi [českými] zájmy srovnává, [zejména] *udržujme s nimi* [*se Slováky*] *literární vzájemnosť a přičiňme se, na jedné straně slovenčinu připouštějíce, abychom na druhé straně svůj* [*český*] *jazyk a svou* [*českou*] *literaturu jim* [*Slovákům*] *učinili potřebnými, ano nevyhnutelnými.*«[69])

A od r. 1880. fakticky ten náhled opanoval pole u Čechů, že slovenská literatura jest *doplňující částí* literatury české, že po slovensku vycházející knihy a časopisy zaujímají takové místo v literatuře české, jako různé místní literatury švábské, bavorské atd. v literatuře hornoněmecké.

Literární vzájemnost česko-slovenská (= česko-slovenská vzájemnost), již ve dnešní její formě zplodily brožury Holečkova a Pokorného, spočívá na těchto základech:

Češi považují slovenskou knihu a slovenský časopis za své a tak s nimi nakládají, jakoby byly české. Podobně Slováci považují za své českou knihu a český časopis, a dle toho s nimi nakládají

Slovenský jazyk jest oprávněn toliko ve čtení poučném pro lid určeném a v básnictví; naproti tomu knihy vědeckého obsahu neb nátěru mají býti psány jazykem českým. Jest tedy slovensky psaná kniha, na základě přijaté zásady vzájemnosti oprávněna jen potud, pokud vyhovuje *domácí potřebě* Slováků. Češi tuto zásadu přísně zachovávají a o to usilují, aby dokonce takové knihy vědeckého nátěru byly v *českém* jazyku vydávány, které se vztahují na látku neb zpracování slovenského jazyka samého, aneb na dějiny zvláštní literatury slovenské.

Prvým takovýmto výplodem »éry vzájemnosti« byla Vlčkova »Literatura na Slovensku« (1881.), v níž o literatuře Slováků bylo pojednáváno jazykem českým. Také Česká akademie mileráda napomáhá uplatňování zásady této. Jen nedávno vydala s českými vysvětlivkami velkou knihu Zátureckého o slovenských příslovích a pořekadlech a dnes-zítra vydá, toť se ví s českými vysvětlivkami, rukověť slovenské bibliografie, doplněnou repertoriem slovenských časopisův a žurnálů.

---

[65]) U Czambela »Je to .... národnost.« vynecháno.

[66]) U Czambela »Jak věci .... nemohli.« vynecháno; rovněž tak násl. dva odstavce.

[67]) U Czambela »ve knihách« vynecháno!

[68]) P. dr. Czambel dává slovo: nářečím — do úvozovek!

[69]) Podtrhává p. dr. Czambel! Pozn. překl.

Dle přijaté zásady jsou čeština a literární slovenština ve společnosti česko-slovenské rovnoprávnými. Sejde-li se Čech se Slovákem, *mluví každý svým jazykem.*

Oba jazyky jsou rovnoprávnými také v literatuře časopisecké. Čeští spisovatelé píší do slovenských žurnálů a časopisů českým jazykem a navzájem příspěvky slovenských spisovatelův otiskují české žurnály a časopisy po slovensku.

Čeští redaktoři a spisovatelé otiskují ze slovenštiny vzaté citáty po slovensku a navzájem slovenští redaktoři a spisovatelé z češtiny vzaté citáty po česku.

Tato dualistická zásada z hruba nabývá také platnosti v posledních dvou desítiletích.

Tato z literární vzájemnosti česko-slovenské plynoucí dvojjazyčnost je na každý způsob poněkud podivná; její možnost vysvětluje se tím, že literární jazyk slovenský, jak shora jsme viděli, značně je počeštěný, tak že dvojjazyčnost budí v pozorovateli ten dojem, jakoby tu skutečně šlo o dvoje nářečí jednoho a téhož jazyka.

Češi mohou býti prozatím i s takovýmto stavem věcí spokojeni, neboť počešťování Slovákův i takto může jíti žádoucně ku předu. Vždyť jest to, hledě ke konečnému výsledku, beztak stejné, čerpá-li slovenský lid česká slova a české výrazy bezprostředně z českých knih a časopisů, nebo přejímá a osvojuje-li si je prostřednictvím počeštěného literárního jazyka slovenského.

Jak dlouho potrvá shora vylíčená forma vzájemnosti, to, samo sebou se rozumí, určiti nelze. Avšak z jednotlivých příznaků již nyní možno souditi, že vzájemnost takového druhu trvalého žití míti nebude. Češi ostatně již původně ji projektovali jako přechodnou. Slovenštinu urovnoprávnili v té naději, že se změní politické poměry a že pak ji budou moci nahraditi češtinou. Snad doufali, že se zopakují poměry let padesátých a že oni, jako tehdáž, budou s to u vlády sprostředkovati, aby na místě slovenského jazyka zaveden byl jazyk český. Mnohé známky však ukazují k tomu, že již-již je unavilo dlouhé čekání . . . Tomu zdá se nasvědčovati též brožura Mealkulpínského, vyšlá vloni pod titulem: Co hatí Slováky? (Hodonín 1901.)

Zájmy národní jednoty česko-slovenské u Slováků fedrují v nejnovější době zvláště oni mladí lidé, kteří na českých školách se vzdělávali. Mají svůj vlastní list ve Skalici, »Hlas«[70]), který zakládá se sice na shora vylíčených zásadách této literární vzájemnosti česko-slovenské, který však u Slovákův uherských v každém ohledu žene vodu na mlýn českého jazyka a české literatury. »Hlas« pracuje velice obratně a sdružil kolem sebe takřka veškerou omladinu slovenské národnosti. Nemohu v pochybnost bráti upřímnost redaktora jeho dra. *Blaha*[70]), není k tomu alespoň příčiny. Připouštím, že on *upřímně* stojí na shora nakreslených základech literární jednoty česko-slovenské *a nejenom s hlediska strannické politiky*, ale jen co je pravda, *brožura Meakulpínského jen v ovzduší jeho tábora mohla nalézti inspiraci.*

---

[70]) Viz pozn. [18]) ! Pozn. překl.

Meakulpínského brožura zvířila vloni mnoho prachu v kruzích českých i slovenských a také maďarský tisk přinesl z ní ukázky. V boj na život a na smrt se pustila s národnostními politiky [71]) turč.-sv.-martinskými. Tu vytýkám z ní to, v čem zrcadlí se city, jaké chová slovenská mládež v Čechách a na Moravě vychovávaná o literární, resp. národní jednotě česko-slovenské.

Meakulpínský na 102/103. straně své brožury píše toto:

»Totožnosť původu a krve víže s Čechy Slováky v ethnografickou jednotku od pravěku. Vzhledem k odvěkému stěhování se Čechů na Slovensko, (ku př. když i jen po tatarském pleně toliké množství Slováků zahynulo a [72]) toliké množství Čechů přišlo), i ta otázka je na místě, zda-li nynější Slováci co do původu a krve nejsou většinou vlastně Češi (Moravané, Slezáci). Že to, co »slovenskou kulturou« bývá jmenováno, je asi v $^{9}/_{10}$ českého původu, přímo neb nepřímo, to je jisto. Jakož i to je jisto, že bez literární jednoty s Čechy a co s tím souvisí) [73]) nikdy Slováci na současnou úroveň ve vzdělanosti národně [74]) se nepovznesou, následkem čehož ani náležité váhy a platnosti v státě, v dějinách neb i ve společnosti [nikdy] nenabydou. I bude-li se na ně štěstí sypati, totiž i v tom případě, jestli nebudou odnárodněni [75]) — oč sami pracují, isolujíce se na celé čáře —, i tehdy slovenčina [76]) na polích vědy, umění atd. nevystaví si »monumentum aere perennius«, ale spíše — svědectví chudoby.«

Na 121. straně brožury:

»Slovenská spisba, bohužel, skutečně není hlubinou. Nepodává čítatelům žádný výběr. Kteří jen na slovenský knihovní trh jsou odkázáni, trou psotu, mrou duchovním hladem. Dobrých slovenských knih pro střední třídu a lid pospolitý nejen že je velmi málo, ale i z těch jen málo co je na skladě. Co je v slovenských knihkupectvích pro obchodníky, průmyslníky, řemeslníky, sedláky neb dělníky srozumitelného a zajímavého, to průměrnému čtenáři sotva postačí na 1—2 zimy [77]). Co pak má čísti potom? Národ [78]) má býti vzděláván knihovnami. Knihovny mají míti dobrého a zajímavého čtení v hojnosti, mají počítati na tisíce svazků. Ale kde vzíti i jen 100 dobrých, zajímavých slovenských knih pro čtenáře nemající vzdělání akademického? (Pro akademiky jich teprve není.) [79]) *Bez českých knih dnes nelze sehnati ani jen dědinskou knihovnu.*« [80])

Takto upozorňuje Meakulpínský Slováky na to, že dvoumilionová Slovač nemá práva na zvláštní literaturu slovenskou. Výslovně také praví: »Dva miliony Slováků s pěti miliony a pětstotisíci Čechů spolu

---

[71]) Rozuměj: se zástupci národnostní politiky.
[72]) U Czambela: na místo zahynulých Slováků...
[73]) U Czambela »(a co s tím souvisí)« vynecháno!
[74]) U Czambela: národnostně!
[75]) U Czambela: jestli nepozbudou své národnosti.
[76]) U Czambela: separatní slovenština.
[77]) U Czambela: roky.
[78]) U Czambela: Lid.
[79]) U Czambela: »(Pro .... není.)« vynecháno.
[80]) Podtrhává p. dr. Czambel. Pozn. překl.

tvoří sedm a půl milionový kmen. Ač i to na samostatnou literaturu není mnoho, ale přece jen více než dva milionová špetečka!« (str. 135) Dle Meakulpínského tedy *to hatí Slováky, že se odtrhli od českého jazyka a české literatury a mladí Slováci tak by chtěli Slovákům pomoci, že by restituovali český jazyk literární a českou literaturu.*

Jak z toho vidno, darmo vydali Čechové a čechofilští Slováci heslo o literární vzájemnosti česko-slovenské, nepřestaliť v zájmu českého jazyka dělati mezi Slováky propagandu.

Z toho vyvozuji já, že literární vzájemnost česko-slovenská v nynější své formě nemá pevného života.

Je v tom jistá soustavnost, že vše snižují, co slovenského a vše do nebe vynášejí, co českého. Podotýkám, že Meakulpínský nestojí se svými náhledy osamocen. Spolek pražské »Česko-slovanské jednoty« stojí taktéž na základě »literární vzájemnosti«, vždy ji hlásá, nicméně i jeho patron jen k sobě hrabe. *Kálal*, horlivý tajemník řečeného spolku[81]), napsal o Slovácích do pražského měsíčníku »Osvěty« studii, v níž o poměru česko-slovenském dle pražského »Času« (1901., č. 130.) takto se vyjádřil:

»Je patrno, že Slováci sami o sobě ke kulturnímu rozvoji nedostačí. Kdyby i měli slovenské[82]) střední školy, slovenskou[83]) universitu, slovenské úřady[84]), slovenské biskupy a kněze, slovenské učitelstvo, ač to jsou silné sloupy kultury[85]), přece ani potom by Slovensko samo o sobě nedostačilo[86]) na př. na velké politické[87]) deníky, na illustrované týdenníky, na velké vědecké měsíčníky, na drahé knihy lékařské, hvězdářské a j.[88]), na založení a duchovní i hmotné udržení národního divadla, na akademii věd a umění atd. Jim [Slovákům] nezbývá než opříti se o kulturu jiného národa[89]). A kterého to? Polského, ruského, srbského? Nikoli.[90]) Buďto budou žíti z kultury maďarské, k níž mají upravený most[91]), nebo z české, čili[92]) buďto se pomaďaří — kultura nejjistěji pohlcuje národy[93]) —, nebo zůstanou tím, čím jsou: větví národa českého.[94]) Buď — anebo . . . *Jediná*

---

[81]) Pan dr. Czambel je tuze špatně informován, neboť Kálal nikdy nebyl a (bohužel!) doposud také není tajemníkem Česko-slovanské jednoty!

[82]) U Czambela: Slováci

[83]) U Czambela »slovenskou« vynecháno.

[84]) U Czambela »slovenské úřady« vynecháno!

[85]) U Czambela »ač to . . . . kultury« vynecháno.

[86]) U Czambela: by sami o sobě nedostačili.

[87]) U Czambela »politické« vynecháno.

[88]) U Czambela krátce: na vědeckou literaturu.

[89]) U Czambela: o některou jinou kulturu.

[90]) U Czambela: K polské, ruské, srbské kultuře se nemohou připojiti.

[91]) U Czambela: která upravila si k nim most.

[92]) U Czambela: Situace je jasná.

[93]) Kdyby byl p. dr. Czambel citoval přímo z »Osvěty« (r. 1901., str. 401.), byl by tam našel pod čárou tuto poznámku Kálalovu: »Česká osvěta neuškodí slovenské individualitě, jakož za celé věky nesetřela slovenského nářečí.«

[94]) U Czambela: nebo zůstanou i na dále v národním tělese českém.

Pozn. překl.

spása Slovenska[95]) *je v české osvětě, v kulturním sjednocení československém.*«

Z hořejšího vysvítá, že do služeb české propagandy vstoupili lidé nadšení, jak se strany české, tak slovenské. Naproti tomu věc zvláštního jazyka slovenského — opírá se toliko o pravdu vlastní. Platí-li, že pravda vždy vítězí, tož pak vítězně z jazykové roztržky česko-slovenské vyjde zvláštní jazyk slovenský. Jest však obava, že i tu se osvědčí, že — kdo neseje: nežne, a bez práce: nejsou koláče!

Čechofilští mladí Slováci a o ně se opírající čeští interesenti cítí se již tak silnými v táboře národnostních Slováků[96]), že si troufají vyrvati vůdcovství národnostního[97]) hnutí slovenského z rukou slovenských národnostních politiků[98]) turč.-sv.-martinských, hlavně proto, protože tito v záležitosti českého jazyka sledují stanovisko zdrželivé. Již také dosud mohlo laskavému čtenáři napadnouti, že v souvislosti s projednávanou otázkou národní jednoty česko-slovenské byla řeč již o všem a o všech, jen ne o stanovisku národnostních faktorů turč.-sv.-martinských. Má to svou příčinu. Dosud představil jsem toliko činitele aktivní. Avšak kolem Nár. Nov. seskupení neúčastní se *aktivně* hnutí o národní jednotu česko-slovenskou usilujícího, nýbrž jak shora jsem se zmínil, sledují stanovisko zdrželivé.

Kdo si všímá Národních Novin turč.-sv.-martinských, ten ví, že list tento od svého trvání důsledně se vyhýbá již i přetřásání *literární jednoty* česko-slovenské. Plní sice povinnosti, plynoucí z *literární vzájemnosti* česko-slovenské, na jejíž základě stojí, však otázku literární a jazykové jednoty pokládá na ten čas za bezpředmětnou. Vysvítá to z některých jeho vzkazů redakčních, ku př. z toho, jejž zaslal r. 1882. (č. 7.) pražské »Politik«, a pak z toho, jejž zaslal roku 1894. (č. 37.) jistému »Slovákovi« v pražských »Národních Listech«. Tento nejstarší a nejrenomovanější list národnostních Slováků[99]), jak při více příležitostech osvědčil, posuzuje veřejné otázky v duchu Ludevíta *Štúra*. Posuzuje také tak jazykovou otázku česko-slovenskou? Štúr — jak známo — byl jedním z hlavních praporečníků samostatného jazyka slovenského, dokud, poměry k tomu dohnán, zbraň svou na přešpurské jazykové konferenci roku 1851. před umělým jazykem Martina Hattaly nesložil.

Třebaže se »Nár. Nov.« zdržovaly rozhodných projevů v ohledu hnutí požadujícího restituci literární i jazykové jednoty česko-slovenské, přece o věc se interesující vycítili z chování se »Nár. Novin«, že zásadně nejsou nepřáteli zvláštní literatury slovenské a zvláštního jazyka slovenského.

»Národnie Noviny« z roku 1884. v čísle 31. přinesly stať zdánlivě bezbarvou s nadpisem: »Majú malé literatúry oprávnenie?« V článku je řeč o takových malých literaturách à la slovenská, pročež

---

[95]) U Czambela: Slováků.
[96]) Rozuměj: slovenských národovců!
[97]) Rozuměj: národního!
[98]) Rozuměj: zástupců národnostní politiky slovenské!
[99]) Rozuměj: slovenských národovců! Pozn. překl.

domnívame se býti v právu, chápeme-li v článku rozvinutý názor tak, jako vlastní názor listu o zvláštní literatuře slovenské. Podstata článku je tato:

»Povstáva otázka, či sú malé literatúry oprávnené, či neznamenajú ony škodlivé roztrieskanie síl, jak produktívnych, tak konsumujúcich. My myslíme, že majú ony právo jestvovania [popri veľkých literatúrach práve tak], jako má právo jestvovať kvetami pestrá tráva popri dubovej hore, . . . Jazyky svetových literatúr, pri všetkom vývine a dokonalosti, nemôžu vnikať do subtilných tajností bytu národov.«[100])

Také o osamostatnění slovenského jazyka se jednou »Nár. Nov.« vyjádřily.

V posudku mého díla o soustavě slovenského pravopisu, vyšlého v Budapešti r 1890. pod názvem »Slovenský pravopis«, takto se totiž vyjádřil v turč.-sv.-martinských »Nár. Novinách« (1890., 131.) Svetozár *Hurban*:

»Konečne, veď najvyšším cieľom literárneho jazyka je, aby bol popri vedeckosti i krásny a *možno ľahký a prístupný*[101]). V takomto duchu písané sú strany 75—79. Takým duchom neseno je celé dielo, aby umne a primerane sriadil sa pravopis osobitného slovenského literárneho jazyka. Oprávnený je taký cieľ? Čo jako nad tým premýšľame, iného východu niet. (Inter parentesim poznamenávam: Nám nepozostalo iné, alebo prijať iný slavianský[102]) pohraničný jazyk (český, poľský, ruský) tak jako je . . . alebo [slovenský] jazyk pomaly[103]) umele meniť a približovať k jednomu z tých troch [slavianskych jazykov], alebo *strednú slovenčinu rozviť k najmožnejšej dokonalosti a individuálnosti*[104]), pri duchovnom spojení so všetkými slavianskymi

---

[100]) Páně Czambelův citát z řečeného článku Nár. Nov. nevystihuje úplně a správně podstatu v článku rozvinutého názoru, jeť vytržen z kontextu článku, jehož podstata, váha leží zcela jinde. Ujasníme si představu o názoru rozvinutém v článku tom, mluvícím o *relativní* oprávněnosti malých literatur, rekapitulací hlavních jeho myšlének: »Bez všetkej pochybnosti, *len veľká spisba môže dosiahnuť vysoké ideále*, stať sa nosičom pôvodných, samorostlých myšlienok vo vede, poesii a spoločenskom živote. Duchovný a hmotný kapitál, potrebný k takému dejstvovaniu, je tak ohromný, že požaduje napnutie síl premnohých, k jednomu cieľu ženúcich sa pokolení . . . . Len *mnoho millionový*, duchovne svobodný, *jazykom spisovným, zvíťazivším nad nárečiami, spojený* národ môže dosiahnuť prvostupňového významu v duchovnom koncerte vzdelaných národov. *Malé literatúry vožďy budú mať význam úzky, provinciálny*. A tu ľahko povstáva otázka, atd. (jak shora citováno.) . . . . *No malé literatúry majú len tak význam, jestli chrbátom opierajú sa o mocnú, súrodnú, duchom svojskú veľkú spisbu*. Bez nej nič nevykonáš. Ony majú byť doplnením veľkolepého obrazu krajiny, jako oná tráva, oné kvety. Harmonia takáto zväčšuje jích význam. . . . Naše malé spisby majú len dotedy oprávnenie, dokiaľ nezvlečú zo seba slavianský ráz, ... ony len tak môžu byť osožné a zabezpečené, keď vožďy čerpať budú z velikej spisby čerstvé prúdy. *My neštvoríme nový svet, originálny, samosvojský*. . . . . Knihy nie sú ešte literatúrou, verše nie sú ešte poesiou. . . . . *V tomto smysle*, myslíme, majú i malé literatúry svoje oprávnenie.« — (Podtrhával překl.)

[101]) Podtrhává p. dr. Czambel!

[102]) U Czambela krátce: některý.

[103]) U Czambela: postupně.

[104]) Podtrhává p. dr. Czambel! Pozn. překl.

idiomami. Jestli chceme, jako prax ukazuje, to tretie, *upravidelnenie a systemisovanie [slovenského] pravopisu a jazyka v duchu Czambelovej knihy je nevyhnutnou, ba dnes už strašne páľčivou otázkou*[105].)«

Třebaže projev ten nestaví se rozhodně na stranu osamostatnění slovenského jazyka, praviť náramně opatrně: »Jestli chceme to tretie . . .« a třebaže »N. N.« de facto nepřestaly státi na základě literární vzájemnosti česko-slovenské, která zná se k tomu druhému způsobu[106]), k zásadě umělého přibližování se k českému jazyku, — přece Češi a zvláště jich předbojníci na Slovensku, mladí Slováci, dospěli během posledních let k tomu přesvědčení, že vůdčí slovenští národnostní politikové[107]) turč.-sv.-martinští nejsou dostatečně spolehlivými elementy, pokud se týče obhajování jazykového zájmu českého. A proto také zahájena proti nim štvanice, v Čechách zvláště v pražském »Čase« a v Uhrách ve skalickém »Hlase«[108]).

Nejlépe charakterisuje nepřátelský poměr mladých Slovákův a za nimi stojících českých interesentů k turč.-sv.-martinským Národním Novinám vícekráte zmíněná brožura Meakulpínského a útok Františka Pastrnka, předsedy pražského spolku Česko-slovanské jednoty[109]), objevivší se v knize zvané »Slovensko«. Oba útoky udály se během roku lonského . . . Když vůdčí listy turč.-sv.-martinské zaúpěly a důrazně protestovaly proti tomu, aby se Pastrnkovci do vnitřních záležitostí Slováků vměšovali, tu pražský „Hlas Národa“ (27/III.[110]), 1901.), orgán dra. Riegra, takto odpověděl turč.-sv.-martinským: »[Turčansko-svato-martinští[111])] považují spis ten [Pastrnkovo »Slovensko«] za urážku slovenského národa.[112]) Zejména na článek Pastrnkův zle

---

[105]) Podtrhává p. dr. Czambel!

[106]) Rozuměj: způsobu upravení slovenského pravopisu a jazyka

[107]) Rozuměj: zástupci politiky národnostní.

[108]) Viz pozn. [18])!

[109]) Viz pozn. [1])!

[110]) U Czambela patrně chybou tiskovou: 28/III.

[111]) Rozuměj: separatisté, odpůrcové československé vzájemnosti a kulturní jednoty a — quod argumentum ad homines — konspiranti, spojenci, loutky Czambelovi, soustředění kolem turč.-sv.-martinských »Národních Novin« a »Slovenských Pohľadů«.

[112]) Pan dr Czambel *falsifikuje citáty!* Zde případ první. V maďarském textě svém »cituje« tuto větu takto: »A turócz-szent-mártoniak sértésnek veszik azt, a mi a Pastrnek-féle »Slovensko«-ban róluk írva van.« = »Turčansko-svato-martinští považují to, co v Pastrnkově »Slovensku« o nich (!!) psáno, za urážku.« — Pane doktore, kde pak jste nechal: »slovenského národa«?! Je-li Vám »slovenský národ« takovou přítěží na cestě k maďarskému veřejnému mínění, proč pak si potom osobujete mandát prostředníka mezi vládou maďarskou a — slovenským národem?! A pak zkomoliti citát tak, aby vyzněl v ten smysl, že ve »Slovensku« psáno urážlivě o *Martinských*, kdežto v citátu je řeč o tom, že spis ten byl se strany Martinských považován za urážku *slovenského národa*, — to jest sice rekord diplomatičnosti, nikoli však spisovatelské — věrohodnosti! A na vlas tak jste »citoval« z Hl. N. i v Bp. H. v článku nadepsaném »Zváda česko-slovenská« (1901, č. 89.) Tak vypadá ta »věcná« stránka Vašeho informování maďarské veřejnosti o otázce československé vůbec! — Jak z hořejšího »citátu« Vašeho je patrno, straší Vás tato dvě slůvka »slovenský národ« před maďarskou veřejností, jako Macbetha zloduch jeho Banquo, proto se jim tak úzkostlivě vyhýbáte. Při-

horlí a jeho klidnou kritiku [a úsudek] prohlašují za klevety a očerňování. Víme dávno, že Svatomartinští jsou velice nedůtkliví a že každé[113]), i dobře míněné slovo[114]) je vyrušuje — ale přes to právě proto, že na Slovensku jest málo kritiky a ještě méně příležitosti k její pronesení — *jsou jiní povinni lidu slovenskému [odhalovati jeho položení a] ukazovati, jaký jest stav jeho věcí.*«[115])

Pastrnkovo »Slovensko« míří proti národnostní a jazykové samostatnosti Slovákův.

O této česko-slovenské rozmíšce podal nám svého času zevrubnou a věcnou informaci zpravodaj »Budapesti Hirlap-u«[116]). (1901. 89.)

Srovnáme-li vše, co bylo řečeno, shledáme, že hnutí o jednotu usilující v tomto je stadiu:

Mírní činitelé jak u Čechů, tak u Slováků stojí na základě vzájemnosti česko-slovenské. Co to jest, viděli jsme shora. Při tom však jsou i dnes jednotliví spisovatelé, kteří mermomocí chtěli by u Slováků znovu zavésti český jazyk literární.

Češi až do nejnovější doby forcírují jednotu se stanoviska *národní síly.* Naproti tomu jádro slovenských spisovatelův *instinktivně* lne ke zvláštnímu jazyku slovenskému, a zajisté ještě více by k němu lnulo, kdyby také sám literární jazyk slovenský přesvědčivě na jisto postavil, že slovenština není českým nářečím a že slovenský lid ethnologicky není částí národu českého.

III.

Pojednávaje o otázce národní jednoty česko-slovenské v I. oddílu popsal jsem poměr lidové mluvy slovenské k jazyku českému, resp. ku literárnímu jazyku slovenskému, z onoho se vyvinuvšímu. Ve II. oddílu pak představil jsem stanoviska jednotlivých politiků, publicistů a čelnějších spisovatelů vůči národní jednotě česko-slovenské. Tu vytkl jsem zároveň, že Čechové súčtovavše s poměry, zřekli se od r. 1880. jednotného manifestování národní jednoty česko-slovenské a za vděk

---

mitivní zásadou spisovatelské objektivnosti však je, že *citát v překladu není dovoleno zkomoliti tak, aby nepohodlná slova vypadla a smysl citátu újmy utrpěl.* Máte-li odchylný názor a nestotožňujete-li se s pisatelem Vámi citovaného textu ohledně pojmu »slovenský národ«, přičiňte k tomu, libo-li, pod čárou svou poznámku, k tomu máte právo, nikdy však nereskirujte nedovolené »kniſy diplomatické« v domnění, že nebudete dopaden, nikdy *nedovolujte si tendenčně oklešťovati původní text tím způsobem, abyste slova označující základní pojmy, jako »slovenský národ« a j. v., brevi manu odstraňoval a okleštěný tak text v překladu neprávem jako původní citoval!* Že ve »vyšších« kruzích, v nichž žijete, netěší se pojem »slovenský národ«, »národní svoboda« (viz pozn. [126])!) a p. libozvuku, to sice víme a rádi Vám věříme, po tom nám však nic není; nás nelibě se dotýká, že vidouce takovou svévolnost při úpravě citovaných textů *na újmu naší věci národní,* nemůžeme se zhostiti jistých podivných dojmů, úzce souvisících s otázkou — *cti spisovatelské* . . .

[113]) U Czambela: nejnevinnější.

[114]) U Czambela: protináhled.

[115]) Podtrhává p. dr. Czambel!

[116]) Viz pozn. [62])! Pozn. překl.

vzali s jistým dualistickým druhem národní jednoty, který od doby té pod jménem »literární vzájemnosti česko-slovenské« účinkuje ve veřejném životě českém i slovenském.

Nyní konečně udám prostředky, které ku zlomení národní jednoty česko-slovenské přirozeně se nabízejí.

Prostředky ty jsou:

Prozkoumání lidové mluvy slovenské a postavení její u Slováků proti jazyku českému, a — vyobcování českého jazyka z ev. církevních obcí slovenských. Promluvím o každém zvlášť.

Prozkoumání a vědecké zpracování lidové mluvy slovenské jest věcí velice důležitou. To vědí Češi dobře, ale není v jejich zájmu, aby pátrali po zvláštnostech lidové mluvy slovenské a hledali v nich nějaké soustavnosti. František Pastrnek, jako soukromý docent slovanské filologie na vídeňské universitě před lety s velkým aparátem se chopil práce, že on, — sboř se světe! — seznámí vědu s tajemstvími lidové mluvy slovenské. Pastrnkovi v každém ohledu nápomocní byli též národnostní Slováci[117], z výsledku svých výzkumů z počátku přesně vydával počet ve Slovenských Pohľadech turč.-sv.-martinských, než zatím jmenován byl profesorem na pražské české universitě, pro znalost slovenských věcí zvolili ho za předsedu pražského spolku Československé jednoty, a se slíbeného vědeckého díla o slovenském jazyku — pravděpodobně pro velkou zaměstnanost — nadobro sešlo.

Pastrnek mnoho se namáhal v zájmu projektovaného svého díla. Také mnoho cestoval mezi Slováky. Že plodů svého víceletého bádání a namáhání přece nezpracoval: to u myslících lidí na každý způsob budí podezření, že výzkumy svými dospěl k takovým výsledkům, které nelahodí národní jednotě česko-slovenské a proto, veden svým českým vlastenectvím, další zkoumání lidové mluvy slovenské zastavil.

Opakuji, že prozkoumání a vědecké zpracování lidové mluvy slovenské jest věcí velice důležitou. A opakuji, že v Čechách to vědí velmi dobře. Když jsem před dvěma roky v některých slovenskojazyčných[118]) župách studoval lidovou mluvu slovenskou, jistý spolupracovník »Budapesti Hirlap-u«[119]) zmíniv se o tomto faktu vytkl, jak důležito by bylo češtinu z Horňáků vytlačiti a počeštěnou písemnou slovenštinu založením jejím na lidové mluvě slovenské osamostatniti. Spolupracovník »Budapesti Hirlap-u«[119]) moji jazykozpytnou cestu pochopil tak, že se děje na popud a z pověření vlády. Z toho vycházeje, kterýs hornouherský přítel češtiny mluvě o mé jazykozpytné cestě takto se v pražském měsíčníku zvaném »Slovanský Přehled«[120]) vyjádřil:

»Vládě maďarské tedy záleží na tom[121]), abychom [— my Slováci —] byli samostatní [a nikoli částí národu českého[122])], abychom byli doma spokojeni s sebou a neohlíželi se nikam[123]). Proti tomu bychom ne-

[117]) Rozuměj: slovenští národovci.
[118]) Rozuměj: ryze slovenských!
[119]) Viz pozn. [62])!
[120]) R. 1901, str. 142. Pozn. překl.

namítali ničeho, kdyby vláda na druhé straně násilně neškrtila tu slovenčinu, kdyby [nám] povolila školy, kdyby naše spisovatele nepronásledovala, kdyby jí [slovenčině] otevřela dvéře do úřadů a soudních síní, atd. Ale takto, bez těch všech podmínek rozvoje slovenského jazyka není to nic jiného, než *chytře nalíčená pasť, do níž nás [Slováky] chtějí chytit a ještě lépe přimáčknout, abychom už ani dýchat nemohli . . .*[124]) Snad to dají i do zákona, do papírového zákona[125]) dají naši samostatnost [slovenského] jazyka, aby cizina i budoucí pokolení mělo nač ukazovat, jak se o nás [Slováky] vláda [maďarská] starala — jako na ty naše ostatní zákony o národní svobodě![126]) Ale pak běda české literě na [uherském] Slovensku! — V Čechách je dosti povolaných jazykozpytců, kteří mají i pěkný materiál nezpracovaný[127]) o slovenčině, což by oni nemohli říci už objektivní slovo v této otázce?«

Tento výron jasně ukazuje, že přátelé češtiny od prozkoumání lidové mluvy slovenské pro svou věc nic dobrého neočekávají i mobilisují české jazykozpytce k odbornému obhájení svého vlastního stanoviska českého.

V Čechách je dosti povolaných jazykozpytců, toť jistá věc, a zachovají-li se ve smyslu vyzvání čechofilského dopisovatele a v otázce této na *věcné* stanovisko se postaví, — pak mohou nám býti srdečně vítáni při vyčišťování spletité této záležitosti.

Ano, prozkoumání lidové mluvy slovenské a nepředpojaté i věcné zpracování dat jest věcí velice důležitou.

Tím providentně nejen to bude lze prokázati:

1) že nápadná blízkost nynějšího literárního jazyka slovenského k jazyku českému pochází odtud, ana vyvinul se z literárního jazyka českého a na českém jazyku se zakládá;

2) že mluva lidu uhersko-slovenského *i nyní* podstatně se liší od písemného jazyka zakládajícího se na jazyku českém; nýbrž i to,

3) že lidová mluva uhersko-slovenská nejenom není nářečím

---

[121]) U Czambela: Vláda maďarská tedy jeví zájem o to.

[122]) Je to již jaksi výsadou p. dra. Czambela, to věčné »doplňování«, »předělávaní«, »okypťování« (vulgo: *falšování*) původních textů citátů v překladu. Co by asi tak řekl p. dr. Czambel, kdyby si někdo dovolil »doplniti« tento citát na př. takto: *a nikoli části národu maďarského — ?!* Patrně by sebevědomě opáčil: si duo faciunt idem (= falsant), non est idem! —

[123]) U Czambela: negravitovali na venek.

[124]) Podtrhává p. dr. Czambel.

[125]) Vykoukaný p. dr. Czambel za živý svět nechce citovati slova »do papírového zákona«! Chápeme. Taková poklona byla by vládním kruhům maďarským tuze nemilá!

[126]) Tu pan dr. Czambel opět povolil uzdu své eskamotérské fantasii, čitujeť slova »na ty naše ostatní zákony o národní svobodě« takto: »na ten náš národnostní zákon!« Toť charakteristická »licentia politica« páně Czambelova a — poučná. Hleďme: p. dr. Czambel chtěje se při citování vyhnouti prožluklým slovům pův. textu »ty naše ostatní zákony o národní svobodě«, pomyslil si, že v překladu vhodnější bude užíti pars pro toto, i utekl se k substituci pův. textu obratem: ten náš národnostní zákon! Ovšem, o *národní svobodě Slováků* se zmíniti — byť to bylo jen v překladu — bylo by »nevlastenecké« . . .

[127]) U Czambela »nezpracovaný« vynecháno. Pozn. překl.

jazyka českého, ale původně ani výhonkem téže větve slovanského kmene, jako jazyk český.

Neračte tento náhled pokládati za nemožnost. Ruský profesor *Florinskij*, jenž v této věci je stranou neinteresovanou[128]), ve svých přednáškách o slovanských jazycích takto se nedávno o slovenském jazyku vyjádřil:

»Slovenský jazyk, pozoruhodný i podľa svojich zvukových a formálnych vlastností, i podľa svojej dialektickej rozmanitosti, i podľa pomeru k iným slovanským jazykom, musí sa uznať veľmi málo preštudovaným. Vedomosti, ktoré máme vo vede o tomto jazyku, sú omnoho biednejšie, než o niektorých iných jazykoch, prináležiacich menším slovanským národom[129]), na pr. o slovinskom alebo srbskolužickom. Nielen predošlý osud slovenského jazyka [neznáme], lež i terajší jeho stav osvetlené sú veľmi nedostatočne, *preto i také všeobecné otázky, ako na pr. otázka o tom, aké miesto zaujíma patričný [slovenský] jazyk v rodine ostatných slovanských jazykov, ostávajú otvorenými.*«[130]) (Šk., Slov. Pohľ. 1898., 119.)

Mým vodítkem při zkoumání lidové mluvy slovenské bylo původně hledisko vědecké, nyní však vím a cítím, že věc je stejně velice důležitá s hlediska kulturního i politického. Hledisko kulturní doporučuji pozornosti všech přátel slovenského lidu bez rozdílu stran politických i národnostních. Ocenění a využitkování otázky po stránce politické svěřuji zvláště publicistům a politikům z povolání.

Nevím, jakého přijetí se mým skromným řádkům dostane. Slovenský lid dělá v poslední době mnoho potíží, dokonce i v Americe. Jazyk jeho pak ve veřejném životě našem — darmo zapírati — není žádnou svou formou populární. A já přece lámu kopí za jazyk uherských Slováků před veřejným míněním maďarským, volaje: Zastaňme se jazyka Slováků vůči výbojné akci jazyka českého, *sic jináče 2 miliony občanů před očima se nám nadobro odplaví do řečiště takové kultury, jejíž duch nesrovnává se s duchovním světem maďarského státoobčanství.* Zakročme, než se připozdí a zabezpečme osamostatnění lidové mluvy slovenské . . .

Neb jakže si stojíme?

Češi přirozeně ženou se za vlastním prospěchem. Slováci rozčesli se ve dví. Jedna jich část, mladí Slováci, sleduje starší stanovisko české, druhá jich část v nejlepším případě stojí na základě tak zvané literární vzájemnosti česko-slovenské a zná se k zásadě přibližování se k českému jazyku.

Zájem slovenského lidu v tomto boji *žádoucím způsobem* tou dobou nezastupuje tedy nikdo, ale zhola nikdo . .

Za takovýchto poměrů dle mého skromného mínění k zastupování zájmu bezradného slovenského lidu nejzpůsobilejší byla by maďarská vláda . . .

---

[128]) O čemž jsou důvodné pochybnosti!

[129]) U Czambela krátce: než o jiných menších slovanských jazycích.

[130]) Podtrhává p. dr. Czambel! Pozn. překl.

Jak vzala v ochranu na poli hospodářském lid rusínský, tak nechť vezme v ochranu na poli kulturním lid slovenský.

Vysoká vláda nechť dá mluvu lidu slovenského prozkoumati a zpracovati tak, aby slovanští učenci a národopisci konečně jednou nahlédli, že slovenský jazyk není nářečím jazyka českého a že slovenský lid není součástkou národu českého.

Vím, že za tento skromný svůj náhled nesklidím všeobecnou pochvalu.

Ten-onen čtenář spráskne snad i rukama a pohorší se . . .

Cože? Vláda nechť dá prozkoumati a zpracovati jazyk Slováků, nyní, kdy každý vlastenec tím si láme hlavu, aby pro vládu vymýšlel způsoby, jak pomaďařiti Slováky?

Nuže já uvažuji takto:

Statistická data svědčí o tom, že Slováků počtem *i přes nepopiratelné jejich pomaďaršťování se a stěhování, — nejen neubývá, ale z desítiletí na desítiletí přibývá.*

Pro tyto Slováky, jichž počet dle posledního sčítání lidu páčí se na 2 miliony, píší noviny a knihy lidé od vlády a horňácké maďarské strany neodvislí.

Dosud ani moudré slovo, ani vězení je nepohnulo, aby toho nečinili.

Uvážíme-li, že působení těchto lidí není lze redukovati na chvilkový rozmar, že je to — jak to dosvědčují literární dějiny a bibliografie, — přirozený výplyv od sta let zakořeněného kulturního směru, pak nemůžeme si nepoložiti tuto otázku:

Není-liž zájmem maďarské vlády a maďarského státu, aby na tento kulturní směr konečně jednou, po uplynutí věků, samy také účinný vliv vykonávaly?

Otázka národnostní náramně snadno nás učiní nervosními. Ale to nám nemůže býti záminkou, abychom se vytáčeli z povinnosti provádění střízlivé bilance. Maje toto na zřeteli, já tedy znovu doporučuji laskavé pozornosti vysoké vlády, aby sama učinila opatření nutná k osamostatnění lidové mluvy slovenské. A tak na Horňácích jeden z kardinálních bodů otázky národnostní dojde svého rozřešení.

Pakli by někdo, s hlediska politického, přece spatřoval zlo v napomáhání jazyku bezradného lidu slovenského, tož nechť neopomene toto zlo porovnati se zlem, jež může vzejíti z toho, *počeští-li se Slováci nadobro a octnou-li se vlivem české kultury v niterním světě svém mimoděk v rozporu s duchovním světem maďarského vlastenectví.*

Ten nechť srovná obě ta zla a jako praktický politik nechť zvolí z dvojího toho zla menší.

Jsou lidé, kteří ve všem milují rychlost, kteří rádi by měli každou otázku za 48 hodin vyřízenu. Možná, i u nás se najdou tací, kteří nejsou ochotni vyčkati prozkoumání lidové mluvy slovenské a z toho plynoucích přirozených důsledků a kteří volají: — Na místě třeba rozdupati, šmahem třeba rozdrtiti výtvory národní jednoty česko-slovenské.

Těm pravím tolik: Tu netrpělivost nepovede k cíli. Jestiť idea národní jednoty česko-slovenské takové povahy, že nařízeními nelze ji odstraniti.

Otázku tuto *zplodila evoluční kontinuita věkův a nikoli rozmar novodobých národnostních faktorů. Proč*ež *otázku tuto definitivně a uspokojivě řešiti lze jen radikálním opatřením, zreformováním literárního jazyka slovenského, resp. zažehnáním vlivu českého.*

Spolek »Česko-slovanské jednoty« v Praze a jednotliví ve věci česko-slovenské agilní spisovatelé na každý způsob mohou býti na čas umlčeni, než to *nevede k cíli, neboť podobné spolky a podobní horliví česko-slovenští agitátoři z desítiletí na desítiletí se objevují a mizí dle potřeby, aby vzhledem ke změněným poměrům statečnějším místa svá přenechali.* V letech sedmdesátých na př. pražský »Český klub« obmýšlel stipendiemi slovenské šuhaje na českých školách studující. Ročně 10 stipendií podělil mezi chudé slovenské studenty, za kterýmžto účelem vypisoval tajemnický úřad klubu pokaždé veřejný konkurs. »Český klub« ještě ani nezastavil tuto svou činnost, a již se utvořil český spolek s názvem »Radhošť« ku podporování moravských, slezských a slovenských studentů v Praze studujících atd. atd. Slovem *pražská »Česko-slovanská jednota« jest jen jedním úkazem o česko-slovenskou jednotu usilujícího příboje, jehož kořeny hluboko tkví ve společné kultuře obého lidu.* Proto proti působení pražské »Česko-slovanské jednoty« směřující administrativní neb policejní opatření nemá pražádného účinku *na zlomení* příboje o jednotu česko-slovenskou usilujícího. A pokud řečený spolek občasným policejním zakročováním přinutíme k tomu, aby výroční zprávy své v zájmu svých protežantů zamlčoval, resp. zatajoval, jak to již nejnověji učinil, prokážeme tím maďarským politikům službu pochybné ceny; tím totiž nedojdeme cíle, a nebudeme moci na dále sledovati působení řečeného spolku.

Směr o národní jednotu česko-slovenskou usilující přešel již hornouherskému slovenskému obyvatelstvu do krve a právě proto tu nic nezpomůže, zažehnáme-li příznaky, *tu jest třeba roxhodného do hloubky jdoucího zakročení.*

Řekl jsem, že směr o národní jednotu česko-slovenskou usilující přešel již hornouherskému obyvatelstvu do krve. Toto ni zdaleka není planou řečí; dokáži to, než půjdu dále. Kterýs spolupracovník skalického »Hlasu« [131]) vypočetl, že na slovenských Horňácích při nejmenším 300,000 činí počet těch, kteří v počeštěné literární slovenštině jsou již »jako doma«. Tito všichni již jsou bezděčnými předbojníky české kultury. Těmto je jedno, píši a řeknu-li, že »snadno a rýchle to vykoná pilný hospodár« aneb: »l'ahko a skoro to urobí usilovný gazda«. Těm není již zapotřebí ani pražské »Česko-slovanské jednoty« ani českých škol. Neboť mluví již v podstatě českým jazykem — se slovenskou výslovností. Tito jsou to, kteří — na každý způsob bezděčně — zavádějí slovanské filology a etnografy budíce zdání, že Slováci mluví českým nářečím a že zvláštnosti lidové mluvy slovenské dlužno odvozovati jen od — pomaďaršténosti lidové mluvy slovenské. Fa...

[131]) Viz pozn. [18])!

tedy jest, že slovenští obyvatelé horňáckých měst a vzdělanějších obcí, bez ohledu na společenské postavení a politické přesvědčení, rozumí počeštěnému literárnímu jazyku slovenskému a také z velké části jím mluví, ve výslovnosti k vlastnímu nářečí se přizpůsobujíce.

Ano, směr o národní jednotu česko-slovenskou usilující přešel již hornouherskému slovenskému obyvatelstvu — do krve. Slovenský lid počešťuje se nevědomky, beze vší agitace, a to na celé čáře. I laik to může pozorovati tam, kde počešťování obmezeno dosud toliko na přeměňování hlásek, to jest kde počešťování je teprve ve stadiu počátečním. I laik si tu může povšimnouti toho zvláštního zjevu, že lidé prostí, ba obyvatelé celých dědin a krajin pohrdajíce svou vlastní výslovností »panské« zvuky slovenské papouškují. Tito prostí lidé stydí se ku př. za to, že dvojí *i* hlásku vyslovují (jednu odpovídající asi maďarskému *ü* a druhou odpovídající čistému *i*), že dvojí *l* hlásku vyslovují (jednu odpovídající asi maďarskému *ly*[132]) a druhou jako zvláštní *l*) atd. Domnívají se, že zvláštní hlásky jejich mluvy, jako jsou »*ü*« (»*y*«), měkké *ľ*, tvrdé *ł*, měkké *ä* atd. jsou jen k tomu, aby jejich selskost a nevzdělanost prozrazovaly, pročež ze všech svých sil se snaží, aby se »těchto známek selskosti a nevzdělanosti« zbavili. Popanštělostí nenakažený slovenský sedlák v novohradských a honťanských pohorských dědinách mluví takto: *sün*, *müš*, *vü* (= syn, myš, vy), anebo *král'*, *učitel'*, *l'ud* (= král, učitel, lid) atd., ježto však v »panské« slovenštině právě tak jako v češtině není hlásek »ü« a »ľ«, — tož i ten popanšťující se slovenský sedlák snaží se mluviti takto: *sín*, *míš*, *ví*, *král*, *učitel*, *lud* atd. Toto prvé stadium počešťování zajímavě může pozorovati i laik ve veškerých novohradských a honťanských pohorských dědinách. Jinde opět na jiných hláskách lze počešťování prvého stupně takřka »makavě« pozorovati. Jsou dědiny, kde původně mluví na př. takto: *boůa*, *robiůa*, *ůavica* atd. (= byla, robila, lavice). Tu lid hledí se tvrdého *l* zbaviti a citovaná slova »po pansku« vyslovuje takto: *bola*, *robila*, *lavica* atd. Jinde opět proti měkkému *ä* má lid antipatii atd. atd. Zkrátka a dobře, slovenský sedlák, který vzdělaným a vznešenějším chce se zdáti — napodobuje »panskou« řeč slovenskou. Vyhýbá se zvukům své vlastní slovenštiny, známkám to »selskosti a nevzdělanosti«, a fantí se po zvucích »panské« z hávu své původnosti vysvlečené slovenštiny.

Vyšší stadia počešťování může již jen odborník pozorovati, a to hlavně v městech a jiných příhodných střediskách kultury. Ve druhém stadiu počešťování jest již přeměňování hlásek úplné. V městech mluvená slovenština již *větším dílem prosta jest původních zvuků slovenských, tu již jen takové zvuky uslyšíš, jaké slýcháš i v češtině.* V městech tedy již počešťování nepřestává u zevních formálností jazykových. Tu lidé osvojují si česká slova a později české fráze. Lidé osvojují si slova jako »snadno«, »rýchle«, »vykoná«, »pilný«, »hospodár« atd., fráze jako »zmocnila sa ho radosť«, »nabyl rozumu«, »ujal sa slova«, »uchádzal sa o dievča«, »sústrasť mal s ním« atd.

[132]) Čti: l'. Pozn. překl.

atd., a nevědomky stávají se nástroji počešťovací záplavy ... A tak to jde za naších dnů na celé čáře.

Uherské Slovensko jest velikou školou jazykovou, v níž učiteli jsou české a česko-slovenské knihy a časopisy. Jich učení i beze vší agitace všude nalézá příznivé půdy. V malých městech bezděčně se děje počešťování slovenského obyvatelstva. Na dědinách pak slovenský sedlák nemá větší ambice, než-li jíti v tomto ohledu za městským obyvatelstvem. Slovenský sedlák chce mluviti tak, jak »páni« mluví po slovensku. A řemeslníci jak by smet. Proto řekl jsem, že počešťování se přešlo již obyvatelstvu do krve.

Říká se o slovenštině, že kolik dědin, tolik nářečí. Já mohu říci více. Já znám dědiny, ba i rodiny, kde takřka každý člověk mluví jinak. *V zjevu tomto zrači se stadium a míra počeštěnosti.* Dle toho, odvrhl-li ten který člen dědiny neb rodiny více neb méně z původní své slovenštiny a přijal-li více neb méně z českého materiálu jazykového, — různí se více-méně i jeho mluva od mluvy ostatních členů dědiny neb rodiny. Ve východních župách slovenských, v tak zvaném šaryšsko-spišském slovenském nářečí, nenajdeme té strakatosti podřečí a místních rčení, — neboť sem až nesahá vliv jazyka českého. Ale všude jinde prodělává mluva lidu slovenského metamorfosu, a to na prospěch české národnosti, vyjma v dědinách podél jazykové hranice maďarské ležících, kde vedle českého uplatňuje se též vliv maďarský.

Že slovenský lid prostřednictvím češtiny, resp. počeštěné literární slovenštiny přeměňuje svou, od otců zděděnou původní slovenštinu, to zpozorovali již i jiní, než mně připadl úkol, abych zjevy v tomto směru poznané příčinně rozluštil a poukázal na jich holou skutečnost. *Pastrnek*, studovavší slovenské dialekty mezi lidem slovenským, poznamenává: »[Slovenský] lid je plachý a nedůvěřivý; čistého [slovenského] nářečí svého užívá jen mezi svými ...« (Sl. Pohl'. 1894., str. 305.). Tudíž: s cizinci a pány promlouvá jazykem jiným, »panským«; i toto potvrzuje hořejší má pozorování o tom, že jistá část Slovákův osvojila si materiál dvou slovanských jazyků. Jiří *Mathaeides* v ročníku 1898. »Ethnographie« (str. 212.) rozepsav se o báčskobodrogských slovenských osadách zaznamenal toto zajímavé své pozorování:

»Jazyk jejich úplně ztratil svou dialektickou povahu, jakouž zajisté vykazoval u lidu z různých krajů přišlého, vychovávalit lid tento duchovní a učitelé jeho v protivě s požadavky maďarského státu v duchu exkluzivně slovenském, podávajíce mu a rozšiřujíce mezi nim přemrštěné slovenské listy turč.-sv.-martinské zvané »Národní Hlásnik« a »Národnie Noviny« a v podobném duchu psané knihy, což nejen na politické smýšlení, nýbrž *i na jazyk silně působilo, tak, že u báčského evangelického Slováka nepoznáš po řeči, z kterého je kraje, přilehlať řeč jeho k jazyku spisovnému.*«[133])

Tu mohlo by se namítnouti, že slovenské osadníky báčskobodrogské právě ta okolnost přimčla k osvojení si literárního jazyka sloven-

[133]) Podtrhává p. dr. Czambel! Pozn. překl.

ského, ana jako kolonisté chtěli různá s sebou přinesená slovenská nářečí vyrovnati, aby usnadnili vzájemný styk.

Než to by bylo mylné pojímání. Jazyk Slováků počešťuje se na celé čáře. I tam, kde bydlí osadníci nemluvící různými nářečími. Tak o mluvě obyvatelů honťanských pohorských dědin toto píše Stanislav *Zoch*, jenž zpracovati chtěl nářečí zmíněných dědin: (nedovedl jsem nářečí toto důkladně prozkoumati), »bo ľud náš teraz už *hovorí dvojako*[134]), keď sa s nami shovára, rozpráva tak, ako sa v škole naučil spisovnou rečou, *len medzi sebou shovárajú sa ešte [ľudia] svojím nárečím.*«[134]) (Slov. Pohľ. 1893., str. 370.)

Jak z toho vidno, ten »hloupý« slovenský lid není ani tak tuze hloupým, vždyť přece vyšší jeho vrstva mluví i bezděčně *dvěma jazyky*. Ale smýšlení jeho je na každý způsob charakteristické: pohrdá tím, co jeho jest a dychtivě ssaje do sebe, co cizího.

Spočívá to ve staletém kulturním směru, že čeština, resp. počeštěná literární slovenština stala se slovenskému lidu — ideálem.

Tak vida, proč slovenský lid nemá pokdy učiti se maďarsky, ani se mu k tomu fysicky času nedostává, anať celá jeho bytosť zaujata je tou ambicí, aby se čím spíše přiučil počeštěné »panské« slovenštině.

Buďsi mínění jednotlivců z maďarské strany hořňácké o této »panské« slovenštině jakkoli bagatelisující, to jedno je nepopíratelno, že v očích slovenského lidu jest ona ideálem a že slovenský lid všechen svůj čas a všechnu svou námahu zasvěcuje tomu, *aby se v řeči své k tomuto svému ideálu přibližoval.*

Slovenský lid před úplným počeštěním jen tak můžeme zachrániti, vymaníme-li písemnou slovenštinu z vlivu českého a založíme li ji na materiálu prozkoumati se mající lidové mluvy slovenské.

V naší době při všeobecné rozšířenosti čtení novin také slovenštinu čechisující proces postupuje rychleji. Čím dříve osamostatníme písemný jazyk slovenský, tím lépe budeme s to očistiti jej od čechismů a tím bezpečněji budeme moci vědu o tom přesvědčiti, že slovenský jazyk není nářečím jazyka českého a že slovenský lid není součástkou národu českého.

Osamostatnění slovenského jazyka není zabezpečeno dotud, dokavad v církevních obcích ev. Slováků aug. v. církevním jazykem je čeština. Kdo tedy ať z kulturních, ať z politických důvodů schvaluje osamostatnění slovenského jazyka, ten schvalovati musí i to, aby *čeština z církevních obcí ev. Slováků byla vyhoštěna.*

Vím, že takováto novota narazí na mnoho obtíží. Největší překážkou jest lidská předpojatost, návyk, od staletí stávající praxe. Konaje před dvěma lety na slovenských Horňácích studium lidové mluvy slovenské, vešel jsem tam ve styk s vícero vynikajícími muži církve, ale nadhodiv jim otázku shora zmíněnou, přesvědčil jsem se o tom, že by jí neradi hýbali ani Slovácí ani Maďaři . . .

---

[134]) Podtrhává p. dr. Czambel! Pozn. překl.

Janoška, kněz lipt.-sv.-mikulášský, redaktor ev. slovenského církevního časopisu »Cirkevných Listů«, — nevím, zda-li následkem mého rozhovoru s nim zapředeného, — zahájil o tomto předmětu ve sloupcích svého časopisu pátrání v kruhu národnostních Slováků[135]), to však skončilo pro zájmy samostatného jazyka slovenského nepříznivě. Národnostní lidé slovenští[135]), kteří o tomto předmětu pronesli své úsudky, rozhodli ve prospěch jazyka českého. Avšak přátele samostatného jazyka slovenského to odstrašiti nemůže . . .

Více překvapuje to, že i maďarští údové horňácké ev. církve s jakousi pietou pohlížejí na oltářní jazyk český, pokládají jej za posvátný, a myslí, že slovenský lid odhodlal by se ke vzpouře, kdyby se někdo na tento »posvátný« jazyk sáhnouti opovážil . . .

Vždyť nikdo neútočí na jazyk Jiskrův a jeho lidu . . . Avšak po mém skromném mínění *církevní jazyk jest jen prostředkem hlásání slova božího a tento prostředek se mění, tento prostředek měniti se musí dle poměrův.* I dle zásad protestantské církve jest církevní jazyk jen prostředkem.

Ani český jazyk není tudíž posvátný, nýbrž jest toliko prostředkem hlásání slova božího. Slovenský lid pak je dosti moudrý, aby to pochopil.

Rudolf Pokorný, jeden z tvůrců literární vzájemnosti česko-slovenské a do posledního dechu nadšený její přímluvčí, napsal na 2. straně zmíněné již brožury toto:

»Bohužel, jsou ještě dnes *mezi bratry Slováky*[136]) mnozí *zásadní nepřátelé československého duševního spolku*[136]): jsou to ovšem nejvíce lidé, kteří *se mají spíše za Maďary než Slovany*[137]), *anebo kterým snad již není daleko do maďaronství okázalého.*«[136])

Chudák Pokorný! Kdyby ještě jedno-dvě desítiletí byl zůstal na živu a poznal také *Maďary* horňácké ev. církve aug. v., jak by se byl mohl potěšiti! V horňácké ev. církvi najdou se již *i Maďaři, kteří zásadními jsou přáteli duchovní jednoty česko-slovenské* a kteří po případě i ke vzpouře by slovenský lid podnítili, kdyby někdo vyplašiti chtěl »posvátný« jazyk český z ev. církevních obcí slovenských, jež od staletí tak pohodlným jsou mu útulkem . . .

Jsou však mezi maďarskými údy horňácké ev. církve i tací, kteří vystupují s vážnými námitkami. Předložím zde tyto námitky a postavím je do světla kritiky. Vícero vynikajících údů uherské ev. církve je toho mínění, že škoda by bylo český jazyk vymýtiti z církví ev. Slováků, jestiť to *nevinný mrtvý jazyk, který různí se od moderního jazyka českého a tak tomuto neprokazuje nižádných služeb u Slováků* . . . Na jeho místě dal by se nyní pouze slovenský jazyk zavésti *a tím by se slovenský jazyk posílil* . . . Moudřejší je: *vyčkati náležité doby a na místě mrtvého jazyka českého zavésti jazyk maďarský.*

---

[135]) Rozuměj: slovenských národovců. Slovenští národovci.
[136]) Podtrhává p. dr. Czambel!
[137]) U Czambela: kteří jsou spíše Maďaři než Slovanů. — Pozn. překl.

Co do myšlenky je ona zajisté vznešená a co hlavní — vlastenecká. Než zřime jen holou skutečnost.

Obraťme především zřetel k jazyku českému jako mrtvému a pokud se týče kulturního směru slovenského lidu neškodnému.

Srovnáme za tím účelem otčenáš bible u ev. Slovákův užívané s otčenášem jisté v Čechách užívané moderní bible české.

V Kyseku r. 1848. pro Slováky vydaná „Biblij Swatá" takto podává otčenáš dle ev. sv. Lukáše 11.:

„Otče náš, ktorýž gsy w nebeſých; poſwěť ſe gméno twé; přiď králowſtwj twé; buď wůle twá, gako w nebi (tak) y na zemi. Chléb náš wezdeyſſj dáwey nám každěho dne. Y odpuſť nám hřjchy náſſe; nebo y my odpauſſtjme wſſelikému winnjku ſwému. A newwoď nás w pokuſſenj, ale zbaw nás od zlého."

V Praze r. 1887. vydaná »Biblí svatá« rovněž dle ev. sv. Lukáše:

»Otče náš, kterýž jsi v nebesích, posvěť se jméno tvé. Přiď království tvé. Buď vůle tvá, jako v nebi *tak* i na zemi. Chléb náš vezdejší dávej nám každého dne. I odpusť nám hříchy naše, nebo i my odpouštíme všelikému vinníku svému. A neuvoď nás v pokušení, ale zbav nás od zlého.«[138])

I laik se může z hořejšího srovnání dovtípiti, že »mrtvý« jazyk bible v církvích ev. Slovákův užívané *do slova je totožný* s moderním českým jazykem bible v Čechách užívané.

Církevní jazyk ev. Slovákův a moderní český jazyk liší se od sebe ve všem všudy tím, že jazyk Slováky užívaných knih je tištěn ještě tak zvaným »švabachovým« písmem a k němu se připínajícím zastaralým pravopisem, kdežto v Čechách a na Moravě již na celé čáře, — tedy i v knihách církevních, — zvítězilo písmo soustavy latinské a k němu se připínající moderní pravopis. Ale *gramaticky neb lexikálně resp. v podstatě není rozdílu mezi církevním jazykem ev. Slovákův a moderním českým jazykem v Čechách.*

Veškeré v církvích ev. Slovákův užívané knihy obřadné *napsány jsou tímto jazykem českým.* Vedle bible největší význam má zpěvník. Nejstarším je »Tranoscius«; nejnovějším »Zpěwnjk«. Že ani tento nejnovější ev. slovenský zpěvník se od českých tradic neodchýlil, to dosvědčují sami redaktoři-vydavatelé Zpěwnjk-u v předmluvě k dílu napsané pravíce:

»[(Při zredigování díla)] *Písmo swaté*[139]) a zwláště učení Ewangelické bylo hlawní prawidlo naše jak z ohledu obsahu, *tak i z ohledu řeči.*«[139])

---

[138]) Jen k vůli úplnosti uvádím též následující klausuli p. Czambelovu, jež v překladu stala se ovšem bezpředmětnou:

(V češtině běžné, ale Slováky nevyslovované měkké *ř* a měkké *ě**) nemohl jsem ani v dosavadních svých českých citátech, ani zde označiti po způsobu českém, protože v tiskárně nemají českých písmen. Vytýkám však, že těchto písmen v biblích Slováky užívaných, tedy i v citované kysecké, je vždy právě tak bezvadně užíváno, jako v moderních biblích českých.)

*) Rozuměj: *ř* a *ě*!

[139]) Podtrhává p. dr. Czambel! Pozn. překl.

Kdo slovensky i česky umí, kdo zná vývoj obou těchto jazyků, ten jasně vidí situaci. Ten ni na okamžik nemůže býti v pochybnostech o tom, že církevní jazyk ev. Slováků *koná missi ve prospěch národní jednoty česko-slovenské.* Ev. slovenský lid osvojuje si prostřednictvím ev. církevního jazyka česká slova a české výrazy. Církevní jazyk tedy *účinně jest nápomocným při počešťování slovenského lidu.*

Nebude snad nezajímavo, zaznamenám-li zde z předmluvy Zpěwnjk-u též toto:

»Ještě jednu důležitau radu na srdce klademe všem, upřímně s lidem a s náboženstwím smýšlejícím, kazatelům a učitelům, totiž tu, aby připojené zde na konci Zpěwníku Wyswětlení některých zatmělejších, a předce ku náboženské wzdělanosti neuchylně potřebných[140]), slow mládeži *we škole popředku z paměti se naučiti dali*[141]), a tímto způsobem ji ku[142]) wzdělawatelnému[143]) užíwání tohoto Zpěwníku připravili a k učení se celých písní cestu klestili[144]). — To samo radíme učiniti i s Katechismem Luterowým anobrž i s celau Sw. Biblí, *aby maudrý a swědomitý učitel*[145]) z těchto knih československá[146]) *slowa w obecném životě [(slovenském)] neobyčejná*[147]) *wybral, k ním wyswětlení připojil a pak dítkám učiti se dal. To teprw napomůže prostonárodní, tak tužebně žádanou, oswětu našeho lidu, to rozšíří jeho pochopy a myšlénky, obohatí jeho city a známosti, otewře mu dwéře k užitečnému*[148]) *čítání těchto swatých knih*[149]) . . .«

Tato péče na každý způsob je na místě. Ale mimoděk povstává tu otázka, k čemuže jsou ty ev. slovenské církevní obce? Či k tomu, aby vyučovaly češtině, nebo k tomu, aby hlásaly slovo boží?

Nemůže tedy každý člověk uvěřiti, že církevní jazyk ev. Slováků je neviňátkem — v kulturním i jazykovém počešťování se Slováků.

Věru, věru vhodnějším ku hlásání slova božího byl by ten jazyk, jemuž slovenský lid již nyní rozumí, jemuž tedy nemusí se učiti . . . Svou náklonnost k učení se jazykům mohl by v jiném směru užitečněji uplatniti . . .

Jednotliví maďarští údové horňácké ev. církve i toho se obávají, že vyobcováním češtiny z ev. církevních obcí slovenských posilnil by se jazyk slovenský. Prozatím, dokud lidová mluva slovenská není prozkoumána, soustavně zpracována a na místě nynějšího lit. jazyka slovenského zavedena, lze mluviti toliko o posilnění nynějšího literárního jazyka slovenského. Tož dejme tomu, že by se posilnil. *Pokud by se posilnil — posilnil by se vůči výbojnosti češtiny.* (Toto jeho posilnění má totiž pouze zásadní význam.)

Literární jazyk slovenský ve svých formách již nyní je *slovenský*, tedy již nyní je *lepší* čisté češtiny a mám za to, že jest si jen co

---

[140]) U Czambela »některých . . . potřebných« vynecháno.
[141]) Podtrhává p. dr. Czambel!
[142]) U Czambela »ji ku« vynecháno.
[143]) U Czambela: úspěšné.
[144]) U Czambela »a k učení . . . klestili« vynecháno.
[145]) U Czambela »z těchto knih československá« vynecháno!
[146]) U Czambela: se nevyskytující.
[147]) U Czambela: úspěšnému. Pozn. překl.

přáti, aby se posilnil — *vůči výbojnosti češtiny*. Že ostatně toto jeho posilnění je čistě *zásadního významu*, to ví každý, kdo zná poměry.

Vizme situaci:

Ve všem, co není v úzké spojitosti s církevním obřadem, — již nyní je literární jazyk slovenský s církevním jazykem rovnoprávný. Duchovní z největší části kážou používajíce slovního materiálu a skladby tak zvaného literárního jazyka slovenského (počeštěnou slovenštinou). Světští, pokud píší o věcech církevních, užívají nyní již výlučně lit. jazyka slovenského.

Ono posilnění tedy, jehož by lit. jazyk slovenský doznal v důsledku vyloučení češtiny z ev. církví slovenských, *prakticky* mělo by náramně malý význam. Získalo by slovenskou bibli, slovenské zpěvníky, slovenské modlitební knížky a katechismy. (Vyjma v těchto nyní již všude se užívá spisovné slovenštiny.) Tyto nikde na světě neznamenají literaturu . . . tyto knihy u Slováků *sloužily by právě jen k tomu, aby slovenský lid přesvědčily, že není částí národu českého a že mu nic není do češtiny*.

Zbývá otázka, neposilnila-li by se politicky slovenština, kdyby na místě češtiny do obřadu ev. církví zavedena byla, resp. *neposilnila-li by se schopnost slovenského jazyka odolávati náporu maďarisace?* Otázka to zajisté velmi důležitá.

Ti, kdož žijí na Horňácích, vědí, že Slováci i české knihy považují za knihy *slovenské*. Ev. Slováci i církevní český jazyk pokládají za *slovenský*. Tož co do politického momentu věci *nic by se nezměnilo*. Na místě jednoho jazyka, jejž církevní obce pokládají za *slovenský*, zavedl by se druhý jazyk, jenž taktéž je *slovenský*. Řeknu to ještě jasněji. V důsledku toho skutku, že v církevních obcích ev. Slováků na místě českého jazyka zavedl by se domácí jazyk slovenský, *nezískali by národnostní politikové slovenští*[148]) *na poli jazykových pretensí nového základu a ten základ, na nějž dosud se odvolávají, v důsledku hořejšího skutku ani by nebyl rozšířen, ani posílněn.*

A v důsledku hořejší jazykové záměny ani uplatniti se snažící maďarštině nestavělo by se více překážek v cestu, než-li kolik jí dosud v cestu stavívali slovenští národnostní údové ev. církevních obcí slovenských.

Celkový výsledek vymýcení češtiny z ev. církví slovenských byl by tento:

1. Slovenský lid začal by rozeznávati slovenskou knihu od knihy české, a sice na prospěch samostatného jazyka slovenského.

2. Zlomeno bylo by kouzlo českého jazyka, které se jeví v počešťování se jazyka Slováků.

3. V církevních obcích ev. Slováků zbytečnou by se stala péče o to, aby se věřící vyučovali napřed českému jazyku, jakožto prostředku náboženského vyučování a teprve potom věrouce konfesijní.

K těmto praktickým výsledkům řadil by se ten velevýznamný zásadní zisk, že *stržen by byl konečně i poslední z oněch mostů,*

---

[148]) Rozuměj: zástupci národnostní politiky slovenské. Pozn. překl.

jimiž od věků komunikoval vespolný kulturní život česko-slovenský. A to je důležitá věc. Zboření posledního tohoto mostu vyléčilo by konečně Čechy z marné naděje, jíž doposud ještě k němu tíhnou.

Budiž mi prominuto, že opět cituji. Ale citáty jsou mnohdy velmi poučné a tak je tomu i v tomto případě.

Kálal onehdy, když v Janoškových »Církevných Listech« v záležitosti eliminování češtiny došlo k výměně náhledů, ve své studii v pražské »Osvětě« [149]) uveřejněné a námi již vzpomenuté řekl toto: »Evangelici slovenští vždy přední rozžíhali pochodeň osvěty, a to osvěty české, také dnes má v nich osvěta přední pěstitele; *nestrhávejte, opakuji, posledního mostu k české osvětě, nedávejte nám, věrným, nejlepším svým bratrům, poslední s Bohem!«* [150])

Každému Čechu je dobře povědomo, že to má veliký význam, užívají-li Slováci na jednom z nejdůležitějších polí pro manifestování své národnosti, v církvi i ve škole vždy ještě i jazyka staročeského. To vždy jim skýtá naději na [illegible] . . . To stále k nové a nové akci je [illegible] . . .

Zásada »divide et impera« [15] , v [illegible]

[illegible]

jich wynikli[155]) spisowatelé znamenití, jako Bartolomaeides, Kollár, Leška, Palkowič, . . . Šafařík, Tablic atd., *kteréjchžto zásluhy o naši [(českou)] řeč a literaturu chvalně známy jsau*[154]) . . .«

Po soudě mém čeština v církevním životě ev. Slováků jen k tomu je dobrá, aby prokazovala služby národní jednotě česko-slovenské: Pomáhá šáliti svět pokud se týče národnosti Slovákův a počešťuje jazyk slovenský.

Z hořejšího seznali jsme *minulost* a *přítomnost* směru o národní jednotu česko-slovenskou usilujícího. Sebevědomě a vytrvale počínali si v otázce této jen Češi. Jak se vytváří *nejbližší budoucnost* směru o národní jednotu česko-slovenskou usilujícího, to nyní již, po objasnění vedlejších otázek, *u velké míře záležeti bude na zaujatosti rozhodujících kruhů maďarských.* Po skromném soudě mém v otázce této selže každé byrokratické opatření, vždyť i samy ty orgány, již povolány by byly byrokratická opatření ta provésti, bezděčně podlehnou vlivu čechisace, jakmile slovenské slovo z úst vypustí. Proti čemu tedy samy jsou bezmocny, to darmo by chtěly potírati neb zamezovati — u jiných. Počešťovací proces jest již tuze mocný a davy mimovolně plují s proudem.

Tu jest již jen jedna pomoc: Důkladné prozkoumání lidové mluvy slovenské, gramatické a lexikální její zpracování, prosazení jejího přijetí slovenskými spisovateli a brzké vyvážení resp. nahražení knižního materiálu českého dobrým knižním materiálem slovenským. Spolu je třeba, aby čeština byla z ev. církevních obcí uhersko-slovenských vyhoštěna a aby na jejím místě zaveden byl prozatím literární, a jakmile možno bude, lidový jazyk slovenský.

Přetvoření písemného jazyka slovenského na základě lidové mluvy slovenské jest jen polovičním opatřením bez vymýcení češtiny z ev. církevních obcí slovenských právě tak, jako polovičním opatřením je stíhání českých knih bez současného pořízení dobrého knižního materiálu slovenského. Lid totiž *hledá četbu a béře ji tam, kde ji dostane.* Čechofilský Meakulpínský ve své vícekráte zmíněné brožuře dobře trefil do terče, když, zdůvodniti chtěje českou literaturu na uherském Slovensku, pravil:

»Že i nestudovaní Slováci rozumějí a rádi[156]) čtou české knihy, o tom svědectví mohli by vydati »maďarští« knihkupci, kteří s českými »romány« dělají dobrý obchod. Rovněž i písničkáři na trzích[157]), a jiní. Že takou cestou jen smeti české spisby přináší na Slovensko vítr knihkupecké ziskuchtivosti, je přirozeno. Ale vidno z toho, že národ[158]) [slovenský] duchovně hladuje, že i české knize porozumí, když ona zodpovídá jeho obrazokruhu.« (Co hatí Slováky? 121.)

---

[155]) U Czambela: Z jich středu vyšli.
[156]) U Czambela »rádi« vynecháno!
[157]) U Czambela: šiřitelé pornografické literatury.
[158]) U Czambela: lid! Pozn. překl.

Prozkoumání a vědecké zpracování lidové mluvy slovenské je na každý způsob namáhavý úkol. Myslím, že s nemenší námahou spojeno bude prosaditi přijetí písemného na základě lidové mluvy zreformovaného jazyka slovenského neodvislými spisovateli slovenskými.

Ku přetvoření písemného jazyka slovenského na základě slovensko-lidovém nezbytně je třeba získati jádro neodvislých spisovatelů slovenských. To znamená, že hnutí dlužno udržovati v takových mezích, jaké k dosažení konečného jeho cíle vhodny jsou.

Prozkoumání lidové mluvy slovenské a použití její k účelům praktickým, — trváme, — *vyžaduje prostonárodní osvěta* lidu slovenského. Následovně veškeren obsah otázky od jejího nadhození až do jejího skoncování *měl by býti projednáván jakožto otázka prostonárodně-osvětná.* Tím neutrpěl by ujmy ni jazykovědec s hlediska vědeckého, ni politik s hlediska politického . . .

Zdůrazňování politických motivů *při praktickém provádění* důležité této otázky bylo by na každý způsob třeba pokud možno se vyhýbati.

Motivy politické v tomto boji směle můžeme odstoupiti — Čechům. S osvětnými zásadami svými nejbezpečněji si zjednáme přístup k srdci slovenského lidu a k poetické i od Čechů poznané jeho duši. S osvětnými záměry svými můžeme získati též jádro neodvislých spisovatelů slovenských, všechny, kdož pravými jsou přáteli slovenského lidu a kdož nejsou posedlí megalomanií národní jednoty česko-slovenské . . .

Tím také podal jsem vše, co ku porozumění národní jednotě česko-slovenské se vztahuje. V závěrku povím ještě něco o tom, že osamostatnění slovenského jazyka na základě lidové mluvy slovenské vyžaduje nejen zájem správného vzdělávání se slovenského lidu, nýbrž — i zájem miláčka maďarského veřejného mínění, maďarského jazyka na Horňácích.

Již i samo to faktum značně by pošinulo ku předu zájem maďarského jazyka na Horňácích, *kdyby se přestalo u Slováků s vynakládáním práce na osvojování si českého a počeštěného literárního jazyka slovenského.* Mysl Slováků zhostila by se těžkého břemene a jelikož Slováci rádi se učí, jejich vědychtivost hledala by v jiném směru ukojení. Sotva jest pochybno, že za stávajících kulturních a politických poměrův ambice Slováka záhy *by hledala ukojení v naučení se jazyku maďarskému* . . .

Než i jinak je lidová mluva slovenská důležita. Usnadňuje v mnohém ohledu učení se maďarštině.

Na vnitřní konstrukci, i na slovním pokladě lidové mluvy slovenské lze postřehnouti, *že po dlouhou řadu staletí těsně sousedila s jazykem maďarským.* Vliv češtiny nebyl s to tento účinek maďarského sousedství v dědinách Slováků dostatečně paralysovati. Tak na př. *syntaxe lidové mluvy slovenské v mnohém ohledu srovnává se se syntaxí jazyka maďarského.* Abych věc srozumitelnou učinil, objasním ji několika příklady:

Slovensky řeknu: učím sa *to* (remeslo), rozumiem *to* (slovo). Maďarsky: tanulom *azt* (a mesterséget) = učím se *to* (řemeslo), értem *azt* (a szót) = rozumím *to* (slovo). Sloveso stejně jak ve slovenštině tak i v maďarštině spojuje se *se čtvrtým pádem*. Ale dle spisovné slovenštiny v takovýchto případech slovesa spojují se *se třetím pádem*, tak: učím sa *tomu* (remeslu), rozumiem *tomu* (slovu), a na tomto základě maďarštině se učící Slovák bude pak takto mluviti maďarsky: tanulok *annak* (a mesterségnek) = učím se *tomu* (řemeslu), értek *annak* (a szónak) = rozumím *tomu* (slovu) atd.

Ještě několik příkladů na objasnění toho, jak snadno je na základě lidové mluvy slovenské učiti se maďarsky:

Slovensky: nehýbaj skalu, netoč brús, nekrúť koleso. Maďarsky: ne mozgasd a követ = nehýbej skálu, ne forgasd a köszörűt = netoč brus, ne forgasd a kereket = nevrť kolo Jak ve slovenštině tak i v maďarštině sloveso spojuje se se 4 pádem. Jinak tomu již ve spisovné slovenštině. *Ta již značně stěžuje učení se jazyku maďarskému, neboť sleduje syntaxi jazyka českého.* Ve spis. jazyku zmíněná slovesa spojují se se 7. pádem, tak: nehýbaj skalou, netoč brúsom, nekrúť kolesom a Slovák učící se na tomto základě maďarsky, na základě jazyka školy, kazatelny neb literárních plodů, takto bude mluviti maďarsky: ne mozgass a kővel = nehýbej skálou, ne forgass a köszörűvel = netoč brusem, neforgass a kerékkel = nevrť kolem atd. atd.

Od těchto syntaktických úkazů dlužno odvozovati největší část chyb jazykových, jichž se Slovák, na počátku svého učení, proti duchu maďarského jazyka dopouští. A tyto v syntaxi se vyskytující odchylky jsou těmi překážkami, které nejvíce odstrašují Slováka od dokonalejšího osvojení si jazyka maďarského

(Ti, kdož ať na kazatelně, ať ve škole, ať ve sloupcích slovenských časopisův užívají jazyka slovenského, a nadále nechtějí čechisaci služby prokazovati a nepřímo stěžovati učení se jazyku maďarskému, mohou nalézti užitečný návod v rukověti literárního jazyka slovenského mnou sepsané (»Rukoväť spisovnej reči slovenskej« Turč. Sv. Martin 1902), v jejíž části pojednávající o slovenské syntaxi, — při sepsání této nebyla ruka má poutána, — již také v míře dosavadních svých vědomostí o lidové mluvě urovnoprávnil jsem shora zmíněné a podobné syntaktické zvláštnosti lidové mluvy slovenské se syntaktickými zvláštnostmi literárního jazyka slovenského.)

Zvláště však tím by bylo napomoženo zájmu maďarského jazyka na slovenských Horňácích naší vlasti, že bychom získali nový účinný prostředek, takový jazyk slovenský, na jehož základě bylo by lze snadno a bezpečně zjednati oblíby pomůckám k naučení se maďarštině sloužícím, *jelikož srozumitelně by vykládaly jazyk maďarský.*

Prostředky maďarštinu rozšiřující[159]) rozmnožily by se opravdu mohutným prostředkem. Tou dobou sotva je po této stránce o zájem maďarského jazyka postaráno. Kterak je nutný v župách hornouherských

[159]) Rozuměj: maďarisační! Pozn. překl.

na př. pořádný slovník maďarsko-slovenský, toho nejlepším dokladem je bezvýslednost vyučování maďarštině na školách lidových. Slovenská mládež, když jednou školu opustí, a podle svých poměrů do maďarského kraje se nedostane a ve veřejné službě zaměstnání nenajde, *nemůže se dále vzdělívati v maďarštině a ve škole nabytou znalost řeči maďarské nemůže fruktifikovati.* Darmo zřizujeme pro ní maďarské knihovny, po maďarské knize neb maďarském časopisu sáhnouti nemůže, poněvadž ve škole nenaučí se tolik, aby jim náležitě porozuměla, *a slovníku, pomocí jehož mohla by v učení se maďarštině pokračovati, nemá.* — Na instruktora, společníka, živého učitele se jí nedostává. *V nedostatku slovníku chtíc-nechtíc nucena je zříci se četby maďarských knih neb časopisů a dalšího vzdělávání se v jazyku maďarském.*

Pomalu pak vyvětrá jí z hlavy i ta trocha znalosti maďarštiny ve škole pracně nabyté, a ve věku 20 let snad již tam to dovede, že dychtivě hltá z českých knih slova a výrazy jazyka českého, aby si v kruhu svých známých touto cestou zajistila zdání vzdělanosti.

Jediným mým cílem, jak z předu jsem prohlásil, bylo, abych sebral data vztahující se na národní jednotu česko-slovenskou. Ejhle, to jsem vykonal. Tímž pořadem objasnil jsem též několik vedlejších otázek. Tím řádky své doporučuji pozornosti publicistiky, politiků z povolání a kruhů rozhodujících.

V Budapešti, dne 18. října.[160])

[160]) 1902. Pozn. pis..

Přehled posudkův o Czambelově brožuře.

[*Cirkevné Listy. R. 1903., č. 1., str. 17—21.*]

Cirkevné Listy a jich redaktor na krajinskom sneme.

Aby sa náš skromný, predtým »kdesi na dedine« vydávaný časopis a jeho redaktor dostal do tak slávneho sboru, ako je náš zákonodarný snem krajinský a do tak nádherného paláca, ako je uhorská budova snemová, o to postaral sa vyslanec Imro Haydin, zastupitel' l'udu hornotrenčianskeho. Tento pán v zasadnutí 20. decembra m. r. vyzýval pozornosť vlády a otcov vlasti na hrozné nebezpečenstvo panslavismu na našich Horniakoch. Zvlášte ale na nebezpečenstvo, ktoré hrozí vlasti od Československej Jednoty. Aby presvedčil otcov vlasti o tomto nebezpečenstve, usiloval sa predstaviť im záplavu českú a ukázať, že Slováci tieto české plány tiež napomáhajú. Tu dl'a mena udal, že v službe Československej Jednoty stoja a československú vzájomnosť propagujú už i niektoré slovenské časopisy, menovite skalický »Hlas«, turčianskosvätomartinské »L'udové Noviny«, tisovská »Dennica« a liptovskosvätomikulášske »Cirkevné Listy«. — Za tým živými barvami maloval ďaleko siahajúce účinky tejto českej propagandy, a opätovne volajúc na vládu, aby konečne už raz, v dvanástu hodinu, zakročila rázne proti tomuto pohybu, dokazoval, že záplava česká, ak sa jej prietrž neurobí, u nás všetko zachváti. Haydin vid' zkazu zvlášte v tom, »že česká propaganda svojími mocnejšími prostriedkami do seba vssaje slabší slovenský pohyb národný«; a že je tomu tak, na to uviedol príklad, hovoriac doslovne toto: »Toho znak sa už ukazujú — ***tu je prípad liptovskosvätomikulášskeho kňaza Janošku, ktorý dopytoval sa pri slovenských národnostných l'uďoch, a ti rozhodli v prospech českej reči.***«

V zadivení nevedeli sme, čo si mysleť na tieto udaje, keď sme o ních počuli. Vieme síce, čo všetko sa na sneme pohovorí, pondaj povymýšl'a; ale že by takéto niečo, ako je v ostatných riadkoch udané, bol mohol niektorý vyslanec pohoviť, to nám bolo [illegible] uveriť. Až keď sme dostali hodnovernú osnovu reči Haydinovej, [illegible] tali sme to vytlačené čierno na bielom, prestala pochybnosť, [illegible] sme uveriť, veď pred nami skutočnosť v celej holote a nahote. [illegible]

skrilo sa nám v očach. Kde vzal Haydin tieto udaje? Od koho to mohol počuť, a ak nepočul, ako mohol vymyslieť ten akýsi »prípad Janoškov«, o ktorom my ničoho, ale ničoho nevieme? Zkadial' táto nevedomá klebeta alebo zlomyslná pomluva?

No nemuseli sme dlho byť v neistote. Vysvetlenie prišlo dosť skoro. Došla nám knižočka dra Samuela Czambla, vytlačená v maďarskej tlačiarni martinskej pod názvom: »A cseh-tót nemzetegység multja, jelene és jövője. Közmüvelödési és politikai tanulmány.« (Československá národná jednota; jej minulosť, prítomnosť a budúcnosť. Kultúrna a politická úvaha.)

Prečítali sme ju a presvedčili sme sa, že p. Haydin z tejto brožúry čerpal celú svoju múdrosť, vykrámenú na sneme o českej záplave a o Cirkevných Listoch. Chod myšlienok, tendencia, cieľ, materia i spôsob dôvodenia je ten istý u Haydina ako u Czambla.

Tu sa tedy s veľkou ľútosťou presvedčujeme o tom, že muž, ktorý, ako tomu jeho dosavádne účinkovanie literárne nasvedčuje, miluje svoj jazyk, a pri tom evanjelik, v svojej nerozmyslenosti a snáď i nedostatočnej znalosti pomerov, ženúc sa za svojím cieľom bezohľadne, — dáva do rúk nepriateľov slovenského ľudu vôbec a — ako sa o tom pozdejšie presvedčíme — evanjelických Slovákov zvlášte, nebezpečnú zbroj k nápadom na náš ľud, na našu cirkev.

Czambel vo svojej knižke usiluje sa predne dokázať, že slovenský ľud nenie čiastkou českého národa, a slovenská reč že nenie českým nárečím. A keď je tomu tak, tedy čo chcú Češi u nás so svojou rečou, literatúrou, vzájomnosťou, kultúrou, jednotou? A čo chcú Slováci, ktorí udržujú vzájomnosť s Čechmi a sú priatelmi jednoty? Nám toho všetkého netreba! Ale ovšem veľmi je nám treba osamostatniť slovenskú ľudovú reč (tót népnyelv, to stály, dôsledný výraz Czamblov); očistiť terajšiu spisovnú reč slovenskú od češtiny, ktorou je skrz voskrz presiaknutá, a rozlúčiť sa cele a úplne a na veky vekov od akéhokoľvek spojenia a spoločenstva s Čechmi.

Tak bude záujem slovenského ľudu zachránený. A ponevač — píše Czambel na 57. strane doslovne — »záujem slovenského ľudu v tomto boji *žiadúcim spôsobom* na tento čas nikto, ale nikto nezastáva, . . . v takýchto pomeroch dľa mojej skromnej mienky za zástupcu záujmov úbohého slovenského ľudu najprimeranejším bola by uhorská vláda. Ako vzala pod svoju ochranu na poli hospodárskom rusínsky ľud, nech tak vezme do ochrany na poli kultúrnom ľud slovenský. Vysoká vláda nech dá prezkúmať a prepracovať reč slovenského ľudu tak, aby slovanskí vedomci a národopisci konečne nahliadli, že slovenská reč nenie nárečím češtiny a slovenský ľud nenie čiastkou českého národa.« —

Toto dovolávanie sa vlády, povolaných politikov a maďarských smerodajných kruhov opakuje sa v knižočke viac ráz.

Najväčšou prekážkou osamostatnenia slovenskej reči dľa Czambla je užívanie češtiny v evanjelických cirkvách slovenských. Preto hovorí: »Kto tedy buďto z kultúrnych, buďto z politických dôvodov schvaluje osamostatnenie slovenskej reči, ten musí schvalovať i *to*, *aby*

sa česká reč z ev. slovenských cirkví vylúčila.« »Viem, — pokračuje ďalej, — že takáto novota stretne sa s mnohými prekážkami. Najväčšou prekážkou je ľudská predpojatosť, zvyk, od stá rokov trvajúci úžitok. Pred dvoma rokmi študujúc slovenskú ľudovú reč na slovenských Horniakoch, prišiel som do styku s viacero vynikajúcimi cirkevnými mužmi, spomenúc pred nimi hore označenú otázku; a presvedčil som sa, že neradi by sa jej týkali ani Slováci ani Maďari.«

»Janoška, liptovskosvätomikulášsky kňaz, redaktor ev slovenského cirkevného časopisu ‚Cirkevných Listov', — neviem, či následkom môjho rozhovoru s ním — zaviedol o tomto predmete na stlpcoch svojho časopisu dotazy (puhatolózásokat) v kruhu slovenských národnostných ľudí, ale tieto dotazy vypadly nepriaznive pre záujmy samostatnej slovenskej reči. Slovenskí národnostní ľudia, ktorí vyslovili svoju mienku o tomto predmete, rozhodli v prospech českej reči.«

Tu sme tedy u prameňa, z ktorého čerpal Haydin, keď na sneme spomenul »Janoškov prípad«. Ale to prameň veľmi pomútený, nečistý, nejasný. Za celých šesťnásť rokov, ako Cirkevné Listy pod mojou redakciou vychodia, nikdy som na stlpcoch tohoto časopisu (a dokladám: nikdy ani inou cestou) neupravoval dotazy ani na slovenských národnostných ľudí, ani vôbec na nikoho, nikdy som nebádal, nepátral, neňuchal, (a či ako vlastne podať význam slova »puhatolózás«) ohľadom užívania češtiny v našich cirkvách a v našom cirkevnom živote. To mi iste prisvedčia všetci bedliví čitatelia Cirk. Listov. Z užívania či češtiny (bibličtiny) či slovenčiny nerobil som v tomto časopise nikdy otázky. Ani len vtedy, keď sme Cirkevné Listy započali vydávať slovensky po »Korouhvi na Sionu«, biblicky vydávanej. Riešili sme otázku, v akej reči vydávať náš cirkevný časopis, bez debatty: via facti. Sami písali sme vždy slovensky, ale ochotne prijímali a uverejňovali sme, prijímame a uverejňujeme i články a kázne v češtine (bibličtine) písané. A toto naše pokračovanie dosvedčilo sa správnym. Nikdy v našom časopise nepovstal spor pre dajednu z týchto v cirkvách našich a cirkevnom živote užívaných rečí. Každý píše, ako sám najlepšie cíti povolanie. A rozumieme si na vzájom. Tu hneď dokladáme, že tento stav želáme si podržať i v tomto časopise i v cirkvách našich i budúcne. V tejto otázke hlásame rozhodne zásadu: Quieta non movere! (Nehýbať tým, čo je na pokoji!). Áno, považujeme za osudné nešťastie pre cirkev našu evanjelickú vôbec a pre cirkve slovenské zvlášte, chcieť práve teraz v tieto nebezpečné časy prevádzať takéto nebezpečné experimenty: vylučovať buďto češtinu k vôli slovenčine, buďto slovenčinu k vôli češtine zo skutočného úžitku na cirkevnom poli. Považujeme za nešťastie menovite, keď by ktokoľvek, tedy i keď by vláda (ako to Czambel odporúča) mocou alebo práve násilím išla vylučovať z evanj. cirkví, z Biblie, z Tranosciusa atď. češtinu, aby pomohla osamostatniť slovenčinu! Otázka táto v prospech jednej lebo druhej reči (nemožno snáď pochybovať, že v prospech literárnej reči slovenskej) rozriešiť sa môže len prirodzeným vývinom, dobrovoľným prijatím, ale nikdy nie mocou alebo práve násilím. Ale kým sa touto pokojnou, prirodzenou cestou nerozrieši, milujme a šetrime rovnak

oba spôsoby hovorenia a písania, snažiac sa ovšem za tým, aby reč naša nebola na pohoršenie, ale »aby dala milost posluchačům.«*)

Toto je naša skromná mienka; na tomto stanovisku stoja »Cirkevné Listy« od začiatku; toto je skutočný stav.

A práve za to nevieme sa dosť prenadiviť, ako mohol Czambel vo svojej brožúre udávať, že Janoška dopytoval sa vo svojom časopise slovenských národnostných ľudí a že tí rozhodli v prospech češtiny.

To nezodpovedá pravde, to je vybájené; a Czambel použil to preto, lebo hodí sa mu do krámu: on upozorňuje smerodajné a vládne kruhy na velikú záplavu češtiny všade a na každom poli; ukazuje tedy, že už i slovenskí národnostní ľudia i v cirkvi evanjelickej podľahli tlaku češtiny a rozhodli v jej prospech proti samostatnej reči slovenskej.

Pán Czambel počul zvoniť, ale zle počul a preto je i jeho ozvena falošná.

V rokoch 1900 a 1901 uverejneno bolo v Cirk. Listoch niekoľko článkov (nie od redaktora písaných, takže ani len tu nemožno povedať, že by sa bol »redaktor dopytoval«) z čiastky o právach slovenčiny v cirkvi, z čiastky o slovenskej Biblii. Zdá sa, že Czambel pamätal sa čosi na tieto články a z pamäti napísal svoje udaje. Lenže pamäť ho fatálne sklamala! (Zúmyselné, vedomé prekrútenie veci nechceme predpokladať). *Z väčšiny totiž týchto článkov vysvitá práve mienka a záujem za slovenčinu a nie za češtinu.* Ako tedy mohol Czambel opak toho napísať?! A ako, odkiaľ mohol vziať to svoje udanie, že Janoška, redaktor, dopytoval sa u národnostných mužov, keď pri týchto článkoch (a iných nebolo) redaktor vzal účasť len konečnou redakčnou poznámkou, a i to takou, ktorá nielen nerozhodovala za češtinu, ale práve bola v prospech slovenčiny na praktickom poli cirkevnom? (Cirk. Listy 1901. str. 101.)

Tu bol tedy Czambel informátorom rozhodne falošným, nespoľahlivým vo svojej knižke; a čerpajúc z nej Haydin udával na sneme o Cirk. Listoch a jich redaktorovi veci nepravdivé, bezzákladné. Toto osvedčujeme nie preto, ako by nás udaje Czamblove a Haydinove snáď kompromittovaly, ako by sme sa chceli alebo potrebovali ospravedlňovať a vyčíšťať; — naskrze nie! Ale osvedčujeme jedine preto, aby sme ukázali, ako málo záleží u nás na pravde a na spoľahlivej informácii, kde ide o to, predstaviť nás pred verejnosťou ako nebezpečných ľudí; ohlásili sme sa preto, aby sme i z tohoto prípadu ukázali, ako sa to proti nám smele i vo verejnej tlači i na sneme — klebetí.

Jedine týmto cieľom a v tomto smysle, a nie cieľom desavovania vždy milej a vzácnej nám československej vzájomnosti, zavraciame i to tendenčné sdelenie Czamblovej knižky a Haydinovej snemovej reči, ako by »Cirkevné Listy« stály v službe Československej

*) »Čsl. Vz.« v č. 1. r. 1903. upozorňuje na »nejasné, obojetné stanovisko p. Janošky!« Pozn. překl.

Jednoty a propagovaly československú vzájomnosť. Náš časopis je časopis cirkevný; tento svoj ráz zachoval vždy dosiaľ a práve za to nezaoberá sa s otázkami, ktoré nepatria do oboru cirkevného a náboženského. Nezaoberal sa nikdy a v nijakom spôsobe ani s Československou Jednotou ani s otázkou československej vzájomnosti.

Aspoň toľkoto povinní sme boli povedať v záujme pravdy o tom, čo Czambel a Haydin naprednášali o Cirkevných Listoch a jich redaktorovi.

O inom, čo Czamblova knižka obsahuje, najmä o tom, že osamostatnená slovenčina bude mohutným prostriedkom pri rozširovaní maďarskej reči, nepatrí hovoriť nášmu časopisu, ale iným.

Jur Janoška.

[*Zvon. R. 1903., č. 17., str. 229—231.*]

Dopis ze Slovenska.

Snad čtenářstvo »Zvonu« bude zajímat, podám-li mu několika slovy zprávu o Czambelově »studii kulturní a politické«, za jakou označuje svou maďarskou brošuru O minulosti, přítomnosti a budoucnosti československé jednoty národní. Knížka vyšla zde v Turč. Sv. Martině v »knihtiskárně maďarské« (jak výslovně hlásá nadpis) a původně vycházela ve zdejším krajinském listě hornouherských renegátů.

Dr. Samuel Czambel, nyní vyšší úředník ministerský, je svými pracemi filologickými znám i v Čechách, kde také, jak jsem slyšel, před lety strávil část svých universitních studií. Účelem prací těch je, všecky skutečné i domnělé živly jinoslovanské z nynější spisovné slovenštiny vymýtiti a postavit ji jaksi na vlastní nohy. Dříve měl Czambel namířeno hlavně proti ruštině a býval proto potírán od našich zdejších národovců; od několika let však obrací se soustavně a houževnatě proti češtině, a to se zde (ku podivu) setkává s odporem mnohem menším: tak na př. část protičeských vývodů z knížky nyní vydané vyšla původně také v »Slovenských Pohľadech«, listě přece vážném, a zdejší národní knihtiskárna loni vydala dokonce Czambelovu Rukověť spisovné řeči slovenské, která jazykové názory jeho podává širšímu obecenstvu. Jsou mnozí u nás, kteří Czambela, rodilého Slováka, pokládají za tajného našince a dokonce za jakéhosi Konráda Wallenroda. Nezdá se však, že by soudili správně; způsob, kterým si vede vládní, slovensky psaný list peštský, Czamblem inspirovaný, přísnost, s jakou se stíhá tisk strany národní, o němž Czambel podává úřední referáty, a konečně i tato knížka, o níž Vám píšu, mluví o něčem zcela jiném.

Dr. Czambel především upozorňuje veřejné mínění maďarské na pražskou »Jednotu československou«, vedenou prof. Pastrnkem a na její kulturní snahy o vzájemnost mezi Čechy a Slováky, ukazuje na propagandu Kálalovu, kterou této vzájemnosti činí na poli literárním, osvětném i národohospodářském, reprodukuje hlasy českých novin, které pokládají Čechy a Slováky co do plemene, řeči a osvěty za *jeden* národ, a uvádí i výrok dra. Riegra z r. 1900, který vyznívá v témže smyslu. To všecko pisatele neznepokojuje. Nebezpečí shledává však v tom, že se úsilí o národní a kulturní jednotu ujímá již také *na Slovensku*, jak tomu nasvědčuje skalický měsíčník »Hlas«, vydávaný mladými Slováky, kteří byli odchováni v Čechách a na Moravě, působení Karla Salvy v Ružomberku, »L'udové Noviny« v Turč. Sv. Martině. »Dennica« v Tisovci a »Cirkevné Listy« v Lipt. Sv. Mikuláši. Dr. Czambel prý nevolá po zakročení úředním; sbírá prý jen látku, osvětluje věc, a všecko ostatní odkazuje — žurnalistice, povolaným politikům a péči vládní . . .

Základ vývodů Czambelových je ten, že prý názor o jednotě jazyka Čechů a Slováků je mylný, slovenština živá, mluvená není prý pouhým nářečím českým, nýbrž je řeč samostatná. Omyl vznikl prý ze slovenštiny spisovné, která ovšem posud je prosáklá hojnými živly českými, a z dlouhého literárního, národního, náboženského a kulturního spojení, které trvalo od husitských výprav na Slovensko již od XV. století. To prý je faktum. Ale faktum prý je i jeho důsledek, že totiž Slováci mají právo vzdáti se tohoto spojení, které vzniklo pouhou prý náhodou, a zbaviti řeč svou všech stop spojení toho, které posud v ní zbyly.

Pokusy o to děly se již od konce století XVIII. Czambel uvádí Bernoláka, Štúra, Hodžu i Hattalu, charakterisuje počínání jejich, ale nesrovnává se se žádným z nich docela. V duchu zásad Hattalových se prý sice za vedení bývalé Matice Slovenské Slováci od Čechů odloučili a literárně sjednotili mezi sebou, ale odluka prý nebyla dost bezpečná, poněvadž mluvnice slovenská nedovedla se vymaniti z vlivu českého, a poněvadž podle výroku Jar. Vlčka prý Hattalova srovnávací mluvnice československá měla sloužiti jen za most pro budoucí návrat Slováků k češtině. Dr. Czambel se dovolává svých nejnovějších studií, kterými prý dokázal, že nynější spisovná slovenština má slovenskou jen formu, co do podstaty prý, t. j. ve skladbě a slovníku, zůstala českou, jakou byla od staletí; a na potvrzenou vybírá ze slovenského novinářského feuilletonu značnou řadu obratů českých. Aby pak maďarské veřejnosti znázornil na význačném příkladě, oč jde, konstruuje větu: »Snadno a rychle to vykoná pilný hospodár«, která prý je zcela srozumitelná i každému slovenskému sedlákovi, ač prý je pohříchu zcela česká — čistě po slovensku měla prý by zníti: »L'ahko a skoro to urobí usilovný gazda«. To je ovšem pravda. Ale je-li tomu tak, pak je to zároveň nejlepším důkazem potírané jazykové jednoty a jejího hlubokého základu i v lidu samém. Vždyť na př. také jeden z nejhorlivějších Bernolákovců, kat. kněz Fándli, nadepsal svou knížku z r. 1792: »Pilný domajší a polní hospodár«. A třeba že nejsem po-

voláním filolog a češtinu znám jen z knih, mám i v nejnovějších článcích samého dra. Czambla v »Slov. Pohľadech« zaškrtanu hromadu obratů a slov, které podle jeho theorie by také měly být odstraněny jako čistě české, t. j. neslovenské.

Oč tedy jde? O to prý, aby lidová, mluvená slovenština důkladně byla prozkoumána, rozdíly mezi ní a češtinou i posavadní spisovnou slovenštinou přesně vytčeny, a tím aby staré mínění o jednotě československé, jehož prý se omylem posud drží jazykozpyt i národopis, z kořene bylo vyvráceno. Tím okamžikem, kdy se to stane, »*přestane i mravní oprávněnost Čechu* [illegible]«.

Tím účel a poslání knížky dra Czambela snad dostatečně jsou vystiženy. Přece však se stručně dotkneme ještě dalších částí jejich.

Obecenstvu svému předkládá [illegible] Ve starší době byly to zejména známí »Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky«, z nichž dr. Czambel uvádí myšlenky Palackého, Šafaříkovy a Kollárovy; z novější doby pak také vybírá projevy význačnější, jako hlasy Holečkovy, Pokorného a Vlčkovy z let osmdesátých, a charakterisuje stav věci v čase posledním, kde již i Česká akademie vydává slovenská [illegible] české časopisectvo denní i jiné (Osvěta, Slovanský Přehled atd.) [illegible] venska, »Československá Jednota«, »Radhost«, »[illegible]« utvrzují svazky obou kmenů, a kdy dokonce i Slovák [illegible] v brožuře »Co hatí Slováky« v Hodoníně [illegible] že bez národní a kulturní jednoty československé pro Slováky není spasy, poněvadž síly jejich vlastní [illegible] dorost na Slovensku je pro jednotu s Čechy, starší [illegible] sice proti tomu, ale přece stojí na stanovisku tak řečené [illegible] obecný lid pak rád a houfně čte české knihy a dokonce prý s jazyka svého stírá zvláštnosti své, aby se [illegible] české knize a »[illegible]« zanedbávaje prý již ve výslovnosti rozdílu mezi *ě* a *y* a měkkým i tvrdým *l*.

Je tedy svrchovaný čas stavit, nebezpečí, aby dva miliony Slováků, jejichž počet prý přes všechno úsilí maďarů a přes hromadné stěhování za oceán se nezmenšuje, [illegible] nebyly Uhrám kulturně odcizeny. A k tomu podle Czambelova důrazného volání vede hlavně dvojí cesta: ať vláda uherská dá jedecky prozkoumati lidový jazyk slovenský a tím zahraničí slovanskému prokáže nezávislost slovenštiny na češtině, a ať češtinu vyhostí z bohoslužby slovenské církve evangelické v Uhrách, kde se posud zachovala.

Co se týče věci první, jsou prý již dobré naděje, poněvadž prof. Pastrnek, který sebral vzácný dialektologický materiál slovenský, váhá jej zpracovati, zajisté prý jen proto, ježto se přesvědčil, že nauka o jednotě národa československého [illegible] se nedá (v tom se asi pisatel důkladně mýlí), a poněvadž prof. [illegible] tuto domnělou prý jednotu důkladně zviklal. Zbývá tedy jen svěřiti věc učencům uherským.

Zbořiti pak poslední baštu češtiny mezi Slováky, církevní řeč biblickou, je také cíl dosažitelný. Vzniknesli proti tomu odpor v lůně národního kněžstva, jako že vznikne [illegible] ze zlomiti [illegible] Řeč ta prý

dnes již nemá s církví nic společného, slouží prý jen k tomu, aby utvrzovala jednotu s Čechy, mořic zbytečně děti slovenské. Také obavy, že by se tím zmohla literatura slovenská právě za pomoci vládní, jsou plané: slovenská bible, zpěvníky, modlitby a katechismy ještě prý neznamenají žádnou literaturu. A ovoce té snahy bude mnohonásobné: pro Slováky přestane duševní spojení zahraniční, přelud československé národní jednoty, ježto obecenstvo slovenské bude zbaveno posavadního kouzelného vlivu češtiny; ona část neodvislých slovenských spisovatelů, kteří přejí samostatnosti své literatury, bude prý podporovatelům této samostatnosti získána; lid, který čte rád a rád se učí, bude zbaven češtiny, odkázán zatím na posavadní slovenštinu literární, a později, až bude ustálena, na opravdovou slovenštinu lidovou. Jakmile jednou se mu dostane nutných pomůcek: opravdového slovensko-maďarského slovníku, mluvnice atd., je pak vyhráno i v otázce pomaďarštění Slovenska. Slovák, nemaje dostatek duševní potravy ve své literatuře vlastní, nemoha se již vzdělávati češtinou a vida péči vládní o prospěch slovenský, »bude záhy hledati náhradu v učení se řeči *maďarské* . . .«

A v tom je také jádro knížky dra. Czambela. Zdánlivě zamítá pouhé prostředky policejního a byrokratického násilí, jimiž by prý ovšem na př. »Jednotu československou« anebo jednotlivé příliš horlivé spisovatele bylo lze umlčeti anebo aspoň přinutiti k opatrnosti, která, jak se nejnověji ukazuje, prý zájmům veřejnosti maďarské neprospívá. Ale ve skutečnosti celý plán na »osamostatnění« naší slovenštiny, jak vidíte, nepracuje jen prostředky kulturními, jak se chlubí, nýbrž právě těmi, jichž se odříká.

Snahy tyto doporučuji Vaší české veřejnosti, aby si z nich vzala naučení. Snad od dob Palackého a Havlíčkových neutuchlo ve Vás vědomí, co Čechům znamená Slovensko i takové, jaké je, a co by pro ně znamenala úplná jeho ztráta. Bylo by zajímavé promluviti ještě také o jiných věcech; ale o tom snad až někdy příště. Promiňte mi, pane redaktore, mou kostrbatou češtinu a opravte i upravte ji svému čtenářstvu.*)

A. H.

*) Učinili jsme milerádi a ochotně učiníme i příště. *Red.*

Zvon. R. [illegible]., č. 19., str. [illegible]

K dopisu ze Slovenska, uveřejněnému v čísle předminulém, dostáváme tyto poznámky od jednoho ze svých čtenářů:

Úsilí dra Czambla podle vší pravděpodobnosti vyjde na plano. Stopuji dosti dlouho literaturu slovenskou, čtu i věci starší a znám Slovensko také z cest. A došel jsem přesvědčení, že pokud se nepodaří Slováky pomaďařiti, a to se bohda již nepodaří, kulturní a jazykový vliv český u nich nejen se nezmenší, nybrž poroste. Je to zcela přirozené. Když Ludevít Štúr r. 184[illegible] jal se psáti řečí lidovou a s celou

svou školou formálně odloučil se od české literatury, nemohl, a jak to výslovně praví několikrát, ani nechtěl se odlučovati od společné osvěty a společného slovesného snažení národa československého: vždyť on i všichni jeho přívrženci až do té chvíle v duchu tom byli odchováváni. A tak tomu je podnes. Štúr, Hurban, Hodža a jiní předáci psali slovenštinou lidovou, takovou, jaké si přeje dr. Czambel, jen potud, pokud psali p r o l i d, o předmětech lidových; jakmile postoupili výš, do oblastí naukových, abstraktních, zbývala jim jen dvojí možnost: buď tvořiti nové názvosloví anebo přebírati hotové české, resp. jinoslovanské. První cesta, pokud se na ni uchylovali, činila je vlastním čtenářům zpravidla nesrozumitelnými, volili tedy druhou. Tím se vysvětluje také, že na př. ze všeho, co literatura slovenská od let čtyřicátých vydala původního, jazykem v pravdě lidovým, tedy látkou, slovníkem, fraseologií, čistě slovensky psali snad pouze Janko Kráľ, Kalinčák, Samo Chalupka, Francisci-Rimavský a z novějších Kukučin. Otevřte kdekoliv kteréhokoliv jiného spisovatele slovenského, a přesvědčíte se o tom, že je vlastně jen t v a r o s l o v n ě slovenský. Ba i takový výborný pohádkář na př., jako byl Dobšinský, neubránil se vlivu českému.

Tak je tomu podnes a bude i dále. Lid slovenský čte opravdu velmi rád, je ho počet značný a spisovatelů domácích poměrně velmi málo. Co má dělat, když přečetl těch několik knížek, které se mu ročně doma podávají? Sahá po knihách českých. Těch, zejména laciných (jako je »Libuše« a podobné) najdete po městečkách a také vsích slovenských hojnost velikou, najdete knihy a časopisy české v každé slovenské domácnosti vzdělané, najdete jich celé stohy v každé slovenské redakci, čtou je dokonce také maďaroni, kterým se do maďarské knihy nechce. Kterak by tedy bylo možno vymykati se vlivu české literatury a také české řeči?

Proto jsme přesvědčeni, že pan dr. Czambel se mýlí. Žádný nový slovník, žádná nová mluvnice novou literaturu nestvoří. Kdyby se i podařilo theoreticky, na papíře, způsob psaní slovenského ode všech českých živlů »očistiti«, nebude dostatek spisovatelů, kteří by tuto formu dovedli vyplniti také životaschopným obsahem. Leda že by dr. Czambel a jeho protektoři Slovákům vymohli samostatné slovenské školy od nejnižších po nejvyšší, úřady, samosprávu, zkrátka volný, samostatný život kulturní — jak by se jejich záměr snad podařil a jak bychom [illegible] se Slováky [illegible], pak by byli za chránění aspoň [illegible]. Ale jak [illegible] plány máme takových [illegible]. Zůstane tedy asi [illegible] pokusy [illegible] experimenty při [illegible].

[*Slovanský Přehled. R. 1903., č. 5., str. 237.238.*]

Už před vánocemi vyšla v Turč. Sv. Martině v maďarské knihtiskárně maďarská *brožurka dra Samuela Czambla*, nazvaná »Československá národní jednotnost; její minulost, přítomnost a budoucnost.« Knížka (uveřejněná napřed v lokálním časopise pro odrodilce slovenské a částečně — pokud mluví proti češtině na Slovensku — i ve Slov. Pohľadech) byla od Maďarů přijata s nadšením. Sluhové sněmovní nabízeli ji každému poslanci a časopisy obšírně o ní referovaly. Poslanec Haydin vybral z ní látku k řeči sněmovní, obraceje pozornost vlády na hrozné nebezpečenství panslavismu, na hroznou českou záplavu.

Czambel usiluje dokázati, že slovenský lid není částí českého národa a slovenská řeč že není českým nářečím. A je-li tomu tak, jakým právem nabízejí Češi svou literaturu a kulturu Slovákům? Jakým právem chtějí vzájemnost? A jakým právem tuto vzájemnost Slováci udržují? Slovákům je třeba osamostatnit »slovenskou lidovou řeč«, očistit (tak!) slovenskou spisovnou řeč od češtiny a rozžehnat se úplně a na věky věkův s jakýmkoli spojením a společenstvím s Čechy. Tak prý bude zájem slovenského lidu zachráněn. A poněvadž »zájmu slovenského lidu v tomto boji žádoucím způsobem tohoto času nikdo, ale nikdo nezastává, ... v takovýchto poměrech dle mého skromného mínění zástupcem zájmův ubohého slovenského lidu nejpřiměřenějším byla by uherská vláda (!!!). Jako vzala pod svou ochranu na poli hospodářském rusínský lid, tak ať vezme v ochranu na poli kulturním lid slovenský Vysoká vláda nechť dá prozkoumati a propracovati řeč slovenského lidu tak, aby slovanští učenci a národopisci konečně nahlédli, že slovenská řeč není nářečím češtiny a slovenský lid není částkou českého národa.«

Největší překážkou osamostatnění slovenské řeči je prý užívání češtiny v evangelických kostelích. To musí přestati. — Odloučíme-li Slováky úplně od Čechův, Slováci pocítí prý potřebu učiti se maďarsky.

Dr. Czambel je rodem Slovák, studoval i na české universitě a nyní je tajemníkem v předsednictvu ministerstva. Sepsal dvě dobré knihy, pojednávající hlavně o pravopisu slovenském. V ministerstvě, pokud vím, má úkol čísti literaturu slovenskou a vládu upozorňovati na věci protimaďarské! Žalovat na svůj národ! Úkol to strašný. Czambel je čím dál v úkolu svém přísnější a vybízí-li maďarskou vládu, aby se ujala »ubohého slovenského lidu« a jeho jazyka, dává nám právo říci: »Ejhle, nepřítel národa! Podlehl ...« Slováci, žijící ve věkovité porobě, živobytím svým tolik na vládních činitelích závislí, bohužel snadno podléhají ... Czambel není více svým cítěním Slovák. Už z těch několika uvedených slov (jež cituji dle Cirk. Listův) je patrno, že se chce zalíbit vysoké vládě.

Czambel vyslovil pravdu, že Slováci, od Čechův nadobro se odloučivše, budou nuceni učiti se maďarsky. Tu je vysloven účel knížky — Maďaři dobře porozuměli. Slováci buď se kulturně sdruží s Čechy, buď s Maďary; Czambel, syn národa slovenského, radí druhé — což by vedlo k jisté smrti národa. Ne železnice, ne úřady, ale kultura podmaňuje.

Ale i v tomto smutném případě se splňuje, že pravda, jasně vyslovená, jako slovo boží, má vždy dobrý účinek: Slováci se rady svého rodáka ulekli. Doufám, že Czamblova brožurka pomůže Slovákům se rozhodnouti; o tom není pochyby, že se jim do náruče vysoké vlády chtíti nebude . . . Či měl Czambel úmysly dva: zalíbit se vládě a vyjasnit Slovákům jejich položení? . . . *K. K.*

[*Ľudové Noviny. R. 1903., č. 5., 8., 16.*]

Češi a Slováci.

I.

Asi pred mesiacom objavila sa malá červená knižka. Za pár dní zaplavila celú maďarskú verejnosť. Zjavila sa na písacích stolíkoch maďarských ba i slovenských novinárov. Sluhovia v peštianskej snemovni, rozostavení pri vchodoch, vtískali ju každému vstupujúcemu vyslancovi. Keď pred Vianocmi jeden umom slabý, ale nebotyčnou namyslenosťou preniknutý vyslanec z Hornej Trenčianskej zúril proti Slovákom, ležala oná knižka pred ním, a čo ten pán správne maďarsky povedal, to bolo z tej knižky naučené. Maďarské šovinistické časopisy prijaly ju s takým jasotom, s jakým vraj kedysi Árpád toho bieleho koňa dal a hlava maďarských prepiatcov, časopis »Budapesti Hirlap«, jasal, že pôvodcovo srdce prekypuje národným citom — maďarským.

Knižka, o nejž hovoríme, pojednáva o »*Minulosti, prítomnosti a budúcnosti československej národnej jednotnosti*«. Napísal ju dr. Samuel *Czambel*, tajomník v ministerskom predsedníctve, učenec a spisovateľ, slovenskému obecenstvu známy zo »Slovenského Pravopisu«, z »Rukoväti« atď. a zo »Slovenských Pohľadov«. Knižka je ovšem maďarská a volá sa: »*A cseh-tót nemzetegység multja, jelene és jövője.*« Teda o česko-slovenskej národnej jednosti — alebo, ešte presnejšie prekladajúc, — o česko-slovenskej jednonárodnosti.

*

Táto knižka, menujúc sa »pojednaním kultúrnym a politickým«, má pre náš slovenský život — tak vzdelanostne jako politicky — veľmi hlboko siahajúci význam. Naše slovenské časopisy nepochopiteľným spôsobom o tomto nápade *maďarisačnej politiky* dosiaľ ani necekly, ale je pravda i to, že môže byť dakto i skromnejší a predsa môže povedať výstražné slovo, keď zákopníci nepriateľských vojsk našemu národnému žitiu a bytiu hrádze kopú a nástrahy kladú.

V tomto smysle si pokladáme za novinársku povinnosť, nemlčať plány, ktoré sami ich pôvodcovia vykladajú na politický trh

Pán Czambel píše o tých obapolných snahách českých i slovenských, ktoré sú naším čitateľom pod menom česko-slovenskej vzájomnosti pochválne známe. My, Slováci, sme v osvete, vo vzdelanosti ďaleko zaostali. Uhorská vláda nedovoľuje nám slovenského hospodárskeho ani priemyslového ani obchodného školstva, nedovoľuje nám stredných a vyšších škôl. Naproti tomu láka Slovákov, aby čím skôr zabudli na seba, svoj pôvod, reč, národnosť a aby čím skôr stali sa materiálom pomaďarčenia. Napnutím síl politických, hospodárskych a vzdelanostných siaha nám na národné dejstvovanie, klaňajúc sa modle namysleného jednorečového štátu maďarského. Za takýchto okolností, nechceme-li pomaďarčeniu podľahnúť, nutno nám prijať pomoc od našich národne a rečove najbližších bratov, nakoľko tým *politická* a *územná* bezpečnosť uhorského štátu ujmy neutrpí. Slováci tú pomoc vďačne prijímajú. Česká kniha sa na Slovensku udomácnila a poslúžila mnohým k dôkladnejšiemu vzdelaniu. Naši remeselníci a gazdovia, ktorí sa v Čechách vyučili, sú vo svojom obore znamenite vzdelaní. Naše peňažné ústavy by musely pozatvárať obchody, keď by nemaly úradníkov, ktorí sa na českých školách vyučili. Spisba a veda naša je sama nedostatočná, pomocou českej vedy a spisby je ale v stave vzdorovať náporu maďarčenia, ktoré nás dnes národne a politicky ohrožuje a značí náš zánik. My priateľskú ruku českú prijať *smieme*, lebo sa to krajinským zákonom neprotiví, ba čisté vlastenecké city osvetou povznáša; prijať ju *môžeme*, lebo sme s Čechmi rečove veľmi blízki, národopisne jednakí, a ohľadne vzdelanosti na seba odkázaní: z nás pošiel Kollár a Šafárik, prečo by sme za to jednu knihu a jeden časopis nevzali; a prijať ju *musíme*, lebo len tou priateľskou rukou podopieraní môžme vzdelanostne napredovať tak, aby sme pomaďarčeniu odolali, a tu doma v Uhorsku stali sa tým osožnejšími občanmi našej vlasti

Toto je povaha česko-slovenskej vzájomnosti.

Čo ale chce dr. Czambel? On upozorňuje politikov a vládu na to nebezpečenstvo, že čeština do Slovače vniká. Pevnou logikou dokazuje, že Slováci v podobe českej knihy dostávajú posilu k vzdelaniu.

To je svatá pravda. To vie každý, to uznáva i Czambel. A až potiaľto sa shodujeme. Len že nám je *milé*, že sa Slovák snadno vzdeláva a tým úspešnejšie odoláva maďarčeniu a porobe; pán dr. Czambel ale týmto vysvetľuje, že jestli Slovač touto pomocou dosiahne istý stupeň vzdelania, tak je *maďarčeniu práca obťažená*, ba je vraj vôbec otázka, *či uhorská vláda bude kedy v stave Slovákov, jestli sú vzdelaní, pomaďarčiť*. Z tejto pohnútky, teda k vôli obľahčeniu maďarisovania žiada vládu, aby dala slovenčinu *vedecky prezkúmať*. Toto prezkúmanie má mať ten výsledok, že je slovenčina samorostlá reč, nemajúca s čestinou bližšieho spojenia. A na tomto základe má byť vydané heslo: Slováci nemajú s Čechmi nič do činenia, — preč teda s česko-slovenskou vzájomnosťou!

Táto dojímavá úprimnosť, ňouž pán Czambel svoju mienku podáva, je vzácna. Jeho logické smýšľanie nemá trhliny: jestli má byť Slovač pomaďarčená, treba ju pozbaviť najmocnejšej posily: preč

s česko-slovenskou vzájomnosťou! Toto heslo si môžu napísať do pamätníka všetci páni, ktorých nemýlia také ciele, s jakými pán Czambel vo svojom letáčku pohráva. *My si ho nenapíšeme.*

*

Čo sa toho vedeckého prezkúmania slovenčiny týka, proti tomu nemáme ničoho. Sme priateľmi slobodného zkúmania. Ani sa nepýtame, *jaké* to zkúmanie bude, keďže jeho výsledok — samorostlosť slovenčiny — vie pán zkúmateľ *vopred* . . .

To je asi také, jako tie naše voľby. Keď pán slúžny kandiduje richtárov, už *pred* »volbou« vie, koho si »slobodní« »voličia« »vyvolia«.

Pán Czambel dopúšťa sa vo svojej knihe mnoho smelých tvrdení, na ktoré pri príležitosti ešte posvietime.

II.

Pán dr. *Czambel* dobre si vyvolil čas, v ktorom podal maďarským časopisom a politikom svoje »úvahy o československej jednote«. Prišly, akoby na objednanie. Pán Haydin — ktorého do našich uhorských pomerov veru málo, pomaďarónčená česká krv pohybuje mu srdcom — neprestáva búriť snem oproti nám Slovákom. Chudobnej Slovači dopraje najviac trochu slamy pre statok (totiž silno kričí na sneme o slamu pre Trenčanov, ale len vtedy, keď vie, že by ju vláda *i bez neho dala*, ale tým potom slepí oči svojim voličom, že ju on vykonal) — tento pán tiež silno pracuje na ruku pánu Czamblovi. A v čom je vec? V ničom inom, iba že oba páni silne »pracujú« v tom zatrolenom vlastenectve a i jedon i druhý týmto spôsobom chce dojsť cieľa. Haydin na pr. celou snahou svojej duše by rád poslal na dno horúceho pekla každú slovenskú mamičku, ktorá svoje deti učí slovensky sa modliť a preto búri oproti Slovákom a upodozrieva ich s Čechmi a pán Czambel — ó, tento pán v historii nášho utrpenia bude zapísaný *čiernymi literami a čoby storíz vydal slovenský pravopis, lebo dosiaľ žiadna slovenská kniha, žiaden časopis nedotkly sa takým zlostným spôsobom toho najdrahšieho čo máme: našej drahej, sladkej materinskej reči!*

O čo sa jedná? Falošnými frázami, úlisným, mrzkým spôsobom, pomocou fígľov, slepiacich ľudí, krátkozrakých už beztoho, so zatemnelýma očima, pozbaviť nás nášho najdrahšieho pokladu, našej materčiny, a síce *pomocou materčiny!*

Úklad smelý, hriešny a u nás ho málo kto vidí! To jest, ne chceli ho naši mnohí zbadať; prečo, to Boh vie. Ale že je to úklad, ktorý čiernymi literami zaznačí meno p. *dra Czambla* do dejín nášho utrpenia, je isté.

Pán *dr. Czambel* dobre to vyrátal. On *čistí* našu reč takto: on chce mať z nej vylúčené každé české, ruské, poľské slovo. Me-

novite *české*. Ruské a druhé slavianské slová jakoby *schválne*, nespomína. Vie on, že tamodtiaľ nehrozí nebezpečie a preto hucká Slovákov, pod titulom ich *národnej hrdosti* menovite oproti Čechom. Chce tým docieliť úplnú roztržku medzi nami. Chce rozohniť Slováka pod vábnym názvom »*čistej slovenčiny*« za svoju *samobytnosť* a tým nás celkom odtrhnúť od českej vzdelanosti, o ktorú nutno sa dnes každému Slovákovi, ktorý chce žiť, opierať a držať sa jej rukami, nohami. Slovom pán *Czambel* to tak vyrátal: *osihotím, osirotím tých Slovákov úplne*. Postavím hranice nenávisti, chladnosti medzi českou a slovenskou rečou, Slovákov *poštvem* tou »*národnou hrdosťou*« oproti Čechom a potom oni, Slováci, jako zrelé jablko padnú v obeť čomu? — zahynutiu. Veď je to jasné: To čo sa do dnes zjavilo v slovenskej spisbe, to rozhodne nedostačí pre duchovné potreby naše! Nedostačí ani na dva mesiace v roku. Čo má ten Slovák, chtivý vzdelania, robiť? Jak nechce zhynúť hladom, zostať večitým bedárom, musí siahnuť po tom najbližšom prameni vzdelania — a to je česká kniha, ktorej, opakujeme, slovensky plynne rozprávajúci Slovák rozumie tak, jako slovenčine.

Pán *dr. Czambel* napríklad chce vylúčiť všetky *české* slová zo slovenčiny. Sme zvedaví, jako by to urobil, lebo je pravda, keby sme tak číslom chceli udať počet českých slov — povedzme teda, že ich je desaťtisíc, tak by pán doktor musel z nich vyhodiť deväťtisícdeväťsto slov, toľko ich máme asi spoločných, teda zahubil by slovenskú reč úplne a keď by prišiel do Slovenskej Lupče a chcel sa poshovárať so svojou mamičkou, verabože žeby sa s ňou dohovoriť nemohol!

Takéto múdrosti predáva pán doktor pod názvom *čistej slovenčiny* a na takýto lep majú sadnúť ti zbiednení Slováci.

A jaká krásna práca čakala by slovenského učenca, milujúceho svoj rodný materinský jazyk! Bože moj, čo by pán *dr. Czambel* stykajúci sa s maďarskými učenci, človek píšuci vzdelane, vážne, mohol tej úbohej, poníženej, o všetko prišlej Slovači dobre urobiť! Na pr. mohol by povedať, že na jakú je to škodu našej *vlasti*, keď sa u nás *slovenčina* vládou a jej úradskými *všemožne* potlačuje. Mohol by povedať, že sa tým hreší proti daneschopnosti piatej časti uhorského obyvateľstva. Mohol by povedať, že v dobre pochopenom záujme našej vlasti je slovenskú reč vzdelávať, výučbe jej dať svobodný priestor v učebnom rozvrhu, lebo Slovák čím väčšieho, hlbšieho vzdelania nadobudne, tým sa stáva lepším občanom svojej vlasti.

Hľa, aká vďačná postať pre učenca, ktorý to *vážne* myslí so svojou materinskou rečou! Pred očima pána doktora tisíce a tisíce najlepších slovenských pracovných síl utekajú do Ameriky, pán doktor bude vedeť, že utiekli vlastne pred biedou, pred bašovstvom úradníkov, pred zlou samosprávou, slovom preto, že si tu v Uhorsku preto, keď vláda materinskú reč Slovákov úplne vytisla zo škôl, nevedeli poradiť: a on napriek tomu, že vie, kde sa vlastne slovenská reč slabí, nemožní, nemá pre toto najukrutnejšie nemožnenie našej *i jeho reči ani slova*, ale tuho bije na vlastenecký bubon ohľadne čistej slovenčiny ale nič

pre iné, iba aby neprekonateľné múry postavil medzi nás a našich najbližších, Čechov, *odkiaľ jedine môže Slovák dobrať vzdelanostne to, čo mu jeho materčina neposkytuje.*

Teda cieľ jasný: ešte väčšmi rozohnit tých už beztak v mnohom chybyvších Slovákov oproti jedinému dnes možnému prameňu našej vzdelanosti, pod kepienkom slovenskej samobytnosti. *Oni, Slováci, ak to urobia, úplne sa osihotia, osirejú -- potom si s nimi tí, ktorí ich chcú zmaďarisovať, tým ľahšie poradia.*

Toto je múdrosť a cieľ p. *dr. Czamblových* prác. Kto ich nevidí? Nie sme lekári, belmo sťahovať nikomu nemôžeme, ale ubezpečujeme pána doktora, že ani tretina slovenských vzdelancov nesadne mu na lep. A tie dve tretiny hlboko zasmútia, z duše zasmútia, že sa našiel medzi *slovenskými* vzdelanci p. *dr. Czambel*, ktorý *k takémuto cieľu* použil *posvätné* zvuky reči *materskej*, aby ony čím skôr *zahynuly.*

Nateraz toľkoto vo všeobecnosti. Pána doktora napriek tomu, že *zdarma* rozdáva svoju brošúrku, a že o nej dosiaľ v neodvislom slovenskom časopisectve nebolo spomienky, ubezpečujeme, že darmo sa bude usilovať stavať hrádze medzi nami a Čechmi. To sa mu nepodarí. Nie z *politiky*, veď o tejto tu nie je reč, — Slovák bol, je a bude verným svojej vlasti, — ale z dobre cítenej potreby životnej, z duševnej nutnosti, z dobre precítenej spolupatričnosti vždy sa bude museť opierať o Čecha, čerpať, to čo mu jeho vlasť nedá, *z toho hotového, čo má spisba česká*, ktorej rozumie takmer jako svojej materčine, lebo nech nám láskave pán pôvodca dovolí, my chceme žiť a práva na žitie nezadáme si za žiadnu cenu, my Slováci.

A najkrajšie sa pán doktor vyníma, keď hovorí, že či by *zovilnenie slovenčiny neznačilo vyvinutie väčšieho odporu proti maďarisácii.* Pán doktor odpovedá tu veľmi opatrne, ale väčšinou hovor[illegible] že *nie*, a na inšom mieste hovorí (a tomu už bude rozumeť každý, kto má oči), že zavedenie »čistej« slovenčiny bude značiť krok [illegible] maďarisácii.

Veru, veru stojíme na Termopýlach a dívame sa s úžas[illegible] k čomu má všetkému naša drahá materinská reč istým pánom [illegible] Ale sme mu za to povďační. Aspoň tí páni, ktorí zľahčovali [illegible] naše literárne styky s bratmi Čechmi, precítnu a porozumejú čo [illegible] za baránka, čo sa k nám blíži. Jedno stojí, že sa zaobídenie [illegible] darilo. Slovák chce i bude tu žiť, v svojej vlasti, verný svojmu [illegible] volaniu, chce zostať Slovákom, ale nezapre nikdy pramene, [illegible] k vzdelaniu slúžia. V duchovnom ohľade bude najbližší Čechom [illegible] ich spisbe rozumie ako svojej vlastnej; Slovák čo mu bude [illegible] po to pojde predne tam, kde sa mu to srozumiteľne podá [illegible] spisby českej; ak p. *dr. Czambel* je priateľom slovenčiny, [illegible] píše brošúry o tom, že prečo vláda Slovákov maďarisuje, [illegible] slovenskú reč zo škôl a tu mu budeme chválu spievať [illegible] toto je ten najlepší prostriedok k zdokonaľovaniu slovenčiny [illegible] treba vec hýbať. Priateľ slovenčiny p. *dr. Czambel* prečo [illegible]

III.

Ťažko je v krátkom článku vo všeobecnosti nakresliť to *čierne* úzadie, ktorým p. dr. Czambel kryje oprávnenosť zavádzania tej takzvanej čistej slovenčiny. On totižto navádza vládu a predstavenstvá, aby dbaly o čím skoršie uvedenie »čistej slovenčiny«, lebo že ona bude pre Slovákov akoby mostíkom k úplnému *pomaďarčeniu* sa, uznáme mu, že má pravdu. My Slováci totiž máme kmásať sa jedni s druhými o isté slovka (jako na pr. »hospodár« a »gazda« — bárs p. doktorovi môžeme v stolici trenčianskej ukázať celé dediny, kde hovoria *hospodár* a nie *gazda*) a zatým všetky vážne životné záujmy môžu sa odplaviť dolu vodou. Na pr. pán doktor by bol ukrutne rád, keby sme sa my tu chytili za pasy, či to Slovák rozumie, že český *chléb* je ozaj slovenským *chlebom* a česká *sůl* slovenskou *soľou*. Pán doktor by bol veľmi rád, keby sme sa my tu trhali o daktoré *hlásky*, ale zatým aby sme i v tých najnižších úradoch počúvali *nesrozumiteľné* nariadenia, aby sme bez požiadaviek, verne platili dane, a aby sme ani *nemukli* o potrebe *srozumiteľnej*, teda povedzme dľa neho čisto *slovenskej* školy, ktorú dľa zákona máme právo žiadať, lebo pán doktor chce našu pozornosť pod názvom hrdých hesiel odvrátiť od chleba, svetla, povetria, žitia a vsotiť nás do slepej ulice, kde sa večer z blízkej krčmy vyšlí podpití ľudia tak často poperú.

Ó pane, šikovne ste napísali tú vašu *čiernu* brošúru, v ktorej lichotíte nám čistou slovenčinou, šikovne tancujete, hľadiac vládu zaujať za ňu, ale šidlo vyšlo z vreca, pichá, kto to vrece len do ruky chytí, a nás pichá, uznajte, až do krve — lebo Boh musí zdvihnúť pravicu svoju na toho, kto pod názvom »čistej slovenčiny« stavia nám mostky k čím ľahšiemu pomaďarčeniu, a *drahú našu sladkú materčinu* ukazuje vláde, jako spôsob, prostriedok, ktorým my máme zmiznúť čím skôr zo sveta!

Drahé, sladké zvuky materské ešte nikto nepoužil k takýmto cieľom, jako to urobil pán doktor Czambel, syn slovenskej matičky, zvolenský Slovák!

Prečo to robí? Napriek tomu najbúrnejšiemu rozhorčeniu zachováme chladnú myseľ a budeme sa shovárať len s učencom. Či snáď chce zostať professorom vysokého učenia? Dobre, my mu toto doprajeme. Ale či je k tomu treba, aby pán doktor zadával i *postať*, na ktorej svoje *štúdium* vystavil? Pochybujeme. On chce *slovenčinu* na základe *slovenčiny* znemožniť! Na čo potom tá katedra? Či nás chce vlastenectvu učiť? On nás?

Pripomíname, že je to slovo »vlastenectvo« u nás už takmer zdebankirované, úsmev, poľutovanie budí; my ho bereme v tom krásnom, pôvodnom smysle, lebo vlastenectvo, to pravé, krásne, je nám vysokým pochopom.

Nuž darmo pán doktor napísal svoje myšlienky o pomere Slovákov k spisovnej reči českej. A predsa nie darmo. Sme radi, že ich napísal. My vieme, že tá jeho brošúra, o ktorej sa u nás nič nehovorilo, dosiahla úplne opačný výsledok. A síce každého Slováka

upomenula, že treba ďalej hľadeť od nosa, a na tú českú reč netreba hľadeť s takého vysokého koňa, a síce preto, že je ona zárukou tej »čistej slovenčiny«, o ktorú pánu doktorovi tak ide. Je ona prameňom nášho vzdelania, teda podmienok výživy, je nám ona oporou v ťažkých otázkach žitia, lebo, opakujeme, tá vláda, na ktorú sa p. Czambel odvoláva, aby mu pomáhala v utvorení čistej slovenčiny — tá vláda všetko možné podujala (a pán doktor jej prostredne vo všetkom tom pomáhal), aby *slovenská reč na celej čiare sa zatisla* — a tak Slovák, jestli chce kultúrne žiť, dýchať, jestvovať, musí, musí celých desať mesiacov v roku žiť z toho, čo mu česká spisba podáva.

Hovoríme určite: i vtedy, keď by slovenská spisba bola vyvinutejšia, dbali by sme češtiny. Veď je isté, že je nám to celkom, celkom srozumiteľná reč, a koľko-toľko čítaný Slovák rozumie jej, jako svojej materčine. Máme tam mnoho, mnoho *hotového*, po čom treba len rukou siahnuť a náš život jako Slovákov, je bezpodmienečne na to utisnutý, že sa kultúrne musíme opierať o Čechov. Bez tohto a s tou slovenčinou, jakú nám radí pán doktor, kráčame v ústrety smrti. Nuž sme radi, že táto brošúrka uzrela svetlo sveta, a sme toho presvedčenia, že udržaniu Slovákov v novších časoch nepreukázal u nás nikto toľké služby, jako p. dr. Czambel. Či mu za to vláda zaďakuje, — to je jeho vec.

Zvláštne je, že u nás najviac po vidiekoch počína sa o veci tejto pilne hovoriť. Slovákom sa otvorily oči a vidiecke časopisy maďarské sypia zlosťou na Ľudové Noviny a nadávajú a brízgajú až sa zem trasie. Ale zvláštnejšie je ešte to, že *české časopisy nevšímajú si tejto otázky*, tak jako by si maly. My konečne za to nemôžeme, a povinní sme brániť len svoje stanovisko. A to obránime. Keď ináč nie, ku lži utiekajú sa mnohé časopisy, že ide o to, Slovákov zapredať Čechom (vidz »Slovenské Noviny« nedávny článok a druhé maďarské časopisy). Páni moji, mýlite sa veľmi. My nebereme otázku túto ináč, jako je. A síce z potreby životnej, vzdelanostnej, jako otázku chleba, výživy, nutnosti, prirodzenosti; o politike reči niet. V tomto ohľade od Čechov, od ich vzdelania neodtrhne nás nik, lebo by sme sa odtrhli od prostriedkov sebavedomia a možnosti žitia na základe našej materinskej reči. Teda vytrhli by sme si sami z pod seba koreň, čo Slováci. My to neurobíme. My tu chceme a budeme žiť v našej vlasti čo Slováci a vo vernosti a láske k vlasti budeme vždy vzorní. A preto búchať a tárať o vlastizrade je nepotrebné, smiešné, nemiestné. Bolo by dobré, keby tieto výpady prestaly. A prestaly nám, ľudom dobrej vôle, lebo tí toho poctenia nezasluhujú. Neni u nás Slováka, ktorý srdcom, dušou nelpel by na blahu a dobru tejto vlasti, neni človeka, ktorý by chcel byť zradcom, neni duše, ktorému by zdravý vývin Uhorska nebol nadovšetko, nuž načo také rozčulenie a hnevy? Ale dajte právo žitia; nie otrokov, svobodných, samostatných občanov chceme mať zo Slovákov; netrhajte, čo roztrhnúť nemožno; nezapchávajte pramene prirodzeného vývinu, vzdelania, nezahlábajte o Ďure trávu do zeme, nehrajte si s vlastizradou jako chlapci s lobdou, že každý šovín môže ju beztrestne sypať ľudom o tvár: ale berte veci

vážne, dľa pravdy. Bude potom menej ľudí *pokrikujúcich a žijúcich z vlastenectva, huckania*, ale bude nás viac, ktorí túto vlasť a jej rozkvet budeme nosiť na srdci; to zradcovanie pošleme na dno horúceho pekla, ale za to vlastizradu budeme svorne jednomyseľne trestať tak, jako je treba.

Nuž načo miešať čisto vzdelanostné a životné otázky do politiky, to nech nám vysvetlí p. dr. Czambel sám, jako i to, že načo volá na vládu, aby zachránila čistú slovenčinu, na vládu tú, ktorá ju vytisla zo škôl, úradov a zo všetkých statí verejnosti. Začína a končí sa to tým zrádcovaním a má to slúžiť osobným chúťkam p. pôvodcovým, to je to celé. Na tento lep Slováci tvorcovi »čistej slovenčiny« nesadnú! O tom ho uisťujeme.

(Čas. R. 1903., č. 26., 34., 39.)

Česko-slovenská jednota národní.

I.

Otázka slovenská, speciálněji otázka česko-slovenské vzájemnosti stává se ze dne na den aktuálnější. Aktuálnější se stává jednak tím, že surové stupňování násilnictví panujícího plemene maďarského počíná budit — třebaže pozvolně — pozornost též širších vrstev českého národa; jednak že švihot karabáče nevyluzuje již na Slovensku pouze zadumčivé zpěvy a beznadějné stesky, nýbrž budí zdravou reakci, pravou protivu oné letargie, do níž uvrhl národ hurbansko-martinský fatalismus. Vře to pod Tatrami. A kdo příměří minulého [illegible] považoval za bankrot pokrokového slovenského hnutí, ten zajisté překvapeně hledí, jak ono zorganisovaněji, rázněji, ideově prohloubeněji vystupuje na jeviště, aby ukázalo národu cestu, po níž může vybřednouti z duševní, politické a hospodářské své zotročilosti. [illegible] Hlas.

Tím větší zájem Čechů a čilejší ruch synů Dětvy, spočívající na reálnějším, pevnějším základě, [illegible] tu i tam, aby řešili otázku slovenskou, řešili ji důkladně, bez vášně, řešili ji tak, jak toho vyžadují zákony přírody, vývoj historický, nynější poměry, jak toho vyžaduje skutečné dobro, budoucnost [illegible] národa česko-slovenského.

Ale ještě jeden důvod máme, proč se dotýkáme dnes tohoto choulostivého předmětu.

Maďarská veřejnost až do [illegible] doby chovala se dosti netečně [illegible] za podezřívání. [illegible] zprávy plátků [illegible] myslí atd. ne-

byly pro vzájemnost naši nebezpečné, aspoň tak nebezpečné, jako nové učení o národní zvláštnosti, samostatnosti Slováků vzhledem k národu českomoravskému. Učení takové šíří muž důkladně kovaný v jazykovědě, muž velkého vlivu u Slováků, ministeriální tajemník — dr. Samuel Czambel, tudíž nepřítel nanejvýš nebezpečný.

Tento jeden z největších filologů slovenských, autor několika cenných děl jazykozpytných, předložil koncem minulého roku v brožuře 84stránkové své úvahy »O minulosti, přítomnosti a budoucnosti česko-slovenské jednoty národní« maďarské veřejnosti a vyzývá ji zvláště, aby si důkladně všímala kulturních směrů Slovenska a překazila vplynutí národa slovenského v český.

Knížečka — jak se dovídáme — vyjde brzy v českém překladě.

Aby však čtenáři naši do té doby byli informováni a mohli též posouditi, zdali úsudek náš je správný, podáváme zde stručný obsah vývodů Czambelových.

Především několika slovy představuje dr. Czambel maďarskému obecenstvu »Československou Jednotu« spolu s prof. Pastrnkem a K. Kálalem a citáty z řeči Kálalovy poukazuje, jak pojímají Čechové vzájemnost. Potom dává si otázku: »Co nutí Čechy, aby se míchali do věcí slovenských, a odkud čerpají mravní právo k tomu, aby směli působit na národnostní poměry uherských Slováků?« Odpověď nachází v Čase a v jedné řeči dra. Riegra: Češi považují Slováky za část svého národa. Na tom by však mnoho nezáleželo, dodává, kdyby — podobné přesvědčení nenacházelo své zastance též na Slovensku. Avšak takoví zastanci jsou tam a je jich hodně. Za československou jednotu zvláště horlí mládež sdružená kolem Hlasu, též Ľudové Noviny, Dennica, Cirkevné Listy, Karel Salva — — — »Tato data zřejmě svědčí, že idea československé národní jednoty vyloupla se již z embrya«, proto je záhodno prý, aby se s niobírala publicistika maďarská, a maďarští politikové.

Po tomto úvodě pouští se Czambel do vlastního rozboru otázky. Za tou příčinou rozděluje látku na tři hlavní části.

V první objasňuje poměr lidové řeči k jazyku literárnímu »umělému« a k jazyku českému. Dokazuje,

1. že jazyk český na Slovensko donesli čeští vystěhovalci v XV. stol.;

2. že hlavně vlivem husitismu vnikl do světské a církevní správy, a stal se pak literárním jazykem Slováků;

3. že slovanští učenci na základě tohoto literárního jazyka určují etnografický charakter Slováků, což jest pochybené stanovisko, neboť ne počeštěný literární jazyk, nýbrž mateřský, lidový měli by si vzíti za základ svých studií, a potom by viděli, že jazyk slovenský se docela liší od českého.

Avšak počeštění hrozí již také lidovému jazyku; jeví se to ve značné změně hlásek, v přijetí a užívání českých výrazů, z nichž mnohé dokonce vytiskly slova, která vyjadřovala specielně uherské pojmy (místo »orsaczky dom«, »varmede« atd. — říká se nyní prý vlivem češtiny »snemovňa«, »stolica« n. »župa«, místo »se rozbetezil« — »onemocnel« atd.) Dnešní slovenština (hlavně literární) je tedy mixtum

compositum; »ona připojila k bohatství vlastních slov a výrazů následkem historických okolností též literární jazyk český v celém jeho rozsahu«. Proto rozumí Slovák Čechovi, české knize, a zde je rozluštění též oné hádanky, proč nemožno říci totéž o Čechovi.

Jádro této části úvahy Czambelovy je: Národní jednotu česko-slovenskou nemožno založiti na tom historickém faktě, že Slováci dlouhá staletí psali po česku, neboť — byl to následek náhodného osudu (Jiskra, husitismus); nemožno ji odůvodniti ani nynější příbuzností literárního jazyka slovenského, neboť — on není zrcadlem skutečné lidové mluvy slovenské.

II.

V druhé části své brožury dr. Czambel ukazuje, jaké stanovisko zaujímali a zaujímají přední mužové a zvláště česko-slovenští k otázce národní jednoty. Cituje slova Palackého, Šafaříka, Tablice, Kollára ze spisu vydaného sborem musejním (»Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky.« V Praze 1846.), z pozdějších zvláště Jos. Holečka (spisek »Podejme ruku Slovákům!«) a též R. Pokorného (»Literární shoda česko-slovenská.«). Všichni tito prý »neustále hudou«, že Slováci žili před tisíci lety ve společné politické domácnosti a od sta let ve společné literatuře, s Čechy, proto separatistické jich pokusy jsou tím neoprávněnější a nebezpečnější, neboť ony rozčesnutím — beztak počtem malého — národa česko-slovenského ohrožují jeho život. Na otázku slovenskou do dnes se hledí v Čechách jako na otázku »síly českého národa«, ba dokonce jako na otázku »jeho existence«. Čechy a Čechofily vede výlučně politický zájem, politický i tenkráte, když mluví o národní jednotě jako kulturní nutnosti. Ano, Čechy vede prý bezohledný egoismus, jak to vysvítá ze slov Holečkových: »Reservu potřebujeme (t. j. Češi v boji proti Němcům), ze které bychom ustavičně nové síly čerpali. Takovou reservou naší mohou býti výlučně jen uherští Slováci.«

Když prý viděli Češi, že tato jejich zbožná přání nedojdou tak brzkého uskutečnění, tu »jako moudří lidé« přizpůsobili se okolnostem a — nemohouce udržeti úplnou jednotu literární — inaugurovali přechodní dobu, dobu česko-slovenské literární vzájemnosti. Tato trvá již přes dvě desítiletí, zdá se však, že dny její jsou sečteny. Čechové totiž prý pouze v té naději urovnoprávnili jazyk slovenský, že se změní politické poměry a že pak vnesou místo něho jazyk český. Možná, doufali také, že se zopakují roky padesáté, a oni jak tenkráte budou s to vlastní mocí sprostředkovati, aby místo jazyka slovenského v užívání přišel jazyk český. Ale mnohé známky ukazují k tomu, že již je unavilo dlouhé čekání ... Takový signál spatřuje Czambel především a hlavně v Meakulpínského brožuře: »Co hatí Slováky?«, která prý inspiraci nalézti mohla jedině v táboře a v ovzduší Hlasistů a realisté slovenští tím způsobem míní svůj národ povznésti, že chtějí navrátiti český literární jazyk a českou literaturu na

Slovensko. Oni se cítí již tak pevnými, že troufají si vyrvat z rukou martinských vůdcovství, neboť tito zaujímají stanovisko tužbám jejich nepohodlné. Národnie Noviny totiž nesúčastňují se prý aktivně bojů. různé však jejich projevy budí oprávněné přesvědčení, že »zásadně nejsou nepřáteli zvláštní literatury slovenské a zvláštního jazyka slovenského . . . Proto také počala se štvanice proti nim, v Čechách zvláště v pražském Čase, v Uhrách ve skalickém Hlase.«

Ve službách české propagandy stojí prý mužové energičtí, nadšení, naproti tomu zastanci separatismu u Slováků jsou dost vlažní, neteční, jejich obranný boj je více bojem bezděkým, než uvědomělým. Vítězí-li vždy pravda, pak z těchto roztržek jazykových jako vítěz musí vyjíti samostatný jazyk slovenský. Obává se však dr. Czambel, že kdo neseje, ten nežne, že pečení holubi nelítají nikomu do úst a proto vyzývá vládu uherskou, aby ona sama se žádoucím způsobem súčastnila boje, aby ona sama hájila zájmy ubohého lidu slovenského vůči české invasi, sic jináče 2 miliony uherských občanů přijmou takovou kulturu, jejíž duch se nesrovnává s pojmem uherského vlastenectví. »Zakročme, dokud není pozdě«, volá výstražně a udává zároveň způsob, jímž by se mohlo překaziti splynutí česko-slovenské:

1 ať vláda nařídí prozkoumání lidové mluvy slovenské;

2. ať se vypudí čeština z bohoslužeb evangelických.

Z prozkoumání lidového jazyka vysvitne, »1. že nápadná příbuznost dnešní slovenské literární řeči s českou pochází odtud, že se ona z české literární řeči vyvinula a na české řeči se zakládá; 2. že lidový jazyk uherských Slováků také dnes ještě podstatně se liší od spisovného jazyka, zakládajícího se na jazyku českém; 3. že lidový jazyk uherských Slováků nejenom není nářečím českým, ale původně ani odrůdou té haluze slovanského kmene, které jest jazyk český.«

Že tyto výsledky lze očekávat z prozkoumání jazyka lidového, to dobře prý vědí Češi. Tak se dá asi vysvětliti, proč nezpracoval dosud prof. Pastrnek materiál, jejž za tímto účelem dlouhá léta sbíral; výsledek jeho studií byl prý asi nepříznivý pro ideu národní jednoty, proto přestal dále zkoumati jazyk lidový. Tím spíše by to tedy měla provést vláda, neboť kdyby dokázala výše vyslovené domněnky (pro Czambela nejsou to domněnky, nýbrž pevné jeho přesvědčení), pak by odňala Čechům mravní právo zabývati se osudem Slováků. Cesta tato jest zdlouhavá, ale jedině vede k cíli. Policejní prostředky jsou nedostatečné.

Vymýcením češtiny z evang. církví slovenských docíleno by bylo, že:

1. lid slovenský činil by rozdíl mezi slovenskou a českou knihou na prospěch samostatného jazyka slovenského;

2. zlomeno by bylo kouzlo českého jazyka, které se jeví v češtění se jazyka slovenského;

3. zbytečným by se stalo u evangelíků vyučování češtiny jako prostředku k porozumění bible atd.

Tak zbořen by byl konečně i ten poslední most, po němž se přenášela česko-slovenská kultura . . . A to je důležitá věc. Zboření tohoto posledního mostu vyléčilo by konečně Čechy z naděje, kterou až dosud k němu pojí.

III.

Snad stačí to, co jsme podali ze spisku jednajícím o minulosti, přítomnosti a budoucnosti československé jednoty národní, aby si čtenář utvořiti mohl o něm úsudek a nahlédl do srdce a ledvin p. autora. Nebudeme s ním polemisovat, pokud se jedná o filologickou část jeho úvah, doufajíce, že se mu brzy dostane řádného vyvrácení se strany kompetentnější; dovolujeme si však i do té doby ubezpečiti p. Czambela, že je na velikém omylu, myslí-li, že čeští jazykozpytci z »vlasteneckých důvodů« vyhýbají se revisi lidové řeči slovenské. Tvrzení takové přímo zaráží. Jen stěží můžeme potlačiti v sobě výkřik: To je vědomá lež, kleveta, nedůstojná zbraň! Vždyť je neuvěřitelné, že by on, jako odborník, neznal různé ty projevy, které učinili čeští filologové, neuvěřitelné tím více, že sám vzpomíná na př. »Slovensko«, premii Umělecké Besedy a v ní je přece také pěkná jedna prácička z péra prof. Pastrnka, týkající se tohoto předmětu. Že nevyšlo dosud dílo, v němž by byl souborně zpracován c e l ý materiál, spíše by měl z toho odvozovat p. Czambel, že se u nás svědomitěji oddávají učenci studiu, svědomitěji, opatrněji vynášejí své úsudky, než to činí p. autor brožury.

Jenom tak letmo pronesli jsme tato slova; neboť chceme na jinou stránku spisku posvítiti. Oč nám totiž dnes jde, je ukázat, že p. Czambel píše tendenčně, že záměry jeho nedají se v soulad uvésti s pojmem poctivého národovce.

Zopakujme si dvěma-třemi slovy, co tvoří jádro celé knížečky: Uhrám hrozí veliké nebezpečí v podobě šíření se české kultury a českého jazyka na slovenském území. Poněvadž mor ten zachvátil již široké massy a tyto se vůbec, aneb jen nedostatečně brání proti němu, povinností vlády uhersko-maďarské je, by ž á d o u c í m způsobem zakročila, dokud celý jeden národ nedokoná čin totožný s vlastizrádou.

Bylo by nanejvýše naivním spatřovat v tomto šikovný politický tah šachový, učiněný za účelem přinucení (!) vlády, aby povolila slovenské školy, napomáhala kulturně-politické snahy Slováků, — aby jedním slovem umožnila tak zvaný národnostní zákon uherský. A kdyby také — tož i tenkráte v t é t o f o r m ě zavrhovat musí poctivý politik postup p. Czambela; n e b o ť c í l n e p o s v ě c u j e p r o s t ř e d k y. Že však ani takovou eventualitu předpokládati nemůžeme, je na bíledni. Nemusíme ani citovat z brožury místa, která podobnou domněnku nad slunce jasněji podvracejí; ptáme se prostě: Doporučoval by Slovák, třesoucí se o budoucnost svého národa, tak hazardní politiku, experimentoval by tak lehkomyslně s ohněm, když nahromaděna je vůkol látka výbušná? Je to hrozné! — Ne, o n e n s p i s e k n e p s a l S l o v á k, n ý b r ž v l á d n í ú ř e d n í k, z v r h l é i n d i v i d u u m.

Nepatříme k těm, kteří jsou vždy pohotově vyhazovat z národa lidí jim nepohodlných, my ani nevyhazujeme p. Czambela; on se vyloučil sám. Způsob, jakým nahání vládě strach, husí kůži, prostředky, které jí doporučuje a hlavně jich motivování, svědčí dostatečně, že konstatujeme pouze holou skutečnost.

Upozorňujeme ještě na úžasnou perfidnost, která charakterisuje nového odpadlíka. Rád by nějak obeplul Scyllu a Charybdis — nesetříti se sebe nátěr tajného národovce, zároveň však představiti se vládě jako horlivý Cato moderní, v bezúhonných červených nohavicích a vlasteneckém dolománě. Slováky děsí, že ztrácejí národní charakter svůj, že jim hrozí počeštění, snaží se v nich sesílit nerozvážnou samolibost, hrdost, tendenčně cituje různé výroky mužů československých, aby jen vzbudil odpor proti všemu, co je české (Videant consules . . ., kteří se nechávají schvátit svou vášní, záští, zaslepeností a sesilují též antipatii u jisté části slovenského obecenstva), — a současně dokazuje vládě, že cesta, kterou jí doporučuje, vede k cíli její snah — k úplné maďarisaci Slováků. Takto chce p. Czambel »s Pánem Bohem si dobře správat a s Čechem si nepokazit«.

Vláda maďarská zajisté s jásotem přijme nového bojovníka, jak to udělal na př. Budapesti Hirlap, který napsal chvalozpěv o hlubokých úvahách politických a o vlastenectví ministeriálního tajemníka — Czambela.

Mnoho zdaru, pane, k nové kariéře!

[*Moravský Kraj. R. 1903., č. 6.*]

(Kapitola o vzájemnosti československé.)

Zas smutná kapitola. Smutná ne snad pro své následky, jež asi budou právě opačné, způsobí totiž větší vzpružení i u nás i u Slováků, ne smutná proto, že by byly vyšly myšlenky, jež by nás bořily, vždyť »učení« o tom, že Čech a Slovák mluví naprosto sobě cizí řečí je nesmyslem, než proto, že mohl rozený Slovák, Slovák, jenž odkojen je naší kulturou českou studoval též v Praze — tak daleko jíti ve svých egoistických záměrech a zrazovati ty, z nichž vyšel a k nimž patřil. Dr. Czambel vydal totiž maďarský spis »O minulosti, přítomnosti a budoucnosti československé národní jednoty«, v němž chce dokázati, že názor o jazykové jednotě Čechů a Slováků je mylný; slovenština prý živá jest řečí právě tak samostatnou jako na př. ruština, není prý pouhým nářečím. Názor nynější prý vznikl proto, že spisovná slovenština je proniklá naskrze živly českými, kromě toho nemálo působil odedávný styk literární, národní, náboženský a kulturní Spojení československé není prý přirozené, nýbrž ryze náhodné, proto jsou Slováci oprávněni vzdáti se ho naprosto, mají lidovou mluvu důkladně prozkoumati, stanoviti poměr řeči mluvené k psané a vy-

vrátiti tak zakořeněné mylné domnění o nějaké jednotě československé. Protože však dr. Czambel sám uvnitř asi je přesvědčen, jakých nemožností žádá, dává pro (další) postup dva radikální návrhy: 1. aby vláda uherská dala prozkoumati lidový jazyk slovenský a tím stanoviti nezávislost češtiny a slovenštiny, 2. aby češtinu vyhostila z bohoslužby slovenské církve evangelické v Uhrách, kde se dosud zachovávala, což značí vzíti lidu tomu, kde není jiné četby, jediné, jež u evangelíků je všude, totiž kralickou bibli. Nuž a co potom? Takovým prý osamocením (on to nazývá osamostatněním) 1. přestane oprávněnost Čechů stopovati záležitosti Slovenska a vměšovati se do nich; 2. Slováci, již nadále nebudou se moci vzdělávati knihou českou, vidouce péči vlády uherské, budou hledati náhrady v knize a kultuře maďarské. To značí jinými slovy: výsledky pronásledování a utlačování maďarského jsou nepatrné; obraťte na oko, předstírejte starost o Slováky — a ten Slováček hodný, dobrá duše, bude tančit dle vaší vůle. — Než zmýlil se asi dr. Czambel: už to nepůjde. Je pravda, ztrácíme na Slovensku mnoho, ale neztrácíme všecko: česká kniha začíná se čísti i v nejzapadlejších krajích, zájem o Slovensko se šíří a bude se šířiti ještě více takovými utopiemi nejapnými jako je Czambelova. Přirozeno: Tlak budí protitlak. *B. H.*

[*Osvěta. R. 1905., č. 3., str. 193—202.*]

Na věky od Čechů!

Poznámky k maďarskému programu pro slovenský lid.

Od

Karla Kálala

Před vánocemi roku 1902 vyšla v Turč. Sv. Martině maďarská brošura s názvem: »Česko-slovenská národní jednota [1]; její minulost, přítomnost a budoucnost. Kulturní a politická úvaha. Napsal dr. Samuel Czambel.«

Maďarské časopisy nad brošurou zajásaly. Budapesti Hirlap na př. dle 1. ud. Nov. praví, že autorovo srdce překypuje národním citem maďarským.

Sněmovní sluhové podávali knížku každému do sněmu příchozímu poslanci. A. Havdin, poslanec za okres Žilinský, v severní Trenčanské stolici, po otci Moravan, ihned zosnoval velkou »vlasteneckou« řeč. Jiným barvami maloval daleko sahající účinky české propagandy na Slovensku a opět a opět volal k vládě, aby konečně už jednou, ve [illegible] zakročila rázně proti tomuto hnutí, a dokazoval, že

[1] [illegible] »Česko-slovenská jednonárodnost«.

záplava česká, neudělá-li se jí přítrž, všecko na Slovensku zachvátí. Haydin (dle Cirk. Lis.) vidí zkázu zvláště v tom, že »česká propaganda svými mocnějšími prostředky vssaje do sebe slabší slovenské hnutí národní«.

Hle, hle, česká záplava ohrožuje maďarskou vlast — a my nic nevíme.

Dr. Czambel, rodem Slovák, který část studií konal na české universitě, nyní tajemník v předsednickém ministerstvu, v brošuře své nejprv seznamuje maďarský svět s Československou jednotou v Praze, vedenou prof. dr. Pastrnkem. Potom poukazuje na Kálalovu »propagandu«, kterou činí vzájemnosti na poli literárním, osvětném i národohospodářském, reprodukuje hlasy českých časopisův, které pokládají Čechy a Slováky za jeden národ, a uvádí výrok dr. Frant. Lad. Riegra, pronesený v Slovanském klubu r. 1900.

Avšak v této činnosti české nevidí dr. Czambel velkého nebezpečí. Nebezpečí je v tom, že se úsilí o národní a kulturní jednotu ujímá na samém Slovensku, čehož dokladem prý jsou některé časopisy; a uvádí i takové, které vzájemnost nepěstují.

Czambel snaží se dokázati, že slovenský lid není částí českého národa a slovenská řeč že není českým nářečím. A když tomu je tak, co prý Češi chtí se svou řečí, se svou literaturou, kulturou, vzájemností a jednotou na Slovensku? A jakým právem pak udržují Slováci vzájemnost s Čechy? Vzájemnosti s Čechy Slovákům netřeba. Ovšem jest jim třeba slovenskou lidovou řeč (tót népnyelv) [1]) *osamostatniti*; očistiti spisovnou slovenštinu od češtiny, kterou je skrz naskrz prosáklá, a *rozloučiti se zcela a úplně na věky věkův od jakéhokoli společenství s Čechy*.

Tak bude prospěch slovenského lidu zachráněn.

A poněvadž — píše Czambel — »prospěchu slovenského lidu [2]) v tomto boji žádoucím způsobem se na ten čas nikdo, ale nikdo nezastává, . . . v takových poměrech dle mého skromného mínění zástupcem prospěchův ubohého slovenského lidu nejpřiměřenějším byla by uherská vláda. Jako vzala pod svou ochranu na poli hospodářském rusínský lid, tak nechť vezme v ochranu na poli kulturním lid slovenský. Vysoká vláda nechť dá prozkoumati a propracovati řeč slovenského lidu tak, aby slovanští učenci a národopisci konečně nahlédli, že slovenská řeč není nářečím češtiny a slovenský lid že není částkou českého národa.« [3])

Největší překážkou osamostatnění slovenské řeči jest dle Czambela čeština v evangelických církvích slovenských. »Kdo tedy buďto z kulturních nebo z politických důvodů schvaluje osamostatnění slo-

[1]) Slovenština podle maďarského učení jest oprávněna v Uhrách jen jakožto řeč *obecného lidu*; pán, intelligent, ten má již beze všeho maďarsky myšliti, maďarsky cítiti, maďarsky mluviti, jinak je nepřítel vlasti, vlastizrádce.

[2]) Rozuměj: to je prospěch toliko lidu, už ne intelligence. O *národě* slovenském žádný Maďar jakživ nepromluví; u něho vůbec není národa slovenského . . .

[3]) Cituji dle Cirk. Lis., r. 1903. č. 1.

venské řeči, ten musí schvalovat i to, aby se česká řeč z evangelických slovenských církví vyloučila . . . Vím, že se tato novota potká s mnohými překážkami. Největší překážkou je lidská předpojatost, zvyk, od sta let trvající užívání (češtiny). Před dvěma roky, studuje. slovenskou lidovou řeč na slovenských Horňácích [1]), přišel jsem do styku s vícero vynikajícími církevními muži, ale zavadiv před nimi o výše naznačenou otázku. přesvědčil jsem se, že by se jí neradi dotýkali, Slováci i Maďaři.« Nicméně dr. Czambel, sám evangelík, radí, aby vláda svou mocí — nedbajíc církevní autonomie, zákony zaručené — češtinu z evangelické církve odstranila.

Pokud mluví Czambel o »osamostatnění« slovenštiny, má zajisté na Slovensku velké sympatie. Právě tu část jeho brošury uveřejnily (slovensky) i Škultétyovy Slovenské Pohľady. Částečně vráží na odpor chtě odstranění češtiny z evangelické církve. Ale závěr knížky neuspokojí žádného opravdového Slováka.

Czambel soudí takto: až Slovák bude zcela odloučen od češtiny, až se mu dostane nutných pomůcek, t. j. slovensko-maďarského slovníku, slovensko-maďarské mluvnice atd., tu, nemaje dostatek potravy ve své literatuře a vida péči vládní o prospěch slovenský, »*bude záhy hledati náhradu v učení se řeči maďarské*«.

Řekněme si to ještě jednou svými slovy: jestliže se Slováci »osamostatní«, t. j. odloučí od Čechův, tož nemohouce jen ze své literatury žíti, budou nuceni přibírati z literatury maďarské, ssáti ducha maďarského vždy víc a více, až konečně při »vládní péči« zcela se pomaďarští. Nikoli úřady, nikoli železnice a pošty — ač mohou národnosti dělati dost velikou škodu, — nýbrž literatura podmaňuje, odrozuje najisto.

Czamblovo osamostatnění znamená pomaďarštění. Proto ten maďarský jásot.

Slyšme nejprve, co praví k brošuře Slováci.

Turč. Sv. Martin, ten officielní, nepraví nic. Ani Národnie Noviny, ani Slovenské Pohľady neřekly dosud slova

První přinesl zmínku *Hlas*, měsíčník mladší generace, redigovaný dr. V. Šrobárem. Praví: »Názory a tendencia dra Czambela naplňujú nás úžasom. Venujeme im náležitú pozornosť v budúcom čísle.« [2])

Druhé přinesly zprávu *Cirkevné Listy*, měsíčník slovenských evangelíkův

Poslanec Haydin ve vzpomenuté řeči sněmovní opakoval z Czamblovy brošury, že Jur Janoška, evangelický farář ve Vrb. Sv. Mikuláši a redaktor Cirkevních Listů, dal podnět k úvahám, má-li se čeština v církvi evangelické podržeti nebo nahraditi slovenštinou. Janoška po pravdě opravuje Czambla, že podnětu k úvahám nedal, že sám píše vždy slovensky, ale že ochotně uveřejňuje též články a kázání v češtině (bibličtině) psané. Ať si (do Cirkevních Listů) každý

[1]) Hle, pan dr. Czambel již neřekne: Na Slovensku, nýbrž: na Horňácích. Maďaři odstraňují všecko, co je dokladem slovenské národní individuality.

[2]) Hlas, r. 1903., č. 1., str. 32.

píše, jak sám za dobré uznává. Quieta non movere. Ano, Janoška považuje za osudno v této nebezpečné době experimentovati: nahrazovati češtinu slovenštinou anebo slovenštinu (asi dvě třetiny kněží káží slovensky) češtinou. Na ten čas nejlépe neměniti. »Otázka táto v prospech jednej lebo druhej reči (nemožno snáď pochybovať, že v prospech literárnej reči slovenskej) rozriešiť sa môže len prirodzeným vývinom, dobrovoľným prijatím, ale nikdy nie mocou alebo práve násilím. Ale kým (dokud) sa touto pokojnou, prirodzenou cestou nerozrieši, milujme a šetrime rovnak oba spôsoby hovorenia a písania, snažiac sa ovšem za tým, aby reč naša nebola na pohoršenie, ale ‚aby dala milost posluchačům'.«

V letech 1900 a 1901 byly v Cirkevních Listech úvahy o právu slovenštiny i v církvi, zvláště o potřebě slovenské bible. Většina článků byla pro slovenštinu , což mi bylo tehdy podnětem, že jsem napsal do Osvěty článek »Netrhejte se od bible Kralické!« Nesprávně tedy tvrdí Czambel, že Janoška působí v prospěch češtiny. Nikoli, Janoška, duchovní vůdce slovenských evangelíků, takto muž výborný, je pro samostatnost literatury slovenské. Ovšem vzájemnost československá je mu »milá« a »vzácná«, jakž praví v odvetě Haydinovi a Czamblovi a jakž mohu potvrdit i já.

Takové tedy stanovisko zaujímá vůdce slovenských evangelíkův.

Nejrozhodněji a bez okolkův odmítají Czamblovo nadělení Bielkovy *Ľudové Noviny*. Vidí v brošuře útok maďarisační politiky. ». . . nechceme-li pomaďarčeniu podľahnúť, nutno nám prijať pomoc od našich národne a rečove najbližších bratrov, nakoľko tým *politická a zemská* bezpečnosť uhorského štátu ujmy neutrpí.[1]) Slováci tú pomoc vďačne prijímajú. Česká kniha sa na Slovensku udomácnila a poslúžila mnohým k dôkladnejšiemu vzdelaniu. Naši remeselníci a gazdovia, ktorí sa v Čechách vyučili, sú vo svojom obore znamenité vzdelaní. Naše peňažné ústavy by musely pozatvárať obchody, keď by nemaly úradníkov, ktorí sa na českých školách vyučili. Spisba a veda naša je sama nedostatočná, pomocou českej vedy a spisby je ale v stave vzdorovať náporu maďarčenia, ktoré nás dnes národne a politicky ohrožuje a značí náš zánik. My priateľskú ruku českú prijať *smieme*, lebo sa to krajinským zákonom neprotiví, ba čisté vlastenecké city osvetou povznáša; prijať ju *môžeme*, lebo sme s Čechmi rečove veľmi blízki, národopisne jednakí a ohľadne vzdelanosti na seba odkázaní; z nás pošiel Kollár a Šafárik, prečo by sme za to jednu knihu (českou) a jeden časopis (český) nevzali ; a prijať ju *musíme*, lebo len tou priateľskou rukou podopieraní môžme vzdelanostne na predovať tak, aby sme pomaďarčeniu odolali, a tu doma, v Uhorsku, stali sa tým osožnejšími občanmi našej vlasti. Toto je povaha česko-slovenskej vzájomnosti.«[2])

Czambel dává vládě naučení, jestli Slováci dosáhnou skrze českou literaturu jistého stupně vzdělanosti, že bude pomaďarštění velmi zne-

[1]) Slovenské časopisy jsou opatrny, aby vládní fiškus nenašel — vlastizrady . . .

[2]) L'ud. Nov., r. 1903., č. 5., článek »Češi a Slováci«.

znamenal, že je prý vůbec otázka, bude-li kdy uherská vláda s to, aby vzdělané Slováky pomaďaršťila. Tomu Ľud. Nov. přisvědčují a právě tím odůvodňují potřebu české knihy na Slovensku. Nač prý by vláda dávala zkoumati samorostlost slovenštiny, táže se Ľud. Nov., když už napřed je »presvedčená« o výsledku »zkoumání«. »To je asi také, jako tie naše voľby. Keď pan slúžny kandiduje richtárov, už *pred* ‚voľbou' vie, koho si ‚samostatní' voliči ‚vyvolia'.«

Já poznamenávám, že vláda už před rokem vypravila na takové zkoumání Czambla, který se bez toho nabídl.

Bielek potom ještě v jednom čísle svého časopisu o Czamblově knize pojednal. Praví, že Czambel svým vlastenectvím (arci maďarským) chce dosáhnouti jistého cíle. A dále píše: »Tento pán v historii nášho národa bude zapísaný čiernymi literami a čo by storáz vydal slovenský pravopis, jeho dosiaľ žiadna slovenská kniha, žiaden časopis nenapadol takým zlostným spôsobom toho najdrahšieho, čo máme: našej mamy, sladkej materinskej reči.« »*Pomoci materštiny* — píše Bielek — *chce Czambel připraviti Slováky o materštinu*. Pod titulem národní hrdosti, národní samostatnosti, čisté slovenštiny chce odloučiti Slováka a odtrhnouti od české vzdělanosti, »o ktorú nutno sa dnes každému Slovákovi, ktorý chce žiť, opierať a držať sa jej rukami, nohami, slovom. Pan Czambel to tak vyrátal: osihotím, osirotím tých Slovákov úplne. Postavím hranice nenávisti, chladnosti medzi českou a slovenskou rečou. Slovákov posilním tou »národnou hrdosťou« naproti Čechom a potom oni, Slováci, jako zrelé jabĺčko padnú v obeť — *maďarstvu*. Veď je to jasné: To, čo sa do dnes zjavilo v slovenskej spisbe, rozhodne nedostačí pre duchovné potreby naše! Nestačí ani na dva mesiace v roku. Čo má ten Slovák, chtivý vzdelania, robiť? Jak nechce zhynúť hladom, zostať večitým bedárom, musí siahnuť po tom najbližšom prameni vzdelania, — a to je česká kniha, ktorej, opakujeme, slovenský [illegible] Slovák rozumie tak, jako slovenskej.«

Dále je Bielek zvědav, jak by pan dr. Czambel ta česká slova ze slovenštiny odstranil. Má-li čeština deset tisíc slov, musel by jich prý odhodit devět tisíc devět set, [illegible] máme spoločných, teda zanikla by slovenská reč úplne, a keď by prišiel do Slovenska [illegible] sa porozprávať o svojom [illegible], verabože, že by sa s ním dohovoriť nemohol.« Takéto múdrosti predáva pán doktor pod názvom *Reči slovenskej* a na takých reč majú siahnuť tí zbiedneni Slováci.«

Bielek soudí, že ani jediná třetina slovenských vzdělanců nesedne Czamblovi na lep, a dvě třetiny se budou zarmoutí nad tím, že se mezi slovenskými vzdělanci našel muž, který v roušce »čisté slovenštiny« osnuje plány, jak slovenskou řeč se světa sprovoditi. Už bez toho, praví Bielek, Slováci v mnohém proti jedinému dnes možnému prameni vzdělanosti proti české literatuře pochybili. —

Konečně zaznamenávám ještě jeden slovenský projev, totiž dopis ze Slovenska ve *Zvonu* (r. 1903, č. 17). Dopisovatel píše česky podávaje přehledně obsah Czamblovy knihy, správně pojímá její

tendenci a končí: »Snahy tyto (maďarisační) doporučuji české veřejnosti, aby si z nich vzala naučení. Snad od dob Palackého a Havlíčkových neutuchlo ve Vás vědomí, co Čechům znamená Slovensko i takové, jaké je, a co by pro ně znamenala úplná jeho ztráta.«

Naposled přidávám něco myšlenek a zkušeností vlastních.

Počav před sedmnácti roky studovati věci slovenské, věřil jsem, že Slováci dobře učinili, samostatný spisovný jazyk si založivše. Jsemť vůbec náchylen věřit, že druhý dobře činí. Myslil jsem si, že Slováci sami nejlépe vycítili, co jest *jim* na prospěch. V debatách o otázce československé stavěl jsem se na stranu Slovákův, vždy více rozvažuje důvody slovenské než české.

Ponejprv jsem přišel v rozpor, když jsem se přesvědčil, že po celém Slovensku rozuměli mně a já jim. Tu je přece jen těžko mluviti o *dvou* národech, myslil jsem si. Do Salvova časopisu Dom a Škola psával jsem články po česku, a tu mi jednou Salva dopsal, abych budoucně psal slovensky. Dobře; sedl jsem a psal slovensky. Čech v hláskosloví a gramatice vzdělaný, když několik knih slovenských přečte, za jeden večer odchylky slovenské nastuduje.[1]) Vniknuv tak i v theorii slovenštiny cítil jsem víc a více jednotnost řeči československé. Ale byl jsem zticha, své skepse nikomu jsem nesvěřil. Čekal jsem, až se mi věc ještě více vyjasní, a proto studoval jsem Bartošovu Dialektologii moravskou. A co jsem shledal? Že na Moravě jest několik »řečí«! Každá má své zvláštní hláskosloví, zvláštní sklonbu, zvláštní časování, zvláštní fráse. Zahloubej se v jednotlivé moravské nářečí a potom je přirovnej k řeči spisovné: jaký to rozdíl, jen chtěj a najdeš hromadu důvodů, abys své zamilované nářečí mohl prohlásiti za samostatnou řeč. Vezměme na příklad hanáčtinu. Najmi si advokáta, a ten nasbírá důvody, že hanáčtina je řeč z gruntu samostatná a že se Haná povznese na ráj, zavede-li si samostatnou řeč spisovnou.[2]) Slovenština má dvě e (e, ä), ale hanáčtina má čtyři. Samo hanácké nářečí má aspoň dvanáctero podřečí; v jedné dědině říkají budu, v druhé bôdô, v jedné čúhat, v druhé čóhat . . . Jsem na jisto přesvědčen, že nářečí lašské (od Radhoště k Opavě a Těšínu) je od spisovné češtiny hodně dále než slovenské pod Tatrami.[3]) Nářečí lašské dobře znám (žijíť v něm osmnáct let) a znaje dobře i slovenské, mohu správný o věci pronésti úsudek. Slovenština má český přízvuk (lašština polský!), českou délku (lašština dlouhých samohlásek nemá), a slovenský žák, přijda na školu českou, mnohem snáze se učí spisovné češtině než žák lašský, což mohu říci z vlastní i cizí zkušenosti.

---

[1]) Jistý slovenský můj přítel napsal, že moje slovenština je čeština se slovenskými koncovkami. Dávno jsem i zvláštní fráse slovenské vypozoroval, ale mně, sjednocujícímu, nenáleží úmyslně vybírati jazykové rozdíly. Slovenština je čeština s hláskoslovnými archaismy; samorostlé vazby své má každý kraj.

[2]) Slováci tak obratné »advokáty« mají. Mně na př. jeden evangelický kněz, i češtiny hodně znalý, řekl, že mezi češtinou a slovenštinou je tak velký rozdíl jako mezi češtinou a — němčinou! Uvádím to proto, aby český čtenář pochopil, s jakou *vášní* jest nám jednati.

[3]) Když jsem r. 1885 přišel do lašského kraje, první neb druhý den otázalo se mne ve škole děvčátko: »Kaj to napšu, hev se mi to nezmisce?«

Jsem rodem z jižních Čech a žil jsem v Čechách do svého 25. roku, 18 let žiji na Moravě, tolik let také cestuji na Slovensko, procestoval jsem kolikráte československé kraje od Šumavy až za Košice, vždy si všímaje nářečí a všech známek národnosti: i mám pevné přesvědčení, že *od Šumavy až k Užhradu jest jeden národ a že cokoli je na tomto jednom národě rozdílného* — jako nářečí a kroje — *jest na obohacení a na okrasu jednotné národní individuality, nikoli na rozdvojení národa. Dělíme-li se přece, je to doklad slovanské nevyspělosti, slovanského jinošství.*

My a Slováci sobě *rozumíme, dobře rozumíme*; to je dostačitelný doklad jednotnosti řeči a jednotnosti národa. Cestoval jsem nejvýchodnějším Slovenskem se společníky, kteří nic neuměli slovensky, a hle, oni dobře rozuměli tamnímu lidu a lid rozuměl jim! Neznámé slovo se ovšem vyskytne snad už za každou mílí cesty, ať jsi, kde jsi. Mám mnoho dopisů od slovenských sedlákův, čižmárův, zedníkův, kupcův a j., kteří mi děkují za české knihy a ubezpečují mě, že jim dobře *rozumějí*. Meakulpínský správně řekl, že Slováci lépe rozumějí české knize než slovenskému Hviezdoslavovi (jsouť jeho básně obsahem reflexivní, mluvou těžké). Nevzdělaný Slovák ovšem české knize nerozumí, ale on nerozumí ani slovenské.

Dr. Czambel, aby maďarské čtenáře přesvědčil, jak je slovenština počeštěna, vybral větu: »Snadno a rychle to vykoná pilný hospodár«, která prý je zcela srozumitelna i každému slovenskému sedlákovi, ač prý je pohříchu zcela česká. Čistě po slovensku prý se řekne: »L'ahko a skoro to urobí usilovný gazda«. Když to tak přečte Maďar, jistě si řekne: »Vida, to jsou dvě docela různé řeči.« Pan Czambel je diplomat, ví, co má Maďarům, od šovinismu slepým a tupým, namluvit. Spravedlivý člověk a skutečný filolog by tak nemluvil. Filolog se z toho potěší, že jeho národ má pro týž pojem slova dvě. Ves a dědina, myslit a dumat . . . a co takových slov máme chráníce si je, radujíce se z nich, chlubíce se jimi, vystavujíce je na doklad, že máme řeč bohatou. Jsou srozumitelná, jsou slovanská, jsou lahodná — jsou dobrá. A což »vykoná« a »pilný« nejsou slova slovenská? I »hospodár« je slovenský (Nitra) a slovenské »skoro« je i moravské, je i české, ovšem s užším významem. Vůbec nelze si dvě nářečí vedle sebe mysliti, aby nebylo jedno druhým »znečištěno«. Slovenský filolog měl by slovenštinu očišťovati od vinšování[1]), od fruštiku, od kišasonek, od tiloše a p. Češi jsou nejvzdělanější slovanský národ, jazyk náš zušlechtěn jest vědou i poesií, — a hle, vyskytne se filolog, jenž »očišťuje« slovenštinu od češtiny. Panu dr. Czamblovi patent, tak se nevyslovil ještě žádný slovanský filolog. Ale třeba říci, že Czambel filologem není. Je to jednooký král. Slovenština je posud po stránce gramatikální a theoretické vůbec nezpracována, neustálena, je ze škol

[1]) Jistý katolický kněz, filolog slovenský a stejně i český, navrhl, aby Slováci místo: ja vinšujem říkali: ja gratulujem; dotud prý, než se vyskytne dobré slovo slovenské. Proč ne: ja *prajem*? Raději se vypůjčí z latiny než z češtiny! To uvádím zas jen na doklad slovenského snažení »osamostatňujícího«, »očišťujícího«. Ale týž muž se vším přesvědčením řekne: »Slováci bez Čechů nic nejsou.«

vyvržena, na všech místech pronásledována, a tak přirozeně není filologů, jen tu a tam vyskytne se dilettant, a dilettantem jest i dr. Czambel, dilettantem po maďarsku pyšným, smělým . . . Který opravdový filolog odstraňuje z nářečí svého slova společná nářečí stejnorodému, slova, jimž rozumí »každý sedlák«, slova pěkná? Knihy jeho, Slovenský pravopis a Rukoväť spisovnej reči slovenskej [1]), nejsou díla vědecká, nýbržpopulární, nikoli špatná, ale přece plná věcí nekritických, libůstek nepřijatelných.

Ostatně panu dr. Czamblovi přece patent nepatří.

Maďaři a maďaróni neznají Slovenska říkajíce Horňáky, neznají Slováků říkajíce Horňáci, ale když vidí Slováka družiti se s Čechem, tu hned — a jen v tomto případě — rozněcují slovenské sebevědomí: »Vy jste Slováci, co vám po Češích, cizincích; vy máte krásnou, libozvučnou řeč slovenskou, co vám po té ‚copakové' řeči, snad nechcete říkati: von, vosel, bejval [2]); vy máte krásné slovenské trávnice, děvuchy vaše krásné kroje; co vy potřebujete od Čechův, chtících z vás těžiti, vám poroučeti?« Až potud přikyvují zástupy: »Veru, hej, hej . . .« Ale kapitola maďarónská končívá: »My máme krásnou vlast uherskou, my nepotřebujeme ciziny, Slováci mají bratry ve vlasti, a to jsou bratři Maďaři.«

Tu se probudí i Slovák separatista.

Separatismus je choroba slovanská. Jsou-li tři čtvrtiny Čechů moravských v jařmu jedné čtvrtiny německé, je to následek moravské »samostatnosti« Čechům od Němců vštěpované. Už r. 1182. zlý démon Fridrich Rudobradý Moravu »osamostatnil«, »povýšil« ji německým titulem markrabským, a tak už před sedmi sty roky bylo Němcům naznačeno, jakou politikou mají hubiti Čechy. Morava okřávala tou měrou, jakou s sebe — snad nejvíce příkladem a působením Palackého — střásla »samostatnost«.

Slovensko je svým duchovním vývojem na stupni idealisujícího jinocha. My, kteříž jinochy vychováváme, víme dobře, jak touží býti samostatni, jak jsou svéhlaví, jak házíš hrách na zeď dobře jim radě, jak tě podezírají, že dbáš svého prospěchu, své slávy, že je chceš míti v poddanství . . . A darmo je všecko, oni musejí prožiti svou dobu vzdoru, musejí si kolikrát hlavu o zeď potlouci, pak teprv přijdou k rozumu. A chceš-li přece v srdce jinochovo zrno hoditi, aby se ujalo, jdi k němu s láskou.

Takový jest náš poměr k Slovákům.

My jsme Slováky zachránili v minulosti. To neřekl toliko Denis, to vidí každý. Námi žijí Slováci v přítomnosti, a budoucnost jejich závisí na nás. To vidí lépe Maďaři než Slováci. Budoucnost zaznamená velký nevděk slovenský k Čechům. Ale to je nevděk nevědomý; děti jsou nevděčny k rodičům, mladší bratři k starším. A přece starší bratr

---

[1]) V této čteme v předmluvě: »Kto sa učí terajšiemu pravopisu slovenskému alebo spisovnej reči vôbec, nech nečíta českých kníh alebo starších slovenských kníh, pokiaľ si neosvojil pravidlá ‚Rukoväti'.« Ať si čtenář sám tuto moudrost zanalysuje. Rukoväť vydalo národní nakladatelské družstvo v Martině.

[2]) Takovýto posměch z české řeči najdeme tu a tam i v jistém národním časopise slovenském.

starati se musí o mladšího, to je povinnost. Pojďme k Slovákům s láskou, jež je shovívavá, trpělivá, odpouštějící. I největší odpůrci kulturní jednotnosti jsou lidé poctivě s národem svým smýšlející. Vyčkejme, oni prohlednou . . .

Vracím se k Czamblovu slovu, že totiž Češi a Slováci jsou dva rozdílné národy.

V listopadu r. 1901 měli jsme slovenský večer v Olomouci. Přišel na něj též zesnulý poslanec Hořica a promluvil ke shromáždění. Má prý nemoc, jež se jmenuje cestování. V uplynulém létě cestoval po Švýcarsku. Přisedl ve vlaku k lidem živě rozprávějícím. Jakou to řečí mluví? Poslouchá, přemítá, ale nerozumí ani slovu. Ani nerozeznává, kterou řečí rozprávějí, zda německy či francouzsky. Konečně se mu zdá, že je to francština a táže se jich po francouzsku, jakou to řečí mluví. Oni mu porozuměli a odpověděli, že jsou Němci a že rozmlouvali německy. »I povzdechl jsem si«, pravil Hořica, »vzpomenuv si na Čechy a Slováky.«

Jistá paní, výborně se v němčině znající, nedávno mi vypravovala, že jedouc do Francie chtěla sobě kdesi v Černém lese porozprávěti s německým lidem, oděným v obzvláštní národní kroj. Lid její spisovné němčině rozuměl, ale ona lidu ani slovíčka. Ničeho se nedověděla. Je známo, že Němec ze Šumavy, mluvící nářečím, velmi těžko se domluví s Němcem z Krkonoš. A přece Němci, rozlehlí po nekonečných prostorách, cítí se jedním národem a mají jednu spisovnou řeč. Nedostačuje jim literární a kulturní jednota a vzájemnost říší, touží i po jednotě státní.

V takovém uvažování teprv pochopíme ono slovanské jinošství nebo dětství. My si se Slováky dobře rozumíme, staletí žili jsme jako jeden národ, žijeme vedle sebe, v jednom státě, a přece . . . Vydali jsme se v posměch celé Evropy: dopustili jsme, aby *úhlavní nepřítel* mezi nás, *bratry*, se vkládal, aby vysoká *maďarská* vláda dala prozkoumati a dokázati, že jsme dva národové; a vyplýtvavše množství duchovních sil na roztržku, přivedli jsme to tak daleko, že Czambel vysokou maďarskou vládu — jednající se Slováky jako se stádem dobytka — prosí, aby se ubohého lidu slovenského — ujala!

Tam jsme to dopracovali, »rozkydaní Slávové«! Vláda maďarská má se Slovákův ujímati, chráníc jich proti Čechům!!

To je konec Czamblovy brošury. A jaký je konec, takový je začátek: leží o dvojí řeči, o dvojím národě. —

Vracím se ještě k procesu v duši své, co ještě přivedlo mě ku přesvědčení, že Slováci přece nejednali dobře založivše si samostatný jazyk spisovný.

Když jsem poznal všecku slovenskou literaturu, poznal jsem, že *národ nemá z čeho žíti*. Poznání strašné! Bielek praví, že slovenská literatura »nedostačí ani na dva mesiace v roku«. Stav tento poznav pocítil jsem, že slovenské literární odloučení byl čin nešťastný. Odtud také vznikla moje usilovná snaha dostati na Slovensko co nejvíce českých knih a časopisův.

A tato činnost buď naším hlavním úkolem v československé vzájemnosti. Nepravím: *pište* česky, nýbrž: *čtěte* česky. O jednotném spisovném jazyku náleží rozhodnouti především Slovákům a je to úkol *budoucnosti*. Rozumné jest konati, co je *možno* a co je možno *hned*.

Na všechen způsob Czamblova brošura přispěla k vyjasnění: ukázala Slovákům cestu k *hrobu*. My půjdeme cestou opačnou, a ta bude dobrá.

[*Hlas. R. 1903., č. 2., str. 53—59.*]

Česko-slovenská národnia jednota.

A cseh-tót nemzetegység multja, jelene és jövője. Közművelődési és politikai tanulmány. Irta **dr. Czambel Samu.** (Minulosť, prítomnosť a budúcnosť česko-slovenskej národnej jednoty. Všeobecne vzdelanostná a politická štúdia. Napísal dr. S. Czambel. Tlačou R. Moškóczi v T. Sv. Martine. 1902.)

Pod týmto názvom vyšla koncom minulého roku nevel'ká brožúra (84 str.), ako opravený odtisk článkov z »Felvidéki Hiradó« va orgánu maďarónskej strany na Slovensku. Pôvodcom brožúry je známy ministeriálny úradník, pestovatel' a znatel' slovenského jazyka, jehož filologické príspevky vychádzaly aj v »Slov. Pohl'adoch« a minulého roku vyšla od neho »Rukoväť spisovného jazyka slovenského« a síce nákladom slovenského spolku knihkupecko-nakladatel'ského v Turč. Sv. Martine. Predtým napísal viac samostatných prác, spadajúcich do oboru slovenskej filologie.

Autor rozdel'uje svoju brožúru na úvod a tri kapitole.

V úvode hovorí, že na obzoru dennej politiky domácej ukazuje sa nový zjav: idea česko-slovenskej národnej jednoty. V Prahe nedávno založená bola: »Československá jednota« pod predsedníctvom prof. Fr. Pastrnka. Soznamuje podrobne s účinkovaním tohoto spolku. Uvádza stručný obsah Kálalovej prednášky v Prahe (1901 v decembri) a spôsob práce na kultúrnom poli česko-slovenskej vzájemnosti. Ale pôvodcu nezajíma na tol'ko program »Jednoty«, ako skôr otázka: »čo nutká Čechov k tomu, aby sa miešali do slovenských vecí, a z čoho čerpajú mravné právo k tomu, aby vlívali do národnostných pomerov uhorských Slovákov?« Na túto otázku dávajú odpoveď sami Česi ústy »Času«, dr. Riegra, Šafárika a Kollára, lebo títo všetci hlásali a hlásajú, že Česi a Slováci tvorili a tvoria jeden jednotný národ.

Žaluje ďalej, že by nebolo tak zle, keby len Česi hlásali túto jednotu národnú, ale horšie je, že táto jednota má mnoho priatel'ov i medzi Slovákmi na Slovensku a uvádza hlavných šíritel'ov a pesto-

vateľov tejto jednoty: »Hlas«, časopis slovenskej mládeže, K. Salvu, »Ľudové Noviny«, »Dennicu«, orgán slovenských žien a Janoškove »Cirkevné Listy«. Pôvodca nechce vraj volať »policajta« na týchto činiteľov, ale len chce dáta sem spadajúce posbierať; ostatok sveruje na maďarskú tlač a povolaných politikov a chce len vzbudiť pozornosť patričných faktorov. (Slová podťahol referent.)

V I. hlave soznamuje nás s pomerom ľudovej reči slovenskej k češtine, poťažne so spisovým jazykom slovenským, ktorý dľa mienky autorovej vyvinul sa z českej reči.

Netrpí pochybnosti, že spisovný jazyk slovenský budí dojem, že je len púhym dialektom češtiny. Slavisti upadajú do tohoto klamu, lebo neznajú jazyka ľudu slovenského. Ale takéto pochopovanie je práve klam a základ k poznaniu slovenčiny je preto nesprávny. Príčiny tohoto klamu vysvetľuje historia. Husiti donesli na Slovensko nielen českú kultúru a pohyb náboženský, ale udomácnili tu i svoj jazyk na úkor slovenčiny. Oni zavedli češtinu nielen do cirkve, ale i do úradov a spoločenského užívania. Po Jiskrovi z Brandýsa prišiel Matej kráľ uhorský, ktorý bol vychovaný v Čechách; po ňom nastúpil na trón Vladislav II. král český; konečne v najväčšej miere upevnila český jazyk na Slovensku reformácia, ktorá ho prijala za bohoslužobný a obradný jazyk. Tak stal sa cteným a váženým český jazyk na Slovensku.

Až koncom XVIII. storočia nastáva obrat vystúpením Bernoláka, ktorý urobil prvý krok k osamostatneniu slovenčiny. Na to vypisuje Czambel viac-menej známe dejiny spisovného jazyka slovenského za Štúra, Hodžu, Hattalu až po naše dni. Autor príkladmi dokazuje, ako prenikla čeština náš spisovný jazyk, hovoriac, že ačpráve gramatikári slovenskí rôznymi dôležitými omedzeniami uzákonili formy slovenského spisovného jazyka, v podstate však predsa len zostal tým, čím ho okolnosti storočí učinily, totiž českým jazykom. Dľa mienky autorovej je tedy spisovný jazyk slovenský úplne počeštený a slovenskí spisovatelia týmto počešteným jazykom píšu pre ľud všetky knihy a časopisy. Ukazuje na príklade: »snadno a rýchle to vykoná pilný hospodár«, že vete tejto rozumie úplne dobre prostý Slovák, ačpráve temer každé slovo je české; slovensky by sa malo povedať: »ľahko a skoro to urobí (nie zpraví?) usilovný gazda«. A z toho príkladu vyvádza, že keby filologovia poznali slovenskú ľudovú reč, nevydávali by ju tak ľahko za dialekt češtiny. Cituje ešte na dôkaz počeštenia pár výrazov (vševedúci = vševediaci, pochválen buď = pochválený buď, kamenár = kameniar atď.) z bežnej mluvy a furtácky vyhľadaný príklad slov z Loosovho slovníka, z písmeny »j«.

Z toho všetkého uzaviera, že »reč Slovákov (tedy nielen spisovný jazyk!) od storočí mení sa v prospech českého jazyka«. Dôkazom tejto premeny je i vylučovanie takých slov z ľudovej mluvy (orsag, orsaczky dom, orsaczke shromaždeni, varmede, se rozbetezil — všetko citované zo Sasinkových »Letopisov«), ktoré ke-

dysi boly bežné, dnes však sa ich viacej neužíva tam, kam vliv češtiny zasiahol.

Slová vyšej uvedené svedčia o značnom vlive maďarčiny na slovenčinu v minulosti, dnes maďarčinu vytláča čeština.

Slovák rozumie i českým slovám: »snadno a rýchle to vykoná pilný hospodár« — lebo slovenčina pojala do seba látku dvoch slovanských jazykov, preto je nesmierne bohatá slovná zásoba slovenčiny.

Ale práve preto, končí autor I. hlavu, »v tom okamihu, v ktorom odkryjeme reč ľudu slovenského v Uhrách, ju grammaticky a lexikálne zpracujeme a na základe výš udaných zásad prísne odlúčime od češtiny, — slovanskí filologovia a etnografovia ztratia základ, aby slovenský ľud považovali za súčiastku českého národa a aby slovenčinu považovali za dialekt češtiny. A v tom okamihu prestane mravné právo Čechov, aby sa miešali do záležitostí Slovákov.«

V II. hlave oboznamuje čitateľa s mienkami mužov, vyslovivších sa o československej národnej jednote a spisovnom jazyku slovenskom. Veci sú to viac-menej známe.

Facit tejto hlavy je tento: mierni činitelia tak na Slovensku, ako v Čechách stoja na základe československej vzájomnosti; sú však i takí spisovatelia (tu i tam), ktorí by chceli silou-mocou znova uviesť český spisovný jazyk na Slovensko. A končí takto: »Česi aj do najnovšej doby forcirujú jednotu so stanoviska národnej sily. Naproti tomu jádro slovenských spisovateľov akoby pudom hnaté pridŕža sa zvláštneho slovenského jazyka, a iste by sa ho ešte lepšie pridŕžalo, keby tiež sám spisovný jazyk slovenský presvedčive svedčil, že slovenčina není českým dialektom, a že slovenský ľud není ethnologicky čiastkou českého národa.«

V poslednej, III. hlave udáva prostriedky, ktorými by bolo možno zdolať československú národnú jednotu. Sú dva:

1. treba prezkúmať slovenskú ľudovú mluvu a postaviť ju proti češtine na Slovensku;

2. treba odstrániť češtinu zo slovenskej cirkve evang. aug. v.

Prezkúmať slovenčinu, je veľmi dôležité. Česi, vraj, nemajú zájmu na tomto prezkúmaní. Prof. Pastrnek, dobrý znateľ slovenských dialektov, pravdepodobne, vraj, pre nedostatok času nevydáva svoje sľúbené dielo; ač toto otálanie budí podozrenie, že došiel k takým výsledkom, ktoré nehovejú českému vlastenectvu, a preto zastavil ďalšie zkúmanie slovenčiny.

A preto práve treba slovenčinu prezkúmať. Autor už napred uvádza, aký bude výsledok toho zkúmania:

1. literárny slovenský jazyk je preto tak blízky češtine, lebo sa z nej vyvinul;

2. ľudový jazyk slovenský ešte dnes sa valne liší od spisovnej reči slovenskej;

3. slovenský ľudový jazyk nielen že není dialektom češtiny, ale pôvodne není ani len výhonkom tej istej vetve slovanského kmeňa, z ktorej sa český jazyk vyvinul. (!!)

Autor soznáva, že pôvodne len z čisto vedeckých pohnútok sa zaoberal so slovenčinou, teraz však **vie a cíti**, že otázka táto je velikej kultúrnej a politickej dôležitosti. A preto je povinnosťou p o v o l a n ý c h p o l i t i k o v, aby sa otázky tejto zaujali.

Aby si nikto nemyslel, že autor strach púšťa na maďarskú vládu, snaží sa dokázať, ako už pokročilo čechisovanie i u prostého ľudu, ktorý, vraj, rád napodobuje reč literárnu, aby sa zdal vzdelanejším. Sú vraj kraje, kde ľud vlivom češtiny resp. literárnej slovenčiny nevyslovuje isté charakteristické pre slovenčinu hlásky, ako je ü = y, ľ = l a pod. A tento čechisujúci process postupuje všade neodolateľnou silou: v mestách, na dedine, v cirkvi a časopisoch. Ako sa tomu zabráni? Nech sa prezkúma slovenčina atď. ako vyšej.

A čo s evang. cirkvou aug. v.? Treba i tu jednoducho vytisnúť češtinu a nahradiť slovenským bohoslužobným jazykom. Ale háčik je v tomto: či týmto činom neposilní sa slovenský jazyk a zároveň politické aspirácie národnostných politikov? I tu autor charakteristicky vec rieši: slovenská biblia, pár slovenských zpevníkov, modlitebných kníh a katechismov netvorí vraj literatúru a na túto novotu treba vraj hľadeť len ako na prechodnú dobu, p o k t o r e j b u d e **veľmi snadno zaviesť maďarčinu miesto slovenčiny!**

Slovenčina by bola dľa mienky dra Czambela výdatným prostriedkom k snadnému naučeniu sa maďarčine! A autor ukazuje na pár príkladoch, ako je slovenčina blízka väzbou maďarčine.

Toto je z hruba obsah Czambelovej brožúry. Kto chce dôkladne poznať mienku jeho, musí ovšem siahnuť po maďarskej brožúre a študovať ju pozorne.

Brožúra je súhrnné vydanie článkov, ktoré asi dlhší čas vychádzaly v Martinskom »Felvidéki Hiradó«-ve. Je zvláštno, že o takýchto článkoch vedela mlčať slovenská tlač a to menovite »Nár. Noviny« a »Slov. Pohľady«, kde pán dr. Czambel kedy-tedy aj príspevky svoje uverejňuje.

Čo súdime o práci dra Czambela?

Mnohí ľudia na Slovensku chovajú úctu k drovi Czambelovi, obdivujú jeho prácu jazykozpytnú, držia ho za úprimného priateľa slovenskej veci, ovšem opatrného pre jeho úradné postavenie. Mnohí hovoria, že p. dr. Czambel má ohromný materiál jazykozpytný hotový a že chce práve touto brožúrkou dostať vládu, aby jeho objemné dielo vydala nákladom svojim. Z tej príčiny omlúvajú p. dra Czambela i pre prítomnú brožúru.

Ale p. dr. Czambel nezaslúži po tejto škandalóznej brožúre žiadnej omluvy. Veď smysel' práce jeho je tento: poneváč sa Slováci pomocou českej kultúry a vzájomnosti stále ešte udržujú a odolávajú náporu maďarisácie, nech vláda zakročí energicky proti všetkému, čo upomína na jednotu československú a vyplieni i posledné zbytky stoletiami utvrdenej národnej jednoty; keď padne sväzok československý, padnú i Slováci do tlamy všetko pohlcujúcej maďarisácie. Pan dr. Czambel vie, kde je naša sila i slabina a posmeľuje nepriateľa nášho, aby len

smele vykonal násilie na slovenskej národnosti. Toho dosiaľ žiaden renegát slovenský nevykonal . . . A ešte ďalej ho vedie k tomu: Aby, vraj, vláda vydala jeho dielo — tak ho [illegible] naši ľudia. Ba čo viac, slovenskými grošmi založený spolok nakladateľský vydal [illegible] jeho »Rukoväť spisovnej reči slovenskej«, o ktorej dr. Czambel na 82. strane takto [illegible]: »Tí, ktorí buď na kancelárii, buď v škole, buď v [illegible] užívajú slovenského jazyka, a od tejto chvíle [illegible] čechisovania a tedy nebudeme **zdokonalovať učenie sa maďarskej reči**, [illegible] slovenského . . .«, kde už učenie slovenskej [illegible]. Tedy p. dr. Czambel [illegible] pomaďarčení Slovákov. [illegible] maďarskej reči [illegible] s maďarčine, [illegible].

Tedy [illegible]. Toho [illegible] p. dr. Czambel [illegible].

Na 70. str. [illegible]

[illegible]

Veď potom do všetko je a bude na svete náhodou! Snáď aj existencia p. dra Czambela! Veď tak by bolo možno nazvať náhodou počiatky kresťanstva, reformáciu a akýkoľvek veľký historický skutok.

Charakteristické je i to pre p. dra Czambela, že sa odvoláva na národnostného referenta »Budapesti Hirlap«-u, kdežto je známo, že tým referentom je sám p. dr. Czambel!

Snaha pôvodcova, byť za každú cenu príjemným služobníkom vlády a dovolávať sa neustále jej zakročenia a jej pomoci, je na vedátora — prinajmenej nedôstojná. Taký »ponížený služobníček« budí v človeku žobráckú útrpnosť.

Keby chcel p. dr. Czambel skutočne osožiť slovenčine, ju posiliť, obživiť a utvrdiť, vtedy by bol musel celkom prirodzene dľa jeho premissií obrátiť sa s obžalobou na predchádzajúce vlády maďarské a s pevným postulátom na Széllovu vládu — aby čím skôr sa postarala o založenie 10—15 stredných škôl, o vrátenie majetku »Matice« neodvislým slovenským mužom, o kathedru slovenčiny na universite, atď. atď. Lebo len tak by bola možnosť pestovať slovenčinu neodvisle od českého vlivu a paralysovať vliv českej kultúry. Toho by vyžadoval názor Czambelov. Ale pán dr. Czambel svojím osamostatnením, svojím »očistením« slovenčiny, spieva jej vlastne pohrabnú pieseň, ako to jasne cítiť na mnohých miestach brožúry. Za takú »čistotu« sa mu podakujeme.

Dr. Czambel objavil aj takúto pravdu: na celom širom Slovensku niet (vraj) živej duše, kto by sa zaujal spravodlivej veci slovenského jazyka, lebo celá intelligencia slovenská i s neodvislými spisovateľmi (dr. Czambel menuje ich: »od maďarskej strany neodvislí«) dali sa do vleku českej kultúry, a jedinými obrancami slovenčiny sú — p. dr. Czambel a vláda.

Charakteristická je mienka pána dra Czambela práve o tých neodvislých spisovateľoch, ktorých sa vraj ani pekné slovo, ani žalár nechytí, — že pánom drom Czambelom vypracovaný jazyk spisovný treba dať skrze nich prijať . . . Jako? Postaviť každému za chrbát policajta s píkou?

* * *

Spisok dra Czambela, celý ako je, svojím duchom, tendenciou a prostriedkami je smutným svedkom spisovateľskej demorálisácie; je plodom ovzdušia peštianskej machliarskej, nepoctivej, nemravnej žurnalistiky.

Pre Slovákov je on v dnešných pomeroch politických a spoločenských pohromou, lebo čisto vedeckú otázku tiahne do bahna dennej veľkohubej šovinistickej politiky a je prvým poplašným znamením k prenasledovaniu slovenských spisovateľov a žurnalistov. Pôvodca hneď za horúca poponáhľal sa rozdať túto svoju prácu v budove parlamentnej najväčším nepriateľom našim.

Krivo postavených dát použili už k interpellácii. A tak ľudom, ktorí sa o vec túto nikdy nezaujímali a otázke tejto nerozumejú, na-

sadil p. dr. Czambel falošné okuliare. Nevolá, vraj, »policajta!«, vskutku však pobúril proti Slovákom všetkých policajtov Uhorskej krajiny. Keby p. dr. Czambel vyšej cenil dobro ľudu slovenského, ako svoje sebecké ciele, nebol by schopný takéhoto literného skutku.

[*Slovanský Přehled*, R. 1903., č. 6., str. 281/282.]

Minule jsem referoval *o knížce dra S. Czambla*. Dnes poznamenávám, jak na ni Slováci odpověděli.

Národnie Noviny a Slovenské Pohľady (Vajanský, Pietor, Škultéty) neodpověděly ani slovem.

Jiří Janoška, redaktor Církevních Listů, vůdce slovenských evangelíků, odpověděl, že on sám mluví a píše jen slovensky, ale v listě svém ponechává spolupracovníkům volnost, ať si píší česky nebo slovensky. V této době prý neradno otázkou tou hýbati. On doufá, že časem, a to způsobem poznenáhlým, přirozeným, slovenčina stane se v církvi evangelické samojediná jazykem bohoslužebným, ale v této době nechť si káže česky (— asi třetina evangelických kněží i kázání koná v jazyku českém —), kdo myslí, že je tak lépe, a nechť káže slovensky, komu je slovenčina vhodnější. Takto vzájemnost československá je Janoškovi milou a vzácnou.

Ľudové Noviny odpověděly třemi úvodníky. Odpověděly rázně a určitě.

Czambel prý, mluvě o »čisté slovenčině«, rozněcuje v krátkozrakých lidech nepravou národní hrdost proti Čechům, pod vábným názvem chce Slováky odtrhnouti od české vzdělanosti, kdežto Slovákům je potřebí rukama nohama české osvěty se držeti. Slovenská literatura nedostačí — praví Bielek ve svém časopise — Slovákovi ani na dva měsíce. Co má Slovák, chtivý vzdělání, dělati? České knize rozumí Slovák jako slovenské. Chce-li Czambel slovenčinu od češtiny očistit, musil by odstranit ze slovenčiny 99% slov, tedy zahubil by slovenskou řeč úplně. »Takéto múdrosti predáva pán doktor pod názvom čistej slovenčiny a na takýto lep majú sadnúť ti zbiednení Slováci.« — »Boh musí zdvihnúť pravicu svoju na toho, kto pod názvom »čistej slovenčiny« stavia nám mostky k čím ľahšiemu pomaďarčeniu, a drahú našu sladkú materčinu ukazuje vláde, jako spôsob, prostriedok, ktorým my máme zmiznúť čím skôr zo sveta!« Odtrhnouti se od Čechův znamenalo by, že bychom vytrhli zpod sebe kořen.

Hlas odpověděl s touž rozhodností. »Pán dr. Czambel nezaslúži po tejto škandalóznej brožúre žiadnej omluvy. Veď smysel' práce jeho je tento: ponevač sa Slováci pomocou českej kultúry a vzájomnosti stále ešte udržujú a odolávajú náporu maďarisácie, nech vláda zakročí energicky proti všetkému, čo upomína na jednotu československú a vyplieni i posledné zbytky storočiami utvrdenej národnej jednoty; keď padne svázok československý, padnú i Slováci do tlamy všetko pohlcu-

júcej maďarisácie. Pán dr. Czambel vie, kde je naša sila i slabina a posmeľuje nepriateľa nášho, aby len smele vykonal násilie na slovenskej národnosti Toho dosiaľ žiaden renegát slovenský nevykonal.« — Dr. Šrobár (redaktor Hlasu) píše, že ani tisíc vlád nezastaví proces: buďto Maďaři úplně vyhubí slovenštinu, buď půjde vývoj dále svým tokem, jak ho historie naznačila. »Spisok dra Czambela, celý ako je, svojim duchom, tendenciou a prostriedkami je smutným svedkom spisovateľskej demoralisácie; je plodom ovzdušia peštianskej machliarskej, nepoctivej, nemravnej žurnalistiky« *K. K.*

[*Ľudové Noviny. R. 1903., č. 20., 22., 23.*]

Dr. Czambel a „samostatná slovenčina."

Od pána dra Samuela *Czambela*, pôvodcu brošúry »Minulosť, prítomnosť a budúcnosť česko-slovenskej národnej jednoty«, dostali sme dopis, ako obranu proti nepriaznivým posudkom jeho spisu. Uverejňujeme dopis a potom naše poznámky.

Dopis dra Czambela.

Veľacteny Pán Redaktor!

Dúfam, že tento list uverejníte vo svojom ct. časopise. Vy ste v posledné časy tak ľúbezný naproti mne, toľko píšete o mne, že s [illegible] na Vašu ochotu.

Veľacteny Pane!

Povedáte vy mne, vy to ako redaktor budete vedeť, ktorý minister uhorský je to, ktorý podplácal ľudí, aby vydávali knižky o slovenčine, a aby slovenčinu grammaticky a lexikálne čistili? I sami ste [illegible] pane, že som ja napísal niektoré dobré spisy slovenské [illegible] *tie* — [illegible]

[illegible] »[illegible] na klinec« na [illegible] k slovenskému [illegible] — [illegible] nepriateľa česko-[illegible] — [illegible]

[illegible] ale moja [illegible] že sa [illegible] musí napísať pokiaľ [illegible] — [illegible]

[illegible] podplatenosti [illegible] plat za svoju [illegible] plat [illegible]

Z toho srovnania vyšlo by na javo nad slnce jasnejšie, že tí, ktorí upodozrievajú moju slovensko-grammatikársku činnosť z nekalých pohnútok, — veľmi ubližujú mojím úradským predstaveným; títo páni sa nikdy nepričiňovali o to, aby zo mňa stvorili »zvrhlé individuum«.

Moje predstavenstvo nikdy sa nemiešalo do mojich jazykovedeckých prác a o nich iba vtedy zvedelo, keď som ich oznámil a predložil, že vyšly. Poneváč som ja členom prekladateľského oddelenia, kde sa žiadajú jazykové známosti a kde literárne pestovanie svojho odboru nemôže sa vo zlé vykladať: moje jazykovedecké spisy prijímaly sa naveky *na známosť*. To bolo *všetko*.

Ráčte dovoliť, aby sa zmienil o svojej maďarskej brožúrke, o ktorej ste už tri články napísali. Na titulnej strane je výslovne poznačené, že je to kultúrna a *politická* úvaha. I ja mám za zebou novinársku a politickú prax; sbieram ju v úrade vyše 20 rokov. Zo svojej praxi viem, že nepredpojatý človek v politickom článku, v politickej reči alebo v politickej brožúre nikdy nekladie váhu na pobočné vyfintenie, na vykrášlenie veci; on kladie váhu jedine a hlavne na *cieľ*.

Posudzovatelia mojej brožúry robili naopak. (Ja tu totiž — s vašim laskavým dovolením — vo všeobecnosti odpovedúvam všetkým napádateľom.) A to je nie spravodlivé.

Cieľom mojej brožúrky bolo získať uhorskú verejnú mienku, ktorá je maďarská, jako aj uhorskú vládu, *aby podporovaly prešťudovanie ľudovej reči slovenskej*.

Posudzovateľom — Slovákom smie ísť tedy iba o to, *či je prešťudovanie reči ľudovej potrebné, a či nie?* Ja som *vládu* vyzval, aby dala prezkúmať reč slovenskú. A tu potom ide o to, *či je hriech dovolávať sa u vlády pomoci pre slovenskú vec?*

To, čo ja chcem urobiť, a k čomu, súc úradníkom, dovolávam sa podpory u vlády, urobiť už chceli predo mnou iní.

Pred rokami počal študovať reč slovenskú prof. *Pastrnek* z Prahy. Keby on bol vykončil tú prácu, do ktorej sa chytil, nechytal by sa teraz do nej ja. Myslím tedy, že som oprávnený spýtať sa toto:

Prečo nikto nenapádal prof. Pastrnka, keď sa chytil do študovania ľudovej reči slovenskej? A prečo mu boli *všetci* Slováci a menovite *všetky* slovenské časopisy po ruke?

Či je hriechom pre mňa to, čo nebolo hriechom pre Pastrnka? Či slovenská verejnosť oprávnená je inými očami hľadeť na mňa, úradníka uhorského štátu, než na prof. Pastrnka, zamestnanca rakúskeho štátu? Či som ja menej ochoty preukázal vo svojich spisoch pre slovenskú reč nežli prof. Pastrnek vo svojich?

Ráčte mi dať na toto odpoveď!

Že som ja vedel nakloniť čiastku verejnej mienky uhorskej pre takú vec, ako je študovanie a očisťovanie slovenčiny, to je samo sebou — nie hriech.

Že mne »Budapesti Hirlap« a iné maďarské časopisy vystavily z príležitosti tej brožúrky vysvedčenia o vlasteneckosti, ani to je samo sebou — nie hriech.

Veď »Ľudové Noviny« samy často prízvukujú bezúhonnosť svojho vlastenectva uhorského, tak i v poslednom článku svojom, tedy v princípe samy uznávajú potrebu toho, že Slováci, chcú-li v Uhrách žiť, musia sa postaviť na stanovisko vlasteneckosti. A prečo to majú za zlé mne, čo u seba prízvukujú? Či mi závidia, že mi neodpierajú vlasteneckosť ani najvlasteneckejšie časopisy napriek tomu, že som napísal niekoľko spisov slovenských? Či mi závidia, že som si to zaslúžil? Ja som nie taký závistlivý, *a tešiť sa budem, keď sa Ľudovým Novinám dostane podobného uznania.*

Nápady, ktoré sa dejú proti mne z príčin vlasteneckosti, — nie sú na miesto.

Či sú škodliví pre Slovákov ľudia, ktorí sa namáhajú slovenský záujem do súhlasu priviesť so záujmami krajinskej politiky?

Či je nebezpečný pre Slovákov človek, ktorý napíše o slovenskej reči knižku majúcu voľný priechod životom? —

A po tomto pristúpim k hlavnému »kameňu úrazu«.

Čarovným prútom, ktorým otvoril som srdcia maďarských novinárov a publicistov pre slovenčinu, bolo to, že som sa zastával úplného osamostatnenia spisovnej reči slovenskej.

Pritom neštítil som sa podotknúť, že je osamostatnená slovenčina výhodnejšia pre interessy maďarského jazyka než čeština. Z takého konštatovania všeobecne známych jazykovedeckých faktov niektorí páni posudzovatelia ohromne veľké konsekvencie odvádzali. Že chcem vraj pomaďarčiť Slovákov . . . Ale, pánovia, rozvážte tú vec: *Slovenčinou pomaďarčiť Slovákov! Aká je to nemožnosť!* Tu ide iba o jaké-také syntaktické obľahčenie učeniu maďarskému jazyku. Je totiž slovenčina syntakticky bližšia maďarčine než čeština . . . Ale to nenie *cieľom* prízvukovaného mnou preštudovania ľudovej reči slovenskej, to je len *pobočným, nahodilým* prajným výsledkom *aj pre maďarčinu.*

Či sa len preto máme zriecť výhod, ktoré nám podává úplné osamostatnenie slovenčiny, že sa tým pobočne a nahodile dostanú jaké-také výhody *aj maďarčine?*

Dľa mojho náhľadu otázka úplného osamostatnenia slovenčiny spisovnej a jej lexikálne i syntaktické očistenie v smysle tom, ako som to bol naznačil v Slov. Pohľadoch z r. 1901. (str. 345—348.) má sa pochopovať *výlučne so stanoviska slovensko-kultúrneho.*

Pohnutý článkami vášho ct. časopisu a článkami pražského »Času« odhodlal som sa vydať obšírny spis pod titulom »Slováci a ich reč«, v ňom ospravedlním svoje počínanie. Ja si ctím náhľady časopisov i vtedy, keď sú proti mne namerené. Náhľady vaše tým viac, lebo vyslovujete to, čo cítite. Po pohnútkach sa nesháňam. Ale to ráčte už napred prijať na známosť, že nádavok z titulu »osamostatnenia slovenčiny« a »odtrhnutia sa od češtiny« *neprijímam na svoj účet.* Ak je v tej veci niekto podplatený »vládou« alebo »Maďarmi«, tak sú podplatení grammatikáři: Bernolák, Ľud. Štúr, Hodža, zpomedzi spisovateľov slovenských Hollý, Sládkovič atď. atď. atď. Oni ukázali cestu k samostatnej slovenčine, oni sa v princípe dávno odtrhli od češtiny a ja

som iba ich skromným Učeníkom, ktorý nezištne vynakladá celý svoj prázdny čas, nakoľko to jeho sily stačia, na zdokonalovanie započatého nimi diela.

Podľa môjho náhľadu mohlo by sa mi vyčítať iba to, že vydajúc svoju maďarskú brožúrku v nepríhodný čas tedy nerozmyslene postavil som na denný poriadok otázku úplného osamostatnenia slovenčiny. Ale z toho spomenutého najbližšieho môjho spisu vyjde dostatočným spôsobom na javo, že je taká výčitka bezzákladná. *Dnes už nemôže byť reči o prenáhlenosti a nerozmyslenosti.*

Ale aj do toho času odpoviem týmto obrazom.

Mládenec zasľúbený bol so svojou najmilejšou za desať rokov. Po desiatich rokoch prehovoril k nemu ktosi z rodiny:

— Počuj, vaše zasľúbenie nemôže trvať do smrti, sobecte sa . . . čas je už ráz.

Do toho zamiešal sa iný z rodiny, nadal tamtomu do nerozmyslivcov a poradil mládencovi:

— Za načo by ste sa sobrali, keď si už toľko rokov prežil v nezákonnom pomere so svojou sľúbenicou, pretlkajte sa tak aj naďalej.

I to je stanovisko, či morálne a užitočné pre obidvoch, to je druhá otázka.

Ale doplním svoj obraz druhým obrazom:

Slovák zasľúbil sa so slovenčinou už pred *sto a niekoľko rokmi.* Konečne po sto a niekoľko rokoch prehovoril k nemu rodák:

Počuj, *tvoje zasľúbenie nemá trvať do smrti.* Tvoja láska, Slováku, k tvojej sľúbenici, k slovenčine, *od sto a niekoľko rokov bez prestania rastie, pre ďalšie skúšky niet tedy potreby, je čas, aby ste sa sobrali a svojím zákonným pomerom i pred svetom i pred sebou utúžali.*

To objaví sa iný rodák a zle nedobre sa osopí na predošlého:

— Ty taký a taký nerozmyslivec, načo by sa mal Slovák sobrať a vstúpiť do stavu zákonného so svojou slovenčinou, s ktorou je *ešte iba sto a niekoľko rokov zasľúbený?*

Na čej strane je nerozmyslenosť?

Na všetky vecné námietky a nápady odpoviem v obšírnom spise »Slováci a ich reč«, v ktorom rozložím, že je všetko samý chaos, čo vieme o poslednom tisícročí Slovákov a ich reči, že je výplyvom z toho všeobecného chaosu i terajšia reč spisovná Slovákov samý chaos, že *je treba z toho chaosu vybrnúť prehĺbením sa princípu o samostatnej slovenčine, a že to umožníme dokonalým preskúmaním reči prostého ľudu slovenského.*

Dúfajúc, že mi tieto riadky, hoc s nimi nesúhlasíte, uverejníte, stávam

v Pešti 19. febr. 1903.

Váš ctiteľ *Dr. S. Czambel.*

* * *

Poznámky na dopis dra Czambela.

I.

Vel'actený pane doktore, samo sebou sa rozumie, že s Vašimi riadky, čo sa ich obsahu týka, nesúhlasíme, ale práve tak rozumie sa samo sebou i to, že ich uverejňujeme. Uverejňujeme ich pre to, že uznávame za novinársku povinnosť, dať miesto i protichôdnym náhl'adom, no a potom i z tej príčiny, že nám Vaše riadky prišly vhod. Keby sme boli chceli v pojednávaní Vašej brošúry pokračovať, zaiste by sme neboli bývali v stave podať proti Vám ťažšej obžaloby, ako Váš ctený dopis.

A teraz, dovol'te, aby sme na Vaše námietky odpovedali.

Čo sa týka úpravy, kde si máte dodatočne vyzdvihnúť podplatky, Vám prostosrdečne uvádzame v známosť, že Vám tej úpravy nedáme. Vy ste v Pešti a v ministerstvách lepšie s pomery obznámený nežli my, jestli sa totiž v tých ministerstvách za práce, podobné Vašej brošúre, podplatky vôbec dávajú; my nevieme o tom, že by sa dávaly; čítame o tom vo Vašom dopise po prvý kráť. A Vy to odkial' viete? Snáď z našich článkov? Tam o podplatkoch za Vašu brošúru nebolo reči.

Že Vám je ťažko, brániť sa proti podozreniu z podplatenosti, to síce l'utujeme, zo srdca l'utujeme musí to boleť — ale pômocť Vám nemôžeme. Ani si to za povinnosť nepokladáme. Nepokladáme pre to, že Vás my z podplatenosti ani v myšlienke, ani vo sne, ani vo dne, ani v noci, ani na mori, ani na suchu, ani za žiadnych okolností neupodozrievame. Ba čo viac: jestli by Vás tým niekdo upodozrieval, spol'ahnite sa na nás, my tomu neuveríme. A silne pochybujeme, že by ste i v páde našej informácie dačo docielil. I tomu radi veríme, že je Váš plat, v pomere ku Vaším schopnosťam, nie skvelý. To nám je ináče v dnešnej hospodárskej depressii nie novinkou. Kde máte človeka, a to štátneho úradníka, ktorý by svetu hlásal, že má skvelý plat?! Ale do toho nás nič. Ani to nám neberie spánok, či Vaši úradní predstavení Vaše literárne plody na známosť prijímajú a či nie. To nám je tým l'ahostajnejšie, že medzi Vašimi predstavenými niet človeka, ktorý by bol kompetentný, o Vašej literárnej činnosti — a o slovenských literárnych a jazykových otázkach vôbec — úsudky vynášať.

Že máte za sebou prax novinársku a politickú, to radi veríme. I my ju máme. A že Vy dl'a tejto Vašej praxi idete za Vaším cieľom, to je Vaša vec. Na každý pád môžte mať ciele také, aké Vám ďaka. Lebo to Vám je také: jeden sliedi za telefonogramy, druhý za spravovatel'nými balóny, tretí za perpetuum mobile, štvrtý zakladá spolky na pálenie mrtvol, lord Chamberlain chodí chlácholiť Búrov, nemecký cisár chce byť filosofom, prečo by dr. Czambel nemohol grammatickým očistením pomocou uhorskej vlády zvel'adiť slovenčinu? Pravda je, professor Pastrnek tiež chcel preštudovať slovenčinu, a boly mu pri tom slovenské časopisy po ruke. A professor Pastrnek sa v čas zbadal, že slovenčinu študovať bez historického ohl'adu na skutočnú úzku súvislosť slovenčiny s češtinou znamená tol'ko, ako hnať sa napríklad za

perpetuum mobile. Preto vzaly jeho štúdie iný smer a preto mu je Slovensko za jeho literárnu činnosť vďačné.

A potom, pane doktore, čo sa prof. Pastrnka a Vás týka, nuž je medzi Vami ten veliký rozdiel, že je Pastrnek hmotne i mravne na všetky strany neodvislý, kdežto Vy ste neodvislý len potiaľ, pokiaľ sa Vaše štúdie v jednom určitom smere nesú. Poviete, že Váš smer a schválenie Vaších úradných predstavených kryjú sa náhodou. To Vám je divné: novší filosofovia náhody vôbec neuznávajú. Všetko, čo na tomto svete je, má svoju príčinu; z ničoho nepovstalo nič, bez vetríka Vám lístie nezašumí, pragmatike a zákonom vývinu, z positívnych príčin plynúcej evolúcii, korí sa Vám celá tvorba. Vy hovoríte, že práve to, čo nás bolí, to »vyfintenie a vykrášlenie« Vašej brošúry, nakoľko to vykrášlenie snahám a rozprestieravosti maďarčiny lichotí, — že je to tiež náhoda. Náhoda je vraj to, že osamostatnená slovenčina, určitými čiarťažami od češtiny oddelená, Vami očistená, bola by — vraj — obľahčením učeniu maďarskému jazyku. Pane doktore, my sme síce nie v Pešti, sme len v Ružomberku, ale natoľko naívni sme predsa nie, že by sme každej fatálnej náhode verili. Napokon Vám je náhodou i to, že Vás po tejto brošúre maďarskí šovinisti za vlastenca uznali? Dovoľte, taký doporučujúci list v Budapesti Hirlape je Slovákom hotovou žalobnou listinou. To je ako ovocie so zakázaného stromu: nejedz ho, lebo na strome je had, ktorý ti jedným studeným objatím — nadiktuje »samostatnú« magyar királyi slovenčinu. My sme Vám tvrdošijní ľudia ohľadom toho vlastenectva: my máme odvahu myslieť o vlastenectve svojou hlavou a nie hlavou Budapesti Hirlapu. Naše vlastenectvo je: áno, áno, a nie, nie; čo nad to je, od zlého je. My sme nie len potiaľ vlastenci, pokiaľ to vlastenectvo len jednej čiastke uhorského národa (terminologia dľa XLIV. zák. čl. z r. 1868.) určité jazykové a národnostné práva žičí, ale sme vlastenci do posledných konsekvencií a chceme, aby i nemaďarského jazyka Uhrovia nachodili vo vlasti svoju otčinu. Budapesti Hirlap a jeho zásadoví druhovia daly vlastenectvu iný význam; a síce význam ten, že politický národ uhorský sa má prerobiť na jednorečový národ maďarský. Veľactený pane! Jestli Vy ráčite byť hrdý na mravné vysvedčenie o vlastenectve so strany tohoto Budapesti Hirlapu, jestli ste spokojný s tým, že Budapesti Hirlap vidí vo Vašej práci užitočný skutok dľa svojho vlastenectva: tak prosíme za odpustenie, že sme o Vašom vlastenectve lepšiu mienku mali.

Nakoľko by Vám v skutku útechu spôsobilo podobné uznanie pre Ľudové Noviny, zdvorile síce, ale veľmi rozhodne sa Vám osvedčujeme, že sa tejto útechy musíte zrieť.

*

Ráčite tvrdiť, že »posudzovateľom — Slovákom smie ísť iba o to, či je preštudovanie reči ľudovej potrebné, a či nie.« Na inom mieste ráčite zvlášť prízvukovať, že je Vaša úvaha i politická. A potom zase sa pýtate: »či je hriech dovolávať sa u vlády pomoci pre slovenskú reč.« A ešte na inom mieste pripomínate, že »otázka úplného osamo-

statnenia slovenčiny . . . má sa pochopovať *výlučne so stanoviska slovensko-kultúrneho.*«

Pane doktore! Nám, a zaiste každému Slovákovi, je to ľahostajné, či Vy slovenčinu idete zkúmať alebo nie, zkúmajte si. My budeme tomu radi, ako sa vôbec každému vedeckému zkúmaniu z tej duše tešíme. Ba i to tvrdíme, že je preštudovanie slovenčiny potrebné, a síce z vedeckých príčin potrebné.

Keď sa Vy však k tomuto štúdiu 1) dovolávate pomoci vlády, 2) keď Vás za Váš úmysel Budapesti Hirlap za vlastenca vyhlásil, 3) keď sám tvrdíte, že Vaša úvaha je i politická, kdežto sa otázka samostatnej slovenčiny — to tiež Vy tvrdíte — má pochopovať výlučne so stanoviska slovensko-kultúrneho — — nuž, pane doktore, sme nútení položiť Vám tieto otázky:

1. Myslíte si, že uhorská vláda prispeje ku rozlúšteniu otázky slovensko-kultúrnej, bez toho, že by pri tom pobočné ciele mala zreteli?

2. Jestli myslíte, že by to vláda nevykonala, prečo ste tú brošúru napísali?

3. Jestli myslíte, že to vláda vykoná bez bočných cieľov politických, prečo je Vaša brošúra i politická?

4. Jestli by vláda pomáhala, ale so zreteľom na bočné ciele politické: jaké sú tie ciele?

Vy na tieto otázky alebo viete odpovedať, alebo neviete odpovedať. Jestli viete, prosím, ráčte šmahom objasniť situáciu, aby na čistote Vaších snáh ani prášku ani za okamžik nelpelo. Jestli neviete, jestli ste pomoci vlády nie istý: ako ste sa mohli opovážiť k vôli neistému cieľu použiť prostriedkov, ktoré Vy síce len »vyfintením a vykrášlením« menujete, ktoré ale svojou povahou na denunciáciu spolku »Česko-slovenskej jednoty v Prahe« upomínajú? Vy sám hovoríte, že cieľom Vaším bolo iné, než tieto bočné — dľa Vás — výzdoby. Boli ste si Vy na čistom s tým, že Vaším vykrášlením pohuckáte šovinistov *na slovenské kultúrne snahy*, ktoré síce sú mimo politiky, ktové ale šovinistom poskytnú materiál na politické prenasledovanie, alebo aspoň biľagovanie práce slovensko-kultúrnej, podujatej z pečlivosti o slovenský ľud, teda práce vlasteneckej?

Vy sa s emphasou obháňate proti výtke, že Vaše dielo je vlastne dielom maďarisačným. Slovenčinou — vraj — maďarčiť nemožno. Ovšem: kultúrne. Vy ale sám hovoríte, že Vaša brošúra je i politická. A uznávate, že samostatná slovenčina znamená rozprestieravosti maďarčiny obľahčenie. A v tej Vašej brošúre zrovna otvárate perspektívu maďarisácii. A tu ráčte vziať na vedomie stanovisko slovenské vôči jakémukoľvek čisteniu, ustáleniu a zdokonáleniu reči: Jazyk toho-ktorého národa je nie vecou pre seba, ale je majetkom ľudu, integrálnou časťou jeho národnosti. Jazyk je nie cieľ, ale je prostriedok styku ľudí medzi sebou. Zdokonalovanie jazyka je teda potrebné a oprávnené len v takom smere, v jakom to jeho minulosť a prítomný stav umožňuje a jako to budúcnosť vyžaduje. Na každý pád musí slúžiť jakékoľvek zdokonálenie, grammatikálne upevnenie tomu cieľu, aby tá reč tým zdokonálením tak vňútorným komplexom ako i na vonok ustálila sa, aby

takto ustálená a upevnená nedobytnou baštou stala sa vlivom cudzím. A maďarčina — ráčte dovoliť — je jazykove a vedecky nám cudzia; v politike sme ako Uhrovia s Maďarmi za jedným stolom, ale rečove sme v osobitnej komôrke. A Vám sa zdá náramne milou náhodou, že slovenčina tak, jako ju Vy chcete osamostatniť, stala by sa syntakticky maďarčine bližšou. Pane doktore, toto ste si neráčili dobre rozmysleť; neobávate sa, že by jazykové rušenie slovenčiny malo za následok politickú nevraživosť vôči výbojne postupujúcej maďarčine? To ste snáď len nechceli?

II.

»Či sú škodliví pre Slovákov ľudia, ktorí sa namáhajú slovenský záujem do súhlasu priviesť so záujmami krajinskej politiky?« — Takto sa spytuje pán dr. Czambel. Pán doktor honosí sa tým, že ho maďarské kruhy politické uznávajú za vlastenca; honosí sa tým, že za samostatnú slovenčinu hľadel získať uhorskú verejnú mienku, »ktorá je maďarská a uhorskú vládu«. U nás je, povedzme si pravdu, nanajvýš neobvyklá vec, hľadeť získať pre veci slovenské verejnú mienku uhorskú, ktorá je — dľa slov pána doktora — maďarská a uhorskú vládu, ktorá je — mimochodom rečeno — tiež maďarská. Neobvyklé je to z tej príčiny, že i uhorská verejná mienka i uhorská vláda slovenské kultúrne záujmy z príčin maďarisačných dôsledne potiera. Slovenskí mužovia, nosiaci slovenské záujmy na srdci s láskou najmenej tak horúcou, ako pán dr. Czambel, uchádzali sa so svojimi žiadosťami vždy k uhorskej vláde. A tá vláda ich žiadosti vždy zavrhovala. Vzhľadom na spoločenské postavenie pána dra Czambela a vzhľadom na náladu vlády musíme si teda objasniť: čo rozumie pán dr. Czambel pod »slovenským záujmom« a čo rozumie pod »záujmami krajinskej politiky«. My politického programu pána dra Czambela neznáme. Poneváč ale o sebe tvrdí, že je vlastencom, musíme predpokladať, že stojí na stanovisku krajinských zákonov. A nakoľko ten súhlas záujmov slovenských so záujmami krajinskej politiky opísaný je v zák. čl. 44. z r. 1868., nemožno mu ten súhlas pojímať ináč, ako len so stanoviska tohoto zákona. V záujme krajinskej politiky ten zákon určil, že po stránke politickej je uhorský národ jednotný, nedeliteľný. V záujme slovenskom ten zákon zabezpečil výučbu vo školách v reči slovenskej. Pripomíname len školstvo, lebo toto sa týka našich záujmov kultúrnych, o nichž pán dr. Czambel hovorí. — Toto je prísna litera zákona.

Jestli je teda pravda, že pán dr. Czambel v záujme tohoto súhlasu pracuje — aby totiž i slovenským záujmom bolo vyhoveno a aby i krajinská politika ujmy neutrpela — pýtame sa: kedy sa pán dr. Czambel pričinil o tento súhlas? Kedy žiadal od vlády, aby sa v školách, kdekoľvek Slováci bývajú, po slovensky vyučovalo? Kedy pozdvihnul slova proti ministerským nariadeniam Wlassicsovým, namereným priamo proti litere a duchu toho zákona? Urobil to vôbec pán dr. Czambel? Jestli áno, prosili by sme o vývod: kedy a s jakým výsledkom? Jestli ale nie: jakým právom tvrdí pán dr. Czambel o sebe,

že sa namáha priviesť slovenský záujem do súhlasu so záujmom krajinskej politiky? Jakým právom? — — Pane doktor! Vaše osvedčenie o tomto udajnom namáhaní sa nezodpovedá pravde; toto Vaše osvedčenie je arrogantné.

Alebo si ráčite žiadať, aby sme ten záujem krajinskej politiky vykladali v tom smysle, ako si ho Vaše vlastenecké kapacity od Budapesti Hirlapu vysvetlujú ...? Takmer prichodíme na túto myšlienku, keďže Vy »očisteniu slovenčiny« taký smer chcete dať, aby sa prístup maďarčiny ku Slovači vo smysle moderno-vlasteneckom (teda maďarisácie) uvolnil. V tomto páde ráčte vziať v laskavú známosť, že sme nie náklonní trpeť hru so slovy. V tomto páde musíme konštatovať, že Vám je pochop vlastenectva, pochop záujmov slovenských a krajinských nie určitý, ale podobný hline, z nejž dľa potreby uformujete raz lákadlo pre Vašu uhorskú verejnú mienku a vládu, druhý raz zase pre verejnosť slovenskú, ktorú s Vašimi temnými snahami cynicky za nosom vodíte. Alebo snáď tú druhú stránku vodíte za nosom?

Tak sa zdá, že Vy v záujme krajinskej politiky vidíte rozprestrenie maďarčiny i na obyvateľstvo jazyka slovenského. Qui bene distinguit, bene docet. Neráčte, pane doktore, napodobňovať tých politikov, ktorý pod záujmom uhorským rozumejú záujem maďarský, lepšie rečeno záujem maďarčenia. Jestli ste Vy dobrým vlastencom, musíte vedeť, že konsolidovaných politických a národnostných pomerov v Uhorsku možno dosiahnuť len na základe všestranného kompromissu, nímž i Maďari postavia hrádzu svojim výbojným tendenciam.

Že ste Vy čarovným prútom otvorili srdcia maďarských novinárov pre slovenčinu? A že tým čarovným prútom bolo osamostatnenie slovenčiny? Nuž, tá slovenčina bola dlhé časy — a snáď i je — samostatná. A tie maďarské srdcia sa predsa neotvorily. Pravda-že! Lebo tým čarovným prútom vo Vašom prípade nebola samostatná slovenská reč, ale tá — ovšem oprávnená — predstava, že týmto spôsobom učiníte slovenčinu prístupnejšou vlivu maďarskej reči, a tak i maďarskej kultúry. A viete, že reč a kultúra sú najvýznamnejšími čiastkami národnosti? A viete, že jestli slovenčine maďarské vlivy národnostné pristupujú, že tým slovenská národnosť trpí? A viete, jako myslí každý roduverný Slovák o svojej národnosti? Tak myslí o nej, že je ona nedotknutel'ná, že v obrane za ňu pôjde až do najkrajnejších krajností! A že nedovolí brať jej meno na darmo a nedovolí ju zneužívať k vôli tomu, aby sa slovenská reč grammatikálnym fixným ideám dra Czambela zaľúbila! Toto, pane doktor, berte na známosť! Každé počínanie, ktoré vo svojích konsekvenciach na naše národnostné imanie siaha, je zvrhlé. A my ho dľa zásluhy budeme honorovať.

Nevidíte Vy, pane doktor, istú frivol'nosť v tom, keď sa odvolávate na jasné príklady Bernoláka, Štúra, Hodžu, Hollého, Sládkoviča atď. atď.? Veď Vy znáte dejiny spisby a kultúry slovenskej Ráčte sa rozpomenúť, jako vznikla samostatná slovenčina pod rukou Bernoláka a pod rukami Štúra, Hodžu atď. — V bernoláčtine javila sa snaha katolíckeho kňazstva, pristúpiť l'udu. Katolíci cítili potrebu toho, aby

vo svojich bojoch protireformačných hovorili s ľudom tak, ako tomu ten ľud najsnadnejšie porozumie: jeho domácou, jeho kuchyňskou rečou, jeho miestnym nárečím. Podkladať Bernolákovi snahy literárne-kulturné — to je mierne rečeno historický omyl. Literáti pozdejšej doby stáli už pred tým »fait accompli«, že na Slovensku vznikla nová reč, a že ona z agitačných spisov náboženských prechodí do verejného života. Toto »fait accompli« s jednej a politické ohľady, demokratický ťah každého ľudového hnutia (aké v štyridsiatych rokoch i u nás bolo) s druhej strany primaly tvorcov slovenčiny k tomu, aby reč ľudu, a síce reč tej čiastky slovenského ľudu, s ktorou sa práve oni stýkali, povzniesli na úroveň kniževnú. Oni jednali z nutnosti okamženia. A jednali tak s tým predpokladaním, že slovenčina bude v Uhorsku na veky rečou krajinsky uznanou, majetkom slovenského ľudu nedotknuteľným. Ale nejednali s tým zámerom, aby sa reč ľudu slovenského syntakticky alebo jakokoľvek ináče priblížila a prístupnejšou stala maďarčine! Pre toto je Vaše odvolávanie sa na tvorcov slovenčiny mierne rečeno frivolné, affektačné a neúprimné. — Ako znateľ slovenskej literatúry musíte znať i to, že tvorcovia slovenčiny v ustanovení vedeckých základov samostatnej slovenčiny dospeli len k úctyhodným pokusom a že samostatná slovenčina bola princípom len do tých čias, kým práve vedecké spracovanie (Hattalovo) neukázalo, že sa medzi slovenčinou a medzi češtinou ani grammatikálne, ani syntaktické, ani fraseologické, ba ani len slovné steny stavať nedajú. Od tohoto okamženia slovenčina ako provisórny princíp padla. Dr. Jozefovi Mil. Hurbanovi nemôže vyčítať pán dr. Czambel, že by v životných záujmoch slovenstva bez rozmysľu bol jednal: a predsa, ani Hurban nedospel ku princípu samostatnej slovenčiny!

III.

Vy, pane doktore, — sám to hovoríte, — máte za sebou politickú prax. Budete vedeť teda i to, z jakých príčin opierajú sa Slováci na české knihy a na české školy. Nakoľko by Vám podstata našej česko-slovenskej vzájomnosti nebola jasná, ráčte počuť. Politika tej vlády, ktorú Vy za príslušnú uznávate, dať očistiť slovenčinu, vyvlastnila všetky kultúrne otázky, ktoré sa Slovákov týkajú; vriadila ich do komplexu otázok politických; slovenské snahy kultúrne potiera práve tak, ako snahy národnostne-politické, ba všeobecne-politické.

Za takýchto okolností, — nechceme-li kultúry prostí ostať, nutno čerpať slovenskému ľudu z prameňov, ktoré jeho povahe, jeho reči a jeho potrebám najlepšie zodpovedajú. Kultúra maďarská je nie natoľko samorostlá a nie natoľko vyvinutá, ani nemá tak priaznivých podmienok vývinu, že by sme ju napriek jej cudzosti prijímať mohli. A na koľko si i svoju národnosť brániť chceme, a to zaiste chceme a budeme — prichodí nám proti nej odmietavé stanovisko zaujímať. Naproti tomu našim záujmom čiste kultúrnym a potom i národnostne-kultúrnym česká kniha a česká škola zodpovedá. A ponevač je po-

vznesenie ľudu kultúrne bez politických neprístojností práca vlastenecká, trváme na stanovisku česko-slovenskej kultúrnej vzájomnosti. Vy ráčite narážať na češtinu, ako na spisovný jazyk slovenský. Kde ste Vy počuli hlásať taký program, ktorý by Slovákom češtinu za spisovný jazyk chcel natisnúť? Na Slovensku ho nehlása nikto; ani by ho nikto neprijal; my by sme sa prví proti nemu ozvali. »Česko-slovenská jednota v Prahe« ho zrovna zavrhuje. Na stanovisku jednotnej spisovnej reči stojí len malý zlomok národovcov moravských, ktorí sa nevedia povzniesť nad formu, kdežto každému priateľovi a umnému pracovníkovi česko-slovenskej vzájomnosti neide o iné, jako o to, aby Čechom a Slovákom jednotný bol kultúrny ideál a jednaký bol duch. O formu, o reč neide. Táto beztak podrobená je nevypočitateľným prípadnosťam vývinu. Reč nemožno robiť, ani nadekretovať, ani odhlasovať: ona je výkonom prirodzeného rozvoju.

Práve pre tento bočný zástoj reči je nám docela ľahostajné, či Vy slovenčinu idete zkúmať a čo vyzkúmate. Tým rozhodnejšie protestujeme proti tomu, aby ste Vy, k vôli Vašemu cieľu, účinkovaniu a snahám česko-slovenskej vzájomnosti podkladal zámery, ktoré sa vo Vašej brošúre v menej vlasteneckom svetle objavujú, nežli snahy iné, na príklad Vaše. A vyprosíme si to, aby ste nenávisť maďarskej verejnej mienky a vlády používali proti kultúrnym snahám česko-slovenským: toto je denuncovanie. Jestli by ste sa takejto taktiky držali, museli by sme pochybovať, že Vám v skutku ide o kultúrny záujem, ktorý ste predsa tak snadno ochotný denuncovať, jakmile sa on nejaví dľa pracovného programu Vašeho, ale dľa receptu iného. A podobne si vyprosujeme a jako arroganciu zavrhujeme Vaše pokusy, stávať sa po bok ľuďom slovenským, ktorí neuznávajú za prístojné odôvodňovať svoje kultúrne snahy o b ľ a h č e n í m m a ď a r i s á c i e.

*

Na konci Vašeho dopisu ráčili ste šibnúť do ríše metaphor a allegorických obrázkov. Nemožno Vám mať za zlé, že po suchom rozjímaní o vlasteneckej samostatnej slovenčine nadišly Vás preludy z ríše romantiky, ale, pane doktore, Vy ste nespravedlivý a dal ste sa romantike zachvátiť. Vy nezasnubujete Slováka so slovenčinou, ale s — V a š o u slovenčinou. A tá Vaša slovenčina, vymeraná cirkľom a ohraničená pedantnými línajami, je ako suchá dojka... A s touto Vy chcete Slováka zasnúbiť... Ostatne dobre. Vy ste párik aspoň vo Vašom dopise sviedol dovedna a hral ste zástoj toho dobrého báčika z veselohier Francúza Dumas fils, ktorý tam tiež sliedi za pármi, snuje ľúbostné siete, uzlí, pletie, až sa ubohé obete octnú vo svätku ružovej retaze. Lenže ten dobrý báčik v tých veselohrách sa korí básnickému prisluhovaniu pravdy: keď je párik spolu, on situácii porozumie a z očí mladých umne vyčíta: tvoja úloha je teraz u konca, ráč nás nehať medzi štyrmi očima a ráč teraz odstúpiť. A Vám, pane doktore, treba odstúpiť tým skôr, že máte na svedomí mladé šťastie ubohého mladoženicha. Nech si ju len pozre, tú nevestu! Veď, pane doktore, Vy ste mu dali mladuchu na škandál! Ona — tak sa zdá — je umele na-

rovnaná v orthopedických ústavoch! Ona škúli jedným okom na pravo a n a h o r, druhým na ľavo a n a d o l! Ona má tvár naličenú, zuby falošné — — — ona trpí na suchotiny! V jej žilách nekoluje krev, ale pätikostolské padelané víno!

— — No nenie tomu tak zle. Vy ste sa vo Vašej metaphore prerátal. Vy ste vo Vašom obraze ustanovil perversný pomer, o jakom my na Slovensku ani nechýchavame! Veď je Slovák so svojou slovenčinou už dávno sosobášený! Od tých čias, čo si bratia Slovák a Čech svoje vlastné, samostatné ohniská založili! Lenže tá naša slovenčina — darmo, ženská slabosť — podliehala móde. My chceme, aby ona smýšľaním a duchom svojim neprerušila rodinný svätzok so švagrom a so švagrinou v Čechách. Chceme, aby ku svojim príbuzným duševne tesno primkla sa. A Vy — čo chcete Vy? Vy chcete, aby móde podliehala tak ďaleko, že by sa maďarským šujtášom zdobila, ba čo viac, Vy chcete, aby sa stala — Maďarovi prístupnou. Ej, pane doktore, hands off, nám je náš cudný rodinný život nadovšetko! Alebo si Vy myslíte, že u nás panujú — civilné sobáše? Vidíte, my, dve domácnosti, česká a slovenská, máme rovnaké zdedené zvyky v rodinách a obyčaje. Veď sme jednej matere synovia. I Češka blúdi po módach — Vy chcete aby i Slovenka tak blúdila? — Quod non! To nie! Vzájomnosť česko-slovenská práve chce, aby tieto dve domácnosti dľa jednakého božieho príkazu žily. Či sa medzi sebou s »ř« alebo s »r« shovárajú, to na rodinné šťastie dosahu nemá. Ale maďarské z á l e t y vyprosujeme si raz na vždy.

*

Odvolávate sa ešte na chaos, z nehož Vy prehlbením princípu o samostatnej slovenčine chcete vybrdnúť. Ten chaos ovšem je; i vybrdnúť z neho treba. A verte, my sme už na ceste vybrdnutia. My sa podrobujeme z á k o n o m p r i r o d z e n é h o v ý v i n u. Sám hovoríte vo Vašej brošúre, že náš vývin nesie sa smerom českým. Ano: lebo uhorská vláda už celých štyridsať rokov hatí vývin slovenčiny vo smere neodvislom. Zdravý ľud slovenský základy kultúry má. Je to bujné stromovie, ktoré napriek umelej nákaze maďarisačnej zdravé ženie výhonky — — a keď to stromovia Češi ošetrujú, — inu, Čechom bude kvitnúť.

Vy t e r a z chcete vybrdnúť z chaosu ošetrovaním samostatnej slovenčiny? — A jestli už teraz, keď jej vývin iný smer vzal, bude už pozde? A jestli Vy ten chaos Vašim »čistením« ešte väčšmi popletiete? A jestli sa potom najdú ľudia, ktorí ten gordický uzol jedným šmahom a českým mečom budú chcieť rozťať? Ako vidíte, to je dvojostrá zbraň, to Vaše čistenie. Nechajte Vy slovenčine jej vývin nedotknutý. Proti tomuto vývinu darmo bude čistiť sto Czambelov a darmo bude tým sto Czambelovcom pomáhať sto uhorských vlád. Slovenčina zo svojho chaosu s a m a v y b r d n e. A nakoľko Vy takými čarovnými prútmi narábate, ktorými ste srdcia našich politických nepriateľov otvoril: buďte ubezpečený, takým prútom n a š e s r d c i a neotvoríte. Prútom v takýchto pádoch — iný úkol pripadne.

[*Hlas Národa. R. 1903., č. 57.*]

Čechové a Slováci. Dr. Samuel Czambel, autor známé brožury »Minulost, přítomnost a budoucnost česko-slovenské národní jednoty«, ohražuje se v »L'ud. Novinách«, že by pracoval proti Slovákům za peníze maďarské vlády. Při tom se tento podezřelý »filolog«, jenž pěstuje filologii k politickým úvahám (sám přiznává, že jeho brožura má ráz studie kulturně-politické), odvolává na prof. Pastrnka. Ten prý také studoval slovenštinu a nikdo ho prý nenapadal. Dr. Czambel zapomíná, že prof. Pastrnek neslouží maďarské vládě.

Redakce »L'ud. Novin« velmi trefně v odpověď na dopis Czambelův vyžaduje si od dra Czambela odpověď na tyto otázky:

»1. Myslíte si, že uhorská vláda prispeje ku rozlúšteniu otázky slovensko-kultúrnej, bez toho, že by pri tom pobočné ciele mala na zreteli? 2. Jestli myslíte, že by to vláda nevykonala, prečo ste tú brošúru napísali? 3. Jestli myslíte, že to vláda vykoná bez bočných cieľov politických, prečo je Vaša brošúra i politická? 4. Jestli by vláda pomáhala, ale so zreteľom na bočné ciele politické: jaké sú tie ciele?«

Načež dodává: »Vy na tieto otázky alebo viete odpovedať, alebo neviete odpovedať. Jestli viete, prosím ráčte šmahom objasniť situáciu, aby na čistote Vašich snáh ani prášku ani za okamžik nelpelo. Jestli neviete, jestli ste pomoci vlády nie istý: akc ste sa mohli opovážiť k vôli neistému cieľu použiť prostriedkov, ktoré Vy síce len »vyfintením a vykrášlením« menujete, ktoré ale svojou povahou na denunciáciu spolku »Česko-slovenskej jednoty v Prahe« upomínajú? Vy sám hovoríte, že cieľom Vaším bolo iné, než tieto bočné — dľa Vás — výzdoby. Boli ste si Vy na čistom s tým, že Vaším vykrášlením pohuckáte šovinistov *na slovenské kultúrne snahy*, ktoré síce sú mimo politiky, ktoré ale šovinistom poskytnú materiál na politické prenasledovanie alebo aspoň bil'agovanie práce slovensko-kultúrnej, podujatej z pečlivosti o slovenský ľud, teda práce vlasteneckej?« —

I my čekáme s »L'ud. Nov.« na odpověď dra Czambela.

[*Slovenské Pohľady. R. 1903., č. 3., str. 181—184.*]

Proti slovenčine. V Ružomberku vychodiace *L'udové Noviny*, ktoré vstúpily do služby elementov z Moravy a Čiech intrigujúcich proti slovenčine, píšu mnoho o maďarskej brošúre dr. S. Czambela: *A cseh-tót nemzetegység multja, jelene és jövője* (Minulosť, prítomnosť a budúcnosť česko-slovenskej národnej jednoty). Brošúra prišla im vhod i preto, že my, v martinských vydaniach, mlčali sme o nej. Zprvu pri tých článkoch L'udových Novín nám bolo temer len smiešno. (Pisateľ z neopatrnosti dostal sa do smiešneho položenia: on *počul hlas* (čítal totiž brošúru), *ale nevedel, čí to hlas*. S 22. číslom tých novín vec jednako prestala nám byť smiešnou. Tam čítame toto:

»V bernoláčtine javila sa snaha katolíckeho kňazstva pristúpiť ľudu. Katolíci cítili potrebu toho, aby vo svojich bojoch protireformačných hovorili s ľudom tak, ako tomu ten ľud najsnadnejšie porozumie: jeho domácou, jeho kuchyňskou rečou, jeho miestnym nárečím. Podkladať Bernolákovi snahy literárne-kulturné — to je mierne rečeno historický omyl. Literáti pozdejšej doby stáli už pred tým fait accompli, že na Slovensku vznikla nová (!!) reč a že ona z agitačných spisov náboženských prechodí do verejného života. Toto fait accompli s jednej a politické ohľady, demokratický ťah každého ľudového hnutia (aké v štyridsiatych rokoch i u nás bolo) s druhej strany primaly tvorcov (!!) slovenčiny k tomu, aby reč ľudu, a síce reč tej čiastky slovenského ľudu, s ktorou sa práve oni stýkali, povzniesli na úroveň kniževnú. Oni jednali[1]) z nutnosti okamženia . . . Ako znateľ slovenskej literatúry musíte znať i to, že tvorcovia slovenčiny v ustanovení vedeckých základov samostatnej slovenčiny dospeli len k úctyhodným pokusom a že samostatná slovenčina bola principom len do tých čias, kým práve vedecké spracovanie (Hattalovo) neukázalo, že sa medzi slovenčinou a medzi češtinou ani grammatikálné, ani syntaktické, ani fraseologické, ba ani len slovné steny stavať nedajú. Od tohoto okamženia slovenčina ako provisórny princip padla.« Ani vraj J. M. Hurban nedospel ku principu samostatnej slovenčiny.

Veľmi opovážlivé namierenie; zmierňuje ho len konfúsnosť spôsobu. Takto postaviť sa zlí ľudia opovážia sa len proti svojmu. (Proti nesvojmu totiž nešlo by to beztrestne.) *Podkladať* vraj Bernolákovi snahy literárne kultúrné je, najmenej rečeno, historický omyl. Ako by literatúra protireformačných bojov bola vyšla z Bernoláka. (Zakuklený písateľ Ľudových Novín, tak sa zdá, mal informátora, ale takého, ktorému nejde o pravdu.) Veď Bernolák, ako každý vie, predstavuje potvrdenie, sankciu, kodifikáciu toho, čo pred ním už vyše sto rokov bolo. A potom: v šľapajach Bernolákových zjavil sa Hollý so svojimi selankami, *Svätoplukom*, *Cyrillo-Metodiadou*, *Slávom* pomýlený a svedený Slováčik z Ľudových Novín ani v tom čine neuzná ani len snahy literárno-kultúrnej?! Alebo že bernolákovská slovenčina za Štúra »z agitačných spisov náboženských prechodila do verejného života«. Ako by Štúra delilo od Pázmányovej a celej protireformačnej doby len nejakých 10—20 rokov! No vrcholom tejto mrzkej nepravdy je, že Štúrovci »povzniesli na úroveň kniževnú reč tej čiastky slovenského ľudu, s ktorou sa práve oni stýkali«. Teda stredná slovenčina v literatúre, táto radosť našej duše, je dielom len náhody. Aké nesvedomité bláznenie! Uvedenie strednej slovenčiny do literatúry spojuje sa s menom Štúra, Hurbana, Hodžu, a tí »stýkali sa« s touto rečou? Z nich prvý bol trenčiansky rodák, druhý žil na severnom, teda k Morave blízkom kraji Nitrianskej stolice, na Brezovej a v Hlbokom — len Hodža bol narodený i žil na území strednej slovenčiny. Ale ako Štúrovci mohli neprísť na strednú slovenčinu? Predsa už Matej Bél (1746) ukazoval, že pravá slovenčina je v úžitku v krajoch od Čechov,

[1]) Slovák *jedná* voly a koňa — keď ich kupuje.

Moravanov, Poliakov a Maďarov oddialených, a Šafárik, rodák z krajného Gemera, keď roku 1823 radil sa s Kollárom, *ako* by bolo písať pre Slovákov, tiež prišiel na to, že »by se ohled zvláště na ty Slováky bráti měl, kteří i Čechů a Moravanů, i Poláků a Rusňáků jednako vzdáleni jsou«. Stredná slovenčina u nás nie náhodou, ale preto bola uvedená do literatúry, že ona má plnosť známok, charakterisujúcich slovenský jazyk.

Na čom my stojíme, čo nás udržuje, spojuje, Ľudové Noviny to chcú cele pochovať, keď píšu, že »samostatná slovenčina bola princípom len do tých čias, kým práve vedecké spracovanie (Hattalovo) neukázalo, že sa medzi slovenčinou a češtinou ani grammatikálné, ani syntaktické, ani fraseologické, ba ani len slovné steny stavať nedajú. Od tohoto okamženia slovenčina ako provisórny princip padla.« Slovenské snahy a s nimi slovenčina boly už neraz oklebetené, zlými ľuďmi napadnuté, ale takýmto mrzkým spôsobom ešte ani raz. Slovenčina, žijúca na dôležitom punkte slovanského sveta, pre neprajné okolnosti stala sa predsa pastorčaťom medzi slovanskými jazykmi, je podnes cele nepreštudovaná, tak že ani nevie sa, čo všetko skrýva v sebe: no svedený Slováčik (P. Kompiš, ktorému ona dáva chleba!) má hotovú mienku o nej a opovážlive povie, že už Hattalovou mluvnicou dokázalo sa, že nemá oprávnenia, aby písomne bola užívaná. Jeho reči o tých grammatických a iných stenách ani nepatria k veci. V Slov. Pohľ. i nedávno bol citovaný súd prof. Jagića, že »nicht die Sprachverwandtschaftsgrade fallen bei der Gründung einer selbständig sein wollenden Literatur in erster Linie in die Wagschale, sondern die Machtverhältnisse, politische und religiöse Beziehungen und die gegenseitige Anziehung oder Abneigung.«[1]) Ešte i Havlíček, práve v našej otázke, bol napísal: »V takových záležitostech rozhodují více cit, pak *osudy samé* . . .«[2]) Ale aj ináče, i bez Machtverhältnisse, bez politických pomerov a osudov našich, sú to liché reči o tom nejestvovaní grammatických stien. Pisateľ v Ľud. Nov. potreboval len otvoriť Gebauerovu Mluvnicu Českú (I, 1895), bol by mohol vidieť bezmála na každej strane, že je podvedený, že česká grammatika nie je taká totožná s grammatikou slovenskou. (Ani len české pravidlo o pohybnom *e* nemá plnej platnosti pre slovenčinu.)

Kto je nie slepý, vidí, v čom sme my Slováci. Pochopí, že bez slovenčiny boli by sme ako rozviazaný snop. A v Čechách i na Morave v takéto časy (pod titulom, že idú nám pomáhať) nemajú nič pilnejšieho, ako hýbať otázku slovenského spisovného jazyka a podkopávať slovenčinu. Za slovenský jazyk a slovenskú národnosť my vydávame svedectvo pred maďarskými súdmi a po žalároch: a proti nám, takýmto otvoreným, pod zámienkou česko-slovenskej vzájomnosti v Olomúci za $1^1/_2$ roka vydávali noviny so pseudonymným redaktorom. V celej českej publicistike nenašiel sa človek, ktorý by sa bol ozval aspoň

[1]) Archiv für slav. Philologie XIX, str. 277.

[2]) Slovan 1850, máj—červenec, str 679.

proti tomuto nepeknému spôsobu. Teraz ten pseudonym brojí proti nám v novom orgáne (»Česko-slovenská Vzájemnost«) a rozpráva (február 1903, čís. 1., str. 3.), že v poslednom čase oni usilovali sa »získati některé ze stávajících časopisů slovenských«. Ale »čeští mecenáši na to nechtěli nic dáti. I sbírku jsme podnikli, ale bez úspěchů . . . A hle, mimo nadání naše přání mohou býti dnes ne-li cele, aspoň v částce splněna. Dnešního dne je taková konstelace poměrů na Slovensku, že jen trochu štěstí míti a učiníme mohutný krok ku předu, k dosažení národní jednoty; při nejmenším nakloniti *si můžeme pro svůj směr jedny z nejlepších novin slovenských.* Kéž by se nám jen podařilo Čechy pro věc nadchnouti, kéž by jen, jak se říká, naši lidé vzali rozum do hrsti a kapsu otevřeli.«

Viac vari netreba vysvietiť. Tak zväčšily sa Ľudové Noviny na troje čísel týždenne, tak začaly písať proti slovenčine . . . Veď stránky dávajú peniaze na svoje orgány, vydržiavajú si noviny, ako na pr. otec vydržiava svojho syna; v boji postavení prijímajú pomoc od svojich, ktorí sú s nimi jedného ducha, jedného smeru: ale kde vyžaduje sa pri tom premena presvedčenia, to je na jednej strane podkúpenie, na druhej zapredanie, zrada

Naše poctivé, úprimné reči nachodia u bratov Čechov samé hluché uši. V Slov. Pohľadoch (1902, str. 125.) a v Národných Novinách len nedávno vysvetľovali sme, čo značia pre nás v tejto veci Jagićom ukázané politické pomery, politická hranica, naše prináležanie k druhému štátu a vôbec pomery moci (Machtverhältnisse); hovorili sme, že české školy u nás sú nemožné a tak my česky písať nemôžeme vedieť; odvolávali sme sa i na poučný príklad, na Halič, kde čistý ruský jazyk v literatúre, aký majú ho v Rusku, je nemožný, hoc aká veľká je sláva ruskej literatúry, hoc aká veľká spojujúca sila ich spoločného písma, cyrillice, hoc aké veľké závažie Ruska ako štátu. A výsledok, prijatie nášho výkladu v Čechách? Kálal napísal v *Osvěte* (1903, č. 3, str. 201.): »My si se Slováky dobře rozumíme staletí žili jsme jako jeden národ, žijeme vedle sebe, v jednom státě«. . . bol by vraj posmech pustiť »mezi nás úhlavního nepřítele«. *Žijeme v jednom státě!* Tak tára sa do sveta vtedy, keď českým novinám odoberá sa právo poštového dovážania do Uhorska, keď tu vláda zdráha sa dať povolenie veľkému, potrebnému priemyselnému závodu *preto*, že je založený s pomocou českého kapitálu. — —*)

Na Czambela naši Launerovci v Ľud. Novinách vrhli sa preto, aby dokázali svojim patronom, že vedia, načo sú najatí. My nevideli

*) Ale p. Škultéty připustí, že žijeme *v nerozlučném mocnářství*, pod společným panovnickým rodem, tedy v jedné monarchii, a že tudíž žádné politické »Machtverhältnisse« nestojí v cestě *kulturní jednotě* Slováků s Čechy. — Bylo již řečeno, jaké »Machtverhältnisse« rozhodují u Slováků, že ne jen převaha Maďarů a co s ní souvisí, nýbrž vše »co hatí Slováky«. Ano, »národný karakter a naturel, špeciálne ‚čačky' — grammatické, konfessijné, výtečníčkarské« atd. — to jsou u Slováků »Machtverhältnisse« nejtěžšího kalibru! — Pozn. překl.

sme nijakej príčiny písať proti tej maďarskej brošúre.[1]) Mali sme písať proti jej pôvodcovi preto, že chce mať čistý, rýdzi slovenský jazyk? Alebo, že by mu chcel vykonať podporu tam, kde jej nemá? Že tu »v politike« ide priďaleko, to je jeho vec, dr. Czambel stál vždy tak osobitne, že my nemáme práva starať sa do neho.[2]) Keby bola bývala potreba vystúpiť proti nemu s našej strany, uisťujeme každého, že by sa to bolo stalo. Z nepoctivosti, ani z chabosti u nás povinnosť ešte nebola zanedbaná. Slovenské záujmy veru nie tí budú brániť, ktorí zapredávajú slovenský jazyk. Už z minulosti máme dôkazy, že v ťažkých chvíľach z odporníkov slovenčiny nebolo nikoho medzi obrancami národnej veci. »Všickni ti — možno čítať o roku 1848—49 v Havlíčkovom *Slovane* — kteří v čas hádek o slovenčinu nejzlostnější huby na Slovensku otvírali, kteří proti Štúrovi a jiným nejukrutněji vystupovali, na ty, jenž se k slovenčině přiznali, nejhnusnější hany a potupy kydali, kteří těchto za odrodilce, za zrádce národa vyhlásili, že ti, pravím: když přišlo k lámání chleba, sami všech těchto těžkých hříchů se dopustili, zradivše národ a dajíce se do klientely Košutovy slovem i skutkem.« (1850, máj—červenec, str. 675.)

Na nás, ktorí ideme v šľapajach Hollého a Štúrovcov, v Slovanstve nikto nebude mať príčiny žalovať sa; my nezradíme nič z toho, čo je drahé Slovanstvu. Len bratia Česi keby chceli lepšie rozumieť naše položenie. U nich keby vážnejší, rozhľadenejší, taktičnejší ľudia miešali sa do slovenskej otázky. Veď my už bojíme sa otvoriť české noviny a časopis — také veci písavajú sa v nich o Slovákoch. Keby lepšie rozumeli naše položenie, veru neusilovali by sa robiť zradcov slovenčiny. *J. Šk.*

---

[1]) V *Osvěte* Kálal napísal, že časť brošúry o osamostatnení slovenčiny po slovensky uverejnily i Slovenské Pohľady. To je taká pravda, ako všetko ostatné, čo tento »znalec slovenských věcí« popíše o nás. Brošúra pôvodne vyšla v novinách »Felvidéki Hiradó« v druhej polovici roku 1902, a v Slov. Pohľadoch z pera dr. S. Czambela nebolo ani litery od roku 1901.*)

[2]) V pražskom *Zvone* (1903, č. 19.) ozval sa čitateľ, stopujúci »dosti dlouho literaturu slovenskou«, ale vo veci tej nenašiel pre nás ničoho nebezpečného ani ten. Zostane vraj všetko pri starom, t. j. pri českom vlive v slovenskej vzdelanosti. »Leda že by dr. Czambel a jeho protektoři Slovákům vymohli samostatné slovenské školy od nejnižších po nejvyšší, úřady, samosprávu, zkrátka volný, samostatný život kulturní — pak by se jejich záměr snad podařil a pak bychom společenství se Slováky snadněji oželeli, poněvadž by byli zachráněni *aspoň sobě a tím i Slovanstvu*. Ale jak pešťské pány známe — takových záměrů oni nemají. Zůstane tedy asi . . . při starém . . .«

*) Ale p. Škultéty darmo se vytáčí, neboť to je tu vedlejší, kde a kdy vyšla Czambelova brožura a od kdy *ne*bylo ve Slov Pohľadech z péra Czambelova ani litery; tu padá na váhu, že dopisovateté *Zvonu* a *Osvěty* uvedše, že »část protičeských, slovenštinu osamostatňovacích a očišťovacích vývodů z Czambelovy brožury původně po slovensku uveřejnily i Slov. Pohľady«, — *mèli pravdu!* Není tu místa ku provádění důkazu; kdo se o tom přesvědčiti chceš, srovnej obsah Czambelovy brožury s obsahem Czambelových článků uveřejněných ve Slov. Pohľadech z r. 1901., č. 6—12.! Pozn. překl.

[*L'udové Noviny. R. 1903., č. 29.*]

Osvedčenie.*)

V tohoročnom 3. čísle »Slovenských Pohľadov« v rubrike »Literatúra a umenie« v článku »Proti slovenčine« J. Šk. (Jozef Škultéty) polemisuje s článkami »Ľud. Novín«, namerenými proti známej maďarskej brošúre p. dr. S. Czambela a domnievajúc sa, že oné články písal som ja, — mimo samej polemie nešetrne ma napáda, menujúc ma »svedeným Slováčikom«, »ktorému (slovenčina) chleba dáva«, ktorý »opovážlive povie«, spomína »našich Launerovcov v Ľudových Novinách« že »vedia, na čo sú najatí«. Že »takto postaviť sa zlí ľudia opovážia sa len proti svojmu« atď. a aby nebolo pochybné, koho pod pseudonymom »Ľudových Novín« myslí, dokladá na jednom mieste, že ten svedený Slováčik som ja: P. Kompiš.

Poneváč som ja otázne články nepísal, tento u nás neslýchaný spôsob polemie urazil ma do hĺbky duše. Bez meškania poslal som do »Národných Novín«, v ktorých je Škultéty členom redakcie, nasledovné osvedčenie: »Osvedčujem sa, že ja do »Ľudových Novín« o československej vzájomnosti ani o dr. Czambelovej brošúre a čo s tým súvisí nepísal som ani jednej jedinej litierky a tak všetky vývody a mienka »Slovenských Pohľadov« — nakoľko týka sa mojej osoby — zakladajú sa na lži.«

Avšak ct. redakcia »Národných Novín« nevedela sa v záujme nestrannícťva premôcť a uverejniť osvedčenie doslovne, ale bez môjho vedomia premenila ostrejší výraz »zakladajú sa na lži« na tupý »zakladajú sa na omyle« a tak ho uverejnila.

Som kresťan, modlievam sa »ako i my odpúšťame naším vinníkom«; a som o mnoho silnejším pánom svojich vášní, než p. Škultéty a preto čo sa mňa ako mňa týka, vedel i vládal by som celú vec bez ďalšieho slova zabudnúť a odpustiť. Ale neide tu tak o mňa osobne ako o verejnú mravnosť, ktorá spomenutým nápadom bola porušená.

Lebo hľa, stal sa tu zriedkavý pád, že parom vie čím rozzúrený človek vrhnul sa na nevinného a vláči ho verejne v blate. Z omylu? Nie, veď ho schválne pomenoval plným menom. Nuž ale keď dakto strieľa, má aspoň pozor dať, aby netrafil takého, do koho strieľať nechce. Či redaktor Škultéty dal taký pozor, či zpýtal sa ma alebo dal sa zpýtať, či som články ja písal? Nie. On opovážil sa napadnúť ma bez všetkého základu, bez všetkej pravdepodobnosti: že som ja pôvodcom tých článkov. Jestli je redaktor »Slov. Pohľ.« znateľ v dennej spisbe slovenskej, mohol vedeť, že odo mňa nikdy ničoho nečítal, čo by týkalo sa rečových otázok, že sa tedy pravdepodobne písaním podobných vecí ani nezaoberám. — No on vzdor tej neistote pôvodcu, začne mi nadávať. Nuž či je to nie fumigovanie verejnej mravnosti? Keď si kto myslí asi: čert vie, či je to on, ale ja ho napadnem?!

*) Verejná hovorňa. (Za obsah redakcia nezodpovedá.)

A či je to tol'ká nesmierna namyslenosť literáta, že si dovol'uje o domnele malých l'uďoch urážlive hovoriť — ani rozdielu nerobiac, na koho urážka padne? Je toto nemravné a verejný záujem žiada, aby sa proti tomu v prvom rade ozval direktne napadnutý.

Pri menovaní môjho mena redaktor Škultéty doložil, že mne »slovenčina chleba dáva«. Patrne chce tým dákesi obvinenie proti mne vrhnúť, akoby som svoj chlieb dostával za dákesi par excellence slovenské služby. Nuž tí moji známi v obecenstve, ktorí vedia z čoho žijem, len hlavou pokrútia nad tou myšlienkovou kombináciou a permutáciou, ktorou Škultéty dospel k úsudku o mojom chlebe. Ale pre tých, ktorí ma bližšie neznajú, poznamenávam, že som bankový účtovník; chlieb, živnosť musím si zarábať skutočnou poctivou prácou v ústave, ktorý živil už i Nemca i Žida. Pracujem zväčša s číslami a síce každodenne v troch rečiach. Nuž keď mi slovenský redaktor hodí do tváre nadávku, že žijem zo slovenčiny, to pokračovanie má svoje zretedlné meno, ktoré však J. Škultétymu verejne nazpät hodiť nedovol'uje mi môj mužský dôstoj.

Medzitým to pripomenutie, že kto a či čo mi chleba dáva, príliš vonia tým maďarským: »magyar kenyeret eszel!« ktoré nám svojim nemravným pôvodom tak často krv búri..

Nuž a nízky pseudoprincíp je rovnako nemravný, či ho užíva Maďar či Slovák.

Ďalej trúfaly si »Slov. Pohl'ady« vol'ačo zvláštneho vykonať hodeným mi výrazom »svedený Slováčik«.

Predovšetkým neuznávam za rozumnú methodu, Slovákov už či litrami či metrami merať a ceniť a tak aj deliť ich na Slováčiskov, Slovákov a Slováčikov. Odpor proti takému rozumu mám ešte z detinstva od mojich spolurodákov, hornoliptovských pltníkov, ktorí »chlapa na korce nemerajú«.

Ale kto v našom terajšom položení, v našich terajších biednych okol'nostiach, kde je svätou povinnosťou nielen statočného človeka, ale obzvlášťnou povinnosťou menovite slovenského redaktora: povzbudzovať, priťahovať, podporovať, učiť a láskou pri národnej práci udržiavať každého i najmenšieho nášho človeka; opätujem, kto opováži sa u nás teraz, trebárs malému, ale nevinnému a nášmu človeku despektívnym spôsobom verejne bryzgnúť, že je »svedený Slováčik«, ten napomáha našu dispersiu, rozbíja a rozháňa nás a pácha ťažký hriech na národnej veci. Pán Škultéty, považte ešte raz triezvo, čo ste to povedali, ale nezpýtajte sa obecenstva, kto je »svedený Slováčik«!

Na odrazenie takéhoto pokračovania, ktoré v našom národe už mnoho škody natropilo, má sa rázne postaviť každý skutočný Slovák, aby sme túto rozrušnú činnosť vykynožili.

Pri slovách o »beztrestnom stavaní sa zlých l'udí proti svojmu«, mimovolne sišlo mi na um staré »quid rides, de te fabula narratur«!

Na všetky ostatné výrazy a invektívy hore citovaného polemického článku, na »Launerovcov«, »najatých«, »opovážlivých« atď., vedel

by dľa zásluhy odpovedať, ale nerobím to preto, že sú to výstrely slepých patrónov nikoho netrafily.

Brošúra dra Czambela celá, aká je, i s jej vidnými i nevidnými cieľami, ohľadmi, náhľadmi a výhľadmi je veliký omyl, na obranu ktorého daromné je mobilisovať takých sbrojmajstrov ako sú Jagić, Gebauer, Havlíček. — A že ani najsurovšie mohutné »Äussere Machtverhältnisse« na pr. kedysi veľkej tureckej ríše ani za päťsto rokov neboly vstave spraviť na Balkánoch jednotnú národnú tureckú kultúru a spisbu, zato vari slávny Jagić tak málo môže, ako bársktorý, či »svedený«, či nesvedený »Slováčik«. *Peter Kompiš.*

[*Ľudové Noviny. R. 1903., č. 31.*]

„Slovenským Pohľadom."

Redakcia »Slovenských Pohľadov« vyniká v pilnosti stopovať našu činnosť odtedy, jako sme začali vychodiť 3 razy do týždňa. Vec iináč chvályhodná, len zdá sa nám, pre tenže časopis priťažká. V januári na príklad sme mu zostali »podozrivými« (rozumej: vláde sme sa predali), lebo sa nepáčilo prízvukovanie vlastenectva, a dnes nás už majú v rukách Česi. Poctieva nás titulmi, že sme najatí, Launeri, že sme sa zapredali Čechom a zrádzame slovenčinu. Lebo vraj revue »Česko-slovenská vzájemnost« písala, že sme na kúpenie (aby sa obecenstvo tým viac zhrozilo nad naším hriechom, p. J. Šk. i cituje z revue' lebo »citovanie« je jeho vynikajúcou stránkou; on hádže tak sebavedome so všetkými možnými slavistami, že opravdiví vedátori dostávajú pred ním strach) a tak, keď on to v »Česko-slovenskej vzájemnosti« čítal, bárs mu tento časopis nezodpovedá, to musí byť predsa pravda. Ale zas i tu nezabúda vysvetlovať, že my vychádzame 3 razy do týždňa.

Vec týka sa ma nielen čo redaktora, ale i čo majiteľa »Ľudových Novín«. Jako redaktor by som vôbec neodpovedal. Prečo? Hľadím ďalej od nosa. Nie som priateľom domácich bojov a čo sa týka toho zrádcovania, najatia, to sú také slabé tromfy, že viac-menej každý je u nás zradca a rušiteľ pokoja, kto sa u nás opováži, bez dovolenia istého spoločenstva časopis vydávať. Ale čo majiteľ »Ľudových Novín« odpovedám chladno, krátko:

To, na čom staval p. J. Šk. svoje nepodvratné tvrdenia, nestojí, lebo naši ct. čitatelia už vedia, že sme sa ostrým spôsobom ohradili oproti tomuto narečeniu a že nestojíme vôbec v žiadnom styku s revue zv. »Česko-slovenská vzájemnost«. Pán J. Šk. dobre vie aspoň má vedeť, že »Ľudové Noviny« boly vždy úprimné k česko-slovenskej vzájomnosti. Daly tomu i výraz, kedykoľvek bolo treba. Ovšem, že vtedy nevychádzaly 3 razy.

Na výrazy, ktorými nás poctieva, odpovedať nebudem. Robia ony dojem smutný, sú dôkazom nekroteného temperamentu, výplodom stavu chorobného. A sú také pravdivé, jako nápad na človeka nevinného, p. Kompiša, ktorého chybou je len to, že dakedy napíše do »L'udových Novín« vytečné články, s tým koná dobrej veci služby výdatné. Slovom robí to dojem, jako nedávne číslo nášho humoristického časopisu s tým dávidovským obrazom a s tým veršom o tých minorítoch.

Ako možno písať, že na Morave a v Čechách sú elementy, ktoré intrigujú proti slovenčine — to nech si zodpovie p. J. Šk. sám. Je to taká neznalosť pomerov, taká urážka, ktorá sa na samom p. J. Šk. pomstí a zapríčiní mu mnohé hryzenie svedomia, urážka, akej sa zo Slovákov ešte nikto nedopustil na Čechoch.

A potom ešte o tej dr. Czambelovej brošúre. Tu človek zastane a díva sa, čo p. J. Šk hovorí. Ozaj myslí, že má obecenstvo, ktoré znese a prečíta všetko? P. J. Šk. u i s ť u j e, že nebolo proti dr. Czambelovi treba písať. Toto hrozné slovo počujeme prvý raz a čítame z neho len veľký hnev, veľký hnev a zaslepenosť, že ani vtedy neni treba dvíhať u Slovákov slovo proti czambelovčine, keď Czambel verejne hlása, že »čistá« slovenčina — ktorou on chce oblažiť nás, bude štebľom ku maďarčine t. j. že po chrbtoch Czambeliarov tým skôr sa pomaďarčíme, lebo že následkom tisícročného súbytia Slovákov a Maďarov badať na vnútornom ústroji slovenskej reči, že je súsedka maďarčiny a že keď by sme sa v smysle Czambelovom poslovenčili, žeby Slovák v naučení sa maďarčiny hľadal náhradu, aby doplnil medzeru svojho vzdelania.

Vážne si to páni rozmyslite a hrôza Vás obstane. Slovenské Pohľady »u i s ť u j ú«, že nebolo treba Slovákov upozorniť na toto hrozné zahrávanie si s tým, čo máme od otca, mamičky — nebolo ím treba upozorniť Slovákov, k akému cieľu používa p. Czambel »čistú slovenčinu«. Mne aspoň zastáva rozum, neviem na čom som, ale poviem to iste, určite, že z toho nevyzerá iné, iba hrob pre Slovákov — a nikomu z nás nenapadá, aby sa pomocou czambelovčiny čím skôr pomaďarčil.

A ešte jedno. Nemáme príčiny tajiť veci, vie o ních každý. Kedysi — pred pár rokmi to bolo — a čiastočne je i dnes v »Národ. Novinách«, išlo to tak veselo s p o r u š ť o v a n í m u nás, že i vzdelaný Slovák musel brať slovník do ruky, aby úvodníkom ích rozumel. Kde boli vtedy tí očišťovači slovenčiny? A síce p. dr. Czambel, už vtedy jazykozpytec, a už vtedy spolupracovník a snáď i redaktor Slov. Pohľadov pána J. Šk. Prečo p. dr. Czambel nevystupuje (väčšia potreba je toho, veď u nás nikto nečeští, lebo že je čeština Slovákovi úplne srozumiteľná, za to nikto nemôže, ba že je i jazykozpytne až na malé maličké odchýlky tá istá, za to tiež nie) a p. J. Šk. nevystupoval v záujme čistej slovenčiny, tú otázku nech nám láskave rozlúšti a my potom potrebu česko-slovenskej vzájomnosti, potrebu prilnutia k českej kultúre, jeho vlastnými slovami mu dokážeme, lebo raz na vždy to stojí, že m y S l o v á c i v t e r a j š o m n a š o m p o l o ž e n í, j a k s a n e c h c e m e z p r e n e v e r i ť s e b e: — b e z ú p r i m n é h o p r i l-

nutia k Čechom, t. j. k ich vzdelanosti, z ktorej zdarma možno čerpať, nemôžeme sa zaobísť. Netýkajú sa veci nášho uhorského občianstva. To má s politikou pokoj. Pár slovenských knižiek, čo i tých najlepších nás nezachráni, — je toho málo. Tu neide o zapredanie slovenčiny, — tú nikto ani nezapredáva, ani nekupuje, — ale o jej doplnenie. Je reč o tom, či to doplnenie má sa stať maďarčinou, ktorú sa Slovákovi treba učiť tri-štyri roky, a či češtinou nám srozumiteľnou. Pán J. Šk. stojí na základe dra Czambelovom — my mu to nezávidíme. Ten, kto sa naučil maďarsky, nemecky, nech si i v týchto rečiach zadovažuje prostriedky výživy, vzdelania. To brániť nemožno, nesvobodno, ba to odporúčame, — ale že by sme my púšťali z rúk to, čo máme hotové a v mene Czambelovej a J. Šk. čistej slovenčiny, ktorá prirodzene »v dnešných pomeroch vede len k obľahčeniu maďarisácie«, aj o tom nás nikto nepresvedčí.

Je ešte o poslednom reč. A síce o tom, že p. J. Šk. už akoby po predku chcel brániť obávané šiance, ktoré sme my nenapadali, hovorí, že stane sa, že »v boji postavení prijímajú pomoc od svojích« a končí, aby mal podklad k nápadu, že s našej strany je to nie prijímanie pomoci od svojích, ale »na jednej strane podkúpenie a na druhej zapredanie, zrada«.

My na to odpovedáme, že nevieme, či kto prijíma pomoc od »svojích«, a žeby sa vôbec mohol taký prípad stať. A len tomu sa čudujeme, že na čo bráni tieto šiance, keďže nám ani v mysli nenapadá ich čo i len spomenúť. Ale v jednom p. J. Šk. dosiahnul cieľa. Má spojencov. Czambelovsko-vládne Slon. Noviny a ktorákoľvek muchotrávka na vidieku, tiež bojujú za »čistú slovenčinu«. Jak táto spoločnosť a solidarita Slovenské Pohľady a pána J. Šk. nemrzí — mňa veru nie. Ja ta nikdy nepojdem, ale jak by ja mal byť Czambeliánom v smysle tých úmyslov, jaké podkladá tenže pán svojej čistej slovenčine a o ktorej nás tak neomylne »uisťuje« p. J. Šk., že našej materčine nebezpečie nehrozí, to hovorím tu vážne, pojdem radšej do anglickej armády tlcť černochov. Či to budem robiť tu so Slovákmi, či v Afrike s černochmi, jedno je. Tento smer smeruje bez toho ta: ty nehovor že si Slovák; ty si Oravec, Lipták, Považan, Turčan atď. No ja nie. Som Slovákom, ktorý ak nie o krok prv, keď bude treba, tak isto s p. J. Šk. aspoň v jednom rade, až po to najhoršie budem stáť v ohni, ale práve za to czambelčinu z duše nenávidím.

A ešte jedno. V kruhoch blízkych p. J. Šk., poťažne osoby tie, ktorým p. Šk podlieha — ako v »Slov Pohľadoch« čítame — že sa vraj smialy nad posudzovaním, ktoré doniesly »Ľudové Noviny«. o brošúre Czambelovej. Nám je veru jedno, či sa kto smial lebo nie. Ale Slováci sa veru nášmu posudku nesmiali. Tí počali vážne premýšľať, čo sa pod viechou čistej slovenčiny s nimi tropí. Že sa tí páni smiali, dopustíme. Tam sa dakedy i vtedy smejú, keď by bolo treba plakať. Ale isto je, že tento raz ten smiech bol veľmi kyslý, trpký. Ja s mojej strany, keď sa o podobné vážne veci jedná, nikdy sa nesmejem. Hútam radšie a myslím o plačlivom, biednom, zúfalom

položení mojho nekonečne milovaného rodu, o mojich bratoch Slovákoch, o sladkej mojej materinskej reči slovenskej a som — smutný, smutný. A k tomu príde to ľahkomyseľné, biedne: zradca. Veru, veru zvučí mi znovu verš o tých minorítoch, ktorý som druhý raz medzi riadkami čítal nie už v humoristickom našom časopise, ale — v »Slov. Pohľadoch«! *Anton Bielek.*

[*Listy z českomoravské vysočiny. R. 1903, č. 16.*]

(**Slovensko.**) Zdá se, že terrorismus maďarský vzrostl, co dr. Czambel vydal svoji dnes už pověstnou brožuru o národní jednotě česko-slovenské, v níž namluviti chce neuvědomělým Slovákům, že kulturní spojení s Čechy jest jejich neštěstím a že vlastně pro vzájemnost není skutečných důvodů, i snaží se dokázati, že slovenský národ není částí národa českého. Dr Czambel appelluje na vládu, aby vnikání české kultury zabránila. Czambel je filolog, slovenský odrodilec, tím si jeho počínání vysvětlujeme. V jediném však s ním souhlasíme: *Slováci, odtrhnouce se od Čechů, přikloní se k Maďarům.* Bylo by tedy nejlepší odpovědí Slováků na perfidní spis Czambelův, ještě víc a úsilovněji přimknouti se k české, ke své kultuře. A naší povinností jest jim v tom pomoci. Na Slovensko musí česká osvěta, český kapitál, český průmysl. Dnes ještě nedosti čilé průmyslové a obchodní styky Čech se Slovenskem musí se zvýšiti na prospěch obou. Slovensko je zemí průmyslu zvláště výhodnou, znamená to ztrátu velikého národního kapitálu, pustíme-li ji se zřetele. Ovšem my asi budeme zase čekati, až nás jiní předejdou. Český kapitál stojí tu před velkou úlohou, v níž osvědčí-li se, bude to jeho i Slovenska prospěchem.

»Národnie Noviny« zase se vyznamenaly, ani slovem neodpověděvše na Czambelovu brožurku, kdežto skoro všechny slovenské časopisy rázně odbyly jeho koupené názory. Ovšem, pan Vajanský česko-slovenské vzájemnosti nikdy nehájil.

To však nás nesmí zastrašiti, abychom o ní nepracovali. Bude to zcela jinak vypadati, až si budeme Slovenska více všímati. Je to naší povinností, vždyť jsou Slováci částí českého národa. To jim ani deset Czambelů nevezme. Nedáme přece, aby utonuli v maďarstvu. Bylo by naší vlastní škodou. *F. P.*

[*Čas. R. 1903., č. 81., 88., 92.*]

Separatismus uherských Slováků a vývoj české kultury od 15. století.

O. Jozífek.

I.

»Přesnější sociologické úvahy, zvláště u nás, je třeba, aby se zdůraznilo, že vlast a národnost je v prvé řadě plodem společnosti žijící, pracující, nikoli plodem společnosti mluvící určitým jazykem. Národ národem činí jeho kultura a životnost — nikoli jazyk, společenství činnostní — ne jazykové. Společenství jazykové právě bývá jen následkem společenství činnostního. U všech národů evropských jejich éra protestantská právě proto, že to byla éra společenské činnosti, »živého ducha národního«, vyznačovala se tím, že odstraňovala jazykový separatism. Kalvin psal nejlepší francinou své doby, Luther je původcem spisovné němčiny, čeští reformátoři původci spisovné češtiny. Nejmocnějším historickým důvodem proti národnostnímu separatismu Slováků jest jejich podíl na díle české reformace; slovenští evangelíci od 15. století užívají českých bohoslužebných knih a není pochyby, kdyby český protestantism nebýval zničen, že by i českost Slováků stejně byla nesporná, jako je německost kteréhokoliv kraje v dnešní říši německé. Celá řada kulturních vztahů by prozrazovala národnostní příslušnost Slováků, naznačovanou dnes jen českými knihami v slovenském ritu.«

Uvádím z netištěného svého článku toto místo, poněvadž je pokládám za dosti schopné, aby osvětlilo spor o národnostní a jazykový separatismus uherských Slováků. Sporem tím pohnula z poslední doby známá brožura dra Czambela O československé jednotě národní. — Czambel zcela správně postihl, že při separatismu slovenském jde o kus české otázky, že jde o to: 1. aby byl stanoven ethnografický poměr Čechů a Slováků, a 2. aby na tom základě bylo rozhodnuto o otázce, mají-li Čechové právo vměšovati se do záležitostí slovenských, jsou-li na uh. Slovensku oprávněny jejich kulturní pretense, od brojení proti spisovné slovenštině až po resp. jednotu politickou. Czambel domnívá se, že Slováci (uherští i ovšem důsledně moravští) jsou ethnografickou individualitou, národnostním celkem, jenž od Čechoslovanů jest ethnograficky odlišen a k němuž následkem toho dnes Čechům nějaké kulturní vztahy nepříslušejí. Ke svému mínění veden jest důvody dialektologickými: rozbor dialektů slovenských mu ukazuje, že jsou to nářečí, patřící k témuž odlišnému celku, a že nelze mluviti o dialektologickém poměru mezi slovenštinou a češtinou. Fakta historická, která se zdají svědčiti pro českost Slováků, především faktum, že čeština od století 15. až do Bernoláka skutečně byla spisovnou řečí Slováků, vykládá sobě příhodným způsobem: češtinu v 15. století zanesl na Slovensko husitism a Jan Jiskra z Brandýsa, čechismy v novodobé spisovné slovenštině

zavinilo české vzdělání jejich tvůrců — jedná se o to, odstranit tyto cizí vlivy, a objeví se čistá slovenština a slovenská národnost.

Jsou povolaní slavisté — od Šafaříka až po Pastrnka a Vlčka — kteří neuznávají samostatného postavení slovenštiny naproti češtině a mají své důvody. Nutno však dobře si uvědomiti, že rozborem pouze dialektologickým zde mnoho se nepořídí; národnost jest pojmem historickým, a jen se stanoviska historickéko vývoje, se stanoviska vývoje české kultury může býti zodpověděna otázka, jsou-li a byli li Slováci samostatnou národností. Vývoj české kultury pak dává nám spatřovati, že počínaje 15. stoletím Slováci byli Češi — měli českou literaturu, český ritus, české školy a české úřady. [1]) Zásadně je dobře možno, že v oné době vedle české národnosti mohla vzniknouti samostatná slovenská národnost a slovenská kultura, ale nevznikla — vývoj rozhodl, aby Slováci žili českým životem, aby měli českou spisovnou řeč, školy, úřady atd.

Všecka tato fakta souvisí s vývojem českého protestantismu — s objevením se české reformace v 15. století objevuje se čechisace a hlavně český spisovný jazyk na Slovensku — protestantism byl onou agencí, na kterou reagovalo jako české Slovensko také ostatní oblast čechoslovanská. Dokonalou analogii nalézáme v jazykové uniformaci Německa za vystoupení Lutherova, ale i jinde. Zjev tento je všeevropský (mimo pravoslavný jih a východ); všude církevní reformace jde ruku v ruce s vytvořením spisovného jazyka pro největší možnou oblast jazykovou, ale i s vytvořením četných dalších stránek kulturních. Politická jednota, jak ji spatřujeme v dnešním Německu, jest procesu toho pouhým dovršením, však zvláště důležitým.

Za vývojem moderní národnosti a moderních kultur národních (s jejich jednotlivými stránkami: od národní církve až do moderního, na principu národnostní jednoty se zakládajícího státu) kryje se jako poslední příčina základní vývoj společenský: vývoj společenských vztahů a povahy jednotlivcovy. To jest vlastně — jak jindy budu mít příležitost vyložiti [2]) — jediný a základní proces ve společnosti, kdežto ony jednotlivé stránky kulturní jsou jeho pouhými symptomy. Protestantismus byl projevem tohoto základního procesu, projevem životnosti národa, živých společenských vztahů a karakternosti individua, v oboru života církevního; současně pak v »protestantských« národních společnostech projevovala se životnost i v ostatních oborech společenské činnosti, i v ostatních stránkách kultury. Jen s tohoto všeobecného stanoviska lze pochopiti a vyložiti jednotlivé stránky našeho kulturního vývoje ve století 15. a následujících.

II.

Než přikročíme k dalšímu, učiníme malou úvahu o tom, může-li míti sociologický výklad nějaký vliv na přítomný život společnosti.

[1]) J. Vlček: Dejiny literatúry slovenskej, str. 6. a násl.

[2]) Viz Giddingsovy Základy sociologie v 2. kap. IV. hnihy; zvláště místo o vnějším a vnitřním pochodu společenském na str. 437.

Není pochyby, že nějakého vlivu, ať dobrého či škodlivého, nemá. Při životě společnosti běží zajisté o jednání jednotlivců, a jest známo, čím to jest determinováno: ne nějakými abstrakcemi, všeobecnými úvahami o vlastním nitru a životě společnosti, nýbrž samými konkréty: bezprostředním okolím člověkovým, společenskými vztahy, a zvláště odborným zaměstnáním. Jako historický výklad psychologický nemá vlivu na lidskou ctnost a na lidský hřích, tak výklad sociologický je bez vlivu na intensitu života přítomné společnosti. Nemůže býti ani vlastenecký, ani nevlastenecký.

Od doby, kdy se ukázalo, že některé evropské národní společnosti — italská, španělská, francouzská, alpští Němci, Poláci a také my — nejsou schopny vytvořiti nové, životnější církve, protestantismu, ukázalo se, že nedovedou vytvořiti po žádné stránce sociálního života nějaké nové instituce. Jejich instituce jsou vesměs starší 16. století, od té doby netvořily ničeho, poněvadž společenské vztahy v nich byly mrtvy, nevyvíjíce v individuu povahy, a obráceně: poněvadž individuum bez povahy nehodilo se k organisaci a společensko-účelnému konání. Také »moderní« život české společnosti se omezuje na dobu trvání českého protestantismu t. j. na dobu od začátku 15. století do tří čtvrtin století 17. V té době položeny základy ke kultuře zcela obdobné s dnešní anglickou, severskou nebo německou, k »české« literatuře, k »české« ústavě, k »českému« národnímu hospodářství, školství, atd.; o vyvinutí společné spisovné řeči pro celou oblast československou jsme již mluvili. Protireformací, t. j. téměř dokonalým vyhubením protestantského obyvatelstva v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, to vše zničeno. Dnes možno říci, že není české moderní kultury. Česká společnost pro moderní život je stejně mrtva jako na př. španělská. Co nového zdá se v ní vznikati, při přesné analyse vždy lze ukázati, že to se spontanním životem lidu, se živým jeho zájmem nemá co činiti, nýbrž že vždy *týká se jednotlivců*, *tak zv. inteligentů*. Již v brožuře »České strany politické — česká inteligence a český lid« (r. 1901) jsem ukazoval, že bude asi nemožno naší inteligenci dáti lidu *politické vzdělání*, a od té doby v četných jiných článcích jsem dovodil, jak na naší společnosti není nic politického a k jak zbědovaným výsledkům dospívá se snahou *naučiti* lid politickému životu zvláště novinami. Při politice nejedná se o erudici intelektu, (o to, aby lid věděl, co je to ústava, zodpovědné ministerstvo, právo volit a pod.), nýbrž o to, aby měl nějaký společný zájem morální. Takovým morálním zájmem je jedině protestantský církevní konstitucionalism, idea mladší 16. století a nelze ho nějakým uvědomováním nebo vzděláváním nahraditi. Jest to tolik, jako chtíti naučiti lid v jeho masse složitému účetnictví, nebo jiné činnosti konané některou třídou inteligence. Jako mrtva je česká společnost pro moderní zřízení politické, tak setrvává — jako všecky společnosti katolické — při hospodářských institucích starších 16. století. *Jako společnost* nepřijímá moderní industrialisace; při podnikání průmyslovém vždy se u nás potkáváme s iniciativou jednotlivců-inteligentů a nikoli se všeobecnou duševní disposicí celé společnosti nebo určité její části. Mizení

středních stavů hospodářských naší české společnosti a její rozklad ve velké průmyslové, obchodní, zemědělské podnikatele a průmyslový, zemědělský proletariát jsou zjevy působené touto neschopností k industrialisovanému hospodářství, zjevy cizí společnostem protestanským a značně pokročilé v Italii, a také ve Francii. Sociologicky ve stejné řadě stojí politická inteligence, která popravila krále a francouzskému lidu »dala svobodu« a inteligence — průmyslová, obchodní buržoové, státní úřednictvo — která francouzský lid odírá, poněvadž francouzský lid hodí se za námezdníky, členy cechů a za poddané ve smyslu středověkém, ale nehodí se za střední stav, jak ho žádá moderní průmyslová a zemědělská výroba a moderní obchod. [1]) Vznik zvláštní politické strany proletariátu jest symptomem tohoto sociálního procesu. A není pochyby, že ve většině katolických států dojde k sociální revoluci (která na př. u soc. demokracie německé je pouze v programu a i odtud začíná mizeti), především z toho důvodu, že s rostoucími požadavky čtvrtého stavu neroste průmyslová hodnota a výkonnost dotyčných zemí tou měrou, aby »třída kapitalistů« mohla »třídě pracující« vyhověti. Nepoměrný skok mezi mzdou placenou průmyslovému dělnictvu v Německu a u nás nebo ve Francii má své vysvětlení v první řadě ve výrobní schopnosti německého průmyslu (podnikatelů a dělnictva) a teprve v druhé řadě možno mluviti o vykořisťování na straně francouzských resp. našich kapitalistů. Německo následkem industrialisace všech svých stavů, podnikatelstva, dělnictva a stavů středních má vysokou schopnost hospodářsky exploatovati země a státy okolní. V evropských národech katolických tato schopnost jest opřena toliko o přírodní podmínky a o iniciativnou činnost průmyslové inteligence, nikoli o všeobecnou disposici obyvatelstva k moderním způsobům hospodaření; odtud čím dále tím více budou katolické země distrikty exploatovanými od tří protestantských států: Anglie, Německa a Sev. Ameriky.

III.

V 1. čísle I. ročníku Času r. 1887. napsal H. G. Schauer ve známém článku: »A zde jest uzel otázky, jež zní: je náš národní fond takový, aby bojovníkům v onom krajním případě (t. j. v případě akutního nebezpečí germanisace) poskytoval dostatečné mravní posily, aby jim vnukal úplné přesvědčení, že zachovají-li lid vlastnímu jeho jazyku, že jej tím zachovají i vlastnímu světu myšlénkovému, že by odcizení jazyku bylo skutečnou ethickou škodou, že tím zachovají typus, který v pantheonu člověčenstva zaujímá místo pevné, platné a samobytné?« (»Zodpoví-li se otázka ta kladně, jsme zajištěni: naše inteligence bude míti domácí, postačující zdroj inspirace, a lid, národ dráhu sobě úplně

[1]) Moderní zemědělská výroba na př. žádá, aby rolnictvo týmiž prostředky a s touž snadností odbyt si hledalo, jako velcí podnikatelé. Jen tímzpůsobem by na př. náš střední rolník mohl se státi dodavatelem masa a másla do měst a krajů průmyslových. Nechává to velkým podnikatelům a tím jest odsouzen k hospodářskému hynutí.

přiměřenou a zároveň s ideálním řádem světovým úplně souhlasící. Potom všeliké zevnější úsilí bude marné, aspoň velice obtížné; a Evropa naučíc se oceňovati naši bytost, nepřipustí tak lehce její zničení.«)

Tato formulace české otázky je z části nesprávná. Schauerovi nebylo dosti jasno, co se sociologicky kryje pod slovem »národní fond«, také mylně pokládá sociologickou úvahu za duševní pohnutku konání jednotlivcova, a vlastenectví jednotlivců připisuje moc brániti odnárodnění; ale ze slov »zachovati vlastnímu světu myšlénkovému« a ze slov o samobytném místě v pantheonu člověčenstva plyne, že zaměstnával ho problém možnosti české kultury, otázka: jest a bude česká kultura? Schauer, stavě se na stanovisko umělce positivně tvořícího, uvažoval zvláště o přítomném stavu české literatury a českého umění, a zmocňoval se ho patrný pessimismus; aby individuum pracovalo, aby literáti a umělci tvořili »českou« (= specificky českou, samobytnou) literaturu a »české« umění, k tomu, zdálo se mu, musejí míti mravní oporu v přesvědčení, že tu jest dostatečný »národní fond«, že specificky česká kultura jest vůbec možná. Jest to patrný circulus vitiosus, způsobený chybnou představou — představou pocházející z doby prvních buditelů, kteří také »zachraňovali národ«, »bojovali za národ« — že inteligence jest povolána národ a život národa vědomě udržovati. To, co umožňuje »českou« kulturu, jest, jak výše pověděno, základní pochod společenský, vývoj společenských vztahů a povahy individua, a proto nám česká otázka nemůže býti jiná než: Co praví sociologie o české společnosti — jest to společnost se živými společenskými vztahy?

Odpověď zní záporně. To, co znepokojovalo Schauera, že není na dosavadním našem snažení a umění nic českého, a že není u nás dostatečného národního fondu, je důvodná obava. Celé naše moderní snažení politické a j. není než odjinud přinesená idea, které v konkretním národním fondu t. j. v životních potřebách a společenských vztazích českého člověka nic neodpovídá od těch dob, co vyhlazeni čeští protestanté jako společnost. I nemůžeme se k řešení české otázky blížiti zanášením nějaké nové ideje do českého života, nýbrž nanejvýš shledáváním trosek bývalé české protestantské společnosti.

Tu se potkáváme se žalostným faktem, že v Čechách a na Moravě zbylo po pobělohorských persekucích jen asi 150 tisíc českých evangelíků, sotva 3 pct. českého obyvatelstva, žijících namnoze roztroušeně a bez sociálního významu. Naproti tomu uherští Slováci mají velice značné procento protestantského obyvatelstva: J. L. Holuby v publikaci Slovensko (Praha 1901) udává počet duší slovenské luterské církve na 430,162. A tito luterští Slováci jsou skutečně otázkou »síly našeho národa«, otázkou ne jeho existence, jak to formuloval Czambel, ale kusem české, specificky české, moderní české kultury. »Musíme míti půl milionu slovenských evangelíků« — opakuji slova jednoho českého národohospodáře; musíme je míti ve smyslu české otázky, jako kus ideální české společnosti, společnosti, jaká by byla, kdyby nebylo bývalo Bílé hory a po ní následující depopulace Čech.

Slovenští oni evangelíci přes všechen rozklad české kultury během 17., 18. a 19. století (Štúrův separatismus jazykový není než značně pokročilým stadiem rozkladu počavšího po třetí čtvrtině 17. st.) [1]), přes zničení všech pout, jimiž by Čechy a Morava Slováky k sobě kulturně táhly, posud jsou Češi, rozumějí česky a čtou české knihy. Naše povinnost k nim je velice jednoduchá a jasná: Poněvadž Maďaři jim nedávají a nikdy asi nedají středních škol, je nutno organisovat jejich středoškolskou výchovu ve smyslu českém. Církevní knihy slovenských luteránů, agendy, zpěvníky, modlitební knihy a bible, jsou české; také se češtiny — vedle vnikající sem separatistické slovenštiny [2]) — dosud užívá přikázání. A přece dotyční duchovní nemají jiné příležitosti v češtině se vzdělati než soukromou pílí. I je naléhavá potřeba všestranně - agitací, stipendiemi — pečovati o to, aby předně této inteligenci se dostalo středoškolského českého vychování. Je to konkrétní, živý zájem, o který se v tomto případě jedná, a český ritus na Slovensku jakožto jediný kulturní vztah mezi Čechy a Slovenskem, je zároveň posledním bodem, o nějž možno opříti páku na vypáčení slovenského separatismu. Že bude půl milionu oněch luterských Slováků kulturně žít, o to není starost, za to ručí jejich protestantství: aby žili dále jako Češi, k tomu jest třeba přispěti jim po stránce jazykové, jak jsem naznačil.

Je podstatný rozdíl mezi tímto zasáhnutím do kulturních poměrů slovenských, záležejícím v podstatě v umělém doplnění školství luterských Slováků našimi středními školami — také slovenští učitelé vycházejí z maďarských středních škol, i ostatní inteligence — a mezi tím, čeho se chce docíliti v Čechách a na Moravě tak zv. drobnou prací. Drobná práce je pluhem, jenž má vřesoviště české společnosti, na němž dosud daří se jen zplanělým květům středověkého autoritativismu a středověkého žebráctví, obrátiti nahoru štěpnou půdou, z níž by vypučela politická svoboda, zájem o vlastní dílo a ohled k bližnímu. Jedná se tu o něco, co má luterská společnost slovenská. Společnost ta nemá ideologických stránek národní kultury, na př. úplné hierarchie národního školství; naproti tomu individuum tam má vlivem svého protestantství tolik zájmu o vlastní dílo, kolik stačí na jeho individuální štěstí, a individua charakterově upravená skládají takovou společenskou organisaci, jaké právě žádá vnější tlak hospodářských a j. poměrů. Dnes v horských komitátech Turčanském, Oravském, Liptovském se živí horským sedlačením a dobytkářstvím; jsou v kulturním okolí — Slezsko, Halič, Uhry — jež více na nich neždá. Tolika národního neštěstí a sociální bídy, jakou »bohatým« krajům českým přinesl vznik a skon cukerní industrie, se mezi slovenskými horáky sotva kdy dočkáme.

---

[1]) Separatismus jazykový, jakožto projev společenského rozkladu vyskytá se dále u těchto katolických národů: u Španělů (Katalonci), Italů (Ladini a j.) a Francouzů (Bretoňci).

[2]) Bylo by poučno zvěděti, jak značně asi separatismus během minulých 96 let pokročil.

[*Slovenské Pohľady. R. 1903., č. 4., str. 248.*]

»Slováci a ich reč.« Pod týmto názvom, ako sa dozvedáme z priameho prameňa, v krátkom čase napíše a vydá dr. *S. Czambel* spis, v ktorom shrnie všetko, čo sa poťahuje na pôvod Slovákov a ich reči, na jazykový a literárny pomer česko-slovenský, a čo objasňuje terajšie pomery slovenskej spisovnej reči. V zavŕšení toho spisu odpovie podrobne na všetky nápady, namierené proti samostatnej slovenčine spisovnej, ako aj na nápady, ktoré sa udaly z príležitosti jeho maďarskej brošúry »A cseh-tót nemzetegység multja, jelene és jövője«. *Vo spise bude reflektovať na všetky vecné námietky, ktoré mu prijdú na vedomosť do konca apríla.* Pôvodca chcel pôvodne napísať a vydať len polemický spis, ale po hlbokej úvahe sa rozhodol, že podá slovenskému i českému obecenstvu holými dátami objasňovaný nestranný obraz toho, jako sa otázka spisovnej reči slovenskej rozvíjala od dávna až do našich čias *a jaké riešenie žiada toto historické rozvitie.*

Pôvodca prosí časopisy, aby prestaly rozčuľovať obecenstvo z príležitosti jeho maďarskej brošúry — pokiaľ vyjde jeho spis »Slováci a ich reč«.

[*Hlas. R. 1903., č. 4., str. 127., 128.*]

Boj pána J. Škultétyho, redaktora »Slov. Pohľadov« proti »Ľudovým Novinám« pre Czambelovu brožúrku »O národnej jednote česko-slovenskej«, skončil úplnou porážkou p. Škultétyho. Slovenské obecenstvo odnieslo si z neho dojem, že vec, ktorú »Pohľady« zastávajú, nedá sa obhájiť. A nedá sa hájiť menovite tak, ako to urobil v prvom ohni p. Škultéty. Napádať nevinných ľudí, ako to urobil p. Šk., je odporné a vytýkať všeliaké osobné chyby, ktoré s podstatou veci nijak nesúvisia, to je už methoda zastaralá a vzdelaných ľudí nehodná. Polemiu, boj, ale s presvedčaním, poučením a dôvodami — toho si žiadame, ale nie kyjak, očerňovanie, zášť a nadávky. To do časopisov nepatrí, lebo z toho niet prospechu pre nikoho.

*

Pán dr. Czambel za krátky čas vydá väčšiu prácu **»Slováci a ich reč«**. V nej shrnie všetko, čo sa týka samostatnosti slovenskej reči. Žiada, aby mu boly zaslané do konca apríla všetky námietky, týkajúce sa tohoto predmetu. A prosí časopisy, aby prestaly rozčuľovať obecenstvo z príležitosti jeho maďarskej brožúry. Tak to stojí v »Slov. Pohľadoch«. — Nuž, kto rozčúlil prvý slovenskú verejnú mienku?

[*Ľudové Noviny. R. 1903., č. 45.*]

Dôsledky a nedôslednosti p. dra Czambela & Comp.

Pán dr. Czambel vo svojom poloúradnom monitore, v Slov. Pohľadoch, skrze svojho dôverníka a tajomníka pána Škultétyho »prosí časopisy, aby prestaly rozčuľovať obecenstvo z príležitosti jeho maďarskej brošúry — pokiaľ vyjde jeho spis ‚Slováci a ich reč'.« Medzi Slov. Pohľady, poťažne ich p. redaktorom a medzi p. Czambelom priateľstvo musí byť veliké, lebo tie Sl. P. a ich p. redaktor »z priameho prameňa« sa dozviedajú už aj o obsahu tej novej knihy, čo všetko v nej bude. Rozumie sa, že so všetkým tým aj súhlasia. Teší ích to. Propagujú to. Predávajú a chvália — teliatko už v kravičke. Perse, že i s tou maďarskou brošúrou p. Czambela súhlasia. (Kto sa topí, aj britvy sa chytá.)

Nič v nej nenašly takého, proti čomu ohlásiť sa bolo by potrebné. Preto aj mlčaly, spolu i s Nár. Novinami. Mlčia i po dnes. A »kto mlčí, ten svedčí.« Máme teda už i v tej maďarskej brošúre do činenia nie len s p. dr. Czambelom, ale i s jeho spojenci: Slov. Pohľady & Comp.

Skrze týchto p. dr. Czambel žiada, prosí časopisy, aby »prestaly rozčuľovať obecenstvo . . .« Je to divné, že on o to prosí iných, čoho opak koná sám. On práve ide napísať a vydať celú knihu na nové rozčulenie obecenstva. Novinám ale káže mlčať o tom, o čom on píše brošúry a knihy. Nerozčuľovať slovenské a české obecenstvo v tomto páde môže len mlčaním. O jeho maďarskej brošúre ktokoľvek sa zmieni vecne čo aj len slovom, ten bude rozčuľovať. Lebo celá brošúra je šliapaním záujmov slovenských, novým trhaním Slovákov; vyzývaním k novému činu, hodnému Kaina. Preto musí rozčuľovať každý jej riadok a aj čo sa o ňom napíše.

P. Škultéty a p. dr. Czambel sľubujú v tej novej knihe podrobnú odpoveď »na všetky nápady«, ktoré do konca apríla p. dr. Czambelovi »prijdú na vedomosť«. Teda do konca apríla s niekoľkými poznámkami dovoľujem si poponáhľať sa, v nádeji, že prijdú na vedomosť.

I v písme stojí, že »kto umie dobre robiť a nerobí, hriech má.« P. dr. Czambel snáď nedrží sa už za neomýlneho, a my nedržíme ho za takého hriešnika, ktorý by sa nedal napraviť. Preto sama kresťanská láska káže, aby upozornený bol na niektoré dôsledky a nedôslednosti jeho brošúry.

Dôsledok zajímavý a pravdivý, výrok znalca, odborníka je, že ani dnes ešte na Slovensku nepíše sa čistou, opravdivou slovenčinou. O tom jazyku, ktorý hlavne tlač martinská, ako už najslovenskejší utvorila, teraz urbi et orbi znalec hlásá, že je to jazyk »umelý« (str. 10.), ktorý »v chatrčiach ľudu slovenského je cudzí« [»idegenszerü a tót nép kunyhóiban«] (str. 12.), »jeho podstata, t. j. skladba a slovný poklad — aj teraz je česká« (str. 10.)! Toto konštatoval znalec. Nech si to náležite pripustia k srdcu dilettanti. Nech nerobia ako deti, ktoré

»do studnice, z níž se napili, házívají kamení a smeti«! Posmievate sa »čechákom«, a sami ste »čecháci«!*)

Ale pri p. Czambelovi i tu je voľačo podozrelého a nedôsledného. Totiž kedysi p. dr. Czambel vytýkaval svojím terajším čecháckym spojencom russifikovanie slovenčiny! A včuľ už o tom kronika mlčí. Kto vie prečo! Vetrík pofukuje od inud? Robí to dojem, akoby nedávno v ňom politika vlka proti baránkovi bola mu kázala zjesť ho pre ruštinu, a teraz zas pre češtinu . . .

Nedôslednosť vidím aj v nasledujúcom počínaní. Pán dr. Czambel nie bez ironie píše o Bernolákovi a Štúrovi, že »jazyk rovno od pluhu a z maštale uviedli do kníh a novín« (str. 8.). V tej genealogii »rovno . . . z maštale« je ironia, satyra . . . On ale po vyše pol sto rokoch ako nový vynález čo predáva? Vrátiť sa do tých maštal ešte raz! Jemu terajší jazyk, ten, o ktorom vtipkuje, že bol »rovno z maštale« vzatý, je dnes už počeštený, teda vari primálo maštalný! Treba ho »očistiť« — od češtiny!

Sám to hlása, z čoho pri Bernolákovi robil vtip. Nedôslednosť!

Ako vymreté výrazy zo slovenských spisov spomína »orsaczke shromaždeni«, »varmede«, »se rozbetezil« (str. 13.), a na ochutnanie čistej slovenčiny z tých chatrč uvádza, že v Honte a Novohrade slovenskí »parasti« (sedláci) vyslovujú »sün, müš, vü, boüa, robiüa, ůavica«, a nie »sin, miš, vi, bola, robila, lavica«, ako zas »počeštení« Slováci vravia (str. 34.).

Dôsledky z tohoto ťahajúc, — na tú novú knihu p. Czambela počínam prestávať byť zvedavým. Prečo čangó-dialektom nevyháňa literárnu maďarčinu?

Pán dr. Czambel raz napísal proti jeho terajším miláčkom toto: »Rovnako vyslovím vystihnutú pravdu, či mi je milá abo nie. Naproti tomu mnohí spisovatelia slovenskí veria všetkému, čo si namyslia sami.« (»K reči o slov. pravop.« str. 5.)

Akože sa toho držal teraz on v jeho brošúre?

Na str. 15. píše, že akonáhle reč slovenského ľudu bude odhalená, od českej reči prísne oddelená, slovanskí linguisti utratia základ, aby Slovákov držali za súčiastku Čechov, a »prestane mravné právo Čechov k miešaniu sa do vecí Slovákov«. Teda: aby Česi boli odtisnutí, o to ide, nie o »vzdelanie slovenského ľudu«. O politiku ide. — Na str. 29. horlí za »zlomenie česko-slovenskej národnej jednoty« a na str. 31. straší tým, že odplavia sa 2 milliony občanov do riečišťa kultúry, nesho dujúcej sa s duchovným svetom uhorského občianstva. Teda i tu je dôvodom politika, a nie »vzdelanie slovenského ľudu«. Na str. 44. píše, že tou jeho slovenčinou »nástroje, rozširujúce jazyk maďarský, skutočne mohutným nástrojom by sa rozmnožily«. Teda zas nie »vzdelanie slovenského ľudu« vyžaduje tú jeho novú slovenčinu, ale ju vyžaduje maďarčina a politika.

Ba aj zretel'ne píše, že ani v církvi evanj. neposilnila by sa slovenčina vyhnaním češtiny, lebo keby aj dostala slovenskú bibliu, slo-

*) Číslice u citátů označují příslušné strany českého překladu. Pozn. překl.

venské spevníky . . . »tieto knihy len na to by boly Slovákom, aby l'ud slovenský presvedčily, že neni českého národa čiastkou, a že ho po češtine nič« (str. 40.). A potom sa chváli, že tou jeho l'udovou slovenčinou »bol by sborený konečne aj posledný z tých mostov, po ktorých za mnohé stoletia česko-slovenský spoločný kultúrny život sa pohyboval« (str. 40/41.) Teda za svoju novú slovenčinu spomína 4 dôvody politické, uznáva, že jedná sa len o odtrhnutie Slovákov od Čechov, o sborenie posledného mostu, po ktorom prichodí k ním slovanská kultúra, a predsa napísal o svojom podniku s ťavica-slovenčinou na str. 43.: »Tvrdím, že vyžaduje to vzdelávanie slovenského l'udu«. Či on je skutočne a statočne o tom presvedčený, že nová slovenčina posilní Slovákov? Že upevní ich sebavedomie a pozdvihne ich vzdelanostný, mravný i hmotný blahobyt? Nechcem vravieť, aby p. Czambelovi tak Pán Bôh pomáhal, ako on tam tomu verí, — lebo nechcem ho preklínať.

P. dr. Czambel, keď za svoje tvrdenia má dôvody, tie obyčajne i povie. Aké dôvody uviedol v prospech tej jeho slovenčiny? »Vzdelávanie slovenského l'udu« prečo vyžaduje od p. Czambela »stvorenie zvláštneho spisovného jazyka«? (Hattalovi vel'mi zazlieva, že »ho neviedlo to, aby stvorením zvláštneho spisovného jazyka . . . napomáhal vzdelanostné odlúčenie Slovákov«. Str. 9.). Či vari terajšiemu spisovnému jazyku (à la Hattala) nemožno rozumieť? A ten nový jazyk (à la Czambel) bude srozumitel'nejší? Alebo peknejší? (Ťavica!) Či nariekajú Slováci, že v tom je nešťastie ich rodu, poneváč slovenský jazyk »v chatrčiach slovenského l'udu« mluvený nie je vedecky prezkúmaný, do kníh a novín uvedený? Veď ešte aj v Martine spojenci p. dra Czambela tú terajšiu »počeštenú« lit. slovenčinu chvália až po nebe, a len p. Czambel súčasne posiela ju na dno pekla. A tvrdí, že to vyžaduje vzdelávanie slovenského l'udu! Prečo to len tvrdí? Prečo netvrdí (v záujme vzdelávania slovenského l'udu!), že by sa snáď zišla Slovákom inakšia výučba, od abecedy až po doktoráty, že trocha chybujú im školy, vedecké ústavy, atď.? Ale práve iba novou akousi chatrčovou slovenčinou chce ich postaviť na kultúrne nohy.

V záujme vzdelanosti chce reč vzdelanú šupom vyhnať za hranice, a nahradiť rečou nevzdelanou — z chatrč! Je to dôslednosť?

Chváli bohatstvo terajšej lit. slovenčiny, lebo že vraj je v nej spojený poklad dvoch rečí (slovenskej a českej; na russismy teraz zabudol). Vylúčením českej podstaty a hojnosti chce ju urobiť chudobnou, chce ju akoby ožobráčiť, a skrze to predsa majú byť Slováci obohatení kultúrne! On »tvrdí, že vzdelávanie slovenského l'udu vyžaduje« také ožobráčenie, pochatrčenie slovenčiny.

Atď. atď. . . .

Ešte pred posledným aprílom mnohí prosíme: »Erklärens' uns Herr Orindur diesen Zwiespalt der Natur!«

Zábavné je, ako kominára premal'úva na mlynára i v nasledujúcich vetách: »Celý obsah otázky . . . ako vzdelávacia otázka mal by byť pojednávaný. . . Spomínaniu motívov politických na každý pád čo najviac treba vyhýbať pri praktickom vybavení tejto dôležitej otázky.

Motívy politické smelo môžeme odstúpiť v tomto boji — Čechom. Našími vzdelanostnými zásadami najistejšie dostaneme sa k srdcu slovenského ľudu a k jeho básnivej duši, ktorú už aj Čechovia objavili. Pospolne vzdelavateľnými zámery našími môžeme si získať aj jadro neodvislých slovenských spisovateľov, všetkých tých, ktorí sú opravdiví priatelia slovenského ľudu, a ktorých nedráždi megalomania národnej jednoty česko-slovenskej.« (Str. 43.)

Zajímavé by bolo zvedeť, čo pána Czambela oprávňuje ku takémuto predpokladaniu. Drží tých slovenských spisovateľov za tak veľmi »inštinktívnych«, naivných, zrady schopných, alebo už vari aj má sľuby, záväzky, — na pr. z Martina? . . . (Proti češtine všelikto u nás aj s peklom sa spojí, aj luciferovi sa zaviaže.) Smutné dôsledky! Bez slávy príčiny.

Kulminuje brošúra v tomto: »Len jedna pomoc je ešte možná (proti »počešteniu« Slovákov): potrebno je základne prezkúmať slovenský ľudový jazyk, mluvnične a lexikálne ho zpracovať, slovenskými spisovateľmi dať ho prijať, a knižnú látku českú čo najskôr dobrou knižnou látkou slovenskou parallelisovať, poťažne nahradiť. Spolu je treba, aby český jazyk z evanj. cirkví uhorsko-slovenských bol vyobcovaný, a aby miesto neho predbežne literárny slovenský jazyk, a akonáhle bude možné, slovenský ľudový jazyk bol zavedený.« (Str. 42)

Teda p. dr. Czambel silno zamýšľa založiť novú školu, odštiepiť novú triesku, drobiť, utvoriť vedľa strany česko-slovenskej a t. zv. martinskej i stranu Czambelistov.

Musí cítiť v sebe i veľa pary, keď sa úfa len tak ako by z rukáva vytriasť (bez slovenských škôl, bez slovenských vedeckých ústavov . . .) dobrú novú mluvnicu, nový znamenitý preklad biblie, zopár nových evanjelických zpevníkov . . . Aj bohatou a duchaplnou slovenskou, z brusu novou spisbou čo najskôr mieni vyšvihnúť sa nad spisbu českú a čechácku martinskú, totiž aby tieto vytisnul z územia vlasti. Vari len nechce múku zo sveta vytisnúť — otrubami?! Tú »knižnú látku českú čo najskôr dobrou slovenskou knižnou látkou parallelisovať, poťažne nahradiť« vyžaduje veľa, veľmi veľa pary, veľa duchovného »bensínu« . . .!

Štúrovskou slovenčinou píše sa už vyše polstoletia, a táto ani do dneška nevládala nahradiť a vytisnúť z Uhor knižnú látku českú. Kde nieto českých kníh, tam na Slovensku aj dnes je duchovný hlad, úroveň nízka, svetový názor akoby z myšacej diery, Kocúrkovo!

O čo má ísť pravým milovníkom Slovákov a uhorskej vlasti? Myslím že o to, aby sila sa veľadila; sila Slovákov i sila vlasti, sila hmotná i duchovná. Zo slabých, z babrákov nemôže sa skladať silná vlasť, pevný štát. Kto oslabuje údy, oslabuje tým aj celé telo. Kto drobí, ten oslabuje. V našej ríši vlasteneckým heslom je: viribus unitis (sjednotenými silami). Len farisejských tyranov heslom bývalo od jakživa: divide et impera (rozdrob a panuj).

Z brošúry p. dra Czambela ako aj z celého jeho doterajšieho pôsobenia trčí satanove kopyto drobenia Slovákov, rozsievania zvady, očerňovania raz russismami, druhý raz čechismami . . . Jeho snahy

smerujú k ohlupovaniu Slovákov pomocou jakejsi teprv ešte (z chatrčí a maštál) posháňať sa majúcej »l'udovej slovenčiny«.

On ani netají, že zrúcať chce posledný most, po ktorom vzdelanosť od nepamäti chodí ku Slovákom, totiž slovenská vzdelanosť, — a keď dnes tak píše u nás o nás ministeriálny úradník, tomu dá sa rozumeť aspoň psychologicky . . . Ale keď mu v tom kontrujú ešte aj »Slov. Pohl'ady« a »Nár. Noviny« — — — inu i tomu dá sa porozumeť!

»Koho Bôh chce potrestať, odníme mu rozum!« —*ký*.

[*Hlas. R. 1903., č. 5., str. 160.*]

O Czambelovej brožúre. V súkromnom dopise čítame: »Je to také testimonium paupertatis pre martinských Kotlíncov, že je mi nepochopitel'né, ako sa vedia nehanbiť ešte aj napísať na str. 248. »Slov. Pohl'adov« o Czambelovi to, čo o ňom a jeho novom diele napísali. Je to smutná vec, že sa nevzbúri národ a jeho genius oproti tol'kému judášstvu. Falošný prorok! Vlk hltavý v rúchu ovčom! A to je ich človek! Ten im neopl'ul národ! Tomu otročia servílne! Bránia ho! Proti Čechom aj s čertom sa spoja!*) Do zlých časov, Bôh to z neba vidi, pokolenie naše upadlo!«

[*Slovenský Týždenník. R. 1903., č. 5.*]

Dr. Czambel — česko-slovenská vzájomnosť — »Slováci a ich reč«. Čo tieto slová asi znamenajú, to už našim čitatel'om nebude vari celkom nové. Všetkým nám je ešte v živej pamäti posledné literárne dielo ministerského tajomníka dra Czambela, ktorého sa tento pán dopustil v októbri minulého roku. Dielce volá sa: »O minulosti, prítomnosti a budúcnosti česko-slovenskej národnej jednoty.« Pán Czambel v tej knižočke nežiadal nič viac a nič menej, ako iba to, že by sa slovenčina mala očistiť — od čoho-že, myslíte? od maďarismov snáď? alebo germanismov? to nie, ale — od češtiny. Čistiť, ako známo, má a môže sa to, čo je pošpinené. Dl'a toho by sme my, poťažne naša reč, boli češtinou pošpinení. A na prácu toho čistenia núkal vtedy svoje ruky pán Czambel; a komu ich núkal? Vláde a maďarskej verejnej mienke. A na čo to, a prečo to všetko? I to pán Czambel povedal: pre to, že slovenčina, jestli zostane prístupnou rozvinutejšiemu jazyku českému, tým neprístupnejšou stane sa — čomu? — maďarčine a pomaďarčeniu; a na to, aby bola osihotená, opustená a aby sa tým činom stala slabou obeťou maďarisácie. Nuž ale pre Pána Boha — poviete — či nám už ani ne-

*) »Beda tomu národu, ktorý v čas nepoznal svojích priatel'ov!«
(Slov. Týžd. 1904, č. 24.)

treba iného, len toho, aby sme si svoj jazyk oslabili? Aby sme sa rečove čím snadnejšie mohli poddávať maďarisovaniu? Aby štátni učitelia a óvodášky mali s našimi deťmi tým snadnejšiu prácu — hja, taký je dnes beh sveta a pánu drovi Czambelovi prirástla maďarčina k srdcu. Naproti tomu je zase pravda to, že nám zase slovenčina prirástla k srdcu, že si ju milujeme, že si ju želáme zdokonáliť, a nakoľko je slabým súperom proti maďarisovaniu, želáme jej dať vnútornej sily, a síce spôsobom takým, aký nám je daný, možný a vhodný. Pýtate sa i to: odkedy-že, Pane môj a Bože môj, regulujú sa reči a jazyky dľa toho, aby sa maďarskému jazyku snadnejšie prístupnými staly? Nuž, my vieme na to kadenciu. Z ministerstva pošiel už i taký pokus, ktorý našu jednotnú reč chcel rozdeliť na nárečie. Už vyšly školské knižky v nárečí šaryšskom. Veľmi múdry plán: málo nás je i tak, a ešte nás rozdeliť, aby sme tým mdlejší stáli oproti nástrahám maďarisačným. Smutná vec, že vôbec možno dať Slovákom tak poza uši, ako to urobil dr. Czambel, keď docela nestydate povedal slovenským ľuďom: idem vám regulovať reč, aby ste boli slabší, aby ste sa ľahšie maďarisovali. — V januári a februári tohto roku vyriekly »Ľudové Noviny«, »Hlas« i iné časopisy svoju mienku voči Czambelovi celkom rozhodne, bez obalu, a jeho snahy i po stránke politickej i kultúrnej zavrátily. Na tieto kritiky odpovedá teraz pán Czambel knihou vedeckou. Keď logika kultúrno-politická zlyhala, musí byť na Czambelove ciele dobrá i veda. A dľa tej zásady, že čím väčší prečin, tým mohutnejší — kriminalista: vydal pán dr. Czambel knihu o 269 stranách. Samo sebou sa rozumie, že si na jeho vedecké vývody posvietime.*)

[*Český Jih. R. 1904., č 5.*]

(**Dr. Czambel.**) V slovenských listech a českých, které si Slovenska všímají, již od r. 1902. budí osobnost ministerského úředníka dra S. Czambela mimořádný zájem. Podnět k obzvláštní té pozornosti daly spisy jmenovaného, maďarský: A cseh-tót nemzetegység multja, jelene és jövője (Minulost, přítomnost a budoucnost česko-slovenské národní jednoty. 1902), a slovenský spis: Slováci a ich reč (1903), v němž autor myšlénky v prvním spise hlásané podrobněji probírá a snaží se dokázati. Myslím, že nebude od místa poukázati zde na theorie zastávané drem Czambelem, zvláště mohou-li plně dokázati nutnost a důležitost československé vzájemnosti. Třeba nejprve podotknouti, že dr. Czambel je vážný pracovník v oboru slovenské filologie; vydal mimo některé drobné věci dobrou Rukoväť spisovnej reči slovenskej, v níž však už patrna tendence, s jakou poslední jeho díla psána. Czambel usiluje se dokázati, že slovenština není pouhým dialektem češtiny, nýbrž dle jeho mínění slovenský

*) Bylo by záhodno! Pozn překl.

jazyk je nářečí úplně samostatné, avšak okolnostmi z historie známými počeštěné. Vlivem české kultury, jenž počíná na Slovensku od dob husitských a vrcholí reformací, která český jazyk na Slovensku upevnila, byl prý samostatný jazyk slovenský úplně počeštěn. Toto je vědecký názor Czambelův, ať už správný či ne; leč tendence a důsledky, jež z něho vyvozuje, stojí mimo vážnou snahu vědeckou a zasluhují rázného odmítnutí. V důsledcích své theorie ovšem pouze její tendencí odůvodněné Czambel pokládá za hlavní úkol slovenských filologův, aby prozkoumali slovenskou lidovou řeč a očistili ji od vlivů češtiny. Pak třeba ještě odstraniti češtinu ze slovenské církve evangelické aug. vyzn. A praví: »Tím okamžikem, kdy odkryjeme řeč lidu slovenského v Uhrách, gramaticky a lexikálně ji zpracujeme a na základě výš udaných zásad přísně odloučíme (!) od češtiny, — slovanští filologové a ethnografové ztratí základ, aby slovenský lid považovali za součástku českého národa a aby slovenštinu pokládali za dialekt češtiny. A tímž okamžikem přestane mravní právo Čechův, aby se mísili do záležitostí Slovákův.« V této poslední větě jsou obsažena všechna přání maďarská a ukázáno, čeho se Maďaří nejvíce bojí: jednoty československé, vlivu české kultury na Slováky. Za tím účelem vznikl spis dra Czambela, aby nebezpečnou myšlénku kulturní jednoty mezi Slováky ubíjel. (Mimochodem řečeno, Czambel je odrodilý Slovák.)

Jest věcí českých filologů vyvrátiti theorie Czambelovy a dokázati, že slovenština je dialektem češtiny a že jest větví onoho kmene slovanského jazyka, z něhož se český jazyk vyvinul, což dr. Czambel rovněž popírá a šířeji odůvodňuje v druhém svém spise. Velice obratně přijímá tam tripartiční ideu, pro slovanské jazyky přijatou a odůvodněnou nejvíce V. Jagićem, dle níž slovanština ze své původní kolébky zakarpatské rozštěpila se ve tři části: severozápadní, severovýchodní a jižní, a na pomoc své theorii filologické vykládá myšlénku jinou, že totiž Slováci jsou částí jižní větve slovanštiny a že do svých nynějších sídel přistěhovali se z Podunají. Myšlénka ta není nová, již před Czambelem hájili ji mnozí, ale došla hned z počátku rozhodného odsouzení jako naprosto neodůvodněná, takže dnes na ni nelze hleděti jako na vážnou, doklady opřenou theorii vědeckou. Slováci, část české větve (dle zmíněné theorie tripartiční) přišli do sev. Uher od severu, jak tomu nasvědčují i nálezy archaeologické. Pohřebiště dnes všeobecně uznávaná za slovanská t. zv. popelnicová pole rázu lužicko-slezského postupují z Lužice a Slezska do Čech a na Slovensko, jak dokazují četné nálezy rázu lužicko-slezského na Slovensku, zejména důležitý nález Púchovský (právě popisovaný A. Halašou ve Sborníku Musealní Slovenské Společnosti), jež zároveň dávají vzniknouti pravděpodobnému mínění, že Slováci přišli ze zakarpatské kolébky do horních Uher již před nar. Kristovým. (Tak soudí u nás dr. Niederle, právě tímto zjevem k tomu přivedený. Vůbec pak archaeologické nálezy slovenské, až jich bude více a budou systematicky spořádány a prozkoumány, poskytnou mnoho cenných dokladů k předhistorii slovanské.)

Jest tedy tato theorie Czambelova zcela bezpodstatná a zbývá vyvrátiti pouze filologické jeho vývody. To vzal si za úkol náš nejlepší znalec slovenského dialektu prof. Pastrnek, jemuž se to myslím podaří. Největší důležitost bude tu míti řeč moravských Slováků, jako přechod mezi češtinou a nářečím hornouherským, o tuto okolnost budou se asi opírati všecky důkazy.

Czambela už teď možno pokládati za agenta maďarské vlády na základě některých vět, kde nepokrytě vyslovil pravý účel své očišťovací theorie, jak vysvitlo z citátu nahoře pověděného. Smysl jeho celé práce vystihl výborně »Hlas« (r. V., č. 2., str. 57.): »Ponevač sa Slováci pomocou českej kultúry a vzájomnosti stále ešte udržujú a odolávajú náporu maďarisácie, nech vláda zakročí energicky proti všetkému. čo upomína na jednotu československú a vyplieni i posledné zbytky stoletiami utvrdenej národnej jednoty; keď padne sväzok československý, padnú i Slováci do tlamy všetko pohlcujúcej maďarisácie.« — To je tendence Czambelova. *F. P.*

Doslov.

Nemohlo býti lepší příležitosti k soustavnému sledování a stopování vždy více se přiostřujícího zásadního boje obou protichůdných směrů na Slovensku, — směru odstředivého, usilujícího o dovršení kulturní rozluky československé, a směru jednotícího, spřádajícího ta zbylá vlákna jemná v pevnou niť, — než jakou příležitost poskytla nám afféra Czambelova. V ní zračí se nejlépe mravně-ideová stránka a úroveň súčastněných stran, ona je však ve svých logických důsledcích zároveň jasným zášlehem vítězící pravdy, neklamným příznakem, že nad přežívajícím se separatismem zvítěziti může jedině životaschopná idea národní jednoty československé.

*

O Slovensko, jeho poměry kulturní a politické zajímá se dnes celý vzdělaný svět slovanský, a zájem ten, tuším, neutichne, než bude růst a bujet. Otázka slovenská, v celé své hloubce rozčeřená, stává se ze dne na den aktuálnější, její řešení naléhavějším. Jest svrchovanou potřebou vybřednouti již jednou z myšlénkového chaosu, plozeného vzájemným nedorozuměním na straně jedné a strojením umělých, tendenčních theorií na straně druhé — založením a řešením celé otázky slovenské na basi nesporně vědecké, jedině oprávněné a spolehlivé. Toť vznešený úkol našich povolaných činitelů. Slibné počátky odborného studia slovenské otázky učinili již naši věhlasní mužové vědy, a sice na poli historického a archaeologického bádání prof. dr. Niederle, na poli jazykozpytném pak prof. dr. Pastrnek. Vědecká potence těchto autorit a jejich reelní láska k věcem slovenským opravňuje nás k nejlepším nadějím v tomto směru. Otevřeno zůstává dosud pole sociologického studia otázky slovenské. Jak naléhavým jeví se i v tomto směru vyplnění stávající mezery, to dobře vystihl již r. 1847. J. M. Hurban, napsav: »Pokud v čelo nedostaneme genia sociálního, dotud v národnosti své budeme pouhými nedochůdčaty.« Doufejme, že i tohoto dosud nazvíce úhorem ležícího oboru otázky slovenské chopí se ruce povolané.

Nejakutnější tou dobou jest ovšem ohledání historických a linguistických základů otázky slovenské a s tím v souvisu přesné zjištění kulturních vztahů československých a vytčení směru pro další postup v odůvodněné akci jednotící — již z příčin odražení »vědeckých« útoků Czambelových na samé základy vědy slovanské. A tu jsme toho náhledu, že jest v zájmu věci samé, by jednak čeští interesenti, kteří blíže zabývati se budou studiem otázky slovenské, jednak praktičtí pěstitelé vzájemnosti československé, seznali též podrobný obsah mnoho přetřásané maďarské brožury Czambelovy. Jestiť ona jaksi začátkem historické nitě, jež se táhne dál k Czambelově slovenské knize »Slováci a ich reč«, k odpovědi Niederlově (Čes. Čas. Hist. 1903, č. 4.), Pastrnkově (Věst. Čes. Ak. 1904, č. 1.) atd., a konečně k chystanému dílu Czambelovu o lidové mluvě slovenské jako základu nového spisovného jazyka slovenského a k chystané slovenské dialektologii Pastrnkově. To bylo důvodem, proč jsme se dnes jestě odhodlali k vydání překladu Czambelovy brožury. Vždyť — toho jsme přesvědčení — běží tu o věc velikého zásadního významu, jde tu o nutnost řešení celého shluku vážných problémů, dotýkajících se nejvnitrnějších zájmů národního celku československého.

*

Brožura Czambelova i s jejími dozvuky představuje první, »politickou« fasi boje vzplanuvšího na Slovensku. V druhou, »vědeckou« fasi boje spadá již Czambelova kniha »Slováci a ich reč«, v níž autor vědecky podepříti se snaží svou v prvním spise napověděnou thesi o ethnické nepříslušnosti Slováků k národnímu celku československému. Činí tak uměle zbudovanou theorií o jihoslovanském původu Slovákův, a z toho odvozenou naukou o zvláštním, samostatném postavení a určení Slovákův uvnitř státního útvaru uherského. Tato hypothese jihoslovanská však, podrobena byvše zevrubné kritice, ukázala se naprosto neodůvodněnou, nemožnou.

Odkazujíce čtenáře ve příčině bližšího seznání »vědeckých« vývodův a kulturně-politických cílů knihy Czambelovy na knihu samu*), upozorňujeme zároveň na hojnou literaturu posudkův a recensí o téže knize, které přinesly zejména tyto časopisy: Národnie Noviny, r. XXXIV (1903), č. 95, 100, 101, 103, 104. Ref. *Joz. Škultéty*; Hlas, r. V (1903), č. 7—8, str. 245—248. Ref. —*r.*, a č. 10, str. 294. Viz článek: Slováci a čeština, od *S.*; Český Časopis Historický, r. IX (1903), č. 4, str. 441—447. Ref. *L. Niederle*; Slovenské Pohľady, r. XXIII (1903), č. 8, str. 517, a č. 11, str. 709—714. Ref. *J. Šk.*; Osvěta, r. XXXIII (1903), č. 12, str. 1053—1066. *Karel Kálal*: Cesta zkázy a cesta spásy.; Slovanský Přehled, r. VI (1903), č. 3, str. 113—115. Ref. *A. Č.*; Přehled,

*) Dr. Samo Czambel: *Slováci a ich reč.* Nákladom vlastným. V Budapešti, 1903, 8°, 269 str. — Na sklade: u Joz. Gašparíka, kníhkupca v Turč. Sv. Martine, a u Ad. Horovitza, kníhkupca v Trnave. (Uhry.) Cena 5 kor.

r. II (1904), č. 8, str. 121—122. Ref. —*r*—; Věstník České Akademie, r. XIII (1904), č. 1, str. 1—24. *Fr. Pastrnek*: Slováci jsou-li Jihoslované?; Naše Doba, r. XI (1904), č. 9, str. 711—714. Ref. *E. Smetánka*; Archiv für slavische Philologie, r. XXVI, str. 290 násl. Ref. *Fr. Pastrnek*; Живая Старина, r. 1903, str. 265 násl. Ref. *A. Budilovič*.

Vedle vzácného rozboru prof. dra Niederle v ČČH nejcennější jest ovšem vědecká studie prof. dra. Pastrnka ve VČA nadepsaná: »*Slováci jsou-li Jihoslované?*«, v níž auktor na 24 stranách kriticky rozebírá linguistické a historické důvody snesené drem Czambelem na podporu hypothese o jihoslovanském původu Slováků. Z rozboru prof. Pastrnka vysvítá, že theorie dra Czambela před vědeckou kritikou neobstojí. Cennou práci svou zakončuje prof. Pastrnek takto:

»Otázka o původu Slováků a jich řeči, při nedostatku archaeologických a historických pramenů, nemůže řešena býti, než toliko na základě jazykozpytném. Spisovatel knihy »Slováci a ich reč« nepodal žádných jazykových důvodů, které by nás nutily, měniti dosavadní, vědecky jedině a pevně odůvodněný názor, že Slováci jsou částí jazykového celku česko-moravsko-slezsko-slovenského a tím zároveň jazykové větve západoslovanské. Uprostřed této skupiny zaujímají však slovenská nářečí, podle přirozeného geografického položení, stanovisko zvláštní tím, že se stýkají bezprostředně s polštinou a maloruštinou a že se někdy stýkala bezprostředně též s nářečími jihoslovanskými, snad se všemi, slovinštinou, chrvatosrbštinou a bulharštinou, a to vše na území někdejší Pannonie, nynějších Uher. Není tudíž divu, že v nářečích slovenských, v jediné této pokladnici tisícletých vlivů kulturních, nalézti lze stopy všech oněch styků. Vědecké stopování a vyložení jejich jest vzácnou úlohou slovanské filologie, dosud ovšem nevykonanou.

Není s prospěchem, když se tato čistě vědecká otázka spojuje s cíli kulturně-politickými. Tím se váha důvodů filologických jen oslabuje. Spisovatel knihy »Slováci a ich reč« nezůstal na poli vědeckém, nýbrž hlásá otevřeně, jaké účinky jeho názory na kulturní styky slovenské míti mají. Činí tak zejména v poslední kapitole, nadepsané: *Na ukončenie* (237—269), v které promlouvá o »politických a církevních momentech v otázke československej« a dále o »kulturných dôsledcích úplného osamostatnenia spisovnej reči slovenskej«. Naznačil jsem tendenci těchto výkladů již shora a nehodlám se více o tom šířiti. Odpovědí na tyto kulturně-politické úvahy chci tu připojiti jen několik slov.

Přál bych si, aby kniha p. dr. Czambela na uherském Slovensku byla hojně čtena a aby Slováci o ní mnoho uvažovali. Učiní-li tak, zajisté že se zamyslí nad svým položením. Jak se rozhodnouti? Pan dr. Czambel domnívá se, že Slováci již nemají svobodné volby, nýbrž že »skutečné poměry« je unášejí bezděky do náručí kultury maďarské; možná však, že se přece jen mýlí a že Slováci naleznou v sobě dosti síly, aby svobodně uvažovali a — volili. Na jedné straně kyne jim pokračování v historické souvislosti s národem českým, ta dráha, která jich dosud neohrožovala v národní svéráznosti a ani budoucně jich

ohrožovati nemůže — již z příčin politických; na druhé straně mají před sebou cestu, kterou jim ukazuje p. dr. Czambel, cestu, která je ohrožuje v celém národním bytí — již z příčin politických. Kterou cestou dají se uherští Slováci? Já aspoň neztrácím víry, že »přirozené« poměry zvítězí nad »skutečnými« a že Slováci jako dosud půjdou s námi, čím výše postoupí národ náš v pravé osvětě a kultuře, tím bezpečněji, a to v zájmu vlastním.«

OBSAH.

Strana

Předmluva překladatelova . . . . . III—VIII
Dr. *S. Czambel:* Minulost, přítomnost a budoucnost česko-slovenské národní jednoty. 1
Přehled posudkův o Czambelově brožuře.
J. Janoška: Cirkevné Listy a jich redaktor na krajinskom sneme. (Cirk. Lis.) 47
A. H.: Dopis ze Slovenska. (Zvon.) 51
K dopisu ze Slovenska. (Zvon.) 54
K. K.: Ref. (Slov. Přehl.) 56
Češi a Slováci. (L'ud. Nov.) 57
Česko-slovenská jednota národní. (Čas.) 64
B. H.: Kapitola o vzájemnosti československé. (Mor. Kraj.) 69
K. Kálal: Na věky od Čechů! (Osvěta.) 70
Česko-slovenská národnia jednota. (Hlas.) 79
K. K.: Ref. (Slov. Přehl.) 85
Dr. Czambel a »samostatná slovenčina«. (L'ud. Nov.) 86
Čechové a Slováci. (Hl. Nár.) 98
J. Šk.: Proti slovenčine. (Slov. Pohl'.) 98
P. Kompiš: Osvedčenie. (L'ud. Nov.) 103
A. Bielek: »Slovenským Pohl'adom.« (L'ud. Nov.) 105
F. P.: Slovensko. (Lis. z čm. vys.) 108
O. Jozífek: Separatismus uherských Slovákův a vývoj české kultury od 15. století. (Čas.) 109
»Slováci a ich reč.« (Slov. Pohl'.) 115
Boj p. J. Škultétyho . . . (Hlas.) 115
—ký: Dôsledky a nedôslednosti p. dra Czambela & Comp. (L'ud. Nov.) 116
O Czambelovej brožúre. (Hlas.) 120
Dr. Czambel — česko-slovenská vzájomnosť — »Slováci a ich reč«. (Slov. Týžd.) 120
F. P.: Dr. Czambel. (Čes. Jih.) 121
Doslov 124

DB 200.5 .C8915 C.1
Minulost, pritomnost a budoucn
Stanford University Libraries
3 6105 037 489 106

DB
200
C891

Stanford University Libra
Stanford, California

Return this book on or before date d